

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
Асоцијација центара за интердисциплинарне
и мултидисциплинарне студије и истраживања – АЦИМСИ
ЦЕНТАР ЗА РОДНЕ СТУДИЈЕ
РОДНЕ СТУДИЈЕ

**ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ ЖЕНА
У ПРОСТИТУЦИЈИ
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Менторка:
проф. др Невена Петрушић

Кандидаткиња:
Драгана Пејовић

Нови Сад, 2020.

Univerzitet u Novom Sadu
Asocijacija centara za interdisciplinarne i
multidisciplinarne studije i istraživanja – ACIMSI
Ključna dokumentacijska informacija

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	Monografska dokumentacija
Tip zapisa: TZ	Tekstualni štampani materijal
Vrsta rada (dipl., mag., dokt.): VR	Doktorska disertacija
Ime i prezime autora: AU	Dragana Pejović
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje): MN	Prof. dr Nevena Petrušić, redovna profesorka
Naslov rada: NR	Pravni položaj žena u prostituciji u Republici Srbiji
Jezik publikacije: JP	srpski jezik
Jezik izvoda: JI	srp. / eng.
Zemlja publikovanja: ZP	Republika Srbija
Uže geografsko područje: UGP	Autonomna Pokrajina Vojvodina
Godina: GO	2020.
Izdavač: IZ	autorski reprint
Mesto i adresa: MA	Univerzitet u Novom Sadu – ACIMSI Centar za rodne studije Novi Sad Dr Zorana Đinđića 1
Fizički opis rada: FO	(broj poglavlja 8 / stranica 344 / tabela 9 / slika 0 / grafikona 0 / referenci 378 / priloga 10)
Naučna oblast: NO	Rodne studije
Naučna disciplina: ND	Rodne studije

Predmetna odrednica, ključne reči: PO	Pravni položaj žena u prostituciji, prostitucija, prohibicionistički pristup, prekršaj protiv javnog reda i mira, Zakon o javnom redu i miru Republike Srbije.
UDK	
Čuva se: ČU	Centralna biblioteka Univerziteta u Novom Sadu Novi Sad, Dr Zorana Đinđića 1
Važna napomena: VN	
Izvod: IZ	<p>Prostitucijom se prevashodno bave žene zbog čega se često naziva i „ženskom profesijom“. U Republici Srbiji zastupljen je prohibicionistički model regulisanja prostitucije. Prema odredbi čl. 16. st. 1. Zakona o javnom redu i miru Republike Srbije, lica koja se odaju prostituciji podležu prekršajnom kažnjavanju. Osim što odavanje prostituciji predstavlja prekršaj protiv javnog reda i mira, lica koja se bave prostitucijom, a koja su pretežno žene, izložena su osudi društvene sredine. Osuda društvene sredine povlači za sobom stigmatizaciju, marginalizaciju i diskriminaciju žena u prostituciji.</p> <p>Nesrazmerno veliki broj žena koje se bave prostitucijom u odnosu na broj muškaraca bio je razlog da doktorsku disertaciju zasnujemo na teorijskom konceptu roda, primarne analitičke kategorije u feminističkim istraživanjima, prihvatajući kao polazište stav da „rodni režimi nisu jednostavno odnosi muškaraca i žena, već su oni sistem moći, očekivanja, uloga, ponašanja, stavova, diskursa i prikazivanja, vizualizovanja i hijerarhizovanja rodni razlika“ (Blagojević Hjuson 2013, 34). Rodni režim koji sa jedne strane „ograničava individualne mogućnosti i slobode“ (Ibid.), sa druge strane otvara ženama put ka prostituciji, dok društvo bavljenje prostitucijom najčešće pogrešno vidi kao „izbor“ same žene. Saglasno tome, prostituciju kao žensku profesiju istražujemo polazeći od toga da rodni obrazac oblikovan patrijarhalnom ideologijom u Srbiji, u određenim nepovoljnim životnim situacijama, vrši nevidljiv, ali snažan pritisak na ženu da uđe u prostituciju.</p> <p>Osnovni cilj istraživanja jeste da, uzimajući u obzir prihvaćen prohibicionistički pristup u regulisanju prostitucije, istražimo pravni i društveni položaj žena u prostituciji.</p> <p>Osim aktuelnog pravnog i društvenog položaja žena u prostituciji u našoj zemlji, istorijsko-pravnim metodom analizirali smo položaj žena u prostituciji u Srbiji u vremenskom periodu od pre Prvog svetskog rata do danas. Kako bi se kritički sagledali svi aspekti aktuelnog prohibicionističkog modela u Srbiji, u disertaciji su, osim prohibicionističkog, istraživanjem obuhvaćeni, reglementacioni, abolicionistički i neoabolicionistički modeli. Odabrane su po dve države koje prihvataju jedan od navedenih modela i analiziran je uticaj izabranog modela na položaj žena u prostituciji.</p> <p>Zakonodavstvo Savezne Republike Nemačke i Kraljevine Holandije odabrano je za analizu kako bi se utvrdilo kako</p>

	<p>reglamentacioni model utiče na položaj žena u prostituciji. Od država koje su implementirale abolicionistički model, za analizu je izabrano zakonodavstvo Republike Italije i Kraljevine Španije. Kako bismo stekli uvid u relativno nov, neoabolicionistički model regulisanja prostitucije, za analizu smo odabrali zakonodavstvo Kraljevine Švedske i Kraljevine Norveške. Od država koje kao i Republika Srbija prihvataju prohibicionistički model, za analizu je izabrano zakonodavstvo Republike Hrvatske i Crne Gore.</p> <p>S obzirom na to da smo želeli da pružimo potpunu sliku o pravnom položaju žena u prostituciji u Republici Srbiji, za potrebe disertacije sprovedli smo empirijsko istraživanje čiji su rezultati omogućili sticanje uvida u praksu organa nadležnih za procesuiranje slučajeva prostitucije, kao i stvaranje potpunije slike o društvenom položaju žena u prostituciji u Republici Srbiji.</p> <p>Na osnovu rezultata sprovedenog istraživanja došli smo do zaključka da je neophodna promena pravnog položaja žena u prostituciji. Promena je moguća isključivo napuštanjem postojećeg prohibicionističkog pristupa u regulisanju prostitucije, koji se negativno odražava na sve aspekte života žena u prostituciji.</p> <p>U skladu sa rezultatima istraživanja, u disertaciji su date i preporuke za unapređenje pravnog i društvenog položaja žena u prostituciji u Republici Srbiji.</p>
Datum prihvatanja teme od strane NN veća: DP	19. jul 2018.g.
Datum odbrane: DO	
Članovi komisije: (ime i prezime / titula / zvanje / naziv organizacije / status) KO	predsednik: član: član:

University of Novi Sad
ACIMSI
Key word documentation

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	PhD thesis
Author: AU	Dragana Pejović
Mentor: MN	Prof. Nevena Petrušić, PhD
Title: TI	Legal status of women in the prostitution in the Republic of Serbia
Language of text: LT	Serbian
Language of abstract: LA	eng. / srp.
Country of publication: CP	Republic of Serbia
Locality of publication: LP	Autonomous Province of Vojvodina
Publication year: PY	2020
Publisher: PU	Author's reprint
Publication place: PP	University of Novi Sad – ACIMSI Centre for Gender Studies Novi Sad Dr Zorana Đinđića 1
Physical description: PD	(number of chapters 8 / pages 344 / images in appendices 0 / charts 9 / references 378 / appendices 10)
Scientific field SF	Gender studies
Scientific discipline SD	Gender studies
Subject, Key words	Legal status of women in the prostitution, prostitution,

SKW	prohibitionist approach, misdemeanor against public order and peace, Law on Public Order and Peace of the Republic of Serbia.
UC	
Holding data: HD	Central Library of University of Novi Sad Novi Sad Dr Zorana Đinđića 1
Note: N	
Abstract: AB	<p>Since women usually deal with prostitution the prostitution is often called the “female profession”. The Republic of Serbia stands for the prohibitionist model of regulating prostitution. According to Article 16 paragraph 1 of the Law on Public Order and Peace of the Republic of Serbia, a person who deals with prostitution will be subject to the fine for a misdemeanor. Apart from the fact that prostitution is misdemeanor against public order and peace persons who are dealing with the prostitution, who are mostly women, will be exposed to the condemnation of society. Condemnation of the society is connected with stigmatization, marginalization and discrimination of women in prostitution.</p> <p>Unproportionally large number of women dealing with the prostitution comparing to the number of men was determinative to establish the Ph.D. thesis on the theoretical concept of gender, the primary analytical category in feminist researches, accepting the fundamental concept that “gender regimes are not simply the relationship between men and women, but are the system of power, expectations, roles, behaviors, attitudes, discourse and presentation, visualization and hierarchization of gender difference” (Blagojevic Hughson 2013, 34). The gender approach, which on one hand, “is limiting individual abilities and freedoms” (ibid), is on the other hand opening the path of women towards prostitution, while the society most often wrongly sees prostitution as a woman’s “choice”. In accordance with this, we analyze prostitution as a woman’s profession taking into consideration that gender pattern shaped by patriarchal ideology in Serbia, in certain unfavorable life circumstances has invisible but powerful pressure on a woman to enter into prostitution.</p> <p>The basic goal of the research is to, taking into consideration the accepted prohibitionist approach in regulating prostitution, analyze the legal and social status of women in prostitution.</p> <p>Apart from the current legal and social status of women in prostitution in Serbia, based on the historical-legal method we have analyzed the status of women in prostitution in Serbia in the time period from before the First World War up today.</p> <p>In order to critically review all the aspects of the current prohibitionist model in Serbia, the thesis analyzes in addition to the prohibitionist, also the reglementary, abolitionist and neo-abolitionist model. Two countries were selected, which accepted one of the stated models and we</p>

	<p>analyzed the impact of the selected model on the status of women in prostitution.</p> <p>The legislation of the Federal Republic of Germany and the Kingdom of the Netherlands was chosen for the analysis in order to assess how the reglementary model influences the status of women in prostitution. The legislation of the Italian Republic and Kingdom of Spain was selected from the countries that implemented the abolitionist model. In order to have insight into a relatively new, a neo-abolitionist model of regulating prostitution we chose to analyze the legislation of the Kingdom of Sweden and the Kingdom of Norway. The legislation of the Republic of Croatia and Montenegro were selected, which like the Republic of Serbia, accept the prohibitionist model.</p> <p>Since in this PhD thesis we strive to present the full picture of legal status of women in prostitution in the Republic of Serbia, we conducted empirical research and the results of this research enabled us to have insight into the practice of authorities in charge for processing the cases of prostitution and to have more clear picture about the social status of women in prostitution in the Republic of Serbia.</p> <p>Based on the results of conducted research, we came to the conclusion that it is necessary to change the legal status of women in prostitution. This change is possible only by abandoning the existing prohibitionist approach in regulating prostitution that negatively affects all the aspects of women's lives in prostitution.</p> <p>In accordance with the results of the research, in the Ph.D. thesis we gave recommendations for improvement of the legal and social status of women in the prostitution in the Republic of Serbia.</p>
Accepted on Scientific Board on: AS	19 th July 2018
Defended: DE	
Thesis Defend Board: DB	president: member: member:

САДРЖАЈ

УВОД	15
1. ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА ПРОСТИТУЦИЈЕ	21
1.1 ЗНАЧЕЊЕ РЕЧИ – ТЕРМИНОЛОГИЈА	21
1.2 ДЕФИНИЦИЈЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ У ПРАВНИМ ПРОПИСИМА	22
1.3 ДЕФИНИЦИЈЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ У ЛИТЕРАТУРИ.....	24
2. ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ ПРОСТИТУЦИЈЕ	29
2.1 ПРОСТИТУЦИЈА НИСКОГ НИВОА.....	30
2.2 ПРОСТИТУЦИЈА СРЕДЊЕГ НИВОА.....	31
2.3 ПРОСТИТУЦИЈА ВИСОКОГ НИВОА ИЛИ ЕЛИТНА ПРОСТИТУЦИЈА.....	33
3. ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА ПРАВНО РЕГУЛИСАЊЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ	36
3.1 ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ ПРАВНОГ РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У ЕВРОПИ.....	36
3.1.1. ПРОСТИТУЦИЈА У СТАРОМ ВЕКУ	37
3.1.2. ПРОСТИТУЦИЈА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ	38
3.1.3. ПРОСТИТУЦИЈА У САВРЕМЕНОМ ДОБУ	40
3.2 ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ ЖЕНА У ПРОСТИТУЦИЈИ У СРБИЈИ КРОЗ ИСТОРИЈУ	41
3.2.1. ПЕРИОД ПРЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА.....	41
3.2.2. ПЕРИОД ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА.....	47
3.2.3. ПЕРИОД НАКОН ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА.....	52
4. МОДЕЛИ ПРАВНОГ РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ	55
4.1 ПРОХИБИЦИОНИСТИЧКИ МОДЕЛ РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ	56
4.2 РЕГЛЕМЕНТАЦИОНИ (ЛЕГАЛИЗАЦИЈСКИ) МОДЕЛ РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ.....	58
4.3 АБОЛИЦИОНИСТИЧКИ МОДЕЛ РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ.....	61

4.4	НЕОАБОЛИЦИОНИСТИЧКИ МОДЕЛ РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ	64
5.	МЕЂУНАРОДНИ ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ	67
5.1	МЕЂУНАРОДНИ ПРАВНИ ОКВИР У ДОМЕНУ ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ ПРАВА	69
5.1.1.	ПРАВО НА ДОСТОЈАНСТВО	69
5.1.2.	ЗАБРАНА ДИСКРИМИНАЦИЈЕ	70
5.1.3.	ЗАБРАНА РОПСТВА И ПОЛОЖАЈА СЛИЧНОМ РОПСТВУ	75
5.1.4.	ЗАБРАНА МУЧЕЊА, НЕЧОВЕЧНОГ ИЛИ ПОНИЖАВАЈУЋЕГ ПОСТУПАЊА ИЛИ КАЖЊАВАЊА	77
5.1.5.	МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ СУЗБИЈАЊА НАСИЉА ПРЕМА ЖЕНАМА	78
5.1.6.	МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ СУЗБИЈАЊА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА	83
5.1.7.	ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ	90
6.	ПРАВНИ ОКВИР ПРОСТИТУЦИЈЕ У ИЗАБРАНИМ ЕВРОПСКИМ ДРЖАВАМА	96
6.1	ПРАВНИ ОКВИР ПРОСТИТУЦИЈЕ У ДРЖАВАМА КОЈЕ ПРИХВАТАЈУ РЕГЛЕМЕНТАЦИОНИ ПРИСТУП РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ	98
6.1.1.	ПРАВНИ ОКВИР РЕЛЕВАНТАН ЗА ПРОСТИТУЦИЈУ У Краљевини Холандији	98
6.1.1.1.	Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Краљевини Холандији	98
6.1.1.2.	Правни оквир проституције у Краљевини Холандији	100
6.1.1.2.1.	Уставне норме о људским правима	100
6.1.1.2.2.	Измене кривичног законодавства на основу којих је омогућено бављење проституцијом	101
6.1.1.2.3.	Кривично законодавство Краљевине Холандије релевантно за проституцију	102
6.1.1.2.3.1.	<i>Кривично дело трговина људима</i>	102
6.1.1.3.	Врсте проституције	106
6.1.1.4.	Рад јавних кућа	107
6.1.1.5.	Положај жена у проституцији	109
6.1.2.	ПРАВНИ ОКВИР РЕЛЕВАНТАН ЗА ПРОСТИТУЦИЈУ У САВЕЗНОЈ РЕПУБЛИЦИ НЕМАЧКОЈ	111
6.1.2.1.	Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Савезној Републици Немачкој	111
6.1.2.2.	Правни оквир проституције у Савезној Републици Немачкој	112
6.1.2.2.1.	Уставне норме о људским правима	113
6.1.2.2.2.	Законска регулатива која се односи на проституцију	114
6.1.2.2.3.	Кривично законодавство Савезне Републике Немачке релевантно за проституцију	119
6.1.2.2.3.1.	<i>Кривично дело експлоатација проститутки</i>	119
6.1.2.2.3.2.	<i>Кривично дело контролисања проституције (подвођење)</i>	120

6.1.2.2.3.3. <i>Кривично дело присилна проституција</i>	122
6.1.2.2.3.4. <i>Кривично дело трговина људима</i>	123
6.1.2.3. Врсте проституције	126
6.1.2.4. Рад јавних кућа	127
6.1.2.5. Положај жена у проституцији	128
6.1.3. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРОПИСА КРАЉЕВИНЕ ХОЛАНДИЈЕ И САВЕЗНЕ РЕПУБЛИКЕ НЕМАЧКЕ	132
6.2 ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У ДРЖАВАМА КОЈЕ ПРИХВАТАЈУ АБОЛИЦИОНИСТИЧКИ ПРИСТУП РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ.....	133
6.2.1. ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ ИТАЛИЈИ.....	134
6.2.1.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Републици Италији.....	134
6.2.2. ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ ИТАЛИЈИ.....	135
6.2.2.1. Уставне норме о људским правима	135
6.2.2.2. Закон о укидању регулација проституције и борби против експлоатације проституције других Републике Италије	136
6.2.2.3. Кривично законодавство Републике Италије релевантно за проституцију	138
6.2.2.3.1. <i>Кривично дело трговина људима</i>	139
6.2.2.3.2. <i>Кривично дело стављање или држање лица у условима ропства или ропском положају</i>	141
6.2.2.3.3. <i>Кривично дело продаја и куповина робова</i>	142
6.2.2.4. Положај жена у проституцији	142
6.2.3. ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У КРАЉЕВИНИ ШПАНИЈИ	143
6.2.3.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Краљевини Шпанији	143
6.2.3.2. ПРАВНИ ОКВИР ПРОСТИТУЦИЈЕ У КРАЉЕВИНИ ШПАНИЈИ.....	145
6.2.3.2.1. Уставне норме о људским правима	145
6.2.3.2.2. Кривично законодавство Краљевине Шпаније релевантно за проституцију.....	146
6.2.3.2.2.1. <i>Кривично дело присилне проституције</i>	146
6.2.3.2.2.2. <i>Кривично дело трговина људима</i>	148
6.2.3.3. Положај жена у проституцији	151
6.2.4. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРОПИСА РЕПУБЛИКЕ ИТАЛИЈЕ И КРАЉЕВИНЕ ШПАНИЈЕ	152
6.3 ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У ДРЖАВАМА КОЈЕ ПРИХВАТАЈУ НЕОАБОЛИЦИОНИСТИЧКИ ПРИСТУП РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ.....	153
6.3.1. ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У КРАЉЕВИНИ ШВЕДСКОЈ.....	154
6.3.1.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Краљевини Шведској	154

6.3.1.2. Правни оквир проституције у Краљевини Шведској.....	155
6.3.1.2.1. Уставне норме о људским правима	155
6.3.1.2.2. Историјски осврт на законску регулативу која се односи на проституцију	156
6.3.1.2.3. Кривично законодавство Краљевине Шведске релевантно за проституцију	158
6.3.1.2.3.1. <i>Кривично дело куповина сексуалних услуга</i>	158
6.3.1.2.3.2. <i>Кривично дело промовисања сексуалних односа у замену за плаћање</i>	159
6.3.1.2.3.3. <i>Кривично дело трговина људима</i>	160
6.3.1.3. Положај жена у проституцији	162
6.3.2. ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У КРАЉЕВИНИ НОРВЕШКОЈ	163
6.3.2.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Краљевини Норвешкој	163
6.3.2.2. Правни оквир проституције у Краљевини Норвешкој	164
6.3.2.2.1. Уставне норме о људским правима	165
6.3.2.2.2. Кривично законодавство Краљевине Норвешке релевантно за проституцију.....	166
6.3.2.2.2.1. <i>Кривично дело куповина сексуалних услуга</i>	166
6.3.2.2.2.2. <i>Кривично дело промовисање проституције</i>	168
6.3.2.2.2.3. <i>Кривично дело трговина људима</i>	169
6.3.2.3. Положај жена у проституцији	171
6.3.3. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРОПИСА КРАЉЕВИНЕ ШВЕДСКЕ И КРАЉЕВИНЕ НОРВЕШКЕ	173
6.4 ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У ДРЖАВАМА КОЈЕ ПРИХВАТАЈУ ПРОХИБИЦИОНИСТИЧКИ ПРИСТУП РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ.....	173
6.4.1. Правни оквир сузбијања проституције у Црној Гори	174
6.4.1.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Црној Гори.....	174
6.4.1.2. Правни оквир проституције у Црној Гори	175
6.4.1.2.1. Уставне норме о људским правима	176
6.4.1.2.2. Прекршајноправне норме релевантне за проституцију	177
6.4.1.2.3. Кривично законодавство Црне Горе релевантно за проституцију	179
6.4.1.2.3.1. <i>Кривично дело посредовање у проституцији</i>	179
6.4.1.2.3.2. <i>Кривично дело трговина људима</i>	180
6.4.1.2.3.3. <i>Кривично дело заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу</i>	184
6.4.1.3. Положај жена у проституцији	185

6.4.2. ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ ХРВАТскоЈ	186
6.4.2.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Републици Хрватској	186
6.4.2.2. Правни оквир проституције.....	187
6.4.2.2.1. Уставне норме о људским правима	188
6.4.2.2.2. Прекршајноправне норме релевантне за проституцију	189
6.4.2.2.3. Кривично законодавство Републике Хрватске релевантно за проституцију.....	192
6.4.2.2.3.1. <i>Кривично дело проституција</i>	192
6.4.2.2.3.2. <i>Кривично дело трговине људима</i>	194
6.4.2.2.3.3. <i>Кривично дело ропство</i>	196
6.4.2.3. Положај жена у проституцији	197
6.4.3. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРОПИСА ЦРНЕ ГОРЕ И РЕПУБЛИКЕ ХРВАТСКЕ.....	199
7. ПРОСТИТУЦИЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	202
7.1 ДРУШТВЕНИ ПОЛОЖАЈ ЖЕНА У СРБИЈИ.....	202
7.2 ПРАВНИ ОКВИР РЕЛЕВАНТАН ЗА ПРОСТИТУЦИЈУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	206
7.2.1. УСТАВНЕ НОРМЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА	207
7.2.2. ПРОСТИТУЦИЈА КАО ПРЕКРШАЈ ПРОТИВ ЈАВНОГ РЕДА И МИРА	211
7.2.3. НАЧЕЛА И СТАНДАРДИ ПРАВИЧНОГ СУЂЕЊА У ПРЕКРШАЈНОМ ПОСТУПКУ	218
7.2.4. КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ РЕЛЕВАНТНО ЗА ПРОСТИТУЦИЈУ	221
7.2.4.1. <i>Кривично дело посредовање у проституцији</i>	221
7.2.4.2. <i>Кривично дело трговина људима</i>	223
7.2.4.3. <i>Кривично дело заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу</i>	233
7.3 ПОЛОЖАЈ ЖЕНА У ПРОСТИТУЦИЈИ	234
7.4 УЗРОЦИ УЛАСКА ЖЕНА У ПРОСТИТУЦИЈУ	239
7.5 ПРЕДСТАВЉАЊЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ У ШТАМПАНИМ МЕДИЈИМА У СРБИЈИ	242
7.6 ИСТРАЖИВАЊЕ ПРАВНОГ ПОЛОЖАЈА ЖЕНА У ПРОСТИТУЦИЈИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	246
7.6.1. ОПИС И МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	247
7.6.2. ПРАКСА ПРЕКРШАЈНОГ СУДА У БЕОГРАДУ	249
7.6.2.1. Општи подаци о судским предметима	249
7.6.2.2. Профил учинилаца прекршаја одавања проституцији.....	250
7.6.2.3. Профил учинилаца прекршаја коришћења услуга проституције ...	251
7.6.2.4. Санкције изречене лицима која су правоснажно осуђена за одавање проституцији.....	251

7.6.2.5. Санкције изречене лицима која су правоснажно осуђена за коришћење услуга проституције.....	253
7.6.3. СУДСКА ПРАКСА ПРЕКРШАЈНОГ СУДА У НОВОМ САДУ	253
7.6.3.1. Општи подаци о судским предметима	253
7.6.3.2. Профил учинилаца прекршаја одавања проституцији.....	254
7.6.3.3. Профил учинилаца прекршаја коришћења услуга проституције ...	254
7.6.3.4. Санкције изречене лицима која су правоснажно осуђена за одавање проституцији.....	255
7.6.3.5. Санкције изречене лицима која су правоснажно осуђена за коришћење услуга проституције.....	255
7.6.4. НАЛАЗИ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ИСТРАЖИВАЊА	255
7.6.4.1. Облици извршења прекршаја проституције	255
7.6.4.2. Профил учинилаца прекршаја одавања проституцији.....	256
7.6.4.3. Профил учинилаца прекршаја коришћења услуга проституције ...	256
7.6.4.4. Санкције изречене лицима која су правоснажно осуђена за одавање проституцији.....	257
7.6.4.5. Санкције изречене лицима која су правоснажно осуђена за коришћење услуга проституције.....	257
7.6.5. СТУДИЈЕ СЛУЧАЈА	258
7.6.5.1. Предмети Прекршајног суда у Београду.....	259
7.6.5.1.1. Случај бр. 1.....	259
7.6.5.1.2. Случај бр. 2.....	263
7.6.5.1.3. Случај бр. 3.....	266
7.6.5.1.4. Случај бр. 4.....	269
7.6.5.1.5. Случај бр. 5.....	272
7.6.5.2. Предмети Прекршајног суда у Новом Саду	276
7.6.5.2.1. Случај бр. 1.....	276
7.6.5.2.2. Случај бр. 2.....	281
7.6.5.2.3. Случај бр. 3.....	286
7.6.6. ПРЕИСПИТИВАЊЕ ПОСТАВЉЕНИХ ХИПОТЕЗА И ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	290
8. ЗАКЉУЧАК И ПРЕПОРУКЕ	295
8.1 ЗАКЉУЧАК.....	295
8.2 ПРЕПОРУКЕ	301
ПРИЛОЗИ.....	304
ЛИТЕРАТУРА	320

ЗАХВАЛНИЦА

Докторску дисертацију не бих успела да напишем без велике подршке и помоћи коју сам имала током рада на њој.

Овим путем захваљујем се г. Милану Мариновићу, председнику Прекршајног суда у Београду у време спровођења истраживања за потребе дисертације и председнику Прекршајног суда у Новом Саду г. Каменку Козарском, који су ми у најкраћем року обезбедили увид у списе предмета за потребе истраживања. Захвалност дугујем и свим колегиницама и колегама из Прекршајног суда у Новом Саду и Прекршајног суда у Београду, а посебно колегиници Драгани Јелавић, секретарки Прекршајног суда у Новом Саду, колегиници Анити Голубов, судији Прекршајног суда у Новом Саду и колегиници Милицы Милић, судији Прекршајног суда у Београду на труду, енергији и пожртвованости које су уложили да ми обезбеде простор за увид у судске предмете, на одвојеном времену да разреше моје недоумице и на свакој сугестији приликом прегледа списа предмета.

Велики део литературе обезбедиле су ми библиотекарке и библиотекар Библиотеке Правног факултета у Новом Саду на чему им се овом приликом захваљујем.

Проф. др Маријани Пајванчић, са којом сам започела рад на дисертацији, захваљујем се на корисним саветима и смерницама.

Захваљујем се мојим колегиницама са Родних студија – Маргарети Башарагин, Косани Бекер и Анкици Драгин на саветима и бодрењу у тренуцима када сам наилазила на потешкоће у писању рада.

Надежи Рацков и Јасминки Папић захваљујем се на техничком уређењу рада.

Посебно се захваљујем професорки емерити др Свенки Савић која је током свих година студија била мој ослонац.

Велику захвалност дугујем мојој колегиници, адвокаткињи Марији Шереш Шимон на подршци да истрајем и завршим докторску дисертацију.

Виоли Шереш, колегиници са Правног факултета у Бечу, захваљујем се на помоћи око превода са немачког језика.

Дисертацију не бих завршила без мојих родитеља Драгице и Предрага, супруга Живка Убипарипа и свекрве Вере који су преузимали моје обавезе како бих се могла посветити писању. Велику помоћ у прибављању литературе имала сам од свог свекра Јове, који нажалост није дочекао коначни текст дисертације.

Мојим синовима Јовану и Милану се захваљујем на стрпљењу и тишини током писања дисертације.

Изузетну захвалност дугујем мојој менторки проф. др Невени Петрушић на конструктивним критикама, несебичној подршци и помоћи приликом израде дисертације.

УВОД

Проституција спада у ред најстаријих облика девијантног понашања, јер је у различитом обиму и облицима пратила развој свих народа. Према проституцији као друштвеној појави постоји „неподељено одбацујући став” (Радуловић 1986, 7), који је праћен моралном осудом. У том погледу, организовано друштво је и успоставило превентивне мере и санкције за сузбијање проституције.

У литератури се срећу различите дефиниције проституције које, у основи, проституцију одређују као пружање сексуалне услуге за новац. Кључни елеменат у дефинисању проституције јесте, дакле, плаћање за сексуалне услуге новцем или другим вредностима да би се постигла материјална корист. Тиме сексуални однос постаје уговорни, робно-новчани однос, у коме један партнер "продаје" сексуалне услуге другом који у томе налази сексуално задовољство. Оваква комерцијализација сексуалног односа заснива се на власништву и "размени" женске сексуалности, који су битни елементи целокупног система полних односа у друштву у коме доминира мушкарац (Schur, наведено према Константиновић Вилић и Николић Ристановић 2018, 381).

Иако не постоје поуздани статистички подаци о обиму проституције, према подацима Подкомисије Комитета за социјална питања Уједињених нација у Европи, у свакој земљи постоји у просеку око 50.000 до 85.000 особа у проституцији, али су стварне размере проституције и до педесет пута веће од броја особа у проституцији које су кажњене или пријављене здравственим и социјалним службама (Константиновић Вилић и Николић Ристановић 2018, 382). Последњих година запажено је повећање обима проституције међу децом и девојчицама узраста од 15 до 18 година. Према подацима које је објавио УНИЦЕФ, око 120.000.000 девојчица испод 20 година било је присиљено на сексуални однос или неку другу сексуалну радњу.¹

¹ UNICEF. 2018. Sexual violence against children. Преузето 24. јануара 2019. са https://www.unicef.org/protection/57929_58006.html.

У јавном дискурсу срећу се различити ставови о проституцији – од става да је реч о секс раду као „најстаријем занату на свету” до става да је у питању најстарија професија на свету. Постоје, такође, и различита теоријска схватања о узроцима проституције, која апострофирају различите факторе бављења проституцијом, као што су структура личности, ментални поремећаји, укључујући и социолошка објашњења проституције, која полазе од њених друштвених узрока (Константиновић Вилић и Николић Ристановић 2018, 381).

Проституцијом се у највећем броју баве жене. Скоро да се подразумева да је проституција намењена женама, те се понакад означава као „девијација типична за женски род” (Радуловић 1986, 7). Као друштвену појаву, проституцију прате многобројни дубоко укоренењени митови, којима се врло често даје предност у односу на чињенице, а жене у проституцији изложене су многим негативним стереотипима и предрасудама, стигматизацији и маргинализацији. С друге стране, купци услуга проституције су скоро искључиво мушкарци. Насупрот односа друштва према женама у проституцији, мушкарце, као купце услуга проституције, не прати друштвена осуда, већ их друштво чак и оправдава, позивајући се на наводну немогућност мушкараца да контролишу своје сексуалне нагоне (Ibid., 27; Marovich 2001, 9).

У различитим друштвима како у прошлости тако и данас, друштвена реакција на проституцију је различита, а разликују се и приступи у законској регулативи. Иако међу државама постоје знатне разлике у прописима којима се регулише проституција, у креирању нормативних решења државе су користиле сличне моделе: модел прохибиције, модел регулације и модел аболиције, а у новије време и модел неоаболиције.

Преглед домаћег законодавства у домену проституције показује да је оно традиционално засновано на моделу прохибиције. Као и у ранијим законима, и у актуелном Закону о јавном реду и миру Републике Србије² проституција је регулисана као прекршај против јавног реда и мира. Међутим, усвајање овог закона представља прекретницу у погледу кажњавања за проституцију, јер су по први пут, поред особа које се одају проституцији и оних које уступају просторије ради проституције, као учесници у проституцији и извршитељи прекршаја препознате и особе које користе услуге проституције.

На опредељење да своју докторску дисертацију – завршни рад на Родним студијама посветим правном положају жена у проституцији у Републици Србији утицало је неколико фактора. Пре свега, чињеница да се проституцијом баве превасходно жене, а

² „Сл. гласник РС”, бр. 6/2016. У даљем тексту: ЗЈРМ РС.

услуге проституције купују мушкарци, одређује проституцију као родно засновану друштвену појаву и проблем. Евидентно је, с друге стране, да проституција и друштвена реакција на њу представљају израз и манифестацију родног режима у друштву, тако да је њено проучавање из родне перспективе од великог значаја за креирање адекватних правних инструмената за њено спречавање и сузбијање. Неједнак однос друштва према учесницима у проституцији, а посебно изразито деградирајући однос према женама у проституцији, те њихова стигматизација и друштвена маргинализација, били су, такође, додатни подстицај да докторску дисертацију посветим правном положају жена у проституцији. На избор теме утицала је и чињеница да је литература о проституцији у Србији, упркос томе што је реч о раширеној појави, релативно оскудна, углавном усмерена за изучавање проституције у контексту криминалитета, а још мање је истраживања посвећених положају жена у проституцији и родним димензијама ове појаве.³

Имајући у виду родна обележја проституције, правни положај жена у проституцији у Републици Србији у докторској дисертацији истражујем као израз и манифестацију њиховог друштвеног положаја, из родне перспективе.

Основни циљ истраживања јесте да се, узимајући у обзир да је проблем проституције „комплексан и испреплетен са другим проблемима као што су насиље, дискриминација, социјална неједнакост и сиромаштво” (Ђурасовић и др. 2017, 42–43), критички преиспита прохибиционистички модел правног регулисања проституције у Републици Србији, његов утицај на правни и друштвени положај жена у проституцији, као и његова усклађеност са савременим међународним стандардима у домену људских права жена.

Дисертација је резултат теоријско-емпиријског истраживања које је спроведено са циљем да се на основу резултата критичке анализе правне регулативе и судске праксе из родне перспективе сагледа положај жена у проституцији и понуде предлози за делотворно спречавање и сузбијање проституције.

У раду су представљени резултати критичке анализе правне регулативе у области сузбијања проституције, која обухвата међународне правне изворе и домаћу правну

³ Током 2013. године објављена је студија *Проституција у Србији – једно од могућих лица*, ауторки Гордане Стојаковић и Тамаре Петровић Ранитовић, у којој су, између осталог, представљени резултати спроведеног истраживања о проституцији и положају жена у проституцији на подручју Града Новог Сада и околних општина. У току рада на дисертацији објављено је и истраживање *У име мушког народа*, у којој су ауторке Сања Павловић и Христина Цветинчанин Кнежевић анализирале правоснажне пресуде прекршајних судова у Републици Србији за прекршај проституције донете током 2016. године.

регулативу. Како на међународном нивоу проституција, а ни права жена у проституцији нису посебно регулисана, предмет истраживања су правни документи Уједињених нација, Савета Европе и Европске уније, којима су зајемчена људска права и основне слободе, а који су значајни с аспекта положаја жена у проституцији. Предмет анализе су, такође, и документи ових организација који се односе на трговину људима у циљу сексуалне експлоатације, чије одредбе су од значаја за сузбијање проституције и унапређење правног положаја жена у проституцији.

Да би се што боље сагледао домаћи правни оквир релевантан за положај жена које се баве проституцијом, анализирана су и законска решења у појединим европским државама које су прихватиле прохибиционистички, реглементациони, аболиционистички и неоаболиционистички модел регулисања проституције, уз сагледавање њиховог утицаја на правни положај жена у проституцији. Поред тога, а имајући у виду да су државе приликом одабира модела законског регулисања проституције имале за циљ да утичу и на спречавање и сузбијање трговине људима у циљу сексуалне експлоатације, анализирани су и резултати које су одабране државе законодавством у области проституције постигле и на овом плану. Постигнути резултати сагледани су кроз анализу службених извештаја министарстава и других државних органа надлежних за праћење стања у проституцији, као и извештаја невладиних организација које прате остваривање права жена у проституцији у датим државама.

Приликом избора држава чија су законодавства била предмет анализе руководила сам се потребом да у анализи буду заступљена законодавства заснована на различитим моделима у приступу проституцији. Од држава чланица Европске уније које прихватају реглементациони приступ, анализом су обухваћена законодавства Краљевине Холандије и Савезне Републике Немачке. Мада су се обе државе одлучиле за легализацију проституције, њихова законска решења се у извесној мери разликују, јер је, за разлику од Холандије, Немачка усвојила и законе којима је регулисала проституцију као привредну делатност и прописала права и обавезе жена у проституцији. Тако, законодавство Савезне Републике Немачке представља специфичан варијетет реглементационог модела. За приказ аболиционистичког модела у регулисању проституције, изабрана су законодавства Краљевине Шпаније и Републике Италије, с тим што је у Италији он примењен још 1958. године, док је у Шпанији прихваћен тек 1995. године. Неоаболиционистички приступ у регулисању проституције приказан је кроз анализу нормативних решења у Краљевини Шведској и Краљевини Норвешкој, државама које су се определиле да проституцију сузбијају кажњавањем купаца услуга проституције. Краљевина Шведска представља зачетницу неоаблиционистичког приступа, који је почела да примењује 1999. године.

Исти модел Краљевина Норвешка је применила 2009. године. На избор је додатно утицала и чињеница да се у законодавству и пракси наведених држава, посебна пажња поклања остваривању и заштити женских људских права.

Упоредни приказ допуњен је и анализом нормативних решења у домену сузбијања проституције у двома суседним државама – Републици Хрватској и Црној Гори, које су прихватиле прохибиционистички модел регулације проституције, а са Републиком Србијом су биле у саставу Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Анализом законских решења биће приказано, у компаративној перспективи, како ове две суседне државе регулишу питање проституције, имајући у виду да је Република Хрватска чланица Европске уније од 2013. године, а да се Црна Гора налази у процесу приступних преговора.

Емпиријско истраживање спроведено је у контексту нове законске регулативе која се односи на проституцију у Републици Србији. Путем упитника прикупљени су подаци из прекршајних предмета који се односе на правоснажно окончане прекршајне поступке вођене пред прекршајним судовима у Београду, Новом Саду, Нишу и Крушевцу због прекршаја проституције прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. у периоду од 5. фебруара 2016. године, када је ступио на снагу актуелни Закон о јавном реду и миру Републике Србије (ЗЈРМ РС) до јуна 2018. године.

Постављене су четири хипотезе које су биле предмет провере.

Прва хипотеза је да се превасходно жене баве проституцијом, а да су мушкарци корисници услуга проституције. Иако наведена тврдња представља општепознату чињеницу, било је потребно проверити, с обзиром на то да се проституција у раду одређује и истражује као родно питање.

Друга хипотеза је да проституција за жене (у проституцији) у одређеном критичном моменту представља једину реалну опцију за преживљавање, а не њихов избор.

Трећа хипотеза заснива се на томе да жене у проституцији чешће подлежу прекршајном кажњавању у односу на мушкарце који користе услуге проституције, упркос томе што ЗЈРМ РС прописује кажњавање и корисника услуга проституције. Провером ове хипотезе уједно ће се испитати разлози због којих се корисници не санкционишу у истој мери као жене у проституцији.

Четврта хипотеза се надовезује на трећу и односи се на поштовање права на правично суђење у прекршајним поступцима који се воде против окривљених због прекршаја проституције прописаним одредбом чл. 16 ЗЈРМ РС. Хипотеза је да се у поступцима према окривљенима због прекршаја прописаног одредбом чл. 16 ЗЈРМ РС, и

то превасходно када су у питању жене које се баве проституцијом, не поштује право на правично суђење.

У истраживању сам примењивала различите истраживачке методе. У анализи прописа користила сам нормативно-догматски метод, а применом компаративног метода извршила сам анализу законских прописа који регулишу проституцију у упоредним правним системима. За истраживање проституције у различитим историјским периодима и друштвеног статуса жена у проституцији кроз историју, користила сам компаративно-историјски метод. Истраживање релевантне литературе, медијских прилога о проституцији и положају жена у проституцији засновано је на методу анализе садржаја.

Докторска дисертација је подељена у осам делова.

У првом делу анализирају се појам проституције и дефиниције проституције у правним прописима и литератури. Појавни облици проституције који директно утичу на правни и друштвени положај жена у проституцији анализирани су у другом делу дисертације. Трећи део представља историјски осврт на правно регулисање проституције. У следећем, четвртном, делу представљени су основни модели правног регулисања проституције. Пети део обухвата анализу међународних докумената која су релевантна у области спречавања и сузбијања проституције. У шестом делу докторске дисертације анализирана су законодавства одабраних држава која прихватају различите приступе у правном регулисању проституције и сагледано је како се различити приступи рефлектују на правни положај жена које се баве проституцијом. Седми део представља централни део дисертације, у оквиру ког је критички анализиран правни оквир релевантан за проституцију у Републици Србији. Значајан део представља објављивање резултата емпиријског истраживања, при чему је посебна пажња посвећена утицају домаћег законског режима у домену проституције на правни и друштвени положај жена у проституцији. Осми део састоји се из закључка и препорука за унапређење приступа у законском регулисању проституције, који би обезбедили поштовање људских права и основних слобода жена у проституцији, у складу са међународним правним стандардима и допринели унапређењу њиховог правног положаја.

Рукопис дисертације је израђен према стању законодавства на дан 5. фебруара 2019. године.

1. ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА ПРОСТИТУЦИЈЕ

На почетку, пре самог истраживања проституције и положаја жена у проституцији са правног аспекта, неопходно је одредити појам проституције.

У овом делу анализираће се значење термина „проституција” и дефиниције проституције у правним прописима и научној литератури.

1.1 ЗНАЧЕЊЕ РЕЧИ – ТЕРМИНОЛОГИЈА

Реч „проституција” води порекло од латинске речи *prostitutio*, што значи блуд, блудничење, давање тела за новац као позив-професија (Алексић 1978, 609).

Реч „проститутка” потиче од латинске речи *prostituere*, која, према Вујаклији, означава уличну женску, јавну женску, блудницу (Вујаклија 1996, 732), Алексић је одређује као жену која у виду заната продаје своје тело, блудницу, јавну женску (Алексић 1978, 609), Клајн и Шипка као уличну жену, јавну жену, блудницу, која продаје тело за новац, уличарку (Клајн и Шипка 2012, 1010), а Шехалић као жену која се проституише, која за новац нуди своје сексуалне услуге, блудницу (Шехалић 2014, 585). Наведена одређења значења термина искључују постојање могућности да проститутка буде особа мушког пола, иако се у литератури о проституцији, као и у свакодневном говору, реч проститутка једнако користи за особу женског и мушког пола која се бави проституцијом, тј. не постоји друга реч за означавање особе мушког пола која се бави проституцијом. Такође, одређивање проститутке искључиво као жене последица је уверења да је жена, за разлику од мушкарца, предодређена да се бави проституцијом.

Термини „женска”, „улична жена”, „уличарка”, „блудница” представљају пежоративне називе за жену која се бави проституцијом, којим аутори исказују свој субјективни, недвосмислено негативан став према женама у проституцији, односно став који и само друштво заузима према њима.

У енциклопедији *Британика* проституција се означава као „пракса упуштања особа у сексуалне активности, најчешће са особама које им нису ни супружници ни познаници, у замену за новчану или неку другу надокнаду која се исплаћује одмах након сексуалног чина” (*Британика* 2005, 92). Када је реч о лицима која се баве проституцијом, ова енциклопедија не садржи приближније одређење, али се наводи да проститутке могу бити особе оба пола. Под одређењем термина „проституција” наводи се да је осетно присутна константна одбојност друштва према проституткама, али не и према клијентима (*Ibid.*).

Одређивање проститутке као искључиво жене, уз употребу пежоративних термина, представља вид стигматизације жена које се баве проституцијом. Правилно одређење значења речи морало би да обухвати особе оба пола, као што је наведено у енциклопедији *Британика*, уз употребу термина који не доприноси формирању негативног става према особама које се баве проституцијом.

Истовремено, употребом термина "проститутка" жене у проституцији се одређују кроз проституцију, тако да се субјективан став према проституцији одражава и на однос према женама које се овим баве.

У овом раду користиће се синтагме „жене које се баве проституцијом” и „жене у проституцији” (Стојаковић и Петровић Ранитовић 2013, 30),⁴ којима се указује на важност поштовања личности и достојанства ових жена, без обзира на субјективан однос појединца према проституцији.

1.2 ДЕФИНИЦИЈЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ У ПРАВНИМ ПРОПИСИМА

На међународном нивоу између држава још увек није постигнута сагласност о начину правног регулисања проституције одраслих лица (*International Organization for Migration* 2001, 66), на супрот консензусу о забрањености дечје проституције. „Дечја проституција подразумева коришћење деце у сексуалним активностима за новчану или било коју другу накнаду.”⁵

У међународним документима дефинисана је присилна проституција, која се поистовећује са трговином женама. Присилна проституција и трговина женама одређују се као легални или нелегални транспорт жена и/или трговина њима, са или без њихове претходне сагласности, за економску добит, са циљем касније присилне проституције,

⁴ Синтагма „жене у проституцији” преузет је од Гордане Стојаковић (Стојаковић и Петровић Ранитовић 2013, 30).

⁵ Чл. 2. ст. 1. тач. б Закона о потврђивању факултативног протокола о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији, уз Конвенцију о правима детета („Сл. лист СРЈ – Међународни уговори”, бр. 7/2002).

принудног брака или других облика присилне сексуалне експлоатације.⁶ Сила која се том приликом употребљава може бити физичка, сексуална и/или психичка, и укључује застрашивање, силовање, злоупотребу власти или стања зависности.⁷ Из наведене дефиниције произилази да се знак једнакости не може ставити између проституције и присилне проституције. Присилну проституцију карактерише примена силе која се употребљава да би се жена приморала на проституцију и присвајање средстава остварених проституцијом од стране лица које на овај начин експлоатише жену. Иако се ради о проституцији, примена силе којом се жена приморава на проституцију и одузимање средстава стечених на овај начин доприноси да се присилна проституција подведе под трговину људима. Имајући у виду ове разлике, дефиниција присилне проституције, односно трговине женама није применљива за правно одређење проституције.

Правну дефиницију проституције садржи законска регулатива појединих држава које су изабране за анализу у дисертацији, а које ће у наставку рада бити ближе критички анализирани. Заједничка карактеристика правних дефиниција проституције јесте да су јасне и концизне, што олакшава примену законских одредби којима се регулише проституција.

У правној регулативи појединих држава уместо термина „проституција” користи се синтагма „куповина сексуалних услуга” која се дефинише као добијање сексуалног односа у замену за плаћање.⁸

У појединим правним прописима садржана је кратка и сажета дефиниција проституције, која се одређује као пружање сексуалних услуга уз накнаду.⁹ Овакву

⁶ Сексуална експлоатација се одређује као или покушај злоупотребе положаја рањивости, неједнаке моћи или поверења у сексуалне сврхе, укључујући, али не и ограничавајући се на стицање новчане, друштвене или политичке користи од сексуалне експлоатације другог лица. UN. 2003. Special measures for protection from sexual exploitation and sexual abuse. Преузето 18. новембра 2018. са <https://undocs.org/ST/SGB/2003/13>.

⁷ Тач. 2. Препоруке 1325 о трговини женама и присилној проституцији у државама Савета Европе из 1997. године (Recommendation 1325 (1997) Trafficking women and forced prostitution in Council of Europe memberstates). Преузето 13. јула 2016. са <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15359&lang=en>.

⁸ Поглавље 6. чл. 11. Кривичног закона Краљевине Шведске.

Коришћен је текст Кривичног закона Краљевине Шведске на енглеском језику. The Swedish Criminal Code 1962 (brottsbalken, SFS 1962:700). Преузето 15. маја 2018. са <https://www.government.se/48d6e0/contentassets/5315d27076c942019828d6c36521696e/the-swedish-criminal-code.pdf>. У даљем тексту: КЗ Шведске.

Чл. 316. Кривичног закона Краљевине Норвешке. Коришћен је текст Кривичног закона Краљевине Норвешке на енглеском језику. The Penal Code of the Kingdom of Norway 2005. Преузето 19. јануара 2016. са https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2. У даљем тексту: КЗ Норвешке.

⁹ Чл. 1. одељак 1. Закона о регулисању правног положаја проститутки у Савезној Републици Немачкој. Коришћен је текст Закона о регулисању правног положаја проститутки на енглеском језику. Act Regulating the Legal Situation of Prostitutes (Prostitution Act) у Czarniecki, Dorothea; Engels, Henny; Kavemann, Barbara;

дефиницију садржи и ЗЈРМ РС, који проституцију дефинише као пружање сексуалних услуга уз накнаду у новцу или другу вредност.¹⁰

Упоредном анализом приказаних правних дефиниција проституције уочава се да су заједнички елементи свих наведених дефиниција пружање сексуалне услуге и плаћање или накнада. Употреба синтагме "сексуална услуга" омогућава да се под овај термин подведе велики број различитих сексуалних радњи.

Као један од елемената дефиниције проституције наводи се плаћање или накнада, што указује да проституција постоји само ако се сексуална услуга пружа у замену за новац или неку другу корист. Осим новца, накнада за пружену сексуалну услугу може бити у виду поклона, добијања запослења, унапређења на послу, одређених привилегија, итд. Неопходно је само да особа за пружену сексуалну услугу добије накнаду која има имовинску вредност.

Дефиниција проституције у правним прописима којом се проституција одређује као пружање сексуалне услуге уз накнаду омогућава обухватање различитих облика проституције, разноликих врста сексуалних услуга и разних видова накнаде за пружену сексуалну услугу. Ова правна дефиниција проституције омогућава широку примену због чега представља одговарајућу дефиницију за одређење појма проституције у правним прописима.

1.3 ДЕФИНИЦИЈЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ У ЛИТЕРАТУРИ

Аутори који су се бавили истраживањем проституције давали су и своје дефиниције проституције. С обзиром на то да прихваћене универзалне дефиниције проституције нема, анализираћемо неколико дефиниција проституције које су присутне у литератури, као и једну дефиницију синтагме „жене у проституцији”.

Кухајда се у свом истраживању проституције фокусирао на женску проституцију. Он сматра да се може говорити о женској проституцији када постоје следећа три елемента: задовољавање сексуалног нагона неодређеном броју мушких лица, постизање одређене имовинске користи и вршење проституције у виду заната (Кухајда 1976, 25). За постојање првог елемента, задовољавање сексуалног нагона неодређеном броју мушких лица, Кухајда је става да је важно да сексуални нагон мушкарца буде задовољен, а

Schenk, Wiltrud; Steffan, Elfriede and Törnau, Dorothee. 2014. Prostitution in Germany-A Comprehensive Analysis of Complex Challenges. Berlin. Презето 10. новембра 2016. са

http://www.spi-research.eu/wp-content/uploads/2014/11/ProstitutioninGermanyEN_main.pdf.

¹⁰ Чл. 3 ст. 1 тач. 15 ЗЈРМ РС.

ирелевантан је начин на који се то чини. Истиче и да се не мора радити о задовољењу "нормалног" сексуалног нагона. Анализирајући овај елеменат, он наводи да је емотивно стање жене у проституцији без значаја. Други елеменат, постизање одређене користи, Кухајда истиче као најважнији да би се у конкретном случају радило о проституцији. Материјална корист је разлог због чега се врши проституција. Она не мора бити само у новцу, него и у неком другом облику. Трећи елеменат је намера жене да се бави проституцијом ради стицања прихода. Постојање намере је субјективан чинилац и подразумева постојање свести код жене да бављењем проституцијом обезбеђује средства за живот.

Анализа конститутивних елемената Кухајдине дефиниције проституције показује да он потенцира елеменат бављења проституцијом у виду заната. Сматрамо да то није конститутивни елеменат дефиниције проституције. Уколико се задовољавање сексуалног нагона врши у замену за плаћање или другу надокнаду, можемо говорити о проституцији, независно од тога да ли се врши у виду заната.

Кухајда даје и дефиницију жене у проституцији одређујући је као „женско лице које показује готовост да задовољава сексуалне жеље мушког лица за новац или другу имовинску корист” (Ibid., 29). Наведена дефиниција жене у проституцији изведена је из његове дефиниције женске проституције, односно темељи се на идентичним елементима.

Енрикес у свом обимном делу *Хисторија проституције* наводи да „проституција обухваћа све сексуалне чинове, па и оне код којих заправо не долази до сношаја, што их обичајно изводе неке особе с другим особама властитог или супротнога пола, а уз накнаду која није сексуалне нарави” (Henriques 1968, 10). Когниарт проституцију дефинише као „дјело уобичајеног подавања свога тјела за задовољавање сексуалне пожуде трећих особа уз новчану награду” (Cogniart, према Марковић 1965, 4). Дефиниције проституције које дају Енрикес и Когниарт сличне су Кухајдиној, садрже скоро исте елементе које и Кухајда сматра конститутивним за одређење проституције. Разлика се огледа у томе што, за разлику од Кухајде, њихова дефиниција проституције не садржи елемент према ком проституција представља занат за особу која пружа услуге проституције, на чему инсистира Кухајда.

Према Блоху „Проституција је један одређен облик ванбрачног полног сношаја, који се одликује тиме што се проституисана особа више или мање без избора подаје јавно или ноторно неодређеном броју лица, ретко када без награде, већином у облику професионалне купљивости, ради обљубе или других полних аката, или им прибавља и изазива друга полна раздражења и задовољења, услед које професија блудничења добија одређен сталан тип” (Блох 1925, 36). Блох у наведеној дефиницији проституције истиче

елеменат јавности. Примедба која јој се може упутити јесте да проституција није увек јавна, а то доказује постојање високе проституције која се одвија далеко од очију јавности. Из тог разлога, проституција може бити **јавна**, а огледа се у уличној проституцији, и **тајна**, која се има у виду када се говори о високој или елитној проституцији.¹¹ Не може се прихватити ни Блохова тврдња да се проституција може одвијати без новчане или неке друге имовинске користи, јер жена у проституцији пружа сексуалне услуге искључиво због новчане или друге користи. Сматрамо да, уколико не постоји новчана или друга корист коју жена проституцијом прибавља, нема ни проституције, јер је (једини) разлог уласка жена у проституцију остваривање новчане или друге користи. У Блоховом одређењу проституције проблематично је и одређивање проституције као ванбрачног полног сношаја, чему се такође може приговорити. Наиме, разлика између брачне и ванбрачне заједнице је само у томе што брачна заједница испуњава законом прописану форму, међутим постојање брачне заједнице не искључује постојање проституције (Кухајда 1972, 46; Цветков 1908, 13; Ристивојевић 2016, 508). Овде мислимо на бракове који се закључују искључиво из материјалних интереса. Имајући у виду наведено, закључујемо да ванбрачни полни сношај није елемент који доприноси одређивању појма проституције, те је непотребно инсистирати на њему у самој дефиницији.

Радуловић, за разлику од других аутора, не дефинише проституцију, него у свом делу *Проституција у Југославији*, цитира Богићевића који наводи да је проституција „продаја тела и љубавне вештине ради прибављања користи” (Радуловић 1986, 8). Овде се проституција одређује као пружање сексуалних услуга у замену за неки облик накнаде. Мишљења смо да наведена дефиниција садржи најважније елементе који су сасвим довољни за одређење појма проституције.

Биндман одређује проституцију као уговарање и пружање сексуалних услуга за накнаду (Bindman 1997). Истражује проституцију са аспекта радних односа, због чега под проституцију подводи и уговарање које, према овом аутору, претходи самом чину пружања сексуалне услуге. Дефиниција коју даје Биндман указује да он пружање сексуалне услуге види као једну врсту уговорног односа између учесника у проституцији. Овакво одређење је прихватљиво само уколико се проституција посматра као облик рада, што подразумева да су особа која пружа сексуалну услугу и корисник сексуалне услуге равноправни учесници, који склапају неку врсту усменог уговора о пружању сексуалне услуге.

¹¹ Више о томе видети у делу рада Појавни облици и врсте проституције.

Основна разлика у издвојеним дефиницијама огледа се у значају који се придаје елементу вршења проституције у виду занимања. Наиме, у појединим дефиницијама за постојање проституције неопходно је њено вршење у виду занимања, како наводи Кухајда, или професије, према Блоху. Овај елеменат се, међутим, не наводи у дефиницијама осталих аутора. Сматрамо да овај елеменат не треба уврстити у конститутивне елементе појма проституције, јер жени која се њоме бави, проституција не мора бити основни извор прихода. Напротив, она може да има основну професију, а да се проституцијом бави ради стицања додатних прихода, што најчешће и јесте случај код проституције високог нивоа.

Сви аутори су сагласни да проституција представља продају сексуалних услуга у замену за новац или другу корист, а ове елементе, као конститутивне, садрже и дефиниције проституције у правним прописима.

У неким дефиницијама проституција се одређује као ванбрачни однос, професија, истиче се елеменат јавности, наводи се да се сексуална услуга може пружити особи оба пола, али ови елементи суштински не одређују проституцију и због тога нису неопходни за разумевање самог појма проституције.

Имајући у виду да ће се проституција у дисертацији истраживати из родне перспективе, представимо и тумачење проституције које дају феминистичке теоретичарке.

Феминистичке теоретичарке не прихватају класичне дефиниције овог појма. Проституцију виде као облик насиља над женама (Kraus 2016), злочин против људског бића (Tamzali 2011) и непријатеља слободној вољи приликом упуштања у сексуални однос (Ekman 2014), те у том контексту и истражују проституцију.

Батлер,¹² која је предводила борбу за права жена у проституцији у Енглеској у XIX веку, проституцију одређује као облик ропства који тлачи жену (Marcovich 2001, 2). Овај став заступа и Ербе, која проституцију види као облик економске експлоатације и сексуалног злостављања жена у проституцији од стране мушкараца (Erbe 1984, 609).

Фарли проституцију види као институцију мушке доминације (Farley 2015, 285). Слично гледиште као Фарли, има и Мршевић, која наводи да је проституција „нешто што настаје из друштвених односа моћи које карактерише мушка доминација, а не нешто што произилази из женске природе” (Мршевић 2001, 7).

¹² Више о ставовима Џозефине Батлер (Josephine Butler) о проституцији видети у делу рада Аболиционистички модел регулисања проституције.

Женски покрети, као и поменуте феминистичке теоретичарке, одређују проституцију као облик насиља над женама који је потребно искоренити ради постизања потпуне родне равноправности (Коларец и др. 2007, 7; European Women's Lobby).

Дефинисање проституције од стране феминистичких теоретичарки показује да оне проституцију посматрају, пре свега, као родно питање и негативну друштвену појаву, трудећи се да проникну у њене узроке, не фокусирајући се на конститутивне елементе саме проституције.

Операционална дефиниција проституције коју користимо за потребе овог рада гласи: проституција је пружање сексуалних услуга другој особи у замену за новчану или другу накнаду. Предност ове дефиниције је што је универзална, јер се може употребити за све појавне облике и врсте проституције, а наведени елементи су довољни да садржински јасно одреде проституцију. Овако одређена проституција у дисертацији истраживаће се са родног аспекта, јер узроке проституције проналазимо у самом неповољном положају жене у друштву, који је производ неравноправног односа моћи између мушкараца и жена. Истим приступом воде се и феминистичке теоретичарке када истражују проституцију.

2. ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ ПРОСТИТУЦИЈЕ

Друштвени и правни положај жена које се баве проституцијом разликује се у зависности од облика проституције у који су укључене. Поједини облици проституције омогућавају жени да остане скривена и неометано се бави проституцијом, независно од приступа у правном регулисању проституције. Насупрот овом, постоје облици проституције у којима је жена видљива, те на њен правни положај утиче модел правног регулисања проституције.

У теорији су присутне различите поделе проституције, у зависности од критеријума на основу којих се врше. Међу домаћим ауторима најраспрострањенија је подела проституције на женску и мушку проституцију, која је извршена с обзиром на пол особе која се бави проституцијом. С обзиром на пол клијента, говори се о хетеросексуалној и хомосексуалној проституцији, а према висини зараде која се остварује, разликују се проституција ниског, средњег и високог нивоа. Према месту где се обавља, разликују се јавна (улична) или тајна проституција, која се врши у становима, клубовима, хотелима, салонима масаже, итд. У зависности од тога да ли особи проституција представља стални извор прихода, дели се на професионалну или повремену (Константиновић и др. 2012, 389–390; Радуловић 1986, 31–32; Марковић 42; Делибашић 2010, 25; Драженовић 2013, 10).

Страни аутори као критеријум најчешће користе место на коме се проституција одвија, односно да ли се врши на отвореном, тј. на улици, или у затвореним просторима као што су јавне куће, станова, хотели и др. (Harcourt and Donovan 2005, 201–203, Danna 2013, 22–29; Mainsant 2013, 485–493). Овај критеријум за поделу проституције користе и домаћи аутори, када, као што је већ наведено, праве разлику између јавне и тајне проституције.

Када се говори о појавним облицима проституције у Србији, најраспрострањенији критеријум за поделу је висина зараде која се остварује, у складу са којим се прави подела

на проституцију ниског, средњег и високог нивоа. Од нивоа зараде зависи и степен организованости, место где се обавља проституција, али и друштвени статус жене која се бави проституцијом (Радуловић 1986, 31; Жикић 2013, 26–27; Делибашић 2010, 24–31).

2.1 ПРОСТИТУЦИЈА НИСКОГ НИВОА

Проституција ниског нивоа подразумева уличну проституцију. Улична проституција „не захтева велика улагања, а самим тим ни приход који доноси није велик” (Драженовић 2013, 11). Жене најчешће раде саме за себе, мада и код овог вида проституције жене могу имати макроа¹³, који је неретко неки од мушких чланова породице. Блиски мушки чланови породице најчешће доприносе и самом уласку жена у проституцију. Уколико се не ради о блиским члановима породице, онда су то мушкарци које су жене приликом уласка у проституцију „сматрале најближима у социјалном смислу, односно мушкарци, који су у стању да изврше притисак на те жене снагом свог социокултурног или емотивног ауторитета” (Жикић 2008, 96).

Пружање сексуалних услуга у уличној проституцији обавља се на самој улици, у јавним тоалетима, у аутомобилима "муштерија" или парковима. Делови града у којима се окупљају жене у уличној проституцији најчешће су општепознати као места на којима се може купити сексуална услуга (Јанковић 2007). Како се проституцијом баве на јавним местима, највећи терет стигматизације жена у проституцији као друштвене групе, сnose жене које се баве уличном проституцијом (Mainsant 2013; Радуловић 1986, 34).

Жене које се баве уличном проституцијом долазе из најсиромашнијих породица, елементарног су образовања или без образовања (Жикић 2008, 66). У проституцију улазе најчешће како би зарадиле новац за основне животне потребе. С обзиром да се јавно баве пружањем сексуалних услуга, често су изложене психичком насиљу које се огледа у вређању, непримереном добацивању и омаловажавању (Ibid., 189–190).

Мада скромног образовања и социјалног порекла, жене које се баве уличном проституцијом су свесне „да их њихова професија заклања као особе, у потпуности, апсорбује као личности, одређује им идентитет” (Ibid., 71).

Како су жене у уличној проституцији маргинализоване од стране друштва, оне се често повезују са лицима која се баве различитим криминалним активностима. Уколико

¹³ Према Клајну и Шипки, макро је „подвонач, сводник, онај који живи на рачун проститутки као њихов послодавац, узимајући знатан део зараде” (Клајн и Шипка 2006, 725).

имају макрое, у питању ситни криминалци који се баве ситним пљачкама, преварама, шверцом, коцкањем или продајом наркотика (Радуловић 1986, 36).

Жене које почну да се баве уличном проституцијом ретко успеју да досегну проституцију средњег нивоа (Ibid., 32). Разлози се, пре свега, налазе у самом друштвеном статусу жена које се баве уличном проституцијом, односно у недостатку образовања, културе, манира за бављењем проституцијом средњег или високог нивоа. Жене које се баве уличном проституцијом због тешких услова живота и рада на улици много брже физички пропадају, те и самим изгледом не задовољавају потребне критеријуме за улазак у проституцију средњег нивоа. Осим наведеног, проституција средњег, а посебно високог нивоа, захтева одређена материјална улагања и средства, којима жене у уличној проституцији не располажу.

2.2 ПРОСТИТУЦИЈА СРЕДЊЕГ НИВОА

Проституција средњег нивоа подразумева одређену организованост за разлику од уличне проституције, у којој жена која се бави проституцијом, излази на улицу када она жели, односно најчешће када јој је потребан новац за основне животне потребе. Проституција средњег нивоа обухвата више различитих степена проституције (Драженовић 2013, 14). Поједини облици проституције средњег нивоа се граниче са уличном проституцијом, и то у случајевима када жена непосредно даје свој телефон у огласнике и на тај начин оглашава пружање сексуалних услуга. Проституција средњег нивоа може бити блиска и високој проституцији у погледу организованости и оствареног профита. Одвија се у хотелима виших категорија, по принципу да особље хотела, по жељи госта, уговара долазак жене која се бави проституцијом преко њеног макроа.

Проституција која се врши у становима јесте најзаступљенији вид проституције средњег нивоа.

Жене које пружају сексуалне услуге у становима најчешће објављују оглас у новинама или на интернету ради проналажења клијената. Проституцијом се баве самостално или преко макроа. Жене које се баве проституцијом средњег нивоа мање су видљиве, с обзиром на то да путем огласа нуде своје услуге. Међутим, до њих није тешко доћи, јер довољно је „окренути последњу страну огласника” да би се дошло до броја телефона и ступило у контакт са њима (Ibid.). Када имају макрое, то онда подразумева одређени степен организације, јер потенцијални клијенти ступају у контакт са женама посредно, преко макроа. Осим жена у проституцији, и корисници услуга проституције објављују огласе. Садржина објављених огласа може недвосмислено указивати да се ради

о проституцији¹⁴, али и довести на први поглед у заблуду да мушкарац, без намере куповине сексуалних услуга, жели финансијски „помагати” жену.¹⁵

Проституција средњег нивоа одвија се и у другим затвореним просторима као што су салони за масажу, сауне, хотели средње категорије, ресторани, итд. У хотелима и ресторанима поједине жене које раде као конобарице и собарице¹⁶ пружају сексуалне услуге гостима (Савићевић 1909, 201–202). Сва организација проституције обавља се на нивоу објекта. За ову „прикривену” проституцију знају често сви запослени и обавља се са „дозволом” управе хотела или другог угоститељског објекта (Марковић 1965, 65).

Виши степен проституције средњег нивоа, која се одвија у хотелима подразумева, као што је наведено, ангажовање жене која се бави проституцијом. Жену ангажује хотелско особље преко макроа. „Хотелске проститутке су претежно заштићене од узнемиравања полиције или других служби друштвене контроле. Што је хотел вишег

¹⁴ Као илустрацију наводимо неколико огласа са портала <https://dijaspora.online/>.

Садржина огласа под насловом „Брзо и лако” гласи: „Упознао бих фини и нормалну девојку расположену за дружење са Београђанином у четрдесетим, увек насмејаним и симпатичним који би је заузврат сваки пут галантно и наградио.” Преузето 10. августа 2019. са <https://dijaspora.online/licni-kontakti/upoznavanje-i-druzenje/brzo-i-lako-364975.htm>.

Под насловом „Врхунски фул екстра галантан спонзор!!!” налази се оглас следеће садржине: „Озбиљан, врхунски, фул, фенси, нормалан, згодан, конкретан, дискретан и галантан спонзор из Београда за девојку или студенткињу, згодну, нормалну, атрактивну, изазовну и лепу којој треба допуна буџета, уживање, хедонизам или квалитетнији лепши живот! Само за озбиљне и нормалне девојке!! Јави се!!” Преузето 10. августа 2019. са <https://dijaspora.online/licni-kontakti/upoznavanje-i-druzenje/vrhunski-full-extra-galantan-sponzor-365543.htm>.

У огласу „Подршка девојци” наводи се: „Новчано бих помагао пријатну девојку у замену за дискретне сусрете. Београђанин средњих година, пријатне спољашности и карактера, културан, ситуиран и галантан.” Преузето 10. августа 2019. са <https://dijaspora.online/licni-kontakti/upoznavanje-i-druzenje/podrska-devojci-365486.htm>.

Оглас „Жена за дружење” „100е” има следећу садржину: „Тражим жену од 30 до 45 за дружење. Радо би је новчано помагао. Живим у Бечу може и из Србије, Босне, Хрватске. Плаћам смештај, дружење и шопинг у Бечу. Новац не дајем унапред. Контакт молим прво на Viber или Watsap поруком или Вашом сликом. Ја имам 40 година.” Преузето 10. августа 2019. са <https://dijaspora.online/licni-kontakti/upoznavanje-i-druzenje/zena-za-druzenje-366583.htm>.

¹⁵ Примере огласа у којима се женама нуди „помоћ”, такође смо пронашли на порталу <https://dijaspora.online/>.

Оглас под насловом „Допуна буџета за студенткиње”, гласи: „Згодну и лепу студенткињу помагао бих финансијски током студија” Преузето 10. августа 2019. са <https://dijaspora.online/licni-kontakti/upoznavanje-i-druzenje/zena-za-druzenje-366583.htm>. Сличан оглас под насловом „Стипендирао бих средњошколку” гласи: „Уколико постоји нека девојка која је завршна година средње школе а којој је потребно стипендирање за даље школовање, нека ми се јави.” Преузето 10. августа 2019. са <https://dijaspora.online/licni-kontakti/upoznavanje-i-druzenje/stipendirao-bih-srednjoskolku-366971.htm>. Други оглас звучи најверљивије и ствара слику као да заиста постоји добра намера да се материјално помогне девојци која нема средстава, а жели да настави да се школује. Оно што открива да је у питању потенцијални корисник јесте то што огласом тражи искључиво девојке завршне године средње школе, односно потенцијални корисник тражи пунолетне девојке како не би био кривично гоњен због ступања у сексуалне односе са малолетним лицем.

¹⁶ Доктор Савићевић, који је истраживао проституцију у Србији почетком XX века, запазио је да хотелска проституција постоји „готово по свим хотелима у унутрашњости, а и већим делом у Београду”, која подразумева пружање услуга проституције од стране собарица (Савићевић 1909, 201–202). Узрок због ког се велики број жена које су радиле као собарице бавио проституцијом може се пронаћи у малој заради коју су жене остваривале као собарице, односно у сиромаштву. Проституција је представљала начин да зараде додатни приход који им је био потребан за живот.

нивоа, што је боља организација, богатија клијентела и што су веће зараде, читав посао је у већој тајности” (Радуловић 1986, 56). Жене које се по позиву баве хотелском проституцијом неретко су студенткиње или интелектуалке које не могу да пронађу посао у струци, па им ово представља привремени извор прихода (Ibid.). Ограничени круг људи који зна чиме се оне у стварности баве утиче на то да их околина не обележава као жене у уличној проституцији и због тога оне не трпе осуду из непосредног окружења. Актуелни домаћи модел правног регулисања проституције само у ретким ситуацијама, када су у питању организоване акције полиције против проституције, утиче на жене које се баве проституцијом средњег нивоа.

Посебан тип проституције средњег нивоа јесте туристичка проституција. Овај вид проституције одвија се у туристичким центрима за време туристичке сезоне (Радачић 2018). Жене које се баве проституцијом премештају се у јеку туристичке сезоне из својих места у познате туристичке центре које посећује велики број туриста. Као што наводи Радуловић, „туризам је нераскидиво повезан са забавом” (Радуловић 1986, 59), а како угоститељи желе госту који је на одмору да обезбеде што разноврснију забаву, неретко то подразумева и услуге жена у проституцији. Туристичка проституција одвија се на уобичајеним местима за проституцију средњег нивоа, а то је претежно у хотелима, ресторанима и ноћним клубовима.

2.3 ПРОСТИТУЦИЈА ВИСОКОГ НИВОА ИЛИ ЕЛИТНА ПРОСТИТУЦИЈА

Проституција високог нивоа или тзв. елитна проституција захтева улагање великих материјалних средстава, превасходно у организацију, односно ангажовање већег броја људи у односу на проституцију ниског и средњег нивоа (Радуловић 1986, 60). Сводници¹⁷ материјална средства улажу и у физички изглед жене, гардеробу, стицање знања страних језика и манира, што је све неопходно да би се жена могла бавити проституцијом високог нивоа. Атрактиван физички изглед је неопходан како би жена изгледала привлачно потенцијалним купцима сексуалних услуга (Драженовић 2013, 15). Жена која се бави елитном проституцијом мора имати одређено образовање, поштовати правила понашања, а често се служи и страним језицима јер су неретко корисници сексуалних услуга странци (Радуловић 1986, 55).

¹⁷ Термин "сводник", као и термин "макро", означава лице које подводи особе које се баве проституцијом, посредује између лица у проституцији и корисника, и за то узима део остварене зараде од особе која се бави проституцијом.

С обзиром на чињеницу да се у елитну проституцију улажу знатна материјална средства, она доноси и велики профит. Корисници сексуалних услуга жена у високој проституцији су богати привредници, политичари, односно људи који располажу великим капиталом. Елитна проституција представља проституцију затвореног типа. Одвија се у строго ограниченом кругу људи (Стојаковић и Петровић Ранитовић 2013, 62). Висока проституција одвија се по позиву, те се жене које су укључене у ову врсту проституције називају „девојке по позиву” (callgirls) (Радуловић 1986, 61). Особа која жели да дође до жена из високе проституције мора поседовати препоруке како би уопште дошла до броја телефона њиховог макроа. Контакте њихових макроа има одабран круг људи који, након провере о каквом се заиста клијенту ради, позивају макроа, који врши додатну проверу и ангажује жену. Позиви се никада не упућују директно женама, него макроима, чија је обавеза да организују долазак жене. Жене које су укључене у елитну проституцију своје услуге не нуде на било који јавни начин (Радуловић 1986, 61–62).

Елитна проституција одвија се у потпуној тајности и стога прихваћен модел законског регулисања проституције нема утицаја на учеснике у елитној проституцији. Жене које се баве елитном проституцијом најчешће имају улогу да „забаве” потенцијалне кориснике након склапања посла на сајмовима, конгресима, итд. (Кухајда 1972, 104–106; Шпадијер Џинић 1988, 90). Проституција високог нивоа обавља се и у хотелима високе категорије (Шпадијер Џинић 1988, 90; Васовић 2016, 44).¹⁸ Хотелско особље поседује контакте макроа, те их у случају потребе позива како би одговорили на захтеве „пробраних” гостију хотела.

Проституцију високог нивоа због добре организације карактерише невидљивост. Друштво не зна чиме се заправо баве жене које су укључене у елитну проституцију јер по изгледу за околину одају утисак успешних жена које добро зарађују. Њихово социјално порекло и степен образовања их разликују од жена у уличној проституцији и жена у проституцији средњег нивоа (Mainsant 2013; Радуловић 1986, 61). Жене које се баве проституцијом високог нивоа нису изложене било каквој врсти малтретирања од стране полиције, али су власништво својих сводника.

Жене које се баве високом проституцијом обично се представљају као глумице, манекенке, играчице, итд. Радуловић наводи да није неуобичајена појава да у великим компанијама секретарицама у „опис посла” спада и повремено пружање сексуалних

¹⁸ Године 2011. у новосадском хотелу „Парк”, који је категоризован са пет звездица, спроведена је акција ПУ Нови Сад у сузбијању организованог криминала. Том приликом су у хотелу откривене жене које се баве проституцијом. Организатори проституције су процесуирани пред Вишим судом у Новом Саду за кривично дело трговине људима, док је девет жена које су се бавиле проституцијом прекршајно санкционисано због проституције (Васовић 2016, 44).

услуга важним пословним партнерима (Радуловић 1986, 63). Претпостављени у овом случају сексуално експлоатише жену запослену на нижој позицији како би лакше закључио посао који ће му омогућити да оствари економску добит. Женино тело је, према уверењу претпостављеног, средство које у конкретном случају оправдава циљ (Кухајда 1973, 106).

Посебан облик елитне проституције је јахтинг проституција, која представља подврсту туристичке проституције. Јахтинг проституцијом баве се исте жене које се баве било којим обликом високе проституције у градовима. Оне се за време туристичке сезоне премештају у приморска места због већег броја корисника који доносе и већу зараду. Начин успостављања контакта између жена и корисника подразумева организацију карактеристичну за високу проституцију, где се контакт увек успоставља преко макроа. Са завршетком туристичке сезоне, жене се враћају у своја места и настављају да се баве проституцијом на уобичајен начин.

3. ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА ПРАВНО РЕГУЛИСАЊЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ

У овом поглављу анализираћемо историјски аспект правног регулисања проституције и правног положаја жена у проституцији. Циљ анализе је да се утврди како су поједини модели регулисања проституције кроз историју утицали на правни положај жена које се баве проституцијом.

У првом делу поглавља дат је историјски приказ правног регулисања проституције у Европи, подељен на три историјска периода: стари век у ком је започело регистровање жена у проституцији и оснивање јавних кућа у старој Грчкој и Риму, средњи век и савремено доба. Приказаћемо како је проституција кроз историју била правно регулисана, какав је био однос друштва према проституцији и какав је био правни и друштвени положај жена у проституцији у наведеним периодима.

Други део поглавља садржи историјски приказ правног положаја жена у проституцији у Србији. Анализираћемо период од средине XIX века до завршетка Другог светског рата, када је успостављен прохибиционистички модел, који је и данас на снази.

3.1 ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ ПРАВНОГ РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У ЕВРОПИ

Део који се односи на приказ правног регулисања проституције кроз историју у Европи, као што је већ напред наведено, поделили смо на три историјска периода и то: проституција у старом веку, проституција у средњем веку и проституција у савременом добу.

3.1.1. ПРОСТИТУЦИЈА У СТАРОМ ВЕКУ

Прво регистравање жена у проституцији у Европи извршено је у Риму. Жене које су хтеле да се баве проституцијом морале су се регистровати код власти. Приликом регистравања наводиле су своје име и место рођења. Жена је такође морала дати и податак о цени својих услуга. Власти су јој издавале посебну дозволу на основу које је могла да се бави проституцијом. Када се њено име једном нашло на списку жена које се баве проституцијом, била је осуђена да се проституцијом бави цео живот. Жене које су биле регистроване као жене у проституцији биле су у највећем броју робинје. У одређеним периодима, жене које су биле регистроване као жене које се баве проституцијом имале су обавезу да плаћају порез држави. Поједине глумице и плесачице које су се бавиле проституцијом нису биле регистроване као жене у проституцији (Henriques 1968, 112–114).

Поменути систем регистравања жена у проституцији указује на чињеницу да њим нису биле обухваћене све жене које су се бавиле проституцијом. Обавеза регистравања постојала је за робинје које су се, с обзиром на свој статус, бавиле проституцијом ниског нивоа. Претпоставља се да жене које су биле уметнице, а бавиле су се и проституцијом, нису биле регистроване зато што се тиме нису јавно бавиле. Бављење глумом или другом уметношћу омогућавало им је да се без бојазни по свој углед баве проституцијом. Систем регистравања жена у проституцији у Риму није имао позитиван утицај на правни положај жена у проституцији, него је доприносио „етикетирању” жена које су се бавиле проституцијом најнижег нивоа.

Градске јавне куће први пут су установљене на основу закона који је донео Солон, атински законодавац (Ibid., 39). Ове јавне куће називале су се *dicteria*, а жене које су радиле у њима називале су се *dikterijade*. Градске јавне куће оснивала је држава за потребе припадника војних формација. Оснивање градских јавних кућа било је последица уверења да јавне куће могу позитивно утицати на опстанак бракова (Ibid., 40–41).

Жене које су радиле у јавним кућама сматрале су се јавним службеницама. Овај статус није подразумевао привилегије, јер жене које су радиле у јавним кућама нису имале право да бирају коме ће пружити услугу, већ су биле у обавези да пруже услугу сваком ко је затражи. Жене у проституцији нису имале грађанска права и на улицу су могле изаћи само у посебној одећи (Ibid.), што говори у прилог обесправљености и непосредној дискриминацији жена које су се бавиле проституцијом.

Мушкарци који су посећивали јавне куће нису трпели никакве негативне последице, јер је држава управо за њихове потребе и оснивала јавне куће.

Цене услуга проституције биле су веома ниске (Ibid., 42). Зашто? Претпоставља се да је једини разлог био да сваки војник може да користи услуге жена у проституцији.

Приход који је остварила јавна кућа, осим дела који је неопходан за редован рад, припадао је држави, која је са њим располагала и користила га у различите сврхе, „од градње храмова до помагања сиротињи” (Ibid.). Може се уочити да држава није имала јединствен став према проституцији јер је, с једне стране, имала дискриминаторски однос према женама у проституцији, али је, с друге стране, новцем који су ове жене зарађивале финансирала изградњу религијских објеката.

Држава јединствен став није имала ни када су у питању учесници у проституцији, него га је опредељивала у зависности од учесника, тј. проституција је сматрана корисном делатношћу и потребом када су у питању мушкарци као корисници и неморалним чином када су у питању жене које се баве проституцијом. Међутим, и поред оваквог става према проституцији, држава се определила за законско регулисање проституције. Појава потребе за легализацијом проституције, може се пронаћи пре свега у интересима саме државе, јер јој је легализација проституције омогућавала да располаже додатним приходима по свом нахођењу, независно од односа према самој проституцији.

3.1.2. ПРОСТИТУЦИЈА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Средњи век карактерише заинтересованост цркве за сексуални морал у друштву (Henriques 1968, 27; New World Encyclopedia¹⁹). Проституција је сматрана неморалном делатношћу, док је у први план истицана светост брачне заједнице (Марковић 1965, 17). Како је упуштање у сексуалне односе са „честитим” женама подразумевало претходно закључење брака, мушкарци су се окретали „нечасним” женама, односно женама које се баве проституцијом (Ibid.). Упркос залагању цркве за промоцију брачног живота, мушкарци су користили услуге жена у проституцији.

Државе су настојале да проституцију ставе под законску контролу применом различитих мера. Међу првим законима је Lex Pacis Castrensis, који је донео цар Фридрик Барбароса 1158. године (Henriques 1968, 34). Закон је прогласио док је био на путу за Италију, а циљ доношења закона био је да „ослободи” своју војску од жена које се баве проституцијом, а које су пратиле његову војску на путу. Женама су за казну одсецани носеви (Ibid.). У другој половини XII века Алфонз IX Кастиљски донео је закон којим је

¹⁹ New World Encyclopedia. Преузето 18. новембра 2019. са <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Prostitution#History>.

мере против проституције усмерио према сводницима и власницима јавних кућа. Сводници су били кажњавани протеривањем из земље, а власницима јавних кућа су за казну одузимане куће. Уколико се жена као робиња бавила проституцијом била је ослобођена, а уколико није имала статус робиње, власник јавне куће је морао да јој обезбеди мираз и да се потруди да жена ступи у брак (Ibid.).

У Француској је проституција била широко распрострањена током средњег века, те је Луј IX 1254. године издао едикт у циљу искорењивања проституције (Ibid., 35). Сводници и жене у проституцији који су били ухваћени за казну су протеривани из земље. Када је Луј IX кретао у крсташки рат 1269. године, наредио је да се све јавне куће униште (Ibid., 35–36). Како репресивним мерама није успео да сузбије проституцију, Луј IX је дозволио да се у одређеним квартовима француских градова одвија проституција (Ibid., 36). Наследник Луја IX, његов син Филип, прописао је меру да жене у проституцији морају носити посебан чвор на рамену (Ibid.). Жене које су се бавиле проституцијом нису смеле носити отмену одећу, драгуље, нити су смеле посећивати одређене делове града (Henriques 1968, 36; Марковић 1965, 18). У Енглеској је женама које се баве проституцијом такође било забрањено да носе одећу сличну одећи „поштених” жена (Henriques 1968, 53).

Закони који су прописивали могућност отварања јавних кућа у одређеним градским квартовима доношени су током средњег века и у Немачкој и Италији (Henriques 1968, 37–38; Head 2019). За жене у проституцији била су прописана строга правила облачења – морале су носити огртаче, а о боји огртача одлучивале су градске власти (Henriques 1968, 37–38). Огртачи су служили за распознавање жена у проституцији на улицама.

Један од најпознатијих бордела са стриктно прописаном организацијом био је основан 1347. године у Авињону. Жене које су радиле у борделу биле су заправо у њему заточене и морале су да носе црвени чвор на левом рамену (Ibid., 38). У Тулузу је такође био отворен познат бордел, а добит су делили град и свеучилишта (Ibid., 40). У Шпанији и Португалији су крајем XV века отворане јавне куће, а ширење проституције се покушавало ограничити на поједина градска предграђа (Ibid., 44–45).

На крају средњег века бордели су почели да се отварају широм европских држава (Henriques 1968, 43; New World Encyclopedia), а проституција је на крају прихваћена као „нужно зло” у друштву, које су државе сматрале уносним у случајевима када су га саме организовале (Henriques 1968, 43).

3.1.3. ПРОСТИТУЦИЈА У САВРЕМЕНОМ ДОБУ

Током XVI века реформација је утицала и на промену односа друштва према проституцији. Проституција је сматрана непожељном друштвеном појавом коју је потребно законима сузбити или бар контролисати (Марковић 1965, 20). У државама се поново рађају прохибиционистичке идеје за борбу против проституције. Жене у проституцији су и у овом периоду биле обавезне да носе одређене одевне предмете како би се распознавале у друштву (New World Encyclopedia), што указује на чињеницу да је дискриминација жена у проституцији налик оној током средњег века и даље била присутна.

На сузбијање проституције али и промену самог односа према проституцији утицала је и појава сифилиса који се у то доба ширио Европом. Страх од болести утицао је на смањење обима проституције. У Енглеској су почела пропадати и јавна купалишта. У Француској је Фрања I забранио јавне куће 1538. године (Henriques 1968, 54; New World Encyclopedia). Оваква ситуација потрајала је само док није дошло до погоршања економске ситуације у државама, која је произвела поновно оживљавање проституције.

Током XVIII века, са индустријском револуцијом долази до масовног пресељење људи из села у градове, што је имало за последицу формирање сиротињских предграђа у градовима. Притиснуте сиромаштвом, жене из ових предграђа одлучивале су се за улазак у проституцију. Ширење проституције подстакло је државе да регулишу проституцију, са једне стране како би ограничиле њено ширење, а са друге стране како би се спречило ширење венеричних болести (Марковић 1965, 21). У државама је владало уверење да жене у проституцији преносе венеричне болести те су законима прописивани обавезни лекарски прегледи за жене у проституцији. Енглеска је била једна од држава која је Законом о заразним болестима (Contagious Diseases Act) из 1864. године, мере против ширења венеричних болести усмерила ка женама у проституцији. Доношење овог закона био је повод да Џенифер Батлер организује женски покрет чији је главни циљ био његово укидање. Џенифер Батлер је успела да се избори за увођење у то време потпуно новог аболиционистичког приступа у Енглеској, у складу са којим жене у проституцији више нису биле обавезне да одлазе на лекарске прегледе. Након победе Џенифер Батлер, државе су се почеле опредељивати за прохибиционистички, регламентациони, аболиционистички, и од 1999. године за неоаболиционистички приступ у регулисању проституције.²⁰

²⁰ Више о овим приступима видети у делу рада Модели правног регулисања проституције.

3.2 ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ ЖЕНА У ПРОСТИТУЦИЈИ У СРБИЈИ КРОЗ ИСТОРИЈУ

У Србији су се у регулисању проституције кроз историју смењивали прохибиционистички и регламентациони приступ, с изузетком једног кратког периода између два светска рата када је био заступљен аболиционистички модел регулисања проституције. Како бисмо пружили увид у хронолошку ретроспективу правног и друштвеног положаја жена у проституцији у Србији, као извори су коришћени правни прописи и стручна литература од почетка XIX века до данас.

Анализа правног положаја жена у проституцији кроз историју подељена је на три периода: период пре Првог светског рада, период између два светска рата и период након Другог светског рата.

3.2.1. ПЕРИОД ПРЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

У периоду пре Првог светског рата, у Краљевини Србији становништво се претежно бавило земљорадњом. Жене су помагале мушким члановима породице у обрађивању земље и уз овај исцрпљујући посао бринуле о домаћинству. Божић наводи да се положај жене која се бавила земљорадњом може упоредити са „положајем теглеће животиње” (Божић 1939, 12). Она указује да су „непросвећеност и неписменост уопште, а нарочито код жена врло велика” (Ibid.), што види као главни разлог због ког жене не чине ништа да свој положај промене.

Неудата жена изједначавана је у пословној способности са мушкарцем, док удајом жена губи ту пословну способност.²¹ Божић истиче да је удата жена доведена „у положај понизне служавке која мора све наредбе мужевљеве извршавати” (Ibid., 162).

Инфериоран положај жене у друштву, препознајемо и у начину на који је законски регулисана проституција. У Србији је пре Првог светског рата правно регулисање проституције било засновано на прохибиционистичком моделу. Бављење проституцијом било је инкриминисано Криминалним (Казнителним) закоником за Књажевство Србију од 29. марта 1860. године.²² Запрећена затворска казна за „женске које јавни блуд као занат

²¹ Младолетнима удобљавању се и сви они, који не могу, или им је забрањено сопственим имањем руковати; такви су сви ума лишени, распикуће судом проглашене, пропалице, презадуженици, којих је имање под стечиште потпало, удате жене за живота мужевља (чл. 920. Грађанског законика за Краљевину Србију из 1844. године). Преузето 20. јуна 2019. са <https://www.overa.rs/gradanski-zakonik-kraljevine-srbije-1844-god-sa-kasnijim-izmenama.html>.

²² У даљем тексту: КЗ од 1860. године.

проводе” кретала се у распону од 10 до 30 дана затвора.²³ Одредбом овог Закона прописано је и да се не тужи муж жене која „јавно блуд проводи”.²⁴ Према одредбама КЗ од 1860. године, проституција се у овом периоду везивала искључиво за жене, тј. законодавац није ни оставио могућност да мушкарци „јавни блуд као занат проводе”.

Упркос прохибиционистичком приступу, проституција се у Србији ширила, посебно у већим градовима (Радуловић 1986, 171). Власт је уочила да законско решење не даје очекиване резултате, те је Министарство унутрашњих дела донело Распис ПН 10072 дана 10. децембра 1871. године²⁵ „како би се стало на пут заразним болестима и да се морал у народу одржи”. Овим расписом забрањује се присуство жена у друмским и сеоским механама и на другим јавним местима ван вароши и варошица. Изричито се наводи да жена не сме бити у наведеним објектима присутна као куварица или собарица.²⁶ Ова одредба може да указује на постојање става да присуство жена у механама подразумева вршење проституције у овим угоститељским објектима. Присуство жена у служби куварица и собарица дозвољавало се једино у механама прве и друге класе у варошима и варошицама, јер се претпостављало да ту долазе гости од којих се може очекивати да ће се „уздржавати зарад одржавања здравља и морала”.²⁷ Посредно се из наведене одредбе закључује и да је постојала потражња за услугама проституције у угоститељским објектима што објашњава зашто је било неодговарајуће запошљавати жене у њима. Уколико се открије да жене у овим објектима живе „неморалним животом”, оне су се могле отерати, а власницима би се изрицала забрана узимања у службу куварица и собарица.²⁸ Расписом је било строго забрањено узети у службу жену у мањим механама, кафанама и другим јавним местима где се окупљају млади.²⁹

Са ширењем проституције, шириле су се и венеричне болести, што је подстакло власт на доношење Закона о уређењу санитарске струке и чувању народнога здравља 1881. године.³⁰ На основу овог Закона³¹, министар унутрашњих послова имао је овлашћење да пропише правила за спречавање ширења венеричних болести. Правилима се могла прописати затворска казна до месец дана, а новчана у висини од 150 динара за непоступање по правилима. Истом одредбом прописано је да се мења одредба чл. 365. КЗ од 1860. године уколико буде противна правилима.

²³ Чл. 365. ст. 1. тач. 6. КЗ од 1860. године.

²⁴ Чл. 365. ст. 1. тач. 10. КЗ од 1860. године.

²⁵ У даљем тексту: Распис.

²⁶ Тач. 1. Расписа.

²⁷ Тач. 2. Расписа.

²⁸ Тач. 2. Расписа.

²⁹ Тач. 3. Расписа.

³⁰ „Српске новине”, број 79/1881.

³¹ Чл. 23. Закона о уређењу санитарске струке и чувању народнога здравља.

Правилима о регулисању проституције од 31. јула 1900. године,³² стављене су под санитарско-полицијску контролу све жене које се баве проституцијом, што говори да је проституција била искључиво женска „делатност”.

Да се жена бави проституцијом сматрало се доказаним у случају када се сама пријави полицији да ће радити у некој проститутској радњи или уколико жена изјави да ће радити као собарица, куварица, касирка, подкафирка или кирајџика, а да ће редовно долазити на лекарски преглед. Полицијска власт сматрала је доказаним да се жена бави проституцијом и ако се то закључи на основу прикупљених података. Санитарско-полицијска власт је доносила писмено решење о томе да ли се жена бави проституцијом и да ли јој је потребан лекарски преглед. Жена се и принудним путем могла одвести на лекарски преглед. Са доношењем решења којим се утврђује да се жена бави проституцијом, она се истовремено стављала под санитарско-полицијски надзор.³³ Одредбе којима се прописује поступак пријаве жена које ће се бавити проституцијом код државних органа, имале су првенствено за циљ стављање жена у проституцији под медицински надзор у циљу спречавања ширења полних болести. Правила нису садржавала одредбе које су прописивале исту обавезу и за мушкарце, што указује да се сматрало да искључиво жене које се баве проституцијом преносе полне болести. Власт је веровала да ће подвргавањем само жена у проституцији принудним лекарским прегледима успети да спречи ширење венеричних болести.

Свим женама које су стављене под санитарско-полицијски надзор било је забрањено да посећују јавна места, као што су шеталишта, паркови, позоришта, јавне забаве или концерти. Женама под надзором је такође било забрањено да излазе на улицу након заласка сунца, да примају малолетнике, да стоје на отвореним вратима или прозорима свог дома, да привлаче мушкарце речима или знацима, да по улицама шетају у „необично безобразном оделу” и да се возе отвореним колима.³⁴ Ове одредбе недвосмислено говоре да достојанство жена које су се бавиле проституцијом није било поштовано, као и да им је била ограничена слобода кретања. На основу оваквог односа према женама које су се бавиле проституцијом, може се извести закључак да су Правила отворено дискриминисала жене у проституцији.

Власт је издавала дозволе за отварање „проститутских радњи”, што је био назив за јавне куће. Услов за отварање оваквих радњи била је писмена изјава и уплата прописане

³² Правила о регулисању проституције од 31. јула 1900. године СБр. 6974. У даљем тексту: Правила.

³³ Тач. 1. Правила.

³⁴ Тач. 4. Правила.

таксе. Власници „проститутских радњи” могли су бити само „српски поданици”. У проститутским радњама није се смео продавати алкохол. Услов за жене које су хтеле радити у овим радњама био је да нису удате и да су старије од 18 година. Уколико је жена била из друге државе, морала је поседовати путну исправу. Пре него што ће ступити у проститутску радњу, полицијски лекар је вршио преглед жене и на основу прегледа издавао потврду. Власник радње је са женом морао имати закључен уговор у ком је било наведено да ће у случају спора између жене која се бави проституцијом у радњи и власника радње одлучивати полицијска власт. Власник није смео од жена узимати новац који је он дужан да даје за њихову болничку касу, као ни новац за казну коју је њему изрекла полицијска власт.³⁵

Жене које су се налазиле под санитетско-полицијским надзором биле су у обавези да се два пута недељно подвргавају лекарском прегледу. Жена која неоправдано не дође на преглед могла је бити кажњена притвором до 4 дана или новчаном казном, а казну је сносио и власник радње.³⁶ Прописивањем обавезних лекарских прегледа вршена је повреда права на достојанство и физички интегритет жена у проституцији. Овим одредбама вршена је и дискриминација жена у односу на кориснике, јер за њих као учеснике у проституцији иста обавеза није била прописана.

Жене које су се на улицама и другим јавним местима бавиле проституцијом могле су се казнити новчаном казном или казном до 30 дана полицијског притвора.³⁷ Над женама које се баве проституцијом санитетско-полицијски надзор је укидан ако полицијска власт у року од три месеца не добије податак да жена блуднички, ако се жена уда и ако се докаже да се издржава другим поштеним послом.³⁸ Жена је јавну кућу могла напустити кад год одлучи, у чему је власник није смео спречавати, док је полицијска власт имала обавезу да јој пружи помоћ „да дође до могућности поштене зараде”.³⁹ У пракси се показало да власници јавних кућа нису поштовали Правила, а захваљујући подмићивању полиције, имали су сву власт над женама које су се бавиле проституцијом (Радуловић 1986, 173).

На подручју Војводине важио је, такође, регламентациони модел регулисања проституције, при чему је свака општина могла самостално да регулише проституцију на својој територији (Кухајда 1975, 88). Статутом о проституцији за подручје Новог Сада из

³⁵ Тач. 5. Правила.

³⁶ Тач. 9. Правила.

³⁷ Тач. 14. Правила.

³⁸ Тач. 16. Правила.

³⁹ Тач. 17. Правила.

1893. године регулисано је отварање јавних кућа и вршење проституције у њима.⁴⁰ Јавне куће су морале поседовати дозволу за коју се плаћала такса,⁴¹ а власници јавних кућа могле су бити и жене, које су, према Статуту, морале бити старије од 40 година и које нису биле кажњаване.⁴² Јавна кућа се могла отворити само у споредним улицама, док се посебно водило рачуна да јавна кућа не може бити отворена у улици у којој се налази црква или школа.⁴³

Жена која је хтела да се бави проституцијом у борделу морала је бити старија од 16 година и поседовати књижицу о здрављу.⁴⁴ И према овом Статуту, проституцијом се могла бавити само жена.

Пре него што би ступиле у бордел, жене су са власником бордела одлазиле у капетанију, где је састављан записник о њиховој намери да ступе у бордел. Након тога жена је била подвргнута лекарском прегледу после ког би добијала књижицу о здрављу у којој би се налазила њена фотографија. Уколико жена ступи у бордел, у извод из матичне књиге рођених уписивало се да је блудница.⁴⁵ Уписивање ове одреднице у лична документа жена представља вид њиховог „обележавања” због бављења проституцијом. Овакав однос према женама у проституцији указује да је проституција, иако правно регулисана као легална делатност, истовремено била друштвено неприхватљива појава.

Власник јавне куће био је у обавези да жени обезбеди пристојну храну, смештај и редовне лекарске прегледе. Он није смео жену против њене воље приморавати да пружи услугу, а у свако доба јој је морао дозволити да напусти јавну кућу.⁴⁶ Лекар је сваког уторка и суботе долазио у бордел да прегледа жене, а оне су имале обавезу да у то време буду у борделу. Према Статуту, и власник бордела је био у обавези да свако јутро изврши здравствени преглед жена и да, уколико уочи здравствене проблеме код неке жене, одмах позове лекара.⁴⁷ Нејасно је на који начин је у пракси власник бордела као лице које није медицинске струке могао да изврши здравствени преглед жена, али на основу овог овлашћења власника бордела, стичемо увид у обесправљеност и потчињеност жена у проституцији у борделима. Мере здравствене заштите и према Статуту примењивале су се само према женама у проституцији, док корисници нису били препознати као преносиоци полних болести.

⁴⁰ Статут о проституцији 1893. У даљем тексту: Статут.

⁴¹ Чл. 1. Статута.

⁴² Чл. 2. Статута.

⁴³ Чл. 3. Статута.

⁴⁴ Чл. 8. Статута.

⁴⁵ Чл. 6. Статута.

⁴⁶ Чл. 9. Статута.

⁴⁷ Чл. 12. Статута.

Уколико жена затрудни, било јој је забрањено да се бави проституцијом,⁴⁸ на основу чега се може закључити да је морала и да напусти бордел.

Жена која се бави проституцијом власнику бордела плаћала је за стан и храну и тај износ је, како се наводи у Статуту, морао подразумевати „само умерену своту.”⁴⁹ Претпоставља се да су се овом одредбом штитиле жене које се баве проституцијом од економске експлоатације власника бордела.

Жене које су радиле у борделима, према одредбама Статута, нису смеле испред бордела или са прозора позивати мушкарце да уђу у бордел.⁵⁰ Може се претпоставити да је ова одредба имала за циљ одржавање реда и мира на улицама ограничавањем вршења радњи у вези са проституцијом на објекте предвиђене у ту сврху. У Статуту се, такође, наводи да „не дорасли младићи” нису смели посећивати борделе и да су власници били о томе дужни да воде рачуна.⁵¹ У овом акту није наведено до које старосне границе су мушкарци сматрани недораслим младићима.

Власници гостионица, крчми, хотела или других угоститељских објеката морали су да воде рачуна да жене које код њих раде „не терају блуд” са гостима. Уколико би се то ипак догодило, одговарали су и власник објекта и жена.⁵² За госте одредбе Статута нису прописивале одговорност, те су гости могли без последица да користе сексуалне услуге жена запослених у овим објектима.

У казненом делу Статута биле су прописане казне за жене које се баве проституцијом, власнике бордела и власнике услужних објеката уколико не поштују одредбе Статута. За власнике бордела биле су прописане новчане казне, а тек у случају да поново прекрше одредбе Статута изрицана им је казна затвора до 5 дана.⁵³ Новчане казне биле су прописане и за власнике услужних објеката који се не придржавају одредби Статута. У случају да се новчана казна није могла наплатити, власнику услужног објекта изрицана је казна од 12 сати до 5 дана затвора. Уколико би власник поново прекршио одредбе Статута, могле су се кумулативно изрећи обе казне.⁵⁴ Најстроже казне за непоштовање одредби Статута биле су прописане за жене које се баве проституцијом. Статутом је за жене у проституцији била прописана искључиво затворска казна до 30 дана.⁵⁵ На основу анализе одредби казног дела Статута, може се увидети да је најстрожа

⁴⁸ Чл. 14. Статута.

⁴⁹ Чл. 10. Статута.

⁵⁰ Чл. 18. Статута.

⁵¹ Чл. 19. Статута.

⁵² Чл. 21. Статута.

⁵³ Чл. 23. Статута.

⁵⁴ Чл. 25. Статута.

⁵⁵ Чл. 24. Статута.

и несразмерно висока казна у поређењу са казнама за власнике бордела и угоститељских објеката била прописана за жене у проституцији. С обзиром на наведено, може се закључити да су жене у проституцији биле у неравноправном положају у односу на власнике бордела и угоститељских објеката, и да су оне, које су заправо биле експлоатисане, сносиле највећи терет законског санкционисања.

3.2.2. ПЕРИОД ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

Период након Првог светског рата обележио је константан раст незапослености, смањење надница и све дуже радно време (Кркљуш 2002, 540). Поред тешких радних услова, жене су биле суочене са додатним изазовом, који се огледао у томе да се њихов рад није ценио као рад мушкараца. У том погледу Божић наводи да се женама „не признају никакве друге способности ни занимања него рад у кући и око подизања деце” (Божић 1939, 180). Овакав однос према женском раду имао је за последицу да су жене имале мање плате од мушкараца, као и одсуство могућности да на професионалном плану напредују као мушкарци (Ibid., 181). „Жене нису уживале равноправност ни у јавноправним, ни у приватноправним односима” (Кркљуш 2002, 538). У овом периоду жене још увек нису имале потпуну правну и пословну способност, јер је удата жена и даље „у имовинско-правном погледу била изједначена са малолетницима, чак и са особама под старатељством” (Ibid.).

Сиромаштво и обесправљеност жена видимо као факторе који су неминовно утицали на жене да „бирају” проституцију за професију, коју је власт и у овом периоду покушавала да стави под своју контролу. Након Првог светског рата⁵⁶, Министар народног здравља је, у циљу спречавања ширења венеричних болести, 1919. године прописао Привремена правила за сузбијање венеричних болести у Београду⁵⁷ којима је регулисана и проституција. Ступањем на снагу Привремених правила 1. марта 1919.

⁵⁶ У Србији се након Првог светског рата појавила идеја о увођењу неореглементационог модела регулисања проституције. Неореглементациони модел се заснивао на реглементационом моделу, а његово увођење подразумевало је укидање јавних кућа, уз постојање обавезе жена у проституцији да се подвргавају редовним лекарским прегледима. Циљ увођења неореглементационог система био је стављање жена у проституцији под медицински надзор. Лекари су били главни поборници увођења неореглементационог модела регулисања проституције у Србији. Као главни недостатак реглементационог система, лекари су означили робовласнички однос власника јавних кућа према женама у проституцији, те су се залагали за укидање јавних кућа, али и редовне лекарске прегледе жена у проституцији. Увођење обавезних здравствених прегледа искључиво за жене које се баве проституцијом, значило је дискриминисање жена у проституцији у односу на кориснике сексуалних услуга, што је био недостатак и реглементационог модела регулисања проституције (Радуловић 1986, 181).

⁵⁷ „Службене новине Краљевине СХС”, бр. 10/1919. У даљем тексту: Привремена правила.

године за град Београд престала су важити Правила о регулисању проституције од 31. јула 1900. године.⁵⁸

Привременим правилима прописани су принудни прегледи и лечење у болници или амбуланти за „све оно женскиње за које је доказано да спроводи блуд или је крајње неваљалог владања, као и оно за које има сумње на обоје”.⁵⁹ Принудно лечење било је прописано и за жене које буду ухваћене у блудничењу, а лекарским прегледом се утврди да су заражене.⁶⁰ Проститутком⁶¹ се проглашавала жена која „полно општи са више људи за новац, тј. блуднички или блудно живи”.⁶² Да жена „блуднички” сматрало се доказано када се жена сама пријави да ће редовно долазити на лекарске прегледе и када се према прикупљеним подацима утврди као доказано да жена „блуднички”.⁶³ У складу са наведеним, може се закључити да је према Привременим правилима „проститутка” могла бити само особа женског пола, односно да је проституција била „резервисана” само за жене. Доказивање да је жена „проститутка” вршила је санитарска или полицијска власт, водећи рачуна о моралу, верским обичајима, а посебно „чувајући светињу породичног домаћег живота”.⁶⁴

Санитарска или полицијска власт водила је евиденцију о писменим тужбама, пријавама лекара или усменим пријавама које су подношене против жена и на основу тога доносила решење да жена „блудно живи”.⁶⁵ Када се након спроведеног поступка утврди да се жена бави блудничењем, кажњавала се затворском казном у трајању од 15 до 30 дана зато што није сама изјавила да ће редовно долазити на лекарске прегледе, а блудничила је.⁶⁶ Осим жена које блудниче, под санитарски надзор стављане су и слушкиње које су радиле код жена за које је утврђено да блудниче, а за које се зна или се основано сумња да помажу у блудничењу.⁶⁷

Привремена правила су још један у низу прописа којим се бављење проституцијом везује искључиво за жене. Жене које су биле проглашене за жене у проституцији стављане су под санитарски надзор⁶⁸ који је подразумевао обавезан одлазак на бесплатни лекарски

⁵⁸ Тач. 30. ст. 3. Привремених правила.

⁵⁹ Тач. 7. ст. 1. подтач. 1. Привремених правила.

⁶⁰ Тач. 7. ст. 1. подтач. 2. Привремених правила.

⁶¹ У Привременим правилима за сузбијање венеричних болести користи се термин „проститутка” за жену у проституцији.

⁶² Тач. 8. Привремених правила.

⁶³ Тач. 11. Привремених правила.

⁶⁴ Тач. 12. под а Привремених правила.

⁶⁵ Тач. 12. под б Привремених правила.

⁶⁶ Тач. 12. под г Привремених правила.

⁶⁷ Тач. 13. ст. 1. подтач. 2. Привремених правила.

⁶⁸ Тач. 9. Привремених правила.

преглед два пута недељно⁶⁹ и поштовање прописаних хигијенских мера за стан, како здравље корисника не би било доведено у опасност.⁷⁰ Власт је вршила и контролу да ли жена која се бави проституцијом поштује правила која добије од санитетске и полицијске власти.⁷¹ За жену која не дође на лекарски преглед била је прописана казна затвора у трајању од 15 до 30 дана, а иста казна била је прописана и за оног ко је прикривао жену која није дошла на лекарски преглед.⁷² Казна затвора у трајању од 15 до 30 дана изрицана је жени у проституцији под санитетским надзором и у случају када је, услед болести, спречена да оде на лекарски преглед, а писмено не обавести амбуланту да није у могућности да дође.⁷³ Максимална казна затвора у трајању од 30 дана изрицана је у случају да је жена недоласком у амбуланту хтела прикрити венеричну болест.⁷⁴

Проституцијом се могла бавити само жена која је навршила 18 година и која не болује од заразне болести.⁷⁵ Стављање под санитетски надзор значило је и обавезну пријаву промене стана у року од 24 часа и ограничену слободу кретања ван Београда без претходне дозволе власти.⁷⁶ Жене у проституцији под санитетским надзором могле су да посећују само оне јавне локале за које добију дозволу власти.⁷⁷ На основу Привремених правила, женама у проституцији било је забрањено да се окупљају у групама на јавним и отвореним местима⁷⁸, да примају „незреле и несамосталне младиће“⁷⁹, а постојала је и забрана да се на вратима и прозорима својих станова појављују недовољно или непристојно обучене⁸⁰, да „примамљују“ мушкарце речима или знацима, као и да се на улицама и јавним местима расклашно или непристојно понашају.⁸¹ Женама које се баве проституцијом било је забрањено да више од две станују у једном стану или више од четири у једном дворишту⁸², а такође им је било забрањено да станују у зградама у којима су смештене кафане, гостионице или хотели, било као собарице или под каквим другим

⁶⁹ Тач. 16. Привремених правила.

⁷⁰ Тач. 10. ст. 1. подтач. 2. Привремених правила.

⁷¹ Тач. 10. Привремених правила.

⁷² Тач. 17. Привремених правила.

⁷³ Тач. 18. ст. 1. и ст. 2. Привремених правила.

⁷⁴ Тач. 18. ст. 3. Привремених правила.

⁷⁵ Тач. 14. Привремених правила.

⁷⁶ Тач. 19. Привремених правила.

⁷⁷ Тач. 21. ст. 1. подтач. а Привремених правила.

⁷⁸ Тач. 21. ст. 1. подтач. б Привремених правила.

⁷⁹ Тач. 21. ст. 1. подтач. в Привремених правила.

⁸⁰ Тач. 21. ст. 1. подтач. г Привремених правила.

⁸¹ Тач. 21. ст. 1. подтач. д Привремених правила.

⁸² Тач. 21. ст. 1. подтач. њ Привремених правила.

именом⁸³. Нису смеле да станују ни код самаца или на местима у којима бораве малолетна лица⁸⁴.

Лица која су издавала станове женама под санитетским надзором могла су наплаћивати само кирију, док им је било забрањено да имају учешћа у њиховој заради.⁸⁵ Лица која повреде прописана правила кажњавала је полицијска власт казном затвора у трајању од 5 до 30 дана.⁸⁶ На основу ових правила, санитетски органи и полицијски чиновници могли су у свако доба дана и ноћи ући у стан жена под санитетским надзором да би се уверили да поступају по одредбама правила.⁸⁷ Санитетски надзор трајао је док га писменим решњем не укине санитетска или полицијска власт. Уколико у току три месеца за жену полицијска или санитетска власт „не добије никакву поуздану сумњу да блуднички, или ако се уда” укидан је санитетски надзор.⁸⁸ У случају посебних околности, санитетски надзор се могао укинути и пре истека рока од три месеца,⁸⁹ међутим у Привременим правилима се не наводе таксативно које су то посебне околности. Ако се накнадно докаже да је санитетски надзор укинут обманом жене која се бави проституцијом, те да се она тајно њоме бави, жена се кажњавала затворском казном у трајању од 30 дана и опет је стављана под санитетски надзор. Жена страног држављанства, се у овом случају протеривала из државе.⁹⁰

Привремена правила прописивала су обавезу за жене под санитетским надзором да имају књижицу под називом „санитетска исправа”, која је садржала и њихову фотографију. У исправи су била одштампана Привремена правила и упутство за чување од заразе.⁹¹ Приликом сваког прегледа лекари су у књижицу уписивали здравствено стање жене.⁹² Трошкове лечења жена у болници сносио је санитетски фонд.⁹³ Потказивачи који би доказали да неко поступа против прописаних правила (да се нека жена кришом бави проституцијом или да неко помаже у проституцији) добијали су награду од 10 динара. Овај износ наплаћивао се од потказаног лица, а уколико оно нема да плати, исплаћивао се

⁸³ Тач. 21. ст. 1. подтач. е Привремених правила.

⁸⁴ Тач. 21. ст. 1. подтач. ж Привремених правила.

⁸⁵ Тач. 22. Привремених правила.

⁸⁶ Тач. 28. Привремених правила.

⁸⁷ Тач. 23. Привремених правила.

⁸⁸ Тач. 24. ст. 1. Привремених правила.

⁸⁹ Тач. 24. ст. 2. Привремених правила.

⁹⁰ Тач. 25. Привремених правила.

⁹¹ Тач. 26. ст. 1. Привремених правила.

⁹² Тач. 26. ст. 2. Привремених правила.

⁹³ Тач. 26. ст. 3. Привремених правила.

из кредита Министарства Народног Здравља за сузбијање заразних болести.⁹⁴ Сваког ко би прекршио ова правила полицијска власт је кажњавала затворском казном у трајању од 5 до 30 дана, осим у случајевима када је Привременим правилима прописна друга казна.⁹⁵ По овим правилима, пресуде и решења су доносили шеф амбуланте и полицијска власт. Пресуде су извршаване одмах.⁹⁶ Рок за жалбу износио је три дана од дана саопштења пресуде, а жалбу је разматрало Министарство Народног Здравља.⁹⁷

На основу одредаба Привремених правила за сузбијање венеричних болести ствара се јасна слика о дискриминацији и стигматизацији жена у проституцији. Са данашњег становишта уочавамо да су Привременим правилима женама у проституцији била ускраћивана људска права и основне слободе, а пре свега: право на достојанство, право на психички и физички интегритет, право на слободу кретања и настањивања. Циљ је био очување здравља и морала у друштву, али промовисањем двоструких стандарда, јер се на мушкарце као кориснике ниједна одредба Привремених правила није односила.

Власт је убрзо увидела да Привремена правила нису заживела, те је исте године, позивањем на Правила из 1900. године, дозволила рад јавних кућа (Радуловић 1986, 176). Увођењем Правила из 1900. године, мере за спречавање ширења венеричних болести остају усмерене према женама у проституцији, јер су само оне имале обавезу да се подвргавају лекарским прегледима.

Проституција је 1929. године јединствено уређена Кривичним закоником Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца за територију целе државе.⁹⁸ Уведен је систем регулисања проституције, којим су забрањене све активности у вези са проституцијом и радње које се данас инкриминишу као трговина људима у циљу експлоатације проституције.⁹⁹ Кривичним закоником СХС није било прописано кажњавање жена које се баве проституцијом. У том погледу Чулиновић наводи: „Проституција сама за себе више је несрећа, него деликт. И зато је наш Крив. закон заузео сасвим умесно становиште када није нормирао казну за саму жену, проститутку, него за њезине помагаче, и оне, који је при тому најсвирепије искоришћују” (Чулиновић 1934, 105).

⁹⁴ Тач. 27. Привремених правила.

⁹⁵ Тач. 28. Привремених правила.

⁹⁶ Тач. 30. ст. 1. Привремених правила.

⁹⁷ Тач. 30. ст. 2. Привремених правила.

⁹⁸ „Службене новине Краљевине СХС”, бр. 33/1929. У даљем тексту: Кривични законик СХС.

⁹⁹ Кривични законик СХС чл. 278–283.

Након тога донет је Закон о сузбијању полних болести 1934. године¹⁰⁰, а Правилником за извршење Закона о сузбијању полних болести¹⁰¹ проституција је дефинисана као „вршење полног сношаја са више лица за новац или за средства исте вредности, као и вршење полног сношаја на начин који худи јавном моралу”.¹⁰² Правилником је прописано да ће се у року од три месеца од његовог ступања на снагу затворити све јавне куће, а женама које се баве проституцијом одузети дозволе.¹⁰³ Након лекарског прегледа, жене у проституцији које су болесне биће упућене на лечење, док ће здраве жене бити упућене „на редовна занимања” или у специјалне домове, а жене страног држављанства биће враћене у матичне државе.¹⁰⁴ Прохибиционистички модел регулисања проституције остао је на снази до 1941. године, када је поново дошло до отварања јавних кућа, односно до успостављања регламентационог система (Радуловић 1986, 178).

3.2.3. ПЕРИОД НАКОН ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Након Другог светског рата дошло је до промене у регулисању проституције. Ступањем на снагу Закона о прекршајима против јавног реда и мира Народне Републике Србије 1949. године¹⁰⁵ у Србији је поново успостављен прохибиционистички систем регулисања проституције, који је и данас на снази. Значајну новину представља употреба нове терминологије, те је учинилац прекршаја „лице”, а не „жена” или „женска”, односно бављење проституцијом се више формално-правно не везује искључиво за особу женског пола.¹⁰⁶ Учинилац прекршаја, лице које се одаје проституцији, кажњавало се казном до три месеца поправног рада или казном лишења слободе до три месеца.¹⁰⁷ Уколико Извршни одбор среског или градског (реонског) народног одбора, односно његова комисија, основано закључи да ће лице кажњено за прекршај проституције наставити да врши исти прекршај, био је овлашћен да то лице упути у циљу преваспитавања на друштвено-користан рад у временском трајању од шест месеци до две године.¹⁰⁸ Против решења о упућивању на друштвено-користан рад, лице је имало право жалбе министру унутрашњих послова, чије решење је било коначно.¹⁰⁹

¹⁰⁰ „Службене новине Краљевине Југославије”, бр. 122/1934.

¹⁰¹ „Службене новине Краљевине Југославије”, бр. 141/1934.

¹⁰² Чл. 13. ст. 1. Правилника за извршење Закона о сузбијању полних болести.

¹⁰³ Чл. 13. ст. 1. Правилника за извршење Закона о сузбијању полних болести.

¹⁰⁴ Чл. 13. ст. 2. Правилника за извршење Закона о сузбијању полних болести.

¹⁰⁵ „Службени гласник НР Србије”, бр. 13/1949. У даљем тексту: ЗППЈРМ од 1949. године.

¹⁰⁶ Чл. 2. ст. 1. тач. 14. ЗППЈРМ од 1949. године.

¹⁰⁷ Чл. 3. ст. 1. тач. 1. ЗППЈРМ од 1949. године.

¹⁰⁸ Чл. 6. ст. 1. ЗППЈРМ од 1949. године.

¹⁰⁹ Чл. 8. ст. 2. ЗППЈРМ од 1949. године.

Закон о прекршајима против јавног реда и мира који је ступио на снагу 1969. године¹¹⁰ није донео новине по питању приступа у законском регулисању проституције. Законом је било прописано кажњавање лица које се одаје проституцији или уступа просторије за вршење проституције казном затвора до 30 дана¹¹¹. Разлика у односу на претходни закон, када је у питању прописивање прекршаја проституције, јесте што је укинута могућност изрицања казне поправног рада. У складу са Уставним амандманом V тач. 5. ст. 3.¹¹² овај Закон се примењивао на целој територији Републике док аутономне покрајине не донесу своје законе којим уређују ове односе.¹¹³

У Социјалистичкој Аутономној Покрајини Војводини донет је 1970. године Закон о прекршајима јавног реда и мира.¹¹⁴ Према одредбама овог Закона, казниће се лице које се одаје проституцији и лице које уступа просторије за вршење проституције. Прописана је алтернативно, новчана или затворска казна у трајању до 30 дана,¹¹⁵ као могућност изрицања заштитне мере за извршиоца овог прекршаја – одузимање новца и предмета прибављених или насталих прекршајем, као и новца и других предмета употребљених за извршење прекршаја.¹¹⁶ Странцу који изврши прекршај могла се изрећи заштитна мера удаљења са територије Социјалистичке Федеративне Републике Југославије у трајању до три године.¹¹⁷

Закон о јавном реду и миру Републике Србије, који је ступио на снагу 1992. године,¹¹⁸ прописивао је кажњавање лица која се одају проституцији и лица која уступају просторије ради вршења проституције. Закон је прописивао исту казну затвора до 30 дана и за лица која се одају проституцији и за лица која уступају просторије за вршење проституције.¹¹⁹

Прохибиционистички модел регулисања проституције у Србији, након Другог светског рата, подразумевао је прекршајно санкционисање лица која се баве

¹¹⁰ „Службени гласник СРС”, бр. 20/69, 39/69, 27/70, 49/70 и 11/75 и „Сл. гласник РС”, бр. 32/91. У даљем тексту: ЗППЈРМ од 1969. године.

¹¹¹ Чл. 2. ст. 1. тач. 13. ЗППЈРМ од 1969. године Законом о изменама и допунама ЗППЈРМ из 1975. године, чл. 2. ст. 1. тач. 13. промењен је у чл. 2. ст. 1. тач. 19. („Службени гласник СРС”, бр. 11/75).

¹¹² „Сл. гласник СРС”, бр. 5/69.

¹¹³ Чл. 7. ЗППЈРМ од 1969. године.

¹¹⁴ „Сл. лист САПВ”, бр. 8/70, 6/76, 10/76, 15/76, 22/84, 27/89, 32/89 и 37/89. У даљем тексту: ЗПЈРМ од 1970. године.

¹¹⁵ Чл. 13. ЗПЈРМ од 1970. године.

¹¹⁶ Чл. 25. ст. 1. ЗПЈРМ од 1970. године.

¹¹⁷ Чл. 25. ст. 2. ЗПЈРМ од 1970. године.

¹¹⁸ „Сл. гласник РС”, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005-др. закон и 85/2005-др. закон. Ступањем на снагу овог закона престао је да важи Закон о прекршајима против јавног реда и мира („Службени гласник СРС”, бр. 20/69, 39/69, 27/70, 49/70 и 11/75 и „Сл. гласник РС”, бр. 32/91) и Закон о прекршајима јавног реда и мира („Сл. лист САПВ”, бр. 8/70, 6/76, 10/76, 15/76, 22/84, 27/89, 32/89 и 37/89). У даљем тексту: ЗЈРМ од 1992. године.

¹¹⁹ Чл. 14. ст. 1. ЗЈРМ од 1992. године.

проституцијом, а која су у највећем броју случајева жене. Коришћење услуга проституције није било инкриминисано као прекршај. Због оваквог законског регулисања проституције, жене које се баве проституцијом сносиле су терет законског санкционисања, док су мушкарци, као најчешћи корисници услуга проституције, иако учесници у њој, остајали некажњени. Посматрајући наведене чињенице са родног аспекта, описани начин законског регулисања проституције промовисао је двоструке стандарде. Жене су биле санкционисане због бављења проституцијом, док су мушкарци као корисници услуга исте, свесни некажњивости, посредно били подржавани да користе услуге жена у проституцији.

Ступањем на снагу актуелног ЗЈРМ РС 5. фебруара 2016. године.¹²⁰ измењен је постојећи прохибиционистички приступ у регулисању проституције. За разлику од претходних закона којима је регулисан јавни ред и мир након Другог светског рата, у овом Закону је проституција први пут дефинисана као „пружање сексуалних услуга уз накнаду у новцу или другу вредност”.¹²¹

У складу са одредбама овог Закона, осим лица која се одају проституцији и лица која уступају просторије за вршење проституције, санкционишу се и лица која користе услуге проституције.¹²² Изменом законске регулативе, уз велико залагање женског покрета у Србији, мушкарци, као најчешћи корисници ових услуга, препознати су као учесници у проституцији, односно као извршиоци прекршаја проституције.¹²³

¹²⁰ „Сл. гласник РС”, бр. 6/2016.

¹²¹ Чл. 3. ст. 1. тач. 15. ЗЈРМ од 2016. године.

¹²² Чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ од 2016. године.

¹²³ Више о актуелном регулисању проституције у Републици Србији видети у делу рада Проституција у Републици Србији.

4. МОДЕЛИ ПРАВНОГ РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ

Модел правног регулисања проституције у једној држави показује однос датог друштва према проституцији као појави, а у складу са тим и према особама које се њоме баве.

Компарација прописа о проституцији у упоредним правним системима показује да се они, у основи, заснивају на четири основна модела правног регулисања проституције: прохибиционистичком, реглементационом, аболиционистичком и неоаболиционистичком моделу. Не постоји међународни консензус о томе који нормативни модел треба користити у борби против проституције, а међу државама које су примениле исти модел постоје знатне разлике у законским решењима, које су резултат настојања држава да регулисање проституције прилагоде свом правном контексту и правно-политичким циљевима у овој области.

Несразмерно висок број жена у проституцији у односу на број мушкараца учинио је проституцију родном проблематиком која је у фокусу и женског покрета већ деценијама. Глобални женски покрет је кроз историју, а и данас, подељен по питању модела законског регулисања проституције. У основи, постоје две струје: струја која се залаже за реглементацију, тј. признавање права на рад женама које се баве проституцијом и струја која заступа аболиционистички приступ у регулисању проституције, односно која се залаже за декриминализацију жена које се баве проституцијом. Део женског покрета који подржава реглементациони модел регулисања проституције (Cooper 1989; Nelson Butler 2015) истиче да има жена које својом слободном вољом улазе у проституцију. Инсистирају на прављењу разлике између добровољне и присилне проституције са циљем да добровољна проституција добије статус професије у правном систему, како би законом била регулисана права и обавезе учесника у проституцији. Феминистичкиње које подржавају увођење реглементационог модела верују да ће се легализацијом проституције

пружити сигурност женама у проституцији, али и допринети укидању њихове маргинализације.

Струја женског покрета која се залаже за аболиционистички приступ упућује критике присталицама реглементационог модела, истичући да се легализацијом проституције, она одређује као злочин без жртава. Аболиционистичка струја у државама које су легализовале проституцију жене у проституцији види као жртве корисника, подводача и полиције, јер сви они на различите начине експлоатишу и злостављају жене под окриљем закона којима је проституција легализована. Жене у проституцији заправо сматрају жртвама саме проституције (Erbe 1984, 609).

Национални женски покрети у многим државама имали су значајан утицај на одабир приступа у законском регулисању проституције, те ћемо у овом одељку приказати основне моделе правног регулисања проституције, као и утицај националних женских покрета на усвајање појединих модела регулисања проституције у одређеним државама. На крају ћемо дати критичку анализу постојећих модела регулисања проституције.

4.1 ПРОХИБИЦИОНИСТИЧКИ МОДЕЛ РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ

Одабир прохибиционистичког приступа у регулисању проституције подразумева да се проституцији приступа као негативној и недопуштеној друштвеној појави. Проституција је законом забрањена, односно представља противзакониту делатност. Законом се прописују репресивне мере којима се санкционишу сви учесници у проституцији или само лица која се њоме баве, односно жене у проституцији.

Женски покрет имао је утицај на прихватање прохибиционистичког модела у Србији. Народни женски савез Српкиња, Хрватица и Словенки, основан 1906. године, обухватао је око 200 друштава, а циљ удруживања је био „рад на развијању хуманог, етичког, културног, феминистичко-социјалног и националног рада” (Божиновић).¹²⁴ У програму рада Народног женског савеза Српкиња, Хрватица и Словенки, поред рада на успостављању равноправности између жена и мушкараца, рада на заштити женске радне снаге и др., наводи се и борба против проституције (Ibid.). Из програма се може закључити да је проституција уочена као проблем у друштву који захтева сузбијање.

¹²⁴ Божиновић, Н. Неколико основних података о Женском покрету у Југославији између два рата. Преузето 28. децембра 2016. са <https://www.womenngo.org.rs/zenski-pokret/istorija-zenskog-pokreta/219-nekoliko-osnovnih-podataka-o-zenskom-pokretu-u-jugoslaviji-između-dva-rata>.

Током 1920. године, из Народног женског савеза Српкиња, Хрватица и Словенки издвојиле су се чланице удружења које су заступале феминистичке идеје и основале Друштво за просвећивање жена, касније преименовано у Женски покрет (Ibid.). Женски покрет се борио за постизање пуне равноправности жена и мушкараца на територији Краљевине Југославије (Ibid.). Новоформирани Женски покрет јасно је дефинисао своје ставове у вези са законским регулисањем проституције и залагао се за укидање јавних кућа и поштравање казни према свим учесницима у проституцији, што се односило и на жене које се баве проституцијом. Њихови ставови утицали су и на доношење Закона о сузбијању полних болести 1934. године, којим је забрањена проституција (Радуловић 1986, 181). То указује да је Женски покрет имао значајан утицај у опредељивању државе за прохибиционистички модел који је остао на снази до данас.

Кухајда сматра да се држава одлучује за прохибиционистички модел регулисања проституције када има за циљ да заштити породицу, али и цело друштво од проституције као опасности, односно неморалне друштвене појаве (Кухајда 1973, 42). Као негативну страну прохибиционистичког модела, Марковић истиче, да упркос томе што у проституцији учествују жене у проституцији и корисник, у циљу очувања морала у друштву „оштрица репресије управљена је само према проститутки” (Марковић 1965, 156).

С обзиром на то да подлежу законском санкционисању, жене које се баве проституцијом одбачене су од друштва које их посматра као деликвенткиње, изложене су психичком, физичком и економском насиљу макроа, полиције и корисника сексуалних услуга, немају приступ здравственој заштити, а истовремено им се не пружа могућност изласка из проституције (Жикић 2008). Из наведеног произилази закључак да прохибиционистички модел регулисања има пре свега за циљ искорењивање проституције као криминалне делатности из друштва, при чему се не води рачуна о последицама које утичу на положај жена у проституцији. У том смислу, критикујући прохибиционистички приступ Скробанек наводи да је управо проблем што „Већина људи ни не разликује проститутке, које су људска бића, од проституције, која је институција. На основу таквог неразликовања два појма, сузбијање проституције је практично исто што и хапшење и кажњавање жена које су проститутке” (Skrobanek 2001, 92).

Стојаковић и Петровић Ранитовић такође имају негативан став према прохибиционистичком моделу, истичући да управо он доприноси злоупотреби жена у проституцији од стране корисника и макроа (Стојаковић и Петровић Ранитовић 2013, 5–6). Исто мишљење дели и Николић, који тврди да највећу корист од забрана остварају посредници (Николић 2007, 117).

Након што је уочено да законско санкционисање проституције заправо доприноси повезивању проституције са другим облицима криминала, државе су почеле да напуштају прохибиционистички модел регулисања проституције (Радуловић 1986, 170).

Данас, међу државама чланицама Европске уније, поред Републике Хрватске чије ће законодавство у области проституције бити предмет анализе, прохибиционистички приступ у регулисању проституције прихваћен је још само у Румунији и Литванији (Schulze et al. 2014, 31).

Од држава које нису чланице Европске уније, а прихватају прохибиционистички модел, за ближу анализу, осим законодавства Републике Србије, које представља централни део дисертације, изабрано је законодавство Црне Горе и Републике Хрватске.

4.2 РЕГЛЕМЕНТАЦИОНИ (ЛЕГАЛИЗАЦИЈСКИ) МОДЕЛ РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ

Реглементациони (легалizacionи) модел регулисања проституције заснива се на прављењу разлике између добровољне и присилне проституције, односно раздвајања продаје сексуалних услуга од сексуалне експлоатације (Ibid., 20). На основу овог разликовања, правно се регулише продаја сексуалних услуга. Присталице реглементације (легалizacionије)¹²⁵ залажу се за право жене да самостално и независно одлучи шта ће чинити са својим телом (Ibid., 24). Својевољни улазак жене у проституцију види се као право жене на самоопредељење, са образложењем да жене у проституцији продају само услугу, а не своје тело (Czarnecki et al. 2014, 4).

У реглементационом моделу заступљено је становиште да држава регулисањем проституције оснажује положај жена у проституцији, јер се на тај начин побољшавају услови у којима раде, а имају и судску заштиту јер могу да поднесу тужбу против насилних клијената (Schulze et al. 2014, 15). Прихватањем реглементационог приступа, проституција постаје легална делатност, што се тумачи као могућност жена у проституцији да уживају

¹²⁵ Увођење модела реглементације подржава и једна од највећих организација запослених у такозваној секс-индустрији – Међународна унија сексуалних радника (International Union of Sex Workers). Чланство у организацији отворено је за све који су укључени у било који део секс-индустрије. Организација се залаже за људска, грађанска и радна права лица укључених у секс-индустрију, а заступа став да се једино законским регулисањем проституције може допринети побољшању положаја лица која се њоме баве. Мада се Међународна унија сексуалних радника презентује као организација која се бори за права секс-радника, могућност да њени чланови буду и власници бордела и власници филмских кућа које производе порнографске филмове буди оправдану сумњу у побуду њеног залагања за права запослених у секс-индустрији (Schulze et al. 2014, 21).

сва права по основу радног односа што доприноси и крају њихове маргинализације (Ibid., 20).

За разлику од организација запослених у секс-индустрији, које се залажу за регламентациони систем у циљу унапређења права жена у проституцији, државе које прихватају овај модел регулисања, у суштини проституцију посматрају као „нужно зло”, што је основни разлог због кога покушавају да је законима ставе под контролу (Dana 2013, 17). Реглементациони модел регулисања проституције је раније најчешће подразумевао оснивање јавних кућа у оквиру којих се одвија проституција (Радуловић 1986, 167).¹²⁶ Прихватањем овог модела, сматрало се да држава има могућност да успостави контролу над одвијањем ове врсте делатности. Проституција која се одвија у јавним кућама представљала је предност за државу и кориснике. Држава је имала могућност да врши надзор над проституцијом, а корисници да несметано у затвореним објектима користе услуге жена у проституцији.

Вршење проституције искључиво у јавним кућама имало је негативан утицај на све жене у проституцији. Жене у јавним кућама су економски експлоатисали власници и оне нису биле у могућности да самостално одлучују о избору клијената. Биле су обавезне да одлазе и на лекарске прегледе (Ibid.), док за кориснике сексуалних услуга иста обавеза није постојала.

Наведени недостаци реглементационог модела, који су дискриминисали жене у проституцији, допринели су модификацији самог реглементационог модела, и то на начин да жене које се баве проституцијом, осим у јавним кућама, могу да раде и као самозапослене.

На увођење реглементационог модела у неким од држава у којима је данас овај модел заступљен, значајан утицај извршили су национални женски покрети.

Холандски феминистички покрет је од 1960. године заговарао легализацију проституције у Холандији, што је било у супротности са тада владајућим радикалним феминистичком ставом о проституцији, према коме се сваки облик проституције имао сматрати сексуалним насиљем. Феминисткиње у Холандији инсистирале су на прављењу разлике између добровољне и присилне проституције (Outshoorn 2012, 234). Сматрале су да се само прављењем разлике између добровољне и присилне проституције и законским регулисањем добровољне проституције могу заштитити права жена у проституцији. У

¹²⁶ Према Радуловићу, поред јавних кућа, систем реглементације обухвата контролу кроз касернацију, слободно становање са ограниченим кретањем. Касернација подразумева да жене које се баве проституцијом живе у једној згради без власника, свака у свом стану. Зграде поседују амбуланту и купатила. Кретање им је ограничено око саме зграде у тачно одређено време (Радуловић 1986, 167).

складу са њиховим ставовима, само легализација добровољне проституције може да допринесе оснаживању правног положаја жена у проституцији. Проституција је постала и законом регулисана делатност у Холандији 2000. године, када су престали да важе чланови 250. и 432. Кривичног закона који су се односили на забрану рада бордела и подвођење (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 5).

Удружења жена које се баве проституцијом у Немачкој имала су утицај у опредељивању државе за законско регулисање проституције и њено препознавање као рада. Жене које се баве проституцијом су почетком осамдесетих година XX века почеле да се организују и јавно исказују своје ставове у прилог легализацији проституције. Представници саветовалишта за лица која се баве проституцијом и саветовалишта за сексуално преносиве болести направиле су и радну верзију закона на основу ког би лица која се баве проституцијом имала одређена законска права која би им омогућила да буду равноправни чланови друштва. Континуиране, добро организоване активности у циљу препознавања проституције као занимања имале су добар пријем у медијима, али и у парламенту, што је свакако допринело доношењу Закона о регулисању правног положаја проститутки (Kavemann and Rabe 2007, 9).

Легализацијом проституције женама у проституцији омогућено је да се баве проституцијом као занимањем и да остварују права из радног односа, али је регламентациони модел омогућио трговцима људима да „у складу са законом” сексуално експлоатишу жене.¹²⁷ Могућност сексуалне експлоатације жена је највећи и најризичнији недостатак регламентације за коју се залагао феминистички покрет у Холандији и Немачкој.

Фарли управо и истиче, са чим се слажемо, да је највећи недостатак регламентационог система што држава омогућава посредницима и трговцима људима да се легално баве подвођењем, односно трговином људима, без пружања било какве заштите женама у проституцији (Farley 2006, 137).

У државама Европске уније, осим у Краљевини Холандији и Савезној Републици Немачкој, државама чије ће законодавство бити предмет наше анализе, регламентациони модел је данас заступљен у Грчкој, Аустрији, Мађарској и Летонији (Schulze et al. 2014, 31).

¹²⁷ У Холандији и Немачкој се, након увођења регламентационог модела, значајно повећао број жена које су жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације. Више о томе у делу рада Правни оквир проституције у државама које прихватају регламентациони приступ регулисања проституције.

4.3 АБОЛИЦИОНИСТИЧКИ МОДЕЛ РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ

Аболиционистички модел регулисања проституције настао је у борби против потчињеног положаја жена које се баве проституцијом у регламентационом систему (Dana 2013, 13–14).

У државама које прихватају аболиционистички модел регулисања проституције одустаје се од законског регулисања проституције, тако да проституција званично није ни дозвољена, ни забрањена. Проституција је нерегулисана област, због чега ни међусобна права и обавезе жена у проституцији и корисника нису регулисана. Остале активности у вези са проституцијом, као што су подвођење и оснивање јавних кућа су забрањене (Schulze et al. 2014, 31–32). Инкриминисање вршења активности у вези са проституцијом има за циљ спречавање економске експлоатације жена у проституцији од стране других лица.

Аболиционисти сматрају да овај модел регулисања проституције омогућава женама које желе да се баве проституцијом да то чине својом слободном вољом, склапајући договор са корисником без експлоатације бордела или макроа (Dana 2013, 14).

На увођење аболиционистичког приступа, у складу са којим жене у проституцији не подлежу санкционисању, утицао је феминистички покрет у Енглеској у XIX веку.

На челу феминисткиња које су се залагале за аболиционистички приступ у регулисању проституције, а који је за циљ имао промену правног положаја жена у проституцији налазила се Џозефина Батлер (Marcovich 2001, 2). Жене које су се бавиле проституцијом у јавним кућама у Енглеској биле су полажају налик ропском, изложене стигматизацији, различитим облицима насиља, док је држава истовремено убирала порез на рад јавних кућа (Ibid.).

Повод за организовање феминистичког покрета у циљу спречавања дискриминације жена у проституцији било је доношење Закона о заразним болестима (Contagious Diseases Act) 1864. године. Према овом Закону, жене које се баве проституцијом имале су обавезу да се подвргну честим лекарским прегледима у сврху спречавања ширења полних болести (Жељко 2015, 41–42). Лекарски прегледи били су обавезни само за жене које се баве проституцијом, што је представљало дискриминацију жена које се баве проституцијом у односу на кориснике мушкарце.

Спознаја Џозефине Батлер о условима у којима раде жене у проституцији и њиховом положају, допринела је да се она гласно успротиви Закону о заразним болестима. Спорним законом започео је прогон жена у проституцији од стране власти, што је изазвало револт феминисткиња (Ibid., 43; Marcovich 2001, 2–3). Џозефина Батлер је учила

да власти Законом о заразним болестима имају за циљ да додатно отежају положај жена у проституцији. Заједно са истомишљеницима кренула је у дугогодишњу борбу против законодавства које је дискриминисало жене у проституцији (Портал о Џозефини Батлер).¹²⁸

Широм Енглеске организовани су протести у циљу укидања Закона о заразним болестима, који је отворено ставио у неравноправан положај жене које се баве проституцијом у односу на мушкарце, који, иако учесници у проституцији, нису били у обавези да се подвргну лекарским прегледима. У току борбе за права жена које се баве проституцијом у Енглеској 1875. године основан је Британски континентални и општи савез за аболицију службеног регламентирања проституције, који је накнадно постао интернационалан и преименован у Међународни савез аболициониста. Савез је подстицао жене које се баве проституцијом да се одупру регистравању и контролама од стране власти (Портал о Џозефини Батлер; Marcovich 2001, 2–3; Жељко 2015, 43).

Борба против Закона о заразним болестима трајала је две деценије, а завршена је победом аболиционалистичког покрета, када је 1885. године укинут спорни закон. Његовим укидањем, жене у проституцији више нису биле у обавези да се региструју и да се одазивају обавезним лекарским прегледима. Исте године инкриминисано је подвођење и држање јавних кућа (Ibid.). Оваквом законском регулативом пружена је заштита женама у проституцији од лица која су их до тада експлоатисала.

Као резултат ове борбе за права, односно за „ослобођење жена” у проституцији настао је аболиционистички модел регулисања проституције (Dana 2014, 14). Феминистички покрет је у овој борби успео да укаже на проблеме жена у проституцији и истакне да проституција представља одраз неравноправности жене и мушкарца у друштву.

Аболиционистички приступ, који је заговарала Џозефина Батлер, имао је утицај и на међународне документе. Конвенција о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других, која је донета 1949. године¹²⁹, заснива се на аболиционистичком приступу у правном регулисању проституције (Marcovich 2001, 2–3).¹³⁰ У овој Конвенцији

¹²⁸ Портал о Џозефини Батлер. Преузето 15. маја 2019. са <https://josephinebutlerpage.com/about/>.

¹²⁹ Конвенција о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других донета је 1949. године, а ступила је на снагу 25. јула 1951. године. Преузето 16. јула 2016. са <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/trafficpersons.pdf>.

¹³⁰ Главни циљ доношења Конвенције о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других било је увођење аболиционистичког приступа према коме се жене у проституцији ослобађају од одговорности за бављење проституцијом. Доминантан аболиционистички став у регулисању проституције након Другог светског рата карактерише све одредбе Конвенције. Посебан значај Конвенције огледа се у томе што је проституцију довела у везу са трговином људима у циљу проституисања.

заузет је став да државе не кажњавају лица која се баве проституцијом, него да се репресивне мере усмере ка лицима која на било који начин експлоатишу лица која се баве проституцијом.

У Конвенцији о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других изричито се наводи да државе проституцију не могу регулисати као занимање,¹³¹ што одражава став присталица аболиционизма који се противе ставу да жена својом слободном вољом бира проституцију као професију. Они истичу да је жена заправо због економских разлога принуђена да се бави проституцијом. Упориште у ставу да проституција не може бити легалан посао они проналазе у томе да легализација проституције представља супротстављање основним принципима садржаним у Универзалној декларацији о људским правима (Ibid.).

Позитивна страна аболиционистичког покрета налази се у чињеници да је овај покрет указао на недостатке регулентационог система у виду експлоатације жена које се баве проституцијом од стране власника јавних кућа.

Међутим, женски покрети који су се изборили за аболиционистички приступ превидели су значајну улогу корисника проституције.¹³² Аболиционистички модел нема правне мере које се усмеравају ка корисницима услуга. Они не сnose било какве законске санкције. Ако се има у виду да корисници, односно да потражња утиче на понуду, феминистички покрети аболиционистичке оријентације објективно не могу очекивати да аболиционистички приступ допринесе смањењу обима проституције.

Негативна страна аболиционистичког приступа тиче се чињенице да је учесницима у проституцији препуштено да сами уређују своје односе. На тај начин се отвара могућност за злоупотребу жена које се баве проституцијом како од корисника тако и од стране организованих криминалних група. Управо ово представља његов значајан недостатак.

Поред Републике Италије и Краљевине Шпаније, чије ће законодавство у области проституције бити предмет наше анализе, државе које прихватају аболиционистички модел су Белгија, Бугарска, Кипар, Чешка, Данска, Естонија, Финска, Француска, Италија, Луксембург, Малта, Пољска, Португалија, Словачка, Словенија, Шпанија, Финска, Ирска и Уједињено Краљевство (Schulze et al. 2014, 31–32).

¹³¹ Чл. 6. Конвенције о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других.

¹³² Више о томе видети у делу рада Правни оквир сузбијања проституције у државама које прихватају аболиционистички приступ регулисања проституције, Правни оквир сузбијања проституције у Краљевини Шпанији.

4.4 НЕОАБОЛИЦИОНИСТИЧКИ МОДЕЛ РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ

Потпуно нов модел регулисања проституције увела је Шведска 1. јануара 1999. године, када се определила за борбу против проституције санкционисањем купаца сексуалних услуга. Наведени тип регулисања проституције добио је назив неоаболиционизам (Ibid., 51). У литератури се често среће и под називом „шведски модел”, јер је Шведска зачетница неоаболиционистичког модела (Amnesty International 2016, 18).

На усвајање неоаболиционистичког приступа у регулисању проституције у Шведској велики утицај имао је Покрет против порнографије и проституције, који се формирао средином седамдесетих година XX века. Овај покрет окупљао је око педесет различитих лево оријентисаних и женских организација, а залагао се против проституције (Dodillet and Östergren 2013, 112). Током осамдесетих година XX века Покрет против порнографије и проституције више није био активан, али је борбу против проституције деведесетих година XX века преузела највећа феминистичка организација у Шведској – Покрет националних склоништа (National Shelters Movement). Чланице Покрета националних склоништа биле су радикалне феминистичкиње, које су се залагале за правно регулисање проституције као облика насиља над женама. Њихове кампање у циљу препознавања проституције као насиља утицале су на усвајање Закона о забрани куповине сексуалних услуга (Sex Purchase Act) 1999. године (Ibid., 113). Доношење овог Закона представља велики успех женског покрета у Шведској, јер је успео да репресивне мере усмери са жена у проституцији ка корисницима сексуалних услуга. Закон о забрани куповине сексуалних услуга у Шведској (Ibid.) довео је до преокрета у правном регулисању проституције. До његовог доношења, у законодавству мушкарци као корисници сексуалних услуга нису били препознати као учесници у проституцији.

Неоаболиционистичка струја унутар феминистичког покрета у Норвешкој имала је пресудан утицај на опредељивање законодавца за неоаболиционистички приступ у регулисању проституције. Насупрот ставу феминистичког покрета, жене у проституцији у Норвешкој су захтевале да држава легализује проституцију, тј. уведе регламентациони модел регулисања проституције. Током 1992. године жене које се баве проституцијом организовале су протесте како би им се дозволило удруживање да се лакше изборе за своја права. Оне, међутим, нису нашле савезнице у женском покрету у Норвешкој. Женски покрет у Норвешкој се томе гласно успротивио и не придајући значај ставовима жена у проституцији изборио се за неоаболиционистички приступ у регулисању проституције (Bucken Knapp and Karlsson Schaffer 2010, 8). Разлог зашто жене у проституцији нису

наишле на подршку у женском покрету у Новешкој налази се у чињеници да женски покрет проституцију види као насиље мушкарца над женом, те би подршка регламентационом моделу значила подршку родно заснованом насиљу.

Женски покрети у скандинавским земљама, који се залажу за неоаболиционистички модел, увидели су да би легализација проституције представљала легализацију насиља над женама. Осим тога, женски покрети су препознали да се против проституције мора борити, са једне стране, социјално-економским мерама за оснаживање жена, а са друге стране прописивањем санкција за кориснике.

Неоаболиционизам је настао на основама аболиционистичког модела регулисања проституције. Неоаболиционисти, као и аболиционисти, сматрају да су принцип родне равноправности и прокламована основна људска права у супротности са куповином сексуалних услуга жена од стране мушкараца (Schulze et al. 2014, 14). Проституцију виде као последицу неравноправног положаја жене и мушкарца у друштву, неповољне економске позиције жене, која се посебно огледа у вишој стопи сиромаштва жена, дискриминације жена на тржишту рада и високој стопи насиља према женама у друштву (Ibid., 25). У складу са тим схватањем, проституција представља простор у ком мушкарци могу платити сексуално злостављање жена (Ibid., 19). Из наведених разлога, проституција се одређује као облик насиља према женама које је неопходно елиминисати (Ibid., 16). Због тога су и мере против проституције уперене према потражњи, тј. према купцима сексуалних услуга који „диктирају” понуду.

Позитивну страну неоаболиционистичког приступа представља чињеница да су државе мере за спречавање и сузбијање проституције упериле према корисницима сексуалних услуга. Државе такође активно спроводе мере за рехабилитацију жена у проституцији и мере којима се жене у проституцији подстичу да промене занимање (Ibid., 15). Надлежни државни органи су, захваљујући овом приступу, успоставили контакт са женама које се баве проституцијом, што њима пружа могућност да се обрате за помоћ и заштиту својих права.

Негативна страна неоаболиционистичког приступа је што његова примена у пракси захтева да држава има јаку економију како би се женама у проституцији омогућила рехабилитација и након тога проналазак новог запослења од стране надлежних органа.

Овај модел може довести до промене положаја жена у проституцији уколико државе активно и доследно спроводе мере којима се женама нуди подршка и помоћ у вези са променом занимања. Применом оваквих мера непосредно се утиче на смањење броја жена које се баве проституцијом.

Када су након Шведске, необолиционистчки модел преузели Исланд и Норвешка, „шведски модел” преименован је у „нордијски модел” регулисања проституције (Вагек и Матак 2012, 74).

Предмет ближе анализе у раду биће законодавство Краљевине Шведске, као државе пионира необолиционистичког модела регулисања проституције и Краљевине Норвешке.

5. МЕЂУНАРОДНИ ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ

У овом поглављу анализирани су међународни прописи који су релевантни за сузбијање проституције. Предмет анализе су међународни прописи у области људских права који су, иако општи, важни за регулисање проституције, као и међународни прописи који се непосредно односе на правно регулисање проституције. Поред одредби садржаних у изворима тзв. тврдог права (*hardlaw*), пре свега у међународним конвенцијама, сагледане су и релевантне одредбе садржане у инструментима тзв. меког права (*softlaw*), који, „иако формално немају правну снагу уговора, имају моћ да приволе власт да поштује људска права, јер су резултат вишегодишњих преговора и консезуса” (Правично суђење 2000, 13). Необавезујуће вануговорне стандарде, као што су декларације, препоруке, правила и др., државе због своје политичке снаге често сматрају „подједнако обавезујућим као и уговоре” (Ibid.). Њихов значај огледа се и у томе што „утиру пут за настанак правно обавезујућег права” (Етински et al. 2017, 29).

Предмет анализе биће међународни акти Уједињених нација, Савета Европе и Европске уније.

Уједињене нације су, поред значајних међународних докумената, који представљају темељ правног оквира гарантовања и остваривања људских права и слобода, донеле и међународне документе којима су прво постављени основи за међународно правно регулисање трговине људима, а затим и проституције.

Савет Европе, као регионална организација, у области правне регулативе дала је важан допринос у превенцији и борби против насиља над женама и трговине људима у циљу сексуалне експлоатације. Насиље које жена трпи означено је као битан фактор који доводи до тога да она постане жртва трговине људима.

Поред конвенција, као правно обавезујућих докумената, ова организација донела је велики број правно необавезујућих докумената, у виду резолуција и препорука којима се регулише трговина људима, а чије одредбе се непосредно односе и на проституцију. У овим документима посебно се истиче да су проституција и трговина људима у циљу сексуалне експлоатације родна проблематика, а доведени су и у међусобну везу, те представљају темељ за успостављање будућег правног оквира у регулисању проституције.

Европска унија је такође установила стандарде у домену људских права и након Палермо протокола 2000. године, донела више различитих инструмената¹³³ који имају за циљ спречавање и сузбијање трговине људима у сврху сексуалне експлоатације и насиља над женама.¹³⁴ Када је реч о проституцији, државама чланицама је препуштено да самостално уреде ову област.

¹³³ Доношењу великог броја инструмената у оквиру Европске уније допринели су подаци EUROSTAT-а (Статистичка служба Европске уније), према којима је сексуална експлоатација најчешћа сврха због које се врши трговина људима с обзиром на то да 62% свих жртава трговине људима чине жртве трговине људима у сврху сексуалне експлоатације, од којих су чак 96% жене (Schulze et al. 2014, 78).

¹³⁴ Директива Већа 2004/81/ЕЦ од 29. априла 2004. године о боравишној дозволи за држављане трећих земаља који су жртве трговине људима или који су били предмет активности за олакшавање илегалне имиграције који сарађују са надлежним органима (Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities). Преузето 16. јула 2016. са <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0081:EN:HTML>, Директива 2011/36/ЕУ Европског парламента и Већа од 5. априла 2011. године о спречавању и борби против трговине људима и заштити њених жртава која замењује Оквирну одлуку Већа 2002/629/ЈХА (Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA). Преузето 16. јула 2016. са <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=EN>, Директива 2011/93/ЕУ Европског парламента и Већа од 13. децембра 2011. године о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и дечје порнографије која замењује Оквирну одлуку Већа 2004/68/ЈХА (Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating sexual abuse and sexual exploitation of children, and child pornography, replacing the Council Framework Decision 2004/68/JHA). Преузето 16. јула 2016. са <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:j10064&from=EN>, Директива 2012/29/ЕУ Европског парламента и Већа од 25. октобра 2012. године о успостављању минималних стандарда о правима, подршци и заштити жртава кривичних дела која замењује Оквирну одлуку Већа 2001/220/ЈХА (Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA). Преузето 16. јула 2016. са <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF>.

Стратегије као, на пример, Стратегија Европске уније за искорењивање трговине људима 2012–2016 (EU Strategy to wards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012–2016). Преузето 16. јула 2016. са <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0286&from=EN>, одлуке као што је 2002/629/ЈХА: Оквирна одлука Већа од 19. јула 2002. о борби против трговине људима (2002/629/JHA: Council Framework Decision of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings). Преузето 16. јула 2016. са <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32002F0629>.

Програми: Превенција и борба против криминала (ИСЕЦ): Prevention and fight against crime (ISEC); Дафне програм: Мере за борбу против насиља над женама, младима и децом The Daphne Programme: Measures to combat violence against women, young persons and children.

Преузето 16. јула 2016. са

https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-projects_en?f%5B0%5D=im_field_programme%3A314.

5.1 МЕЂУНАРОДНИ ПРАВНИ ОКВИР У ДОМЕНУ ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ ПРАВА

5.1.1. ПРАВО НА ДОСТОЈАНСТВО

Људско достојанство и људска права и слободе су у нераскидивој вези. Достојанство је „урођено својство људске личности из којег проистичу основна права и слободе” (Спахих Шиљак и Анић 2009, 7). Људско достојанство је „потреба човека да га друштво уважава и поштује као конкретну личност која има своје конкретне потребе, жеље, настојања, карактеристике и сл.” (Етински и др. 2017, 461). „Поштовање и заштита људског достојанства је суштински елемент свих људских права и слобода” (Етински и Ђајић 2014, 435). Стога, право на достојанство представља полазну тачку када се говори о правном оквиру релевантном за положај жена у проституцији и жена жртава трговине људима у циљу сексуалне експлоатације.

Зајемчено право на достојанство личности може се непосредно довести у везу са статусом жена у проституцији. Марковић наводи да је проституција у „контрадикцији са слободом и достојанством личности које чине саставни дио права човјека и жене” (Марковић 1965, 152). Фарли указује на дехуманизацију жена у проституцији која је у супротности са достојанством човека. Она истиче да су проституција и достојанство неспојиви, јер проституција представља рентирање жениних уста, груди и полног органа (Farley 2006, 286).

У међународним документима садржана је одредба којом је прокламовано да се сва људска бића рађају слободна и једнака у достојанству и правима.¹³⁵

Право на достојанство ограничава законодавца да приликом правног регулисања проституције одабере модел регулисања који ће се заснивати на поштовању достојанства жена у проституцији. Право на достојанство жена у проституцији мора бити уважавано, независно од односа законодавца према проституцији.

Трговина људима у циљу сексуалне експлоатације такође представља кршење зајемченог права на достојанство, јер људско биће чини објектом права. Жена која је

¹³⁵ Чл. 1. Универзалне декларација о правима човека (Универзална декларација о правима човека усвојена је 10. децембра 1948. године од стране Генералне скупштине Уједињених нација. У даљем тексту: Универзална декларација), чл. 3. Декларације о елиминацији насиља према женама (Декларација о елиминацији насиља према женама усвојена је 20. децембра 1993. године од стране Генералне скупштине Уједињених нација) и чл. 1. Повеље Европске уније о основним правима (Повеља Европске уније о основним правима 2007/С 303/01 усвојена је 7. децембра 2000. године од стране Европског већа, Комисије и Парламента – у даљем тексту: Повеља ЕУ).

жртва трговине људима у циљу сексуалне експлоатације има свог власника, што је неспојиво са зајемченим правом на слободу и достојанство личности.

5.1.2. ЗАБРАНА ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Општа антидискриминациона одредба садржана у међународним документима значајна је за положај жена у проституцији јер су жене које се баве проституцијом, као вулнерабилна група изложене маргинализацији, стигматизацији и дискриминацији.

У оквиру опште антидискриминационе одредбе којом се сваком јемче права и слободе прокламована у међународним документима¹³⁶, међу наведеним личним својствима која не смеју бити основ за дискриминацију, а посебно их доводимо у везу са женама у проституцији, издвајамо: пол¹³⁷, расу¹³⁸, боју¹³⁹, национално и социјално порекло¹⁴⁰ и имовно стање¹⁴¹. У међународним документима листа личних својстава која могу бити основ за дискриминацију није затворена, већ је прописано да основ дискриминације могу бити и „друге околности” и „други статус”.

¹³⁶ Универзална декларација, Међународни пакт о грађанским и политичким правима (Закон о ратификацији међународног пакта о грађанским и политичким правима „Сл. лист СФРЈ”, бр. 7/71 – у даљем тексту: МПГПП), Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (Закон о ратификацији међународног пакта о економским, социјалним и културним правима „Сл. лист СФРЈ”, бр. 7/71 – МПЕСКП), Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, измењене у складу са протоколом број 11, протокола уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, протокола број 4. уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода којим се обезбеђују извесна права и слободе који нису укључени у Конвенцију и први протокол уз њу, протокола број 6. уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне, протокола број 7. уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, протокола број 12. уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода и протокола број 13. уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне у свим околностима „Службени лист СЦГ– Међународни уговори”, бр. 9/2003, 5/2005 – испр. – у даљем тексту: Европска конвенција), Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима (Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима „Сл. гласник РС – Међународни уговори”, бр. 19/2009), Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици „Сл. гласник РС – Међународни уговори”, бр. 12/2013 –у даљем тексту: Истанбулска конвенција) и Повеља ЕУ.

¹³⁷ Чл. 2. Универзалне декларације, чл. 2. МПГПП, чл. 2. ст. 2. МПЕСКП, чл. 14. Европске конвенције, чл. 3. Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, чл. 4. ст. 3. Истанбулске конвенције и чл. 21. ст. 1. Повеље ЕУ. Декларација о елиминацији насиља према женама садржи другачију формулацију, у чл. 3. прописује заштиту жена од свих облика дискриминације.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Ibid.

Дискриминација на основу пола означена је и као један од директних узрока који доводе до дечје проституције.¹⁴² Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена¹⁴³ „представља најсвеобухватнији документ који се односи на женска људска права, донет ради успостављања једнакости по основу пола у свим областима друштвеног живота” (Петрушић и др. 2016, 160). Дискриминација жена према овој конвенцији означава „сваку разлику, искључење или ограничење у погледу пола, што има за последицу или циљ да угрози или онемогући признање, остварење или вршење од стране жена, људских права и основних слобода на политичком, економском, друштвеном, културном, грађанском или другом пољу, без обзира на њихово брачно стање, на основу равноправности мушкараца и жена”.¹⁴⁴ Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена налаже државама да предузму мере ради сузбијања свих облика трговине жена и искоришћавања проституције жена.¹⁴⁵

Остављање листе личних својстава отвореном у општим антидискриминационим одредбама употребом термина „друге околности” и „други статус” омогућава да се статус жене у проституцији, односно бављење проституцијом, подведе под наведене термине, из чега произилази да само бављење проституцијом може представљати основ за ускраћивање права и препреку за уживање права и слобода зајемчених међународним документима.¹⁴⁶ Сагласно томе, забрана дискриминације односи се и на дискриминацију жене на основу чињенице да се бави проституцијом.

Бављење жена проституцијом је основни разлог због којег их друштво не само не прихвата, него „држи” на безбедној дистанци, „обележавајући” их као психички болесне, неморалне, прљаве и заразне.¹⁴⁷ Жене у проституцији су „друге”, јер се баве проституцијом од које друштво зазире, што је превасходни основ за дискриминацију жена у проституцији.

¹⁴² Видети: Преамбулу Факултативног протокола о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији, уз Конвенцију о правима детета.

¹⁴³ Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена („Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори”, бр. 11/81).

¹⁴⁴ Чл. 1. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена.

¹⁴⁵ Чл. 6. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена.

¹⁴⁶ Факултативним протоколом уз МПГПП („Сл. гласник СРЈ – Међународни уговори” бр. 4/01) прописано је у чл. 4. да се свако лице коме је повређено неко од права наведених у Протоколу може обратити представком Комитету за људска права. На овај начин пружена је могућност и женама у проституцији да се представком обрате Комитету за људска права уколико су дискриминисане по било ком основу наведеном у МПГПП.

¹⁴⁷ Као пример наводимо: „Проститутке су жене које су већим делом полно оболеле, понижене и злостављане, па и штетне за друштво” (Ковачевић 2016, 62).

У зависности од нивоа на ком се дискриминација испољава, разликујемо индивидуалну, институционалну и структуралну дискриминацију.

Индивидуална дискриминација је „појединачна или ситуациона дискриминација коју врше појединци или мање групе према одређеним лицима или групама” (Бекер 2019, 111). Код индивидуалне дискриминације зна се ко је дискриминатор и ко је жртва дискриминације због чега се може утврђивати одговорност за извршени акт дискриминације и жртви дискриминације обезбедити заштита (Ibid.). Жене у проституцији изложене су дискриминацији на основу различитих личних својстава, укључујући и околност да се баве проституцијом, а често су изложене вишеструкој дискриминацији, односно дискриминисане су по више основа, као што су пол, национална припадност/етничко порекло, социјално порекло, имовно стање и др. У пракси, бављење проституцијом, које друштво осуђује, представља основ за неједнак третман жена.

Многе жене у проституцији изложене су вишеструкој дискриминацији, која се јавља као тзв. обична вишеструка дискриминација, кумулативна (збирна, додатна) вишеструка дискриминација и као интерсекцијска дискриминација. Обична вишеструка дискриминација „постоји када је особа изложена дискриминацији по више основа, али у различито време и/или различитим ситуацијама” (Ibid., 85). Када је у питању жена у проституцији, она може бити у једној ситуацији дискриминисана на основу тога што пружа услуге проституције, док у другој ситуацији може бити дискриминисана на основу рода. Као пример ситуације у којој је жена у проституцији дискриминисана по основу бављења проституцијом, навешћемо два догађаја када је жена у проституцији затражила медицинску помоћ. Приликом посете стоматологу у затвору, након што је ушла у стоматолошку амбуланту, стоматолог је запослене „упозорио” речима: „Она је курва. Пазите, само са рукавицама. Немојте је дирати. Она је болесна, прљава, курва” (Ђурасовић и др. 2017, 23). Ова жена наишла је на исти однос медицинског особља када је затражила лекарску помоћ због повраћања и грознице услед тровања, медицинска сестра која јој је требала дати инфузију обратила јој се речима: „Је л' си ти курва, фуј, одвратна си, проститутко” (Ibid.). Пример дискриминације на основу рода представља неједнак однос припадника Министарства унутрашњих послова према женама и мушкарцима који се баве проституцијом. Наиме, истраживање је показало да мушкарци који се баве проституцијом имају мању учесталост сусрета са припадницима Министарства унутрашњих послова у односу на жене у проституцији. Ово значи да припадници Министарства унутрашњих послова не поступају једнако према женама и мушкарцима у

проституцији што истовремено показује и врло битну чињеницу, а то је да се проституција види као „женско занимање”, те да мушкарци у проституцији нису видљиви у мери у којој су то жене у проституцији (Ibid., 34). Кумулативна дискриминација постоји када је „особа дискриминисана на основу више личних својстава истовремено, али тако што се једно лично својство „додаје” на друго и та специфична комбинација производи додатне тешкоће и препреке” (Бекер 2019, 86). Када је реч о кумулативној дискриминацији, особа је дискриминисана на два различита начина у истој ситуацији (Ibid.). Поједини припадници Министарства унутрашњих послова од жена у проституцији захтевају да им пруже сексуалне услуге (Ђурасовић и др. 2017, 11). Оне се сексуално узнемиравају на основу два лична својства, рода и по основу тога што пружају услуге проституције. Наведено можемо да уочимо ако упоредимо жену у проституцији са мушкарцем како би показали да је изложена родној дискриминацији и са женом која не пружа сексуалне услуге како би показали да је изложена дискриминацији на основу тога што пружа сексуалне услуге.

Интерсекцијска дискриминација је дискриминација која се „заснива на комбинацији двеју или већег броја карактеристика” (Докмановић 2017, 214). Под интерсекцијску дискриминацију подводимо случај „када је више личних својстава једне особе у међусобној интеракцији, када се ова лична својства укрштају и преплићу тако да се дискриминација не може анализирати нити одвојити по појединачним личним својствима” (Бекер 2019, 87). На пример, Ромкиње које се баве проституцијом могу имати иста искуства као жене неромкиње које се баве проституцијом, али су Ромкиње у проституцији у лошијем положају од жена неромкиња у проституцији. У том погледу, Докмановић наводи „да је положај особе на месту где се укрштају раса и род тежи и неповољнији од друштвеног положаја особе која је трпи због дискриминације по једном основу” (Докмановић 2017, 215). Интерсекционални приступ управо и „доприноси идентификовању недовољно видљивих жртава дискриминације које често чине „мањину унутар мањине” (Ibid., 216).

Институционална дискриминација се односи „на политику институција доминантне расне/етичке/родне групе, као и на понашање појединаца који контролишу ове институције и примењују њихову политику, такође са намером да се различито третирају и/или да се произведу штетне последице по припаднике других група” (Мршевић 2011, 38–39). Институцију која врши дискриминацију контролише доминантна група која не мора увек бити и већинска. Намера дискриминатора је правно ирелевантна

(Бекер 2019, 112). Када су у питању жене у проституцији оне су изложене институционалној дискриминацији од стране припадника Министарства унутрашњих послова и прекршајних судова који не третирају једнако жене у проституцији и кориснике услуга проституције као учеснике у проституцији, што има за последицу учесталије прекршајно санкционисање жена у проституцији у односу на кориснике.¹⁴⁸

Околност да се проституцијом баве преваходно жене показатељ је структуралне дискриминације жена. Структурална дискриминација је, како Мршевић наводи, „најтеже уочљива” зато што „обухвата низ понашања, ставова, мишљења и активности, које су углавном друштвено прихваћене и заснивају се на обичајима, традицији, навикама устаљеним поделама улога, патријархату” (Мршевић 2011, 39). Када говоримо о структуралној дискриминацији жена у проституцији, подаци показују да се проституцијом баве жене које су незапослене, ниског имовног стања и скромног образовања, међутим, ово је прихваћено као „нормално”, нешто што се већ „подразумева” јер је реч о „неморалним” и „посрнулим” женама, и самим тим изостаје било каква друштвена реакција. Мршевић наводи да је код структуралне дискриминације проблем утврдити и починиоца и да се често као одговор ко је починилац наводе „друштво, наш менталитет, патријархални друштвени модели, историјски моменат, криза и сл.” Она истиче да структурална дискриминација „често није свесно намерна, па чак није ни незаконита”, те да борба против структуралне дискриминације захтева „преиспитивање базичних културних вредности и фундаменталних принципа друштвене организације” (Ibid., 40).

У Конвенцији о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других¹⁴⁹ садржана је антидискриминациона одредба која се директно доводи у везу за заштитом жена у проституцији од дискриминације. Она прописује обавезу држава да ставе ван снаге или укину закон или други пропис на основу којих лица која се баве или су осумњичена за учествовање у проституцији морају да буду регистрована или да поседују посебан документ на основу ког би то било обзнањено. На непосредан начин, женама у проституцији се гарантује да неће бити дискриминисане због бављења проституцијом. У аболиционистичком духу, забраном регистрација жена које се баве проституцијом, промовише се становиште да женама у проституцији треба пружити заштиту, јер су оне саме жртве проституције, а не деликвенткиње.

¹⁴⁸ Видети у делу рада Истраживање правног положаја жена у проституцији у Републици Србији.

¹⁴⁹ Чл. 6. Конвенције о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других.

5.1.3. ЗАБРАНА РОПСТВА И ПОЛОЖАЈА СЛИЧНОМ РОПСТВУ

Ропство се дефинише као статус или стање лица над којим се остварује нека или сва моћ везана за право власништва.¹⁵⁰ Ропство је неспојиво са достојанством личности, правом на слободу, правом на физички и психички интегритет, те се прописивањем забране ропства штите најзначајнија људска права и основне слободе. Један од „модерних” облика ропства је трговина људима у циљу сексуалне експлоатације, јер је израсла на темељима укинутог класичног ропства које је представљало „легални облик експлоатације људи” (Бркић 2012, 142). Херцег Пакшић и Јукић сматрају да је довођење у везу трговине људима у сврху сексуалне експлоатације и ропства природно, јер оба појма подразумевају експлоатацију, по правилу у циљу остваривања профита, при чему се остварује контрола над особом која се експлоатише и крше њена људска права (Херцег Пакшић и Јукић 2016, 294).

За статус жене која је изложена сексуалној експлоатацији, релевантан је статус или стање лица над којим се остварује моћ везана за право власништва, а које карактерише ропство. Овакво стање постоји и у односу између жене која се присиљава на проституцију и трговаца људима који је на проституцију присиљавају. Због тога, правним регулисањем проституције потребно је обезбедити женама у проституцији сигурност да не доспеју у ропство. Жена која је жртва трговине људима у циљу сексуалне експлоатације „сведена је на употребну „ствар” и својина коју власник има над њеним телом и њеном личношћу потиरे њен целокупни физички и морални интегритет” (Константиновић Вилић и др. 2002, 4). Жене у проституцији које је интервјуисала Фарли улазак у проституцију описале су као улазак у „добровољно ропство” и „потписивање уговора да могу бити силоване” (Farley 2006, 296).

Прописивање забране ропства је корак напред када је у питању регулисање проституције и правног положаја жена у проституцији. Забрана ропства би требала да заштити жене у проституцији да не доспеју у положај робиње.

У међународној правној регулативи може се запазити да се трговина људима повезује са ропством, а како се проституција везује за трговину људима, за правно регулисање проституције релевантне су одредбе међународних докумената које се односе на ропство. Жене које су жртве трговине људима присиљавају се на бављење проституцијом што представља облик принудног рада, због чега су, поред одредби

¹⁵⁰ Чл. 1. Конвенције о ропству (Закон о конвенцији о ропству „Сл. Новине Краљевине Југославије”, бр. 234-ХСVII/29).

међународних докумената којима се забрањује ропство, релевантне и одредбе којима се прописује забрана принудног рада.¹⁵¹ Да трговина људима представља облик ропства потврђује и став Европског суда за људска права који трговину људима подводи под одредбу којом се забрањује ропство и принудни рад (Етински 2012, 80).

Трговина робљем одређује се као сваки акт хапшења, добијања или уступања неког лица у циљу да се оно доведе у ропство, сваки акт добијања роба у циљу продаје или размене, сваки акт уступања путем продаје или размене једног роба добијеног у циљу да буде продат или размењен, као и сваки акт трговине и преноса робова.¹⁵² Наведене дефиниције ропства и трговине робљем могу се довести у непосредну везу са трговином људима у циљу присилне проституције, јер је жена која је жртва овог облика трговине потпуно обесправљена и са њом по свом нахођењу располажу њени власници, трговци људима.

У складу са одредбама међународних докумената забрањено је држање другог лица у ропству или потчињености, као и трговина робљем у било ком облику.¹⁵³ Значајно је што се изричито забрањују сви облици трговине људима, па тако и трговина људима ради сексуалне експлоатације, која је један од најзаступљенијих облика трговине људима и у непосредној вези са проституцијом.

На основу наведених одредби закључујемо да трговина људима у циљу сексуалне експлоатације као савремени облик ропства подразумева држање жене у ропству, потчињеном положају, при чему се она приморава на присилан и обавезан рад у виду сексуалне експлоатације. Жену која је жртва трговине људима у циљу сексуалне експлоатације трговци људима третирају као предмет-робу која се за одговарајућу цену може продати и купити.

Жене које се баве проституцијом представљају вулнерабилну групу, као потенцијалне жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације, те је присутна константна опасност да доспеју у ропски положај као жртве трговине људима. Из тог разлога и за жене у проституцији је од великог значаја да државе поступају у складу са

¹⁵¹ Чл. 5. Конвенције о ропству, чл. 8. ст. 3. МПГПП, чл. 4. Европске конвенције и чл. 5. Повеље ЕУ. У преамбули Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима трговина људима се такође доводи у везу са ропством.

Одредба чл. 1. Факултативног протокола уз МПГПП омогућава женама у проституцији да се обрате представком Комитету за људска права у случају да доспеју у ропски или потчињен положај, буду жртве трговине робљем или буду приморане на принудан или обавезан рад.

¹⁵² Чл. 1. Конвенције о ропству.

¹⁵³ Чл. 4. Универзалне декларације, чл. 8. ст. 1. и ст. 2. МПГПП и чл. 4. Европске конвенције.

одредбама међународних докумената којима се забрањује ропство, односно обезбеде заштиту женама које се баве проституцијом од трговаца људима.

5.1.4. ЗАБРАНА МУЧЕЊА, НЕЧОВЕЧНОГ ИЛИ ПОНИЖАВАЈУЋЕГ ПОСТУПАЊА ИЛИ КАЖЊАВАЊА

Забрана мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања обухвата три нивоа: мучење, нечовечно поступање и кажњавање и понижавајуће поступање и кажњавање.

Дефиниција мучења садржана је у Конвенцији Уједињених нација против тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака¹⁵⁴, која заједно са Европском конвенцијом за спречавање тортуре и нехуманог и понижавајућег поступања уређује ову материју.¹⁵⁵

Израз „мучење” означава сваки акт којим се неком лицу намерно наноси бол, или физичка или душевна патња да би се од тог лица или неког трећег лица, добила обавештења или признања, или да би се то лице казнило за дело које је оно или неко треће лице починило, или се сумња да га је починило, да би се то лице застрашило или да би се на њега извршио притисак, или да би се неко треће лице застрашило и на њега извршио притисак, или из било које друге побуде засноване на било ком облику дискриминације, кад такав бол или такве патње наноси службено лице или неко друго лице које делује по службеној дужности или на основу изричитог налога или прећутног пристанка службеног лица.¹⁵⁶

Како наводи Етински „суштина мучења је намерно нељудско понашање којим се узрокују озбиљна и окрутна патња” (Етински и др. 2017, 465).

Нечовечно поступање или кажњавање „састоји се од намерог чињења у дужем временском интервалу којим се узрокују телесне повреде или интензивна физичка или психичка патња” (Ibid., 465–466). Понижавајуће поступање или кажњавање је оно поступање које „узоркује осећање страха, бола и инфериорности срачунато на изазивање, обешчашћење и понижење жртве” (Ibid.).

¹⁵⁴ Закон о ратификацији Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, бр. 9/1991).

¹⁵⁵ Закон о ратификацији Конвенције о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања, измењене и допуњене Протоколом 1 и Протоколом 2 уз Конвенцију („Службени лист СЦГ – Међународни уговори”, бр. 9/2003).

¹⁵⁶ Чл. 1. Конвенције Уједињених нација против тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака.

Норма у међународним правним документима којом се прописује забрана мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања¹⁵⁷ релевантна је, пре свега, за трговину женама у циљу сексуалне експлоатације, али и за правно регулисање проституције. Као и сексуална експлоатација, и проституција подразумева мучење, нечовечно и понижавајуће поступање према женама у проституцији.

Забрана мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања „убраја се у императивне опште норме међународног права” (Марковић 2013, 9). Жене које су жртве сексуалне експлоатације и жене у проституцији изложене су мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању од стране трговаца људима, односно подводача.

Насиље, претње насиљем и психичка тортура обезбеђују да жена у проституцији не беже од подводача (Farley 2006, 291). Лица која користе сексуалне услуге жена у проституцији примењују исте обрасце психичког и физичког насиља, као и подводачи (Жикић 2008, 174–201), због чега је правни стандард забрана мучења, нечовечног и понижавајућег поступања релевантан за правно регулисање проституције.

Државе, посебно оне које још увек имају на снази прохибиционистички модел регулисања проституције, у обавези су у пракси обезбедити женама у проституцији сигурност да неће бити изложене мучењу, свирепом, нечовечном, понижавајућем поступању или кажњавању, упркос томе што се бављење проституцијом у складу са законом санкционише.

5.1.5. МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ СУЗБИЈАЊА НАСИЉА ПРЕМА ЖЕНАМА

Насиље је саставни део живота жена у проституцији и жена које су као жртве трговине људима изложене сексуалној експлоатацији. Спроведена истраживања показују да је сам улазак жена у проституцију повезан са насиљем које су жене трпеле у детињству (Kraus 2016). Николић Ристановић и Константиновић Вилић одређују насиље над женама као један од микро фактора виктимизације који утиче на жену да се одаје проституцији (Николић Ристановић и Константиновић Вилић 2018, 210). Непосредна веза између проституције и насиља је на први поглед невидљива. Мршевић управо указује на невидљивост насиља које жене у проституцији трпе, када наводи „Коришћење људског бића попут безличне робе, негација личности, дехуманизација сексуалности, манифестације су једног насиља које пролази непримећено” (Мршевић 2001, 46).

¹⁵⁷ Чл. 5. Универзалне декларације, чл. 3. ст. 1. тач. х Декларације о елиминацији насиља према женама, чл. 3. Европске конвенције и чл. 4. Повеље ЕУ.

Поједини међународни документи посебну пажњу посвећују искључиво насиљу над женама и садрже бројне мере које имају за циљ спречавање и борбу против насиља над женама, укључујући све видове насиља којима су изложене жене.¹⁵⁸ Заштита жена од насиља представља стандард који означава значајан корак напред када су у питању правно регулисање проституције и положај жена у проституцији. Проституција је од недавно и независно од трговине људима одређена као облик родно заснованог насиља над женама. Одређујући проституцију као облик родно заснованог насиља, Комитет за елиминисање дискриминације жена Уједињених нација препоручио је државама да укину одредбе којима се криминализују жене у проституцији.¹⁵⁹ Истовремено, о потреби декриминализације корисника се не говори (Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 42).

Све до доношења Истанбулске конвенције, на међународном нивоу опште прихваћена дефиниција насиља над женама била је дефиниција насиља над женама садржана у Декларацији о елиминацији насиља према женама (Schulze et al. 2014, 71). Према овој дефиницији, насиље над женама одређује се као „сваки акт полно заснованог насиља који резултира или може да има за резултат физичку, сексуалну или психичку штету или патње жена, укључујући претње таквим актима, ограничење или произвољно лишавање слободе, без обзира да ли произилази из јавног или приватног живота”.¹⁶⁰

Према наведеној дефиницији, садржаној у Истанбулској конвенцији, правно обавезујућем документу за државе уговорнице, насиље над женама дефинише се као „кршење људских права и облик дискриминације над женама и представља сва дела родно заснованог насиља која доводе или могу да доведу до: физичке, сексуалне, психичке, односно, финансијске повреде или патње за жене, обухватајући и претње таквим делима, принуду или произвољно лишавање слободе било у јавности било у приватном

¹⁵⁸ Истанбулска конвенција је донета 11. маја 2011. године у Истанбулу. Према месту доношења позната је под називом Истанбулска конвенција.

¹⁵⁹ Тач. 31 а) Опште препоруке бр. 35 о родно заснованом насиљу над женама, којом се ажурира Општа препорука бр. 19 од 14. јула 2017. године Комитета за елиминисање дискриминације жена.

Европска унија је заузела истоветан став и посебну пажњу посветила борби против проституције. Проституција је окарактерисана као насиље над женама због чега не може представљати редован посао (тач. 3 (и) Резолуције Европског парламента о тренутној ситуацији у борби против насиља над женама и свим будућим акцијама (2004/2220 (ИНИ)) – European Parliament Resolution on the current situation in combating violence against women and any future action (2004/2220 (INI))).

Преузето 16 јула 2016. са <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0038+0+DOC+XML+V0//EN>.

Одређујући проституцију као облик родно заснованог насиља, државама се препоручује да укину одредбе којима се криминализују жене у проституцији Резолуција Европског парламента од 26. фебруара 2014. године о сексуалној експлоатацији и проституцији и њеном утицају на родну равноправност (2013/2013 (ИНИ)) - European Parliament Resolution of 26 February 2014 on sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality (2013/2013 (INI))). Преузето 16. јула 2016. са

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P7-TA-2014-0162>.

¹⁶⁰ Чл. 1 Декларације о елиминацији насиља према женама.

животу”.¹⁶¹ Садржинска анализа две наведене дефиниције показује да је данас уочено, што је у новој дефиницији изричито и назначено, да насиље над женама представља кршење људских права и дискриминацију жена.¹⁶² Установљен је и нови облик насиља над женама у виду финансијског насиља. Овај облик насиља испољава се у различитим облицима злоупотребе финансијских средстава у циљу контролисања жене. Финансијском насиљу подложне су и жене у проституцији, јер сводници прибегавају ускраћивању финансијских средстава стечених од проституције у циљу контролисања жена. Жене које се баве проституцијом могу бити изложене финансијском насиљу, чак и од стране својих породица. Породице „жртвују” жену, намећући јој улогу хранитељке породице која ће финансијска средства обезбедити уласком у проституцију (Kraus 2016).

Насиље над женама је препознато као родно засновано насиље. Жене и девојчице често су изложене тешким облицима насиља која су између осталих и сексуалног карактера.¹⁶³ Родно засновано насиље над женама „означава насиље које је усмерено против жене, зато што је жена, односно оно које несразмерно погађа жене”.¹⁶⁴ Термин жена обухвата и девојке испод 18 година живота,¹⁶⁵ те се под термином насиље над женама подразумева и насиље које се врши према девојчицама.

Посебно релевантне за проституцију, односно за заштиту жена у проституцији су одредбе међународних докумената којима се инкриминишу одређена понашања која се квалификују као насиље.

Бављење проституцијом подразумева изложеност жена у проституцији психичком насиљу, које се одређује као насиље које се јавља у виду намерног понашања које озбиљно нарушава психички интегритет неког лица.¹⁶⁶ Истраживања спроведена међу женама које се баве проституцијом показују да оне, након одређеног периода бављења проституцијом, пате од одређених психичких проблема (Farley, Cotton et al. 2004).

¹⁶¹ Чл. 3. ст. 1. тач. а) Истанбулске конвенције.

¹⁶² Европски парламент је такође заузео становиште да насиље према женама представља кршење људских права и дискриминацију жена. У тач. Д Преамбуле Резолуције Европског парламента о тренутној ситуацији у борби против насиља над женама и будућој акцији (2004/2220 (ИНИ)) насиље над женама означено је као кршење основних људских права, посебно права на живот, права на безбедност, права на достојанство, права на физички и ментални интегритет. Мушко насиље над женама препознато је као битан фактор који доводи до тога да жене које су претрпеле насиље постану жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације, укључујући проституцију и друге облике експлоатације. Спроведена истраживања показују да је 65–90% жена у проституцији претрпело неки облик сексуалног злостављања у прошлости што захтева од државе да предузме мере у оквиру свог националног законодавства у циљу сузбијања свих облика насиља према женама (тач. 3. Резолуције Европског парламента о тренутној ситуацији у борби против насиља над женама и свим будућим акцијама (2004/2220 (ИНИ)).

¹⁶³ Преамбула Истанбулске конвенције.

¹⁶⁴ Чл. 3. ст. 1. тач. д) Истанбулске конвенције.

¹⁶⁵ Чл. 3. ст. 1. тач. ф) Истанбулске конвенције.

¹⁶⁶ Чл. 33. Истанбулске конвенције.

Психички проблеми могу се повезати са психичким насиљем које жене у проституцији трпе од макроа, корисника и околине.

Жене у проституцији су често жртве и физичког насиља, те инкриминисање физичког насиља¹⁶⁷ пружа заштиту физичком интегритету жена у проституцији. Физичко насиље представља посебан проблем женама које се проституцијом баве у државама које прихватају прохибиционистички модел регулисања проституције. Страх да ће бити и саме санкционисане због бављења проституцијом утиче да не пријављују насиље које трпе. Корисници и подводачи такође знају да жене из страха од кажњавања не пријављују физичко насиље, што доприноси његовом учесталијем примењивању према женама.

Силовање је један од најтежих облика сексуалног насиља. Приморавање жене у проституцији на сексуални однос је силовање, независно од тога што се она бави пружањем сексуалних услуга за новац. У складу са међународним документима државе су обавезне да инкриминишу силовање као сексуално насиље. Под кривичним делом силовања подразумевају се намерна понашања која обухватају вагиналну, аналну, оралну пенетрацију сексуалне природе на телу другог лица, без пристанка тог лица, коришћењем било ког дела тела, односно предмета, друге сексуалне радње са лицем без пристанка тог лица, навођење другог лица без његовог пристанка на покушај сексуалних радњи са трећим лицем.¹⁶⁸ Када је реч о пристанку, он мора да буде добровољан и настао као израз слободне воље лица у контексту датих околности.¹⁶⁹

Један од облика насиља је и сексуално узнемиравање. Сексуално узнемиравање се одређује као сваки облик нежељеног вербалног, невербалног или физичког понашања сексуалне природе у сврху или уз исход повреде достојанства лица, посебно када се ствара застрашујућа, непријатељска, деградирајућа, понижавајућа, односно увредљива атмосфера.¹⁷⁰ Сексуално узнемиравање представља повреду психичког интегритета лица које је жртва. Инкриминисање сексуалног узнемиравања је значајно са аспекта жена у проституцији, јер су неретко изложене омаловажавајућим поступцима који се подводе под сексуално узнемиравање због бављења проституцијом. Друштвена средина сматра проституцију обликом неморалног понашања што појединци користе као оправдање за омаловажавање жена у проституцији.

Имајући у виду друштвени положај жена у проституцији, значајно је што су државе, у складу са међународним документима, у обавези да пропишу да ће различити

¹⁶⁷ Чл. 35. Истанбулске конвенције.

¹⁶⁸ Чл. 32. ст. 1. Истанбулске конвенције.

¹⁶⁹ Чл. 36. ст. 2. Истанбулске конвенције.

¹⁷⁰ Чл. 40. Истанбулске конвенције.

облици насиља представљати кривично дело, независно од природе односа између жртве и извршиоца.¹⁷¹ Наведена одредба омогућава женама у проституцији да пријаве државним органима корисника сексуалних услуга уколико је извршио кривично дело без могућности избегавања одговорности због природе њиховог односа.

Обавеза држава да, на основу одредби међународних докумената, пропишу као кривична дела различите облике насилног понашања представља подстрек женама у проституцији за кривично гоњење насилних корисника сексуалних услуга. Међутим, упркос установљавању ових кривичних дела, прохибиционистички систем регулисања проституције сам по себи обесхрабрује жене у проституцији да пријаве насилне кориснике сексуалних услуга (Lukomnik 2015).

За жене у проституцији од значаја је да запослени у државним органима правовремено реагују на насиље и заштите их од насиља. Овде се пре свега мисли на службенике полиције са којима су жене које се баве проституцијом на улици свакодневно у непосредном контакту. Безбедност жена у проституцији у великој мери зависи од обучености и спремности службеника полиције да препознају случајеве насиља над женама у проституцији, а не да насиље учињено према њима сматрају саставним делом бављења проституцијом. Због тога је за жене у проституцији битно обавезивање држава, у складу са одредбама међународних докумената, да обезбеде ефикасно и правовремено деловање надлежних органа и суочавање са свим облицима насиља. Исто тако, надлежни органи треба да на одговарајући начин учествују у превенцији и заштити жена од свих видова насиља,¹⁷² како би се пружила заштита женама у проституцији и успоставио однос сарадње између жена у проституцији и надлежних органа.

Битна одредба за жене које се баве проституцијом, а које се у судском поступку јављају као жртве, јесте одредба која обавезује државе чланице да предузму законодавне или друге мере којима ће обезбедити да у парничном и кривичном судском поступку буду прихваћени докази који се односе на сексуалну прошлост и понашање жртве само уколико је то релевантно и неопходно.¹⁷³ Ова одредба спречава да жене у проституцији буду доведене у неповољну ситуацију као жртве насиља, односно, спречава да бављење проституцијом буде искоришћено као неповољна околност за жене у проституцији која би резултирала релативизовањем насиља извршеног над њима.

Жене које се баве проституцијом су лошег материјалног стања, не познају своја права, те је, у циљу њиховог активног учешћа у судском поступку, значајно да државе у

¹⁷¹ Чл. 43. Истанбулске конвенције.

¹⁷² Чл. 50. Истанбулске конвенције.

¹⁷³ Чл. 54. Истанбулске конвенције.

складу са међународним документима омогуће владиним и невладиним организацијама да пруже стручну помоћ и подршку жртвама на њихов захтев, током истраге и судског поступка у вези са кривичном делима која обухватају различите облике насиља.¹⁷⁴

Мере које се односе на истрагу и судски поступак, а са којима је потребно обезбедити заштиту права и интереса жртава значајне су за жене које су биле жртве проституције. О потребама жртава је нарочито важно водити рачуна уколико су сведоци. Мере заштите које су од значаја за жене у проституцији као жртве обухватају обезбеђење заштите за њих, њихове породице и сведоке од застрашивања, одмазде, секундарне виктимизације, обавештавање жена у проституцији и њихових породица у случају да су у опасности, пружање обавештења о току судског поступка, избегавање сусрета извршиоца и жртве у просторијама органа унутрашњих послова и суда, обезбеђивање преводиоца када су странке у поступку, итд.¹⁷⁵ Адекватном применом мера заштите у току судског поступка пружиће се заштита психичком и физичком интегритету жена у проституцији као учесницама у судском поступку. Ове мере требале би да подстакну и охрабре жене у проституцији да учествују у поступцима против лица која су извршила кривично дело насиља према њима.

Са аспекта жена у проституцији, које су учестало изложене различитим облицима насиља, неопходно је да државе, у складу са међународним правом, инкримишу све облике понашања који се могу подвести под насиље. Успостављањем одговарајуће правне регулативе у области насиља над женама на националном нивоу обезбеђује се и правна заштита од насиља жена у проституцији.

5.1.6. МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ СУЗБИЈАЊА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Одлучујући помак у правном регулисању проституције представља везивање проституције уз трговину људима ради сексуалне експлоатације. Фарли наводи да су трговина људима и проституција у нераскидивој вези и да заправо проституција креира потражњу за трговином људима (Farley 2006, 142).

У посматрању положаја жене која је жртва трговине људима и жене у проституцији имамо различите ставове. Константиновић Вилић трговину женама у циљу сексуалне експлоатације види као облик ропства који жене „претвара у „објекте” купопродаје и подвргава сексуалном ропству” (Константиновић Вилић и др. 2002, 4). У складу са тим, о положају жене која је жртва трговине људима ради сексуалне експлоатације, Николић

¹⁷⁴ Чл. 55. Истанбулске конвенције.

¹⁷⁵ Чл. 56. Истанбулске конвенције.

Ристановић и Константиновић Вилић наводе „Жена је власништво особе која ју је купила и не може својом вољом престати да се бави проституцијом, односно напустити свог власника” (Николић Ристановић и Константиновић Вилић 2018, 210). Када је реч о проституцији, ове ауторке су мишљења да проституција, иако садржи различите облике принуде и експлоатације, „подразумева могућност располагања сопственим телом и зарадом, слободу кретања, слободу одлучивања о бављењу или небављењу проституцијом и сл.” (Ibid., 210–211). Фарли је супротног мишљења, она проституцију посматра искључиво као облик сексуалне експлоатације који такође подразумева принуду и експлоатацију, али која се врши на перфидан начин, те постоји само привид о постојању слободе жене у проституцији да располаже својом телом, зарадом и да има слободу одлучивања о бављењу и небављењу проституцијом (Farley 2015, 283–315).

Трговина људима означава глобални криминални феномен који представља кршење људских права и основних слобода за чије решавање је неопходна међусобна сарадња држава на међународном нивоу.

Државе су рано препознале да су жртве трговине људима ради сексуалне експлоатације најчешће жене, те су, имајући у виду ту чињеницу, донеле међународне документе који се односе искључиво на трговину женама ради сексуалне експлоатације.

Трговина женама ради сексуалне експлоатације препозната је као акт насиља над женама¹⁷⁶ и као вид ропства.¹⁷⁷ Трговина женама у циљу сексуалне експлоатације као врста међународног организованог криминала представља мали ризик за трговце људима, који истовремено доноси огроман профит,¹⁷⁸ што представља подстицај за њено вршење.

Дефиниција трговине људима у циљу сексуалне експлоатације се, пратећи сам феномен трговине људима, током времена мењала и постајала све сложенија.

У једној од првих дефиниција трговине женама у циљу сексуалне експлоатације у Конвенцији о сузбијању трговине пунолетним женама наводи се да ће за трговину женама бити кажњено лице које у циљу задовољења страсти другог лица набави, намами или одведе у другу земљу жену или пунолетну девојку, чак и уз њихов пристанак, а у неморалном циљу, без обзира што су различити акти који представљају кривично дело извршени у различитим земљама.¹⁷⁹ Овом дефиницијом се инкриминише трговина женама

¹⁷⁶ Хашка министарска декларација о европским смерницама за делотворне мере за спречавање и борбу против трговине женама у сврху сексуалне експлоатације 1997 (The Hague Ministerial Declaration on European Guidelines for effective measures to prevent and Combat Trafficking in Women for the purpose of sexual exploitation 1997). У даљем тексту: Хашка министарска декларација.

¹⁷⁷ Тач. 1. Препоруке 1325 (1997) о трговини женама и присилној проституцији у државама чланицама Савета Европе.

¹⁷⁸ Хашка министарска декларација.

¹⁷⁹ Чл. 1 ст. 1 Конвенције о сузбијању трговине пунолетним женама.

и то искључиво када се врши у циљу сексуалне експлоатације, којој су и данас најподложније жене.¹⁸⁰

У Конвенцији о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других, проституција се доводи и у непосредну везу са трговином људима у циљу проституције.¹⁸¹ Трговина људима у циљу експлоатације проституције постоји када лице у циљу задовољења страсти другог лица набави, намами или одведе у циљу проституције друго лице, чак и уз сагласност тог лица.¹⁸² Ова дефиниција се понекад тумачи и као дефиниција проституције, међутим њом се одређује експлоатација проституције, а под тим појмом се не може безрезервно подвести сама проституција.¹⁸³ Експлоатација проституције без изузетка подразумева учешће другог лица које искоришћава лице које се бави проституцијом, што представља трговину људима.

У циљу сузбијања експлоатације проституције, државе су, у складу са ратификованим међународним документима, обавезне да санкционишу држање бордела у којима се врши експлоатација проституције жена, као и издавање зграде или њеног дела за вршење проституције.¹⁸⁴ Придржавајући се ове одредбе, државе су у националним

¹⁸⁰ Жене чине 97% жртава трговине људима у циљу сексуалне експлоатације (United Nations Office on Drugs and Crime - UNODC 2014, 37)

¹⁸¹ Европска унија је уочила да толеранција проституције у Европи доводи до повећане трговине женама у сексуалне сврхе и за потребе секс туризма (тач. Н Преамбуле Резолуције Европског парламента од 26. новембра 2009. године о елиминисању насиља над женама – European Parliament Resolution of 26 November 2009 on the elimination of violence against women). Преузето 16. јула 2016. са <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-ТА-2006-0038+0+DOC+XML+V0//EN>. Потражња за сексуалним услугама означена је као заједнички и кључни фактор који формира понуду, односно утиче на број жена који се уводи у проституцију и регрутује ради трговине женама у циљу сексуалне експлоатације (тач. Д Преамбуле Резолуције Европског парламента о стратегијама за спречавање трговине женама и децом који су подложни сексуалној експлоатацији (2004/2216 (ИНИ)) – European Parliament Resolution of 17 January 2006 on strategies to prevent the trafficking of women and children who are vulnerable to sexual exploitation (2004/2216 (INI)). Преузето 16. јула 2016. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/european-parliament-resolution-17-january-2006-strategies-prevent-trafficking-women-and_en.

Европски парламент је препоручио да се у наредном периоду истраживање усмери на испитивање повезаности између правног оквира у државама и облика и обима у којем се одвија проституција (тач. 19 Резолуције Европског парламента од 5. априла 2011. године о приоритетима и дефинисању новог политичког оквира ЕУ за борбу против насиља над женама (2010/2209 (ИНИ)) – European Parliament Resolution of 5 April 2011 on priorities and outline of a new EU policy framework to fight violence against women (2010/2209 (INI))). Преузето 16. јула 2016 са <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-ТА-2009-0098+0+DOC+XML+V0//EN>. Исто се наводи и у тац. 17 Преамбуле Резолуције Европског парламента о стратегијама за спречавање трговине женама и децом који су подложни сексуалној експлоатацији (2004/2216 (ИНИ)).

Циљ ових истраживања је да се утврди који модел правног регулисања проституције утиче на смањење обима проституције.

¹⁸² Чл. 1. Конвенције о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других.

¹⁸³ Немогућност да се на основу наведене дефиниције направи јасно разграничење између проституције и трговине људима у циљу присилне проституције, допринело је да данас Конвенција о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других изгуби на значају (Анђелковић и др. 2011, 63).

¹⁸⁴ Чл. 2. Конвенције о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других.

законодавствима обавезне да санкционишу власнике бордела и других објеката који остварују финансијску добит уступајући просторије за вршење проституције.

Први правно обавезујући међународни документ, који је свеобухватно дефинисао трговину људима у складу са обимом који је данас овај феномен досегао, је Протокол Уједињених нација за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, познат и под називом Палермо протокол.¹⁸⁵

Трговина људским бићима, према Палермо протоколу, обухвата врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, у циљу експлоатације. Експлоатација обухвата, као минимум, експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос сличан ропству, сервитут или уклањање органа.

Доношењем Палермо протокола¹⁸⁶ дефинисан је појам трговине људима у складу са савременим димензијама овог глобалног феномена. „Значајно је да консензус није постигнут помоћу неког инструмента људских права, већ у контексту контроле криминала и граница” (Анђелковић и др. 2011, 58).

У Палермо протоколу наводи се да је у циљу превенције трговине људима, пре свега жена и деце, потребно да државе предузимају мере, укључујући билатералну и мултилатералну сарадњу, за ублажавање сиромаштва, недовољне развијености и недостатка једнаких могућности као фактора који чине да лица, посебно жене и деца, буду изложени трговини људима.¹⁸⁷ Овом одредбом наглашава се и постојање неједнаких могућности и сиромаштва на страни жена у односу на мушкарце, односно истиче се родни аспект трговине људима.

Уз бројне облике експлоатације, у Палермо протоколу се наводе и „експлоатација проституције других лица” или „други облици сексуалне експлоатације”. Међутим, Протокол не даје дефиницију појмова „експлоатација проституције других лица” и

¹⁸⁵ Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори”, бр. 6/2001). Протокол је донет као допуна Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала 2000. године у Палерму. У даљем тексту: Палермо протокол.

¹⁸⁶ Палермо протокол представља и прекретницу када је у питању законско регулисање трговине људима унутар националних законодавстава. Након ступања на снагу овог протокола, државе које до тада нису инкриминисале трговину људима унеле су кривично дело трговине људима у своје законодавство, док су државе чија су законодавства прописивала кривично дело трговине људима извршиле ревизију у његовом законском регулисању (UNODC 2009, 5).

¹⁸⁷ Чл. 9. ст. 4. Палермо протокола.

„сексуалне експлоатације”, а дефиниција се не може пронаћи ни у међународном праву.¹⁸⁸ Ово показује колико, не само добровољна проституција одраслих лица, него и експлоатација проституције и сексуална експлоатација представљају осетљиве области када је потребно постићи консензус на међународном нивоу.¹⁸⁹ Постизање јединственог става у одређивању појмова „експлоатација проституције других лица” и „сексуалне експлоатације” значило би да одређене државе морају мењати модел законског регулисања проституције. Како је сукоб око наведених појмова довео у питање доношење међународног документа којима би се свеобухватно регулисала трговина људима, остављено је државама да их саме одреде у оквиру свог националног законодавства.¹⁹⁰ Термин „искоришћавање проституције других лица” и „други облици сексуалног искоришћавања” остали су недефинисани појмови и у Конвенцији Савета Европе о борби против трговине људима.

У међународним документима наведене су и околности које се сматрају отежавајућим код извршења кривичног дела трговине људима. Отежавајуће околности су када је дело извршено према жртви која је била посебно беспомоћна, што мора да укључи најмање децу жртве, уколико је дело учињено у оквиру злочиначке организације, ако је дело трговине људима извршено од стране јавних функционера у обављању дужности, уколико је намерно или крајњом непажњом угрожен живот жртве или је кривично дело извршено употребом тешког насиља или је проузроковало озбиљну повреду жртве.¹⁹¹

Међународно право учинило је „видљивим” лица која користе услуге жртава трговине људима.

Међународним документима државе су се обавезале да ће инкриминисати коришћење услуга жртава трговине људима.¹⁹² У складу са наведним, извршилац кривичног дела трговине људима је лице које користи услуге жртве трговине људима,

¹⁸⁸ Термин „експлоатација проституције” дефинисан је у Конвенцији о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других лица из 1949. године. Међутим, данас се ова ова дефиниција сматра застарелом с обзиром на то да није направљена разлика између проституције и трговине људима. Према одредби чл. 1. наведене Конвенције, експлоатација проституције постоји „када лице које у циљу да се задовоље страсти другог лица набави, намами или одведе у циљу проституције друго лице, чак и уз сагласност тог лица” (Анђелковић и др. 2011, 63).

¹⁸⁹ У изради Палермо протокола учествовало је преко сто представника држава које на различите начине регулишу добровољну проституцију одраслих. Један број представника држава и невладиних организација захтевао је да се у Палермо протоколу добровољна проституција одраслих подведе под трговину људима. Међутим, томе се успротивила већина представника држава и Кокус за људска права (Jordan 2002, 5).

¹⁹⁰ Експлоатација проституције других лица може се одредити као „стицање финансијске или друге користи кроз сексуалну експлоатацију другог лица”. „Сексуална експлоатација” може се означити као „учешће неког лица у проституцији, сексуалном сервитуту или производњи порнографског материјала као последица претње, принуде, отмице, силе, злоупотребе положаја, дужничког ропства или преваре” (Jordan 2002, 5).

¹⁹¹ Чл. 24. Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.

¹⁹² Чл. 19. Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.

имајући сазнања да је наведено лице жртва трговине људима. Кажњавање корисника услуга жртава трговине људима, односно корисника сексуалних услуга, представља меру којом се жели директно и на репресиван начин утицати на обесхрабривање потражње за сексуалним услугама која је означена као кључни фактор који утиче на понуду у области трговине женама у циљу сексуалне експлоатације.¹⁹³ Државама се сугерише да кривично гоне лица која су користила сексуалне услуге жртва трговине људима, чиме се не утиче директно на различита законска решења држава у вези са проституцијом, мада се овом нормом скреће пажња на кориснике сексуалних услуга као учеснике у проституцији. Кажњавање корисника сексуалних услуга жртава трговине људима, имало би превентивно дејство и према потенцијалним корисницима услуга проституције, у циљу њиховог одвраћања од коришћења услуга жена у проституцији.

У оквиру Европске уније уочена је посебно повећана потражња за сексуалним услугама током великих спортских манифестација.

Одржавање Светског првенства у фудбалу 2006. године у Немачкој био је повод да Европски парламент реагује и то доношењем Резолуције о присилној проституцији у контексту светских спортских догађаја. У овој Резолуцији се наводи да је уочено да највећи број жена буде регрутован у сврху сексуалне експлоатације од стране трговаца људима на основу лажних обећања о легалном послу, да би након пристизања у државу одредишта биле приморане да се баве проституцијом.¹⁹⁴ Из наведеног се закључује да су ове жене заправо жртве трговине људима, јер их трговци људима преваром, у циљу сексуалне експлоатације, доводе у земље у којима ће, због одржавања великих спортских догађаја, остварити највећи профит.

Поводом Светског фудбалског првенства у Немачкој, Европски парламент је позвао међународне спортске организације, Комисију и државе чланице да широм Европе покрену кампање у току трајања међународних спортских догађаја како би се едуковала јавност, а посебно спортисти и навијачи о проблемима присилне проституције и трговини

¹⁹³ Државама се препоручује и да у будућем периоду истраживања о трговини људима у циљу сексуалне експлоатације усмере ка потражњи, што несумњиво указује да је препознат значај корисника сексуалних услуга за постојање трговине људима у циљу сексуалне експлоатације (тач. 8 Препоруке бр. Р (2000)11 Комитета министара државама чланицама о акцији против трговине људима у сврху сексуалне експлоатације (Recommendation No. R (2000)11 of the Committee of Ministers to member states on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation).

¹⁹⁴ Тач. Д Преамбуле Резолуције Европског парламента о присилној проституцији у контексту светских спортских догађаја (European Parliament resolution on forced prostitution in the context of world sports events). Преузето 16. јула 2016. са <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P6-TA-2006-86>.

људима у циљу сузбијања потражње подизањем свести.¹⁹⁵ Истовремено, Европски парламент је иницирао покретање кампања у државама у циљу обавештавања потенцијалних жртава о ризицима и опасностима хватања у мрежу трговине људима ради присилне проституције и сексуалне експлоатације.¹⁹⁶

Женске организације које заступају аболиционистички приступ у регулисању проституције су такође активно спроводиле различите кампање у циљу превенције трговине женама ради сексуалне експлоатације приликом Светског фудбалског првенства. Како би што више утицале на свест учесника, кампање у циљу превенције су имале називе инспирисане самом спортском манифестацијом као што су „Куповина секса није спорт” и „Зауставите светско првенство у проституцији” (Миливојевић и Pickering 2008, 32).

Поводом одржавања Светског фудбалског првенства организација Amnesty International је тражила од ФИФА-е¹⁹⁷ да преузме одговорност и утиче на репрезентације да искажу став који подржава борбу против трговине женама (Amnesty International 2006).

ФИФА је поводом овог позива издала саопштење у ком је навела да она као светска спортска организација придаје велики значај поштовању људског живота и физичког интегритета, али да нема законска овлашћења да буде одговорна за проституцију и трговину женама (FIFA 2006).

Фудбал је спорт који привлачи претежно мушку популацију која уједно спада у најчешће купце услуга жена у проституцији. Осим тога, место одржавања Светског првенства у фудбалу је била Немачка, држава у којој је легализована проституција, а сам модел регулисања проституције доприноси порасту трговине женама у циљу сексуалне експлоатације (Schulze et al. 2014, 69). Државе су препознале да скуп ових околности представља подстрек за трговце људима, те је њихов мотив био да превентивно делује на трговину женама у циљу сексуалне експлоатације поводом великог спортског догађаја.

Последње одржано Светско првенство у фудбалу 2018. године у Русији још једном је потврдило везу између „мушког” спорта и проституције. Пред почетак Светског фудбалског првенства приметно се повећао број жена које се баве проституцијом у Русији. Посебно је уочен велики број жена из држава са ниским животним стандардом као што су Молдавија, Украјина и Нигерија. Криминалци из Нигерије настањени у Русији довели су велики број жена из Нигерије пред Светско фудбалско првенство, обећавајући им високу зараду. Након доласка у Русију њихова зарада је у најбољем случају износила од седам до

¹⁹⁵ Тач. 4. Резолуције Европског парламента о присилној проституцији у контексту светских спортских догађаја.

¹⁹⁶ Тач. 5. Резолуције Европског парламента о присилној проституцији у контексту светских спортских догађаја.

¹⁹⁷ Fédération Internationale de Football Association, Међународна организација фудбалских савеза.

осам долара по кориснику, док се претпоставља да су поједине жене од проституције зарадиле само толико да отплате трошкове пута (Belsat 2018).

Примери наведених светских спортских манифестација показују постојање тесне везе између спорта и проституције, као и трговине женама у циљу сексуалне експлоатације. Овом проблему би требало посвети више пажње у наредном периоду и ван Европске уније.

Како би постизале што ефикасније резултате у борби против трговине људима на међународном нивоу, државе су се обавезале да ће: уједначавати кривично правну регулативу¹⁹⁸, размењивати информације, користити међусобна искустава добре праксе, остварити сарадњу између полиција, правосудних и финансијских органа¹⁹⁹, усвојити образовне, социјалне или културне и друге мере²⁰⁰ и именовати националне известиоце као независне органе, који би у свом фокусу искључиво имали трговину људима²⁰¹.

Представљени међународни документи показују да се у међународном праву, када је реч о проституцији, правна регулатива и стандарди постепено изграђују, и то од општих антидискриминационих одредби до одредби које се непосредно односе на проституцију и правни положај жена у проституцији. Ови документи представљају полазиште за изградњу евентуалне будуће обавезујуће међународноправне регулативе која би се односила на проституцију.

5.1.7. ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ

Право на правично суђење је процесно право. „Владавина права је од суштинског значаја за признавање и заштиту свих људских права” (Етински и Ђајић 2014, 456). Владавина права која одликује демократско друштво темељи се на праву на правично суђење (Dikov and Vitkauskas 2012, 7). Кнежевић наводи да право на правично суђење „не представља самостално право, већ је то скуп посебних права и процесних гаранција” (Кнежевић 2004, 208). Не можемо се сложити са Кнежевићем у делу да право на правично суђење „не представља самостално право”, напротив, оно јесте самостално право које ужива заштиту пред Европским судом за људска права. Право на правично суђење, како наводи Кнежевић, обухвата скуп посебних права и процесних гаранција која су од непосредног значаја за положај жена у проституцији у судском поступку, које за крајњи

¹⁹⁸ Тач. 42–49. Препоруке бр. Р (2000)11 Комитета министара државама чланицама о акцији против трговине људима у сврху сексуалне експлоатације.

¹⁹⁹ Чл. 9. ст. 5. Палермо протокола.

²⁰⁰ Чл. 9. ст. 5. Палермо протокола и чл. 5. Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.

²⁰¹ Чл. 29. Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.

циљ треба да има доношење законите и правичне судске одлуке у судским поступцима који се воде против њих. Поштовање овог принципа са аспекта жена у проституцији је од изузетног значаја, посебно у државама које прихватају прохибиционистички приступ у регулисању проституције.

Право на правично суђење признато је у правно обавезујућим и правно необавезујућим међународним документима. Гарантовано је Универзалном декларацијом, МПГПП, Европском конвенцијом и Повељом Европске уније.

Европском конвенцијом установљен је Европски суд за људска права.²⁰² „Право на правично суђење је *lex specialis*, јер се не односи на сва права и слободе гарантоване Европском конвенцијом, већ само на грађанска права и кривичне оптужбе и јер специфицира државни орган који пружа заштиту, дакле тражи да то буде једино суд” (Етински и др. 2017, 485).

Европски суд за људска права је у више својих одлука²⁰³ потврдио да се на прекршајни поступак примењују процесне гаранције предвиђене одредбом чл. 6. Европске конвенције (Јеличић 2018, 230), што значи да се и на окривљене у прекршајном поступку примењују стандарди који се примењују на окривљене у кривичном поступку. Наиме, Европски суд за људска права „већи значај придаје истраживању природе дела и да ли је запређена казна по озбиљности кривична санкција, а мање како је то дело квалификовано националним правом” (Етински и др. 2017, 486).

Свако има потпуно једнако право на правично јавно суђење пред независним и непристрасним судом који ће одлучити о његовим правима и обавезама, и о основаности сваке кривичне оптужбе против њега.²⁰⁴ Право на суд је „кључно право у снопу права која чине право на правично суђење”, јер је „суд први заштитник права и правде” (Етински и Ђајић 2014, 456). Владавина права је незамислива без независног и непристрасног суда

²⁰² Чл. 19. Европске конвенције.

²⁰³ Пресудом *Engel* и остали против Холандије од 8. јуна 1976. године, Европски суд за људска права је поставио критеријуме по којима се кривичним делом сматра и оно противправно дело које према унутрашњем праву није прописано као кривично дело. Преузето 26. маја 2020. са <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:%22001-57479%22>}. Исте критеријуме можемо видети и у накнадно донетим пресудама Европског суда за људска права, од којих смо издвојили неколико. *Cambell and Fell* против Уједињеног Краљевства од 28. јуна 1984. године. Преузето 26. маја 2020. са <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-57456%22>}. *Philips* против Уједињеног Краљевства од 5. јула 2001. године. Преузето 26. маја 2020. са <https://rm.coe.int/09000016806ebe19>. *Grande Stevens* и остали против Италије од 4. марта 2014. године. Преузето 26. маја 2020. са <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-141794%22>}. *Maresti* против Хрватске од 25. јуна 2009. године. Преузето 26. маја 2020. са <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22fulltext%22:%22Maresti%20v%20Croatia%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-93260%22>}.
²⁰⁴ Чл. 10. Универзалне декларације; чл. 14. ст. 1. МПГПП; чл. 6. ст. 1. Европске конвенције и чл. 47. ст. 2. Повеље ЕУ.

(Ibid.). Независност суда, између осталог, цени се према критеријума као што су начин именовања судија, дужина трајања судијског мандата, услови вршења судијске функције, постојање јемстава која штите од спољних притисака (Етински и др. 2017 486–487). Непристраност суда подразумева одсуство пристрасности или предрасуда.

Претпоставка невиности окривљеног подразумева да се свако ко је оптужен за кривично дело има сматрати невиним док се у складу са законом његова кривица не докаже на јавном претресу на којем је имао сва јемства потребна за одбрану.²⁰⁵ Оно гарантује и да нико не може бити осуђен за дела или пропуштања која нису била прописана као кривично дело по унутрашњем или међународном праву у време када су почињена, нити било коме може бити изречена тежа казна од оне која се могла применити у време када је кривично дело почињено.²⁰⁶

Сваком се јемчи право на слободу и безбедност личности.²⁰⁷ Са аспекта жена у проституцији ово је значајна гаранција, јер гарантује да свако лице, па тако жена у проституцији, не може бити произвољно ухапшено или притворено. Лице се може лишити слободе само из разлога и у поступку који је предвиђен законом.²⁰⁸ Приликом хапшења свако ухапшено лице обавештава се о разлозима хапшења, а у најкраћем року обавештава се писменим путем и о свакој оптужби која је подигнута против њега.²⁰⁹ Сваком лицу које је ухапшено или притворено због кривичног дела или прекршајног дела, јемчи се да ће у најкраћем року бити предато судији или другој власти овлашћеној да врши судске функције, те да ће у разумном року бити осуђено или ослобођено. Притварање лица које чека суђење није обавезно, али пуштање на слободу може бити условљено гаранцијима које обезбеђују долазак лица на претрес, као и свим другим радњама поступка. Притварање лица је могуће и ради извршења пресуде.²¹⁰ Свако лице које је лишено слободе услед хапшења или притвора има право на жалбу суду како би се одлучивало о законитости притвора и наредило пуштање на слободу ако притвор није заснован на закону.²¹¹

Лице које је жртва незаконитог хапшења или притвора има право на накнаду штете од државе.²¹²

²⁰⁵ Чл. 11. ст. 1. Универзалне декларације; чл. 14. ст. 2. МПГПП; чл. 6. ст. 2. Европске конвенције и чл. 48. Повеље ЕУ.

²⁰⁶ Чл. 11. ст. 2. Универзалне декларације; чл. 7. Европске конвенције и чл. 49. Повеље ЕУ.

²⁰⁷ Чл. 9. ст. 1. МПГПП.

²⁰⁸ Чл. 9. ст. 1. МПГПП.

²⁰⁹ Чл. 9. ст. 2. МПГПП.

²¹⁰ Чл. 9. ст. 3. МПГПП.

²¹¹ Чл. 9. ст. 4. МПГПП.

²¹² Чл. 9. ст. 5. МПГПП.

Негативан однос друштва према проституцији, а самим тим и према женама у проституцији, указује на значај гаранције да се са лицем које је лишено слободе поступа хумано и са поштовањем његовог достојанства,²¹³ када се поступак води против жене у проституцији.

Један од важних стандарда јесте обавеза државе да, осим у посебним случајевима, обезбеди одвајање окривљених лица од осуђених лица и њихово подвргавање посебном третману који одговара њиховом положају неосуђиваних лица.²¹⁴

Свако лице које је оптужено за кривично дело и прекршајно дело има право да: 1) буде обавештено у најкраћем року и на језику који разуме и у појединостима о природи и разлозима оптужбе која је подигнута против њега²¹⁵; 2) добије довољно времена за припремање одбране и да општи са браниоцем ког је изабрало²¹⁶; 3) да му буде суђено без великог закашњења²¹⁷; 4) да присуствује расправи, да се само брани или да има браниоца којег је изабрало, а ако нема браниоца да буде обавештено о свом праву да га има, и сваки пут када интереси правде то захтевају да му се додели бранилац по службеној дужности бесплатно ако нема могућност да га награди²¹⁸; 5) да саслуша или да предложи да други саслушају сведоке оптужбе, као и да издејствује долазак и саслушање сведока одбране под истим условима, као и сведока оптужбе²¹⁹; 6) да добије бесплатну помоћ тумача ако не разуме или не говори језик на којим се води расправа²²⁰ и 7) да не буде принуђено да сведочи против самог себе или да призна кривицу²²¹.

Право лица да добије довољно времена за припремање одбране спречава да судови спроведу суђење на брзину и онемогуће лицу да се ваљано брани (Слијепчевић 2010, 217).

Право лица да присуствује расправи, да се само брани или да има браниоца којег је изабрало, а ако нема браниоца да буде обавештено о свом праву да га има, и сваки пут када интереси правде то захтевају да му се додели бранилац по службеној дужности бесплатно ако нема могућност да га награди су права која „представљају важан елемент права на одбрану” (Ibid.). У складу са наведеним правима, домаће власти приликом одлучивања о томе да ли треба да одобре бесплатну правну помоћ „морају узети у обзир

²¹³ Чл. 10. ст. 1. МПГПП.

²¹⁴ Чл. 10. ст. 2. (а) МПГПП.

²¹⁵ Чл. 14. ст. 3. тач. а) МПГПП и чл. 6. ст. 3. тач. а) Европске конвенције.

²¹⁶ Чл. 14. ст. 3. тач. б) МПГПП и чл. 6. ст. 3. тач. б) Европске конвенције.

²¹⁷ Чл. 14. ст. 3. тач. ц) МПГПП.

²¹⁸ Чл. 14. ст. 3. тач. д) МПГПП и чл. 6. ст. 3. тач. ц) Европске конвенције.

²¹⁹ Чл. 14. ст. 3. тач. е) МПГПП и чл. 6. ст. 3. тач. д) Европске конвенције.

²²⁰ Чл. 14. ст. 3. тач. ф) МПГПП и чл. 6. ст. 3. тач. е) Европске конвенције.

²²¹ Чл. 14. ст. 3. тач. г) МПГПП.

средства којима оптужени располаже, као и интерес правде и сложености предмета као тежине могуће санкције” (Ibid.).

Право лица да саслуша или да предложи да други саслушају сведоке оптужбе, као и да издејствује долазак и саслушање сведока одбране под истим условима, као и сведока оптужбе, обезбеђује равноправност странака у судском поступку. Поштовање принципа „једнакости оружја” подразумева „да стране у спору имају једнак процедурални положај током суђења и да имају једнак положај приликом изношења одбране или оптужбе” (Правично суђење 2000, 109). Ово је значајна гаранција о којој судови морају водити рачуна у поступцима против жена у проституцији, те обезбедити да жена у проституцији буде током целог судског поступка у једнаком процесном положају са супротном страном.

Свако лице које буде проглашено кривим за извршено кривично и прекршајно дело има право да затражи да, у складу са законом, виши суд испита одлуку о кривици и пресуди.²²² Кнежевић наводи да „интереси законитости, правилности поступања суда, али и правичности, налажу постојање права на иницирање поступка преиспитивања чињеничне и правне утемељености донете пресуде” (Кнежевић 2004, 228).

Ако коначно изречена кривична пресуда после буде поништена или ако буде дато помиловање због тога што новооткривена чињеница доказује да се радило о судској грешци, лице ће добити обештећење сходно закону, уколико се не докаже да је оно у потпуности или делимично криво за неблагоприятно откривање непознате чињенице.²²³

Начело забране поновног суђења (*ne bis in idem*) произилази из интереса правне сигурности и подразумева да нико не може бити гођен или кажњен због кривичног дела у вези са којим је већ био ослобођен кривице или осуђен правоснажном пресудом према закону и у кривичном поступку друге земље.²²⁴

Казнени режим у складу са међународним правним стандардом право на правично суђење подразумева да поступак са осуђеницима има за главни циљ њихово поправљање и социјалну рехабилитацију.²²⁵ Према овој гаранцији, у државама у којима је бављење проституцијом забрањено, сврха казни које се изричу женама у проституцији треба да буде излазак жене из проституције, ресоцијализација и интеграција у друштвену средину. Изречене казне такође не смеју бити несразмерне кривичном делу и прекршају,²²⁶ него „морају бити пропорционалне тежини кривичног дела и околностима везаним за

²²² Чл. 14. ст. 5. МПГПП.

²²³ Чл. 14. ст. 6. МПГПП.

²²⁴ Чл. 14. ст. 7. МПГПП и чл. 50. Повеље ЕУ.

²²⁵ Чл. 10. ст. 3. МПГПП.

²²⁶ Чл. 49. ст. 3. Повеље ЕУ.

учиниоца” (Правично суђење 2000, 158) . Судови у поступцима који се воде против жена у проституцији приликом одмеравања казни посебно треба да воде рачуна о личним, породичним и имовинским околностима везаним за жене у проституцији и уз правилну оцену, изрекну одговарајућу казну.

6. ПРАВНИ ОКВИР ПРОСТИТУЦИЈЕ У ИЗАБРАНИМ ЕВРОПСКИМ ДРЖАВАМА

У шестом делу дисертације Правни оквир сузбијања проституције у изабраним европским државама истражује се правни оквир релевантан за проституцију у осам европских држава. Циљ овог сегмента истраживања јесте да се утврди да ли државе које прихватају различите моделе регулисања проституције поштују релевантне међународне стандарде и како се прихваћени модели регулисања проституције одражавају на правни положај жена у проституцији.

Приликом одабира држава чији ће правни оквир бити предмет истраживања, водило се рачуна да буду заступљене државе које примењују различите моделе правног регулисања проституције, при чему су за сваки модел анализирани правни оквири двеју држава, јер је прелиминарна анализа прописа показала да прихватање истог модела правног регулисања проституције не подразумева и истоветно правно регулисање проституције. Поред овог основног критеријума, избор је био мотивисан и другим факторима.

Савезна Република Немачка и Краљевина Холандија изабране су као државе које су усвојиле регламентациони модел регулисања проституције. Савезна Република Немачка је прва европска држава која је легализовала проституцију законом који прописује права и обавеза жена у проституцији. Краљевина Холандија је усвојила регламентациони модел укидањем појединих одредби Кривичног закона, након чега је омогућен легалан рад јавних кућа и подвођење. Обе државе су женама у проституцији омогућиле да одаберу проституцију као професију, али су за остваривање овог циља користиле различите приступе. Управо је то био разлог за избор ових држава, како би се сагледали модалитети примене регламентационог модела.

Од држава које прихватају аболиционистички модел одабране су Република Италија и Краљевина Шпанија. Иако обе државе прихватају аболиционистички модел, начин на који је он уведен, као и актуелни правни оквир, нису идентични. Различита правна регулатива Републике Италије и Краљевине Шпаније, као представница истог модела регулисања, управо је био разлог да се њихов правни оквир у вези са проституцијом одабере за истраживање.

Као представнице неоабolicionистичког приступа, одабране су Краљевина Шведска и Краљевина Норвешка. Краљевина Шведска је прва држава која се определила да мере против проституције уместо према женама у проституцији усмери ка корисницима услуга. Опредељење за овакво решење представља и доследност Краљевине Шведске у спровођењу политике која се заснива на поштовању људских права и основних слобода. Након праћења резултата неоабolicionистичког модела у Краљевини Шведској, и Краљевина Норвешка се одлучила за увођење истог модела. Међутим, Краљевина Норвешка је неоабolicionистички модел препознала као ефикасан начин за спречавање доласка све већег броја жена страног држављанства, за које се претпоставља да су, почев од 2003. године, као жртве трговине људима, почеле да пристижу у земљу ради бављења проституцијом.

Република Хрватска и Република Црна Гора изабране су као државе које прихватају прохибиционистички модел регулисања проституције. Обе државе су пре непуне три деценије биле у саставу исте државе, некадашње Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, а Република Хрватска је данас чланица Европске уније. Имајући у виду ове околности, анализом правног оквира ових држава, желело се испитати да ли је и до каквих правних промена дошло у правној регулативи у односу на регулативу која је важила док су Република Хрватска и Црна Гора биле у саставу исте државе. Када је у питању Република Хрватска, занимало нас је и да ли је њен улазак у Европску унију довео до измена у законском регулисању проституције.

Сваки одељак посвећен правном оквиру проституције у изабраним државама има исту структуру: најпре је представљен друштвени контекст у датој држави, а затим су анализирани релевантни правни прописи применом нормативно-правног метода, а на крају положај жена у проституцији. Предмет нормативне анализе су уставне одредбе којима се јемче људска права и основне слободе значајне за правно регулисање проституције, јер представљају полазиште за законодавца приликом законског регулисања проституције. Анализирани су, такође, и релевантни законски прописи како би се утврдило на који начин је проституција регулисана и како одређен приступ у законском регулисању проституције утиче на правни положај жена у проституцији. С обзиром на то

да су за проституцију и положај жена које се баве проституцијом релевантна поједина кривична дела, предмет анализе биће, у одговарајућој мери, и кривично-правна регулатива у изабраним државама.

У анализи је примењен компаративни метод како би се сагледале сличности и разлике између законодавства изабраних држава које прихватају исти приступ у регулисању проституције.

6.1 ПРАВНИ ОКВИР ПРОСТИТУЦИЈЕ У ДРЖАВАМА КОЈЕ ПРИХВАТАЈУ РЕГЛЕМЕНТАЦИОНИ ПРИСТУП РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ

Државе које прихватају реглементациони модел регулисања проституције, а чије ће законодавство бити предмет ближе анализе јесу Краљевина Холандија и Савезна Република Немачка. Обе државе су омогућиле легално бављење проституцијом, међутим начин на који је омогућено бављење проституцијом као професијом није идентичан.

6.1.1. ПРАВНИ ОКВИР РЕЛЕВАНТАН ЗА ПРОСТИТУЦИЈУ У КРАЉЕВИНИ ХОЛАНДИЈИ

6.1.1.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Краљевини Холандији

Холандија је држава која има око 17.200.000 становника, од тога 50,4% жена и 49,6% мушкараца.²²⁷

Запосленост жена у Холандији је порасла са 35% у раним осамдесетим годинама прошлог века на 70% у 2016. години. Овај пораст запослености везује се, пре свега, за послове са непуним радним временом, с обзиром на то да скоро 60% жена у Холандији ради непуно радно време (ОЕЦД²²⁸ 2017; Plantega and Remery 2015, 7). У Холандији је мало жена на високим позицијама (ОЕЦД 2017; Plantega and Remery 2015, 5). Послови са непуним радним временом онемогућавају да образовање и вештине жена дођу до пуног изражаја на тржишту рада (ОЕЦД 2017). Разлика у платама између жена и мушкараца са пуним радним временом износи 14% (Ibid.).

У Холандији је запажено да жене у узрасту од 25 до 29 година које раде пуно радно време зарађују више од мушкараца исте старосне доби (ОЕЦД 2017). Међутим, са доласком деце, жене се одлучују за непуно радно време (ОЕЦД 2017; Plantega and Remery

²²⁷ Преузето 10. марта 2020. са <https://countrymeters.info/en/Netherlands>.

²²⁸ Организација за економску сарадњу и развој. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Више о ОЕЦД видети: <https://www.oecd.org/>.

2015, 7; CEDAW²²⁹ 2016, 9), што указује да се жене опредељују за непуно радно време како би се бринуле о деци (Plantega and Remery 2015, 7; ОЕЦД 2017). Све ово се одржава и на висину пензија жена, које су просечно за 45% ниже од пензија мушкараца (ОЕЦД 2017).

У Холандији је недовољна заступљеност жена у јавном и политичком животу. (CEDAW 2016, 8). Жене се запошљавају у областима образовања и здравствене неге (Plantega and Remery 2015, 12; ОЕЦД 2017), док се мушкарци запошљавају у областима науке, технологије, инжењеринга и математике (ОЕЦД 2017; CEDAW 2016, 8). Држава покушава да промени ову слику организујући кампање које имају за циљ подстицање интересовања жена за области у којима тренутно доминирају мушкарци. Истовремено, мушкарци се подстичу да се запошљавају у области образовања (ОЕЦД 2017).

Држава је смањила учешће у субвенционисању боравка деце у установама за бригу о деци, што је имало за последицу да се од 2013. године све више породица опредељује за неформалну бригу о деци или бирају флексибилно радно време (Plantega and Remery 2015, 16–17). Ако се узме у обзир да су у Холандији деца женина „брига”, смањење субвенција ће се превасходно одразити на животе жена, јер ће оне бирати флексибилно радно време како би се додатно посветиле бризи о деци.

Када је реч о насиљу над женама у Холандији, жене су и даље у опасности од злочина као што су генитално сакаћење, присилни бракови и злочина почињеног у име части. У Холандији је велики број жена жртва породичног насиља које најчешће почини партнер (CEDAW 2016, 6). Број пријављених случајева породичног насиља у Холандији је у порасту, међутим он може бити и резултат кампања које спроводи полиција, а кроз које се жене охрабрују да пријаве случајеве породичног насиља (Ibid.).

У Извештају CEDAW се наводи да, и поред напора које држава улаже, у Холандији опстају дискриминаторни стереотипи о улогама и одговорностима жена и мушкараца у породици и друштву (Ibid., 5), што видимо као узрок који онемогућава достизање пуне равноправности жена и мушкараца, како на приватном тако и на професионалном плану.

²²⁹ Комитет за елиминисање дискриминације жена, образован је због праћења примене Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена. Видети чл. 17. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена. Како наводи Петрушић „смисао извештавања није у томе да државе формално испуне своју међународну обавезу” него да дужност извештавања утиче на то да државе „перманентно прате примену Конвенције, да процењују и евалуирају примењене стратегије и преиспитују сопствене политике и праксе у политичком, економском, културном и другим сферама друштвеног живота” како би отклониле уочене недостатке (Петрушић 2007, 18).

6.1.1.2. Правни оквир проституције у Краљевини Холандији

Краљевина Холандија је прва држава чланица Европске уније у којој је 2000. године изменама Кривичног закона²³⁰ омогућен рад јавних кућа и подвођење, што је имало за последицу да проституција постане легална делатност. Измене КЗ Холандије су омогућиле особама у проституцији да заснују радни однос у јавним кућама и остварују права по основу рада.

Предмет истраживања биће Устав Краљевине Холандије²³¹, КЗ Холандије на основу чијих измена је омогућено легално бављење проституцијом и друга правна регулатива којом су прописани дозвољени облици проституције, рад јавних кућа и призната права по основу рада у проституцији.

6.1.1.2.1. Уставне норме о људским правима

Уставом Холандије јемче се бројна људска права и основне слободе међу којима су, с аспекта правног регулисања проституције, најзначајнија право на неповредивост личности, забрана дискриминације и право на слободу.

Уставом Холандије зајемчено је право на неповредивост личности²³². Уставну гаранцију сматрамо релевантном за правно регулисање проституције. Право на неповредивост личности је право којим се јемчи психички и физички интегритет, достојанство и сигурност сваког љуског бића. Актуелни регламентациони модел у Холандији је у колизији са правом на неповредивост личности. Сама проституција потиरे физички и психички интегритет особа које се проституцијом баве и негира право на достојанство личности. Уважавајући Уставом зајемчено право на неповредивост личности, законодавац је у обавези да измени регламентациони модел на начин који ће онемогућити да проституција представља професију у Холандији.

²³⁰ Коришћен је текст Кривичног закона Краљевине Холандије на енглеском језику. Criminal Code of the Kingdom of Netherlands. Преузето 16. септембра 2017. са http://www.ejtn.eu/PageFiles/6533/2014%20seminars/Omsenie/WetboekvanStrafrecht_ENG_PV.pdf. У даљем тексту: КЗ Холандије.

Више о самој измени кривичног законодавства видети: Bridges, M. (2012). What's Best For Women: Examining the Impact of Legal Approaches to Prostitution in Cross-National Perspective and Rhode Island. Преузето 22. фебруара 2020. са https://digitalcommons.ric.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1055&context=honors_projects.

²³¹ Коришћен је текст Устава Краљевине Холандије на енглеском језику.

The Constitution of the Kingdom of the Netherlands 2008. Преузето 20. августа 2017. са <https://www.government.nl/documents/regulations/2012/10/18/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands-2008>. У даљем тексту: Устав Холандије.

²³² Чл. 11. Устава Холандије.

Устав Холандије садржи антидискриминациону одредбу која има отворену листу личних својстава. Лична својства која законодавац посебно треба да има у виду приликом регулисања проституције, како не би послужила као основ за дискриминацију жена које се баве проституцијом, су пол и раса.²³³ Листа личних својстава остављена је отвореном употребом израза „било који други основ” под који подводимо социјално порекло и занимање, односно бављење проституцијом.

Зајемчено право на слободу²³⁴ подразумева право на физичку слободу и има за циљ да нико не буде лишен слободе произвољно. Ова уставна гаранција је значајна за жене које се баве проституцијом, јер се њом јемчи женама у проституцији да ће само у случајевима прописаним законом и по одлуци суда бити лишене слободе.

Наведена људска права и основне слободе у Уставу Холандије представљају основ за законодавца у циљу измене регламентационог модела који супротно зајемченим људским правима и основним слободама омогућава бављење проституцијом као професијом.

6.1.1.2.2. Измене кривичног законодавства на основу којих је омогућено бављење проституцијом

Холандија је 1. октобра 2000. године укинула чл. 250. и 432. КЗ Холандије којима је била прописана забрана рада бордела и подвођење (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 4). Упркос увреженом мишљењу да је Холандија 2000. године легализовала проституцију, бављење проституцијом никада није било кривично дело у Холандији (Outshoorn 2012, 234). Укидањем ова два члана КЗ Холандије омогућен је легалан рад јавних кућа²³⁵ у којима особе у проституцији могу засновати радни однос.

Холандија је постала прва држава у Европи која је укидањем забране рада јавних кућа и макроа омогућила да проституција буде професионално опредељење, односно да се њоме може бавити на легалан начин. Упориште за овакву промену држава је имала и у самом холандском друштву. Према анкети из 1997. године, 74% популације се изјаснило да проституцију сматра послом, а 73% популације се позитивно изјаснило о могућности

²³³ Чл. 1. Устава Холандије.

²³⁴ Чл. 15. Устава Холандије.

²³⁵ Током XIX века борделима у Холандији је, у складу са законом, био дозвољен рад, све док 1911. године није донет нови Морални закон (Morality Law) којим је забрањен рад бордела и макроа. Бављење проституцијом није било законом инкриминисано (Schulze et al. 2014, 33). Забрана на рад бордела уведена 1911. године никада није заживела, а власти су предузимале акције само против бордела за које је постојала сумња да су укључени у криминалне активности или да нарушавају јавни ред (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 5).

укидања забране рада бордела (Brants 1998, 628). Наведени резултати анкете показују да су власт и грађани имали јединствен став да јавним кућама треба омогућити законито пословање.

Законским регулисањем проституције као професије Влада Холандије је веровала да ће лакше водити борбу против трговине људима у циљу сексуалне експлоатације. Укидањем одредби КЗ Холандије којим се забрањује рад бордела и макроа, власт у Холандији је сматрала да ће регистровати запослене жене у проституцији кроз систем издавања дозвола за рад, омогућити им бољу заштиту, пружити заштиту лицима од приморавања на улазак у проституцију, заштити малолетнике од сексуалне злоупотребе, смањити број лица која се баве проституцијом, а нелегално бораве у Холандији и одвојити проституцију од криминала (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 6). Циљ власти је био, да укидањем одредби КЗ Холандије којима је био забрањен рад јавних кућа и подвођење, успостави контролу над вршењем проституције како би се онемогућиле злоупотребе које се огледају у експлоатацији жена у проституцији.

6.1.1.2.3. Кривично законодавство Краљевине Холандије релевантно за проституцију

У КЗ Холандије је, након декриминализације рада бордела и подвођења, као кривично дело које је у блиској вези са проституцијом, прописано кривично дело трговине људима, које ће бити предмет опширније анализе.

6.1.1.2.3.1. *Кривично дело трговина људима*

У Холандији су последње измене у законском регулисању кривичног дела трговине људима извршене након ступања на снагу Палермо протокола (National Rapporteur on Trafficking in Human Beings 2010, 24).

Према одредби холандског КЗ²³⁶, кривично дело трговине људима постоји када извршилац силом, насиљем или другим актом, претњом насиљем или другим актом, уценом, преваром, обманом или злоупотребом власти која проистиче из стварног стања ствари, злоупотребом положаја беспомоћности или давањем или примањем накнаде или других бенефиција у циљу добијања сагласности од лица које има контролу над другим

²³⁶ Пре ступања на снагу Палермо протокола кривичним делом трговина људима била је обухваћена само сексуална експлоатација, а налазило се у делу Кривичног закона „Тешка дела против јавног морала”. Након што је кривично дело трговина људима формулисано у складу са дефиницијом трговине људима у Палермо протоколу, ово кривично дело се налази у групи кривичних дела „Тешка дела против личне слободе” (National Rapporteur on Trafficking in Human Beings 2010, 25). Када се има у виду да сваки облик трговине људима представља истинско кршење основних људских права, оправдано је кривично дело трговине људима сврстано у групу кривичних дела против личне слободе.

лицем, врбује, транспортује, премешта, смешта или скрива друго лице, са намером експлоатације тог другог лица или уклањања његових органа.²³⁷

Постоји неколико облика кривичног дела трговине људима којим је обухваћена сексуална експлоатација.

Први облик је када лице врбује, одведе са собом или отме лице са намером навођења тог лица да себе учини доступним за обављање сексуалног акта са или за треће лице за накнаду у другој држави.²³⁸ Код овог облика кривичног дела извршилац предузима наведене радње са намером да жртву експлоатише у иностранству.

Други облик је када лице наводи друго лице да учини себе доступним за обављање сексуалне радње са трећим лицем или за треће лице за накнаду или предузме било какву радњу према другом лицу за коју зна или се разумно може очекивати да зна да ће довести до тога да друго лице учини само себе доступним за обављање радњи када то друго лице још није напунило 18 година.²³⁹ Код другог облика пасивни субјект кривичног дела је малолетно лице, односно овај облик подразумева сексуалну експлоатацију малолетног лица.

Трећи облик сексуалне експлоатације подразумева када извршилац са умишљајем профитира од сексуалне радње пасивног субјекта са трећим лицем или за треће лице уз накнаду, а када је пасивни субјект лице које још није навршило 18 година.²⁴⁰ И код овог облика кривичног дела трговине људима пасивни субјект је малолетно лице. За разлику од претходног облика, код овог облика извршилац не наводи малолетно лице на вршење сексуалних радњи, него остварује приход од малолетног лица које пружа сексуалне услуге. Постоји велика вероватноћа да у пракси и код овог облика кривичног дела постоји неки вид навођења малолетног лица на вршење сексуалних радњи од стране извршиоца, ако се узме у обзир да је мотив извршиоца стицање зараде.

Четврти облик постоји када извршилац присиљава или наводи пасивног субјекта помоћу средстава наведених у основном облику дела да му пружи приходе стечене од сексуалних радњи са трећим лицем или за треће лице.²⁴¹ Овај облик подразумева да извршилац дела користи средства принуде како би дошао до финансијских средстава које пасивни субјект остварује пружањем сексуалних радњи.

За наведене основне облике кривичног дела трговине људима прописана је кумулативно затворска казна до 8 година и новчана казна у износу до 67.000 евра или

²³⁷ Чл. 273ф ст. 1. тач. а КЗ Холандије.

²³⁸ Чл. 273ф ст. 1. тач. ц КЗ Холандије.

²³⁹ Чл. 273ф ст. 1. тач. е КЗ Холандије.

²⁴⁰ Чл. 273ф ст. 1. тач. х КЗ Холандије.

²⁴¹ Чл. 273ф ст. 1. тач. и КЗ Холандије.

алтернативно једна од ове две казне.²⁴² Прописана затворска казна је ниска с обзиром да је трговина људима кривично дело којим се крше људска права и основне слободе.

Тежи облик кривичног дела трговине људима постоји ако су дело извршила два или више лица удружено или је дело извршено према лицу које је млађе од 16 година. У овим случајевима извршилац ће бити кажњен казном затвора до 12 година и новчаном казном до 67.000 евра или алтернативно неком од ове две казне.²⁴³ Ово је такође ниска казна за предметна кривична дела. Квалификаторну околност у првом случају представља то што је дело извршено од стране удружених лица, а у другом случају квалификаторна околност је старосна доб пасивног субјекта.

Када је извршење једног од основних облика дела имало за последицу тешке физичке повреде или угрозило живот другог лица прописана је кумулативно казна затвора до 15 година и новчана казна до 67.000 евра или алтернативно једна од ових казни.²⁴⁴ Квалификаторна околност огледа се у последици у виду тешке телесне повреде или угрожавања живота лица.

Најтежи облик кривичног дела трговине људима постоји у случају када је извршење једног од основних облика овог кривичног дела имало за последицу смрт, а прописана је казна затвора до 18 година и новчана казна до 67.000 евра или алтернативно једна од ових казни.²⁴⁵ Квалификаторну околност представља последица кривичног дела, смрт лица.

Подаци из судске праксе из 2011. године показују да су судије извршиоцима кривичног дела трговине људима изрицале изузетно благе казне с обзиром на то да је просечно изречена затворска казна износила 21 месец. Лица осуђена за кривично дело трговине људима одслужила би 2/3 казне, односно провела нешто више од годину дана у затвору, након чега би их суд условно отпустио. Локална полиција је указивала на недостатке овако благе казнене политике, која је имала за последицу да лица осуђена за кривично дело трговине људима након изласка из затвора настављају да се баве трговином људима (U.S. Department of State 2012, 263). С обзиром на то да су одредбама КЗ Холандије прописане много више казне за кривично дело трговине људима, изрицање ниских казни којима се не утиче на извршиоце било је искључиво последица неодговарајућег поступања судова.

²⁴² Чл. 273ф ст. 1. тач. и КЗ Холандије.

²⁴³ Чл. 273ф ст. 3. тач. а и б КЗ Холандије.

²⁴⁴ Чл. 273ф ст. 4. КЗ Холандије.

²⁴⁵ Чл. 273ф ст. 5. КЗ Холандије.

Национални извештај у области трговине људима такође је пратио рад судија када је у питању кривично дело трговине људима и уочио је да судије различито интерпретирају одредбе члана 273ф КЗ Холандије, што се огледа у неуједначеним казнама за извршиоце. Након што је у свом Извештају изнео уочене недостатке, у октобру 2012. године судије су послате на обуку из области трговине људима, а у циљу уједначеног поступања када је реч о кривичном делу трговине људима. У јануару 2013. године изабрана су четири суда која ће се специјализовати за област трговине људима (U.S. Department of State 2013, 277). Трговина људима је сложено кривично дело и додељивање предмета трговине људима само одређеном броју судова је целисходно решење, јер се одређени број судија специјализује за поступање у предметима трговине људима. То доприноси и уједначеном поступању судија у овим предметима.

Током 2013. године све случајеве трговине људима решавале су судије које су се специјализовале за ову област, што је довело до пораста просечно изречене казне која је у 2013. години износила 25,5 месеца (U.S. Department of State 2014, 290). Пораст висине изречених казни за кривично дело трговине људима након што су судије прошле посебне обуке, потврђује да је проблем постојао у примени КЗ Холандије. Упркос томе што је порасла просечно изречена казна за извршено кривично дело трговине људима, она је још увек изузетно ниска у поређењу са законом запређеном казном. Изрицање овако ниских казни ни сада неће имати превентиван утицај на извршиоце. Женама у проституцији је у интересу да се извршиоцима кривичног дела трговине људима изричу високе казне, јер се на тај начин и потенцијални извршиоци одвраћају од саме намере експлоатисања жена у проституцији.

Холандија је превасходно држава дестинације за жртве трговине људима, али је у порасту и број откривених жртава у транзиту, као и жртава које су пореклом из Холандије (GRETA 2018, 8). У периоду од 2013. до 2016. године чак 75% идентификованих жртава су биле жртве сексуалне експлоатације (Ibid.). У највећем проценту жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације су жене и деца (U.S. Department of State 2018, 322).

Девојке из Холандије су ризична група када је у питању опасност да постану жртве трговине људима од стране младих мушкараца који се појављују као трговци људима (U.S. Department of State 2018, 322). Овај посебан метод увођења девојака у проституцију назива се „*Loverboy*”, а користи се и за укључивање малолетница у проституцију. Мушкарац ступа у емотивну везу са женом да би је након одређеног времена увео у проституцију, а остварену зараду задржавао за себе (UNODC2014, 32). У току емотивне

везе он се труди да жену што више веже за себе, а да је истовремено одвоји од породице и круга људи у којем се кретала (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 11). Са наведеним начином увођења жена у проституцију Холандија се суочила још пре десет година, а данас се овај начин регрутовања у проституцију примењује и изван Холандије. UNDOC је сакупила и податке о судским поступцима где је недвосмислено утврђено да су жене на овај начин биле жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације. „*Loverboy*” је начин увођења жртве у проституцију који примењује појединац који се бави трговином људима, али исто тако га користе и веће групе које се баве трговином људима (UNODC 2014, 32). Такозвани „љубавници” се сматрају трафикерима и процесуирају се као такви (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 11). Значајно је што судови у Холандији имају јединствен став да су ова лица трговци људима, те се против њих води поступак за кривично дело трговине људима. На овај начин одвраћају се и потенцијални извршиоци од регрутовања младих жена у проституцију.

Подаци из праксе показују да регламентациони модел у Холандији није дао позитивне резултате у борби државе против трговине људима у циљу сексуалне експлоатације. Омогућавањем женама да се баве проституцијом као легалним занимањем није смањен број жена које се сексуално експлоатишу, нити је успостављен адекватан надзор државе над секс-индустријом. Посебну бојазан изазива што је Холандија држава дестинације за жене које се сексуално експлоатишу, те би ова чињеница требала алармирати власти у правцу измене постојећег приступа у законском регулисању проституције.

6.1.1.3. Врсте проституције

Услуге проституције у Холандији нуде се путем „прозора” у ком се налази жена која нуди сексуалне услуге, у јавним кућама, секс-клубовима, салонима за масажу, баровима и хотелима (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 10–11). Улична проституција је најмање распрострањена с обзиром на то да су многи градови забранили уличну проституцију (Daalder 2007, 30).

У Холандији се највећи број жена у великим градовима бави проституцијом нудећи услуге у „прозорима” објеката који се налазе у четвртима црвених фењера (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 10–11).

Жене у проституцији које се баве проституцијом самостално корисницима услуге нуде у различитим врстама објеката као што су сауне, салони за масажу, ноћни и

нудистички клубови. Многи од ових објектата немају дозволу за делатност проституције (Daalder 2007, 35), што указује да жене у њима раде илегално.

Услуге проституције пружају се и у објектима који су обично регистровани као места за издавање соба (Ibid., 66). Власници ових објектата са женама у проституцији уговарају изнајмљивање соба, а жене самостално са клијентима уговарају услуге проституције. Овакав вид сарадње пружа женама у проституцији могућност да остану независне у раду.

Улична проституција није распрострањена у Холандији. Као што је већ наведено, жене у проституцији немају могућност да се баве уличном проституцијом, јер су је многи градови забранили како би очували јавни ред и мир на улицама градова (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 10–11). Уличном проституцијом у градовима у којој је дозвољена баве се пре свега жене које су зависнице од наркотика (Daalder 2007, 30). Политика локалних заједница у вези са уличном проституцијом указује да се проституција жели изместити са улица у затворене просторе, што омогућава лакшу контролу власти.

Према врстама проституције за које се жене опредељују у Холандији, учавамо да велики број жена остаје нерегистрован и не остварује права по основу рада у проституцији. Претпостављамо да жене нису у могућности да остваре зараду у износу потребном за плаћање пореза и доприноса, те стога проналазе начине да се баве нерегулисаним облицима проституције. Одабир нерегулисаних сектора проституције представља потенцијалну опасност за жене у проституцији, јер остају незаштићене и подложне експлоатацији.

6.1.1.4. Рад јавних кућа

У Холандији је локалним властима препуштено да, на основу Закона о локалној самоуправи (Local Government Act) (Daalder 2007, 43), донесу прописе којима се уређује рад јавних кућа на њиховој територији, односно издавање дозвола за рад (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 5). Проституција се сматра легалном само под условом да је особа пунолетна и да се проституцијом бави на добровољној основи (Daalder 2007, 9).

У прописима локалних власти наведени су хигијенски, безбедносни и радни услови које јавне куће морају испунити како би добиле дозволу за рад од локалних власти (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 6). Казне које се изричу јавним кућама крећу се од новчаних казни до затварања јавних кућа (Ibid., 8). Надзор над радом јавних кућа и других места у којима се, у складу са локалним прописима, обавља сексуални рад, такође је препуштен локалним властима које могу формирати и посебну полицију која ће се бавити

пословима регулисања и контроле рада секс-индустрије (Daalder 2007, 47). Претпоставка је да су локалне власти оваквом правном регулативом хтеле да успоставе једнаке критеријуме за рад јавних кућа и да континуираним надзором над њиховим радом, женама које се баве проституцијом обезбеде једнаке услове у свим јавним кућама.

У Холандији многе локалне заједнице прописују да, осим дозволе да се у објекту могу пружати услуге проституције, власници објеката у којима се пружају те услуге имају обавезу да прибаве дозволе за конзумирање алкохолних пића и за пружање угоститељских услуга (Ibid., 49). Разлог незадовољства лица која желе да започну посао који обухвата сексуални рад јесу, осим неједнаких услова који се захтевају за издавање дозвола, и неједнаки трошкови рада (Ibid.). У Холандији је неусклађеност прописа између локалних јединица посебно изражена у законском регулисању проституције коју жена обавља код куће и ескорт проституције. Многе локалне заједнице својим прописима не регулишу ове видове проституције, те они представљају невидљиве облике проституције (Ibid., 31–32). Нерегулисаност наведених облика проституције онемогућава жене које се баве проституцијом код куће и ескорт проституцијом да стичу права по основу рада. Непостојање прописа који уређују ове облике проституције отвара и врата трговцима људима за сексуалну експлоатацију жена.

Недостатке који су се појавили након омогућавања легалног рада јавних кућа и посредника, власт у Холандији планира да отклони Законом о регулисању проституције и сузбијању злоупотреба у секс-индустрији²⁴⁶. Очекује се да ће овим Законом бити усаглашени критеријуми према којима ће се издавати дозволе за рад јавних кућа, подигнута горња граница за бављење проституцијом на 21 годину, уведена обавезна регистрација сваког лица које се бави проституцијом, прописане посебне мере за жене које одлуче да напусте проституцију и регулисано уговарање услуга проституције путем интернета (Outshoorn 2012, 241). Првобитни нацрт Закона о регулисању проституције садржао је одредбе на основу којих би, приликом уговарања сексуалне услуге, особа која се бави проституцијом била у обавези да покаже клијенту доказ о регистрацији. Најоштрије замерке у парламенту управо су биле упућене на ове одредбе, с образложењем да се на тај начин задире у приватност особа у проституцији. Након критика, министар правде повукао је одредбе које се односе на обавезу особа у проституцији да клијентима покажу своју регистрацију, али су остале одредбе којима је прописана обавезна регистрација особа у проституцији. Регистар особа које се баве проституцијом биће

²⁴⁶ У даљем тексту: Закон о регулисању проституције.

доступан само одговарајућим надлежним органима (National Rapporteur on Trafficking in Human Beings 2010, 27–28; Outshoorn 2012, 241; The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 9 and 15).

6.1.1.5. Положај жена у проституцији

Након укидања одредби КЗ Холандије које су забрањивале рад јавних кућа и подвођење у Холандији, проституција је постала легална професија, што је омогућило особама које се баве проституцијом да стекну сва права по основу радног односа, једнако као и запослени у другим делатностима.

Могућност да се проституцијом бави као легалном делатношћу имало је за последицу погрешно уверење да се проституција као занимање потпуно изједначила са другим занимањима на тржишту рада. Међутим, незапослена лица немају обавезу да прихвате посао не само у проституцији, него уопште у било којој области секс-индустрије, нити агенције за запошљавање нуде овакву врсту послова (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 13).

У Холандији могу легално радити само лица која су држављани држава које су чланице Европске уније. У супротном, лица која желе да раде у Холандији морају претходно добити боравишну дозволу (Aliens Act 1999). На запошљавање лица у проституцији примењују се иста правила, с обзиром на то да је проституција легална делатност (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 15).

Према статистичким подацима, од укупног броја секс радника у Холандији 65–80% има држављанство држава које нису чланице Европске уније (Siegel 2009, 8), те у складу са актуелном законском регулативом не могу легално да се баве проституцијом. Ако се има у виду да проституција представља осетљиву област, жене које се нелегално баве проституцијом су у константној опасности да постану жртве организованих криминалних група, јер су невидљиве за државне органе, а самим тим и без законске заштите државе (Ibid., 6).

У Холандији жене које се баве проституцијом најчешће раде као samozaposlene.²⁴⁷ Оне се региструју код надлежних државних органа као samozaposlene, плаћају порезе и доприносе по основу бављења проституцијом, те на тај начин стичу сва права по основу рада, социјално и здравствено осигурање.

²⁴⁷ Истаживања показују да у Холандији чак 95% особа које се баве проституцијом у легалном сектору себе сматра samozaposlenima (Daalder 2007, 64).

Велики број жена које раде као samozапослене заправо се проституцијом баве у јавним кућама. Жене у проституцији закључују усмени уговор са власником јавне куће на основу кога плаћају изнајмљивање просторије за пружање сексуалних услуга (Daalder 2007, 65). На овај начин жене се самостално баве проституцијом, односно власник јавне куће ни на који начин не утиче на њихово пословање.

За власнике јавних кућа у Холандији проблем у заснивању радног односа са женом у проституцији представља уговор о раду, који не може имати садржину као у другим секторима с обзиром на природу посла. Као пример може се навести уговорање радног времена. У уговору о раду у проституцији не може се одредити тачан број радних сати у дану, односно недељи, јер се ради о специфичној делатности (Ibid., 64).

У Холандији многе жене које раде самостално не зарађују довољно да би плаћале порез и оне се противе одлуци власти да се проституција сматра редовном професијом на коју се плаћа порез (Ibid., 66). Оваква ситуација говори да има доста жена које су нерегистроване, односно да је распрострањена илегална проституција. Подаци из спроведених истраживања показали су да су многе жене у проституцији примаоци социјалне помоћи (Ibid.), што може бити разлог њиховог непријављивања, јер би остале без овог сталног примања.

Када је у питању здравствена заштита жена које се баве проституцијом, брига о здрављу је превасходно на женама које се баве проституцијом и њиховим послодавцима, у зависности да ли раде индивидуално или у јавним кућама (The Dutch Ministry of Foreign Affairs 2012, 10). Разлог за овако формирану здравствену политику лежи у ранијој дискриминаторној пракси када су лекарски прегледи били обавезни само за жене у проституцији.

Анализа показује да легализација проституције у Холандији није аутоматски значила и регистрацију жена у проституцији и остваривање права по основу рада. Велики број жена не зарађује довољно да би се регистровао и легално бавио проституцијом што обесмишљава постојећу правну регулативу која се односи на проституцију.

Законско регулисање рада јавних кућа такође нема значајнији ефекат у пракси, јер и жене као и власници јавних кућа избегавају заснивање радног односа по основу уговора о раду. Жене у проституцији се опредељују да раде као samozапослене јер им се на тај начин пружа могућност да стекну већу зараду, али и да остану независне у одлучивању када и колико ће радити.

Велики број жена које нису држављанке држава чланица Европске уније, те не могу да се региструју, као и велики број жена које не желе да се региструју, отварају могућност трговцима људима да експлоатишу жене у проституцији у Холандији.

6.1.2. ПРАВНИ ОКВИР РЕЛЕВАНТАН ЗА ПРОСТИТУЦИЈУ У САВЕЗНОЈ РЕПУБЛИЦИ НЕМАЧКОЈ

6.1.2.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Савезној Републици Немачкој

Савезна Република Немачка има око 81.460.000 становника, од тога 51% су жене, а 49% мушкарци.²⁴⁸

Запосленост жена у Немачкој никад није била већа и у сталном је порасту (Botsch 2015, 16). Међутим, жене закључују уговоре о раду са непуним радним временом. У 2013. години скоро половина жена је имала закључене уговоре са непуним радним временом (Ibid., 17). Ово се пре свега односи на удате жене и запослене мајке, које се најчешће враћају на посао када дете напуни 3 године. Високо квалификоване жене враћају се на посао брже у односу на жене које су мање квалификоване (Ibid., 16–17; Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth²⁴⁹ 2019, 1).

Разлика у платама између жена и мушкараца у 2015. години достигла је 22% (Botsch 2015, 5) и једна је од највиших међу земљама Европске уније (Ibid., 18; Federal Ministry 2019, 1; CEDAW 2017, 13). Ова разлика је већа у приватном, него у јавном сектору. Висока разлика у платама последица је управо тога што жене закључују уговоре са непуним радним временом, повременог одсуства жена са посла ради бриге о члановима породице и запошљавање жена са нижим квалификацијама на мање плаћеним пословима (Botsch 2015, 18; Federal Ministry 2019, 1). Нижа примања која остварују жене резултирају тиме да, након одласка у пензију, жене примају само 40% пензије коју су остварили мушкарци (Botsch 2015, 18). Према томе, жене у Немачкој након стицања пензије, долазе у већи ризик од сиромаштва у односу на мушкараце (Ibid.; Federal Ministry 2019, 3).

На политичком и економском плану мали број жена се налази на позицијама одлучивања (Ibid., 11), што се приписује увреженим стереотипима о родним улогама (CEDAW 2017,11). У јавном сектору присутна је стриктна подела на женске и мушке професије. Жене су заступљеније у професијама које се тичу образовања, бриге о деци, рада у болницама или социјалним службама. Са друге стране, жене су недовољно заступљене у полицији, војсци и транспортном сектору (Botsch 2015, 14). Информационе технологије и математика су још увек области у којима доминирају мушкарци због чега се

²⁴⁸ Преузето 4. марта 2020. са <https://countrysmeters.info/en/Germany>.

²⁴⁹ У даљем тексту: Federal Ministry.

жене подстичу да уписују факултете на којима се изучавају информационе технологије и математика (CEDAW 2017, 12).

Недостатак установа за бригу о деци узраста од 1 до 3 године дуго је присутан проблем у Немачкој (Botsch 2015, 19). Када је реч о бризи о старијим члановима породице, у Немачкој је могуће узети плаћено одсуство у трајању од 10 дана. У случају потребе, могуће је узети и додатно одсуство или прећи на непуно радно време у трајању од 6 месеци (Ibid., 21). Бригу о члану домаћинства у 2/3 случајева преузима жена, што женама ствара додатни притисак на послу (Federal Ministry 2019, 3).

Породично насиље у Немачкој правосудни органи још увек сматрају приватним проблемом (CEDAW 2017, 9). Чак 71% жена које су претрпеле физичко насиље и 69% жена које су претрпеле сексуално насиље су изјавиле да се напад догодио у њиховом дому (Botsch 2015, 23). Држава улаже огромне напоре за сузбијање насиља над женама кроз образовне програме, кампање, као и програме подршке и помоћи женама жртвама насиља (Federal Ministry 2019, 8).

Успех Немачке у остваривању родне равноправности може се оценити као осредњи (Botsch 2015, 8), с тим да држава наставља да води политику која доприноси постизању пуне равноправности жена и мушкараца (Federal Ministry 2019, 16). Значајно је што је према Извештају CEDAW-а, држава препознала постојање стереотипа о улогама и одговорностима жена и мушараца у породици и друштву као препреку за промену положаја жена. У будућем периоду мере ради остваривања родне равноправности биће усмерене управо ка разбијању постојећих стереотипа у циљу унапређења положаја жена у Немачкој (CEDAW 2017, 7).

6.1.2.2. Правни оквир проституције у Савезној Републици Немачкој

Савезна Република Немачка је друга држава чланица Европске уније која је ступањем на снагу Закона о регулисању правног положаја проститутки 2002. године²⁵⁰, омогућила да проституција постане легална делатност. Правни оквир релевантан за проституцију чине Устав Савезне Републике Немачке²⁵¹, Закон о регулисању правног

²⁵⁰ Коришћен је текст Закона о правном положају проститутки на немачком језику. Gesetz zur Regelung der Rechtsverhältnisse der Prostituierten. Преузето 18. децембра 2018. са <https://www.gesetze-im-internet.de/prostg/BJNR398310001.html>.

²⁵¹ Коришћен је текст Устава Савезне Републике Немачке на енглеском језику. Basic Law for the Federal Republic of Germany 1949. Преузето 18. децембра 2018. са https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#p0026. У даљем тексту: Устав Немачке.

положаја проститутки и Закон о заштити лица која се баве проституцијом²⁵² и кривичноправни прописи.

6.1.2.2.1. Уставне норме о људским правима

У Уставу Немачке зајемчена су људска права и основне слободе, међу којима се налазе и поједина од посебног значаја за правно регулисање проституције и положаја жена у проституцији.

У Немачкој је проституција легализована и законски регулисана као професија. Правно регулисање проституције која представља вид насиља над женама у супротности је са Уставом зајемченим правом на достојанство²⁵³. Обавеза законодавца је да проституцију регулише на начин који подразумева поштовање зајемченог права на достојанство сваког људског бића, а што захтева измену постојећег регламентационог модела.

Право на слободу зајемчено Уставом²⁵⁴ представља гаранцију женама у проституцији да, осим у законом прописаним случајевима, неће бити лишене слободе. Мада је проституција легализована у Немачкој, ово је битна уставна гаранција са аспекта жена у проституцији ако се има у виду њихова вулнерабиланост због бављења овим послом.

Антидискриминационом одредбом у Уставу Немачке таксативно су наведена лична својства која не могу бити основ за дискриминацију било које особе, па тако и жена у проституцији. Лична својства наведена у антидискриминационој одредби, а која могу бити основ за дискриминацију жена у проституцији су пол, раса, вера и порекло.²⁵⁵

Наведена зајемчена људска права и основне слободе у Уставу Немачке представљају смерницу за законско регулисање проституције, а у складу са којим проституција не може бити регулисана као професија. Легализација проституције, која представља облик насиља над женама, у супротности је са Уставом зајемченим правима и

²⁵² Коришћен је текст Закона о заштити лица која се баве проституцијом на немачком језику. Gesetz zum Schutz von in der Prostitution tätigen Personen (Prostituiertenschutzgesetz-ProstSchG). Преузето 18. децембра 2018. са <https://www.gesetze-im-internet.de/prostschg/BJNR237210016.html> и публикација Professed Protection, Pointless Provisions-Overview of the German Prostitutes Protection Act-Prostituiertenschutzgesetz-ProstSchG. Преузето са

http://www.sexworkeurope.org/sites/default/files/userfiles/files/ICRSE_Overview%20of%20the%20German%20Prostitutes%20Protection%20Act_May2017_EN_02.pdf.

²⁵³ Чл. 1. ст. 1. Устава Немачке.

²⁵⁴ Чл. 2. Устава Немачке.

²⁵⁵ Чл. 3. ст. 3. Устава Немачке.

слободама због чега је неопходно да законодавац измени модел законског регулисања проституције.

6.1.2.2.2. Законска регулатива која се односи на проституцију

Проституција пре 2002. године није била законски регулисана у Немачкој. Иако у Немачкој, за разлику од Холандије, није било прописа који је забрањивао оснивање и рад бордела и других делатности повезаних са проституцијом, проституција није била препозната као професија (Schulze et al. 2014, 40). Жене су се могле бавити проституцијом, али она није била легална делатност, те се нису могле регистровати (Crofts, 2).²⁵⁶ Посредовање између жена које се баве проституцијом и купаца сексуалних услуга сматрано је кривичним делом у складу са Кривичним законом (Kavemann and Rabe 2007, 4).

Било какво рекламирање проституције у комерцијалне сврхе било је забрањено (Ibid., 5), а кажњавању није подлегало само лице које се рекламира, него и медиј који је објавио рекламу. Надлежни органи су ретко поступали према одредбама овог прописа, иако су постојали огласи у дневним новинама и на интернету у којима се рекламирала проституција (Ibid.). Овакво поступање надлежних органа може се довести у везу са чињеницом да проституција није била законом забрањена, те да су постојале и јавне куће у којима су се пружале услуге проституције.

Проституција, иако није била законом забрањена, сматрана је за неморалну делатност на основу прецедента Савезног управног суда Немачке (Federal Administrative Court) из 1965. године (Czarnecki et al. 2014, 9). Став Савезног управног суда о проституцији имао је за последицу да су сви уговори којима се регулишу односи у проституцији сматрани ништавим према одредби чл. 138. Немачког грађанског закона (German Civil Code).²⁵⁷ У складу са ставом Савезног управног суда, жене које се баве проституцијом нису биле у могућности да туже клијента који одбије да им плати за извршену услугу. Ова одлука је имала негативан утицај на жене у проституцији, јер су оне могле да се баве проституцијом, али у случају да им корисник не плати, нису могле судским путем наплатити потраживање (Crofts, 3). То је пружало могућност корисницима

²⁵⁶ Жене које се баве проституцијом су у пракси осигурање обезбеђивале преко супружника или тако што су надлежним органима пријављивале да се баве неком другом делатношћу на основу које су могле да буду осигуране (Kavemann and Rabe 2007, 4).

²⁵⁷ Коришћен је текст Грађанског закона Немачке на енглеском језику. German Civil Code. Преузето 18. децембра 2018. са https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0412.

услуга проституције да злоупотребљавају жене у проституцији ускраћивањем плаћања, знајући да оне судским путем не могу наплатити пружену услугу.

На основу одредби Закона о полно преносивим болестима²⁵⁸, који је важио до краја 2000. године (Kavemann and Rabe 2007, 7), јавне здравствене власти су имале сав надзор и контролу када је у питању сексуално здравље. У пракси обавезним здравственим прегледима биле су подвргнуте једино жене које се баве проституцијом, јер су сматране главним преносиоцима полних болести (Ibid.). Прегледи су били редовни и обављали су се на сваке две недеље (Czarnecki et al. 2014, 14). Уколико се приликом прегледа утврди да жена нема полно преносиву болест, жена је добијала сертификат који је била дужна да покаже пред полицијом и другим државним органима када они то захтевају (Kavemann and Rabe 2007, 7). Законом о полно преносивим болестима немачке власти су задрале у психички и физички интегритет жена у проституцији и неоправдано дискриминисале жене у проституцији у односу на кориснике услуга проституције, који нису сматрани преносиоцима полно преносивих болести.

Закон о полно преносивим болестима произвео је парадоксалну ситуацију када је у питању однос жена у проституцији и социјалних радника. Уместо да пружају помоћ и подршку женама у проституцији, социјални радници су их надзирали, редовно проверавајући да ли поседују здравствене сертификате (Czarnecki et al. 2014, 14). Редовна контрола здравствених сертификата може се посматрати као мера којом се вршила контрола здравља жена које се баве проституцијом, али је пре свега била мера власти која је уведена ради заштите здравља корисника услуга.

Локалне власти су на основу Закона о полно преносивим болестима имале широка овлашћења, али је у пракси од средине осамдесетих година дошло до промена јер су се здравствени прегледи жена у проституцији почели обављати на добровољној основи. Ступањем на снагу Закона о превенцији и сузбијању заразних болести 1. јануара 2001. године²⁵⁹ укинута су обавезни здравствени прегледи за жене у проституцији (Kavemann and Rabe 2007, 7). Доношењем овог Закона стављен је акценат на превенцију, а женама које се баве проституцијом омогућено је да од здравствених радника добију савете и обаве прегледе (Ibid.). Законом о превенцији и сузбијању заразних болести промењен је дискриминаторан однос власти према женама у проституцији када су у питању

²⁵⁸ Gesetz zur Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten 1953. Преузето 18. децембра 2018. са https://dejure.org/BGBl/1953/BGBl_I_S_700.

²⁵⁹ Gesetz zur Verhütung und Bekämpfung von Infektionskrankheiten beim Menschen (Infektionsschutzgesetz - IfSG). Преузето 8. марта 2020. са www.gesetze-im-internet.de.

здравствени прегледи. Женама које се баве проституцијом овај Закон је омогућио да на основу своје слободне одлуке затраже здравствену заштиту.

Однос према самој проституцији почео се мењати након једног судског поступка који се 2002. године водио пред Савезним управним судом (Decision of the Federal Administrative Court of 6 November 2002, ref. 6 C 16.02 Gew Arch 2003). Наиме, суд се изјаснио да је питање шта представља морално понашање историјски одређено и да је одраз заузетог друштвеног става. Суд је навео да уколико се особа добровољно бави проституцијом без пропратних криминалних активности, то се не може сматрати неморалним понашањем (Czarnecki et al. 2014, 15). Одлуком Савезног управног суда скинута је вишедеценијска стигма са проституције и на тај начин је омогућено да се она регулише као професија. Доношење ове судске одлуке и отварање могућности да се проституција регулише као професија, значило је да ће жене у проституцији стећи права по основу рада, социјално и здравствено осигурање.

У Немачкој је 1. јануара 2002. године ступио на снагу Закон о регулисању правног положаја проститутки. Доношењем закона којим се регулише проституција окончан је политички процес који је трајао преко тридесет година (Federal Ministry 2007, 6–7). Усвајањем наведеног Закона, Немачка се определила за регламентациони модел регулисања проституције, у чијој основи лежи јасно разграничење између добровољне и присилне проституције.

Закон о регулисању правног положаја проститутки у Немачкој представља омнибус закон. Овај закон садржи три члана, први се односи на грађанско законодавство, други на социјално осигурање, а трећим чланом се врше измене у кривичном законодавству (Kavemann and Rabe 2007, 9). Федералним јединицама и локалним самоуправама препуштено је да самостално, у складу са Законом о регулисању правног положаја проститутки, регулишу проституцију. Федералне јединице својим прописима уређују заштиту јавног реда и мира, док локалне самоуправе својим прописима одређују где ће се отворати јавне куће и налазити места где се жене могу бавити уличном проституцијом (Ibid., 10).

У складу са законским одредбама које се односе на грађанско законодавство, уколико је услуга проституције пружена за претходно договорену цену, овај споразум конституише законско потраживање жене у проституцији. Исто се примењује и ако је жена засновала радни однос у јавној кући на одређени временски период за обављање услуга проституције за претходно уговорену накнаду.²⁶⁰ Законодавац је ову законску

²⁶⁰ Чл. 1. одељак 1. Закона о регулисању правног положаја проститутки.

одребу унео, како убудуће споразуми жене у проституцији и корисника не би били ништави на основу одредбе чл. 138. Грађанског закона (Federal Ministry 2007, 14). Женама у проституцији које су регистроване као samozапослене омогућено је да од корисника потражују накнаду која им припада за пружену услугу, а женама које су засновале радни однос у јавној кући ова одредба пружа могућност да своју зараду потражују од власника јавне куће.

Споразум између жене у проституцији и корисника или власника јавне куће је једностран уговорна обавеза. Жена у проституцији има право да захтева исплату за извршену уговорену сексуалну услугу, међутим корисник или власник јавне куће, уколико је у радном односу, немају право да захтевају од жене да пружи одређену сексуалну услугу против своје воље (Kavemann and Rabe 2007, 11). Овако формулисана законска одредба би требала да омогући женама у проституцији да задрже своју независност, односно да онемогући власнике бордела да их доведу у зависан положај. Уколико корисник одбије да плати пружену сексуалну услугу или власник бордела одбије да исплати зараду, жене у проституцији могу да покрену судски поступак за наплату свог потраживања. Законом су једино жене које се баве проституцијом овлашћене да покрену судски поступак за наплату свог потраживања по основу пружене сексуалне услуге.²⁶¹ Посебно је значајно што на основу законске одредбе ово своје право жене у проституцији не могу пренети на трећу особу.²⁶² Наведена законска одредба има за циљ да спречи власнике бордела и макрое да располажу потраживањем жена у проституцији.

Истраживање које је спроведено две године након ступања на снагу Закона о регулисању правног положаја проститутки показало је да жене које се баве проституцијом не користе право да судским путем захтевају наплату свог потраживања за пружену услугу, јер примењују већ устаљену праксу да захтевају унапред новац за услугу (Kavemann and Rabe 2007, 21).

Законским одредбама које се односе на социјално осигурање прописано је да ограничено право власника јавне куће да дају упутства женама које раде код њих, не сме бити препрека да оне као запослене буду пријављене на социјално осигурање.²⁶³ Ова одредба има за циљ заштиту жена које се баве проституцијом у јавним кућама од злоупотребе којој би могле бити изложене од стране власника јавне куће. У складу са овом одредбом власник јавне куће има обавезу да пријави жену на социјално осигурање без било каквог условљавања.

²⁶¹ Чл. 1. одељак 2. Закона о регулисању правног положаја проститутки.

²⁶² Чл. 1. одељак 2. Закона о регулисању правног положаја проститутки.

²⁶³ Чл. 1. одељак 3. Закона о регулисању правног положаја проститутки.

Одредбама Закона о регулисању правног положаја проститутки, које се односе на кривично законодавство, извршена је измена одређења бића кривичног дела експлоатација проститутки чл. 180а и кривичног дела промовисање проституције чл. 181а Кривичног закона Немачке.²⁶⁴ Ове измене су извршене како би се омогућило пословање жена у проституцији, власника јавних кућа и макроа.

Након доношења Закона о регулисању правног положаја проститутки, Савезни врховни суд је 2006. године одлучио да, у складу да новим прописом који регулише проституцију, престају да се примењује одредбе Закона о административним преступима којима се забрањује рекламирање проституције (Kavemann and Rabe 2007, 5). Доношењем ове судске одлуке омогућено је рекламирање проституције, што је у складу са новим приступом у законском регулисању проституције као легалне делатности.

Већина жена у проституцији и власника јавних кућа подржавали су доношење Закона о регулисању правног положаја проститутки. Жене у проституцији су веровале да ће законско регулисање проституције допринети мањем степену дискриминације, а власници бордела су у новој законској регулативи видели могућност легалног пословања у области проституције (Ibid., 15). Обе стране су веровале да ће Закон о регулисању правног положаја проститутки утицати на побољшање њиховог положаја и зато је његово доношење имало подршку и жена у проституцији и власника јавних кућа.

Приликом опредељивања за законско регулисање проституције у Немачкој, преовладао је став да држава мора поштовати право сваког појединца да се добровољно, на основу своје независно донете одлуке, бави проституцијом док не угрожава права друге особе. У том погледу, сматрано је неприхватљивим позивати се на повреду достојанства ако је особа самостално донела одлуку да се бави проституцијом као занимањем. Позивање на повреду достојанства, по мишљењу власти, захтева да се узме у разматрање питање шта за неку особу представља достојанство. Став приликом доношења одлуке о легализацији проституције је био да држава не може преузети на себе обавезу да заштити људе од последица њихових слободно донетих одлука. У складу са тим, свако има право да слободно донесе одлуку да се бави проституцијом, што истовремено не значи да држава игнорише чињеницу коју су потврдила многа емпиријска истраживања да бављење проституцијом утиче на психичко и физичко здравље (Federal Ministry 2007, 11). Приликом одлучивања о легализацији проституције узето је у разматрање, са једне стране,

²⁶⁴ Коришћен је текст Кривичног закона Савезне Републике Немачке на енглеском језику. German Criminal Code in the version published on 13 November 1998 (Federal Law Gazette I, p. 3322), as last amended by Article 2 of the Act of 19 June 2019 (Federal Law Gazette I, p. 844). Преузето 2. јула 2017. са https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p1922. У даљем тексту: КЗ Немачке.

право лица да самостално одабере проституцију за професију, а са друге стране право човека на достојанство. Преовладало је мишљење да предност треба дати праву човека да самостално одлучи чиме ће се бавити. Легализацији проституције допринео је и став да неке жене бављење проституцијом не виде као повреду свог достојанства, те да им треба омогућити да се њоме баве уколико је то њихова самостално донета одлука.

Приликом доношења одлуке о легализацији проституције разматрана је и чињеница да су одабиру проституције као извора зараде склоније жене које се из било ког разлога нађу у тешкој животној ситуацији. У вези са овим питањем заузет је став да држава угроженим женама треба да пружи потпору кроз организоване програме који ће им омогућити да стекну зараду на други начин, а не уласком у проституцију. Проблеми који се везују за проституцију нису сматрани разлогом због ког би се на проституцију примењивале репресивне мере (Ibid., 12). Стога, држава легализацију проституције није видела као отварање могућности женама из социјално угрожених група да проституцијом остварују приходе за живот. Проституција је легализована како би жене које самостално одлуче да се њоме баве имале правно регулисан положај.

Као што је наведено, Закон о регулисању правног положаја проститутки је омнибус закон, а након неколико година од његовог доношења, показала се да је неопходно ближе регулисати проституцију, посебно у циљу побољшања положаја жена у проституцији. У јулу 2017. године ступио је на снагу Закон о заштити лица која се баве проституцијом, којим су детаљно регулисана права и обавезе свих учесника у проституцији.

6.1.2.2.3. Кривично законодавство Савезне Републике Немачке релевантно за проституцију

Кривични закон Немачке прописује два кривична дела у вези са проституцијом – кривично дело експлоатација проститутки и кривично дело контролисања проституције (подвођење), која су специфична по томе што жртва може бити само лице које се бави проституцијом. Поред ових кривичних дела, у тесној вези са проституцијом су кривично дело присилна проституција и кривично дело трговина људима. Сва наведена кривична дела биће предмет ближе анализе.

6.1.2.2.3.1. *Кривично дело експлоатација проститутки*

Код кривичног дела експлоатација проститутки као пасивни субјект појављује се искључиво лице које се бави проституцијом, те је из тог разлога посебно значајно са аспекта жена у проституцији.

Кривично дело експлоатација проститутки има два облика.

Први облик кривичног дела експлоатација проститутки постоји када лице на финансијској основи одржава или управља операцијом у коју су укључена лица у проституцију и у којој се она држе у личној или финансијској зависности. За ово кривично дело прописана је казна затвора до три године или новчана казна.²⁶⁵

Други облик има два подоблика. Први постоји када лице на финансијској основи обезбеди место за вршење проституције лицу испод 18 старости. Прописана је казна затвора до три године или новчана казна.²⁶⁶ Извршилац у овом случају финансира простор у ком ће се пасивни субјект, малолетно лице, бавити проституцијом.

Други подоблик је навођење лица на вршење проституције тако што му се даје намештени стан или се експлоатише у сврху проституције, а прописана је казна затвора до 3 године или новчана казна.²⁶⁷ У овом случају лице се наводи на вршење проституције тако што му се даје стан или се лице искоришћава у сврху проституције.

Кривично дело експлоатације проституције има за циљ кажњавање лица која желе да остваре финансијску добит злоупотребом жена у проституцији. Посредно, прописивањем овог кривичног дела пружа се један облик заштите женама у проституцији од експлоатације трећих лица што је и неопходно, с обзиром на то да је проституција у Немачкој легална делатност.

6.1.2.2.3.2. *Кривично дело контролисања проституције (подвођење)*

Кривично дело контролисање проституције од непосредне је важности за положај жена у проституцији. Као и код кривичног дела експлоатације проститутки, жртва може бити само лице које се бави проституцијом.

Кривично дело контролисања проституције (подвођење) има два облика.

Први облик обухвата два подоблика. Први подоблик постоји када лице искоришћава друго лице које се бави проституцијом.²⁶⁸ С обзиром на то да законодавац није прецизирао облик искоришћавања лица у проституцији, може се закључити да ће кривично дело постојати у случају било ког облика искоришћавања лица у проституцији, финансијског, сексуалног и др.

Код другог подоблика лице ради своје финансијске користи надгледа ангажовање другог лица у вршењу проституције, одређује место, време, обим или друге околности

²⁶⁵ Чл. 180а ст. 1. КЗ Немчаке.

²⁶⁶ Чл. 180а ст. 2. КЗ Немчаке.

²⁶⁷ Чл. 180а ст. 2. КЗ Немчаке.

²⁶⁸ Чл. 181а ст. 1. тач. 1. КЗ Немчаке.

бављења проституцијом, или предузима мере да спречи лице од одустајања од проституције, и за ту сврху одржава општи однос са тим лицем који превазилази један такав случај.²⁶⁹ У овом случају извршилац предузима наведене радње искључиво у циљу финансијске експлоатације лица које се бави проституцијом.

За оба подоблика прописана је затворска казна која се креће у распону од шест месеци до пет година,²⁷⁰ што је казна одговарајуће висине за наведено кривично дело.

Иста казна прописана је и када извршилац ово дело учини према свом брачном партнеру.²⁷¹ У овом случају законодавац је могао ценити својство пасивног субјекта као квалификаторну околност и прописати вишу казну, јер се у овом случају ради о облику тешког насиља у породици.

Извршилац другог облика овог кривичног дела је лице које угрожава личну и финансијску независност другог лица, промовисањем укључености тог лица у проституцију, набавком сексуалних односа на комерцијалној основи, и у ту сврху одржава општи однос са тим лицем који превазилази један такав случај. Алтернативно је забрањена казна затвора до три године или новчана казна.²⁷² Прописана казна код овог облика кривичног дела је нижа, јер извршилац промовише бављење проституцијом од стране пасивног субјекта. Извршилац у овом случају не врши радње којима у потпуности контролише укљученост пасивног субјекта у проституцији, што је законодавца определило да ова поступања квалификује као лакши облик кривичног дела контролисања проституције. Мада представља лакши облик кривичног дела, сама радња промовисања неке особе у проституцији нарушава њен углед у друштву, угрожава психички интегритет и води њеној стигматизацији. Изрицање новчне казне, осим у изузетним случајевима, је неоправдано ако се узму у обзир последице које радња извршења може да произведе по особу у проституцији.

Уколико је овај облик извршен према брачном партнеру забрањена је иста казна.²⁷³ Брачни однос извршиоца и пасивног субјекта је и у овом случају могао бити одређен као квалификаторна околност која би захтевала да законодавац пропише и вишу казну.

КЗ Немачке прописује кривично дело експлоатација проститутки и кривично дело контролисање проституције (подвођење) којима се инкриминишу радње које имају за циљ злоупотребу жена у проституцији. Имајући у виду да се жене могу бавити проституцијом

²⁶⁹ Чл. 181а ст. 1. тач. 2. КЗ Немачке.

²⁷⁰ Чл. 181а ст. 1. тач. 2. КЗ Немачке.

²⁷¹ Чл. 181а ст. 3. КЗ Немачке.

²⁷² Чл. 181а ст. 2. КЗ Немачке.

²⁷³ Чл. 181а ст. 3. КЗ Немачке.

као професијом, инкриминисањем експлоатације и подвођења жена у проституцији, превентивно се утиче на потенцијалне извршиоце ових кривичних дела.

6.1.2.2.3.3. *Кривично дело присилна проституција*

Кривично дело присилна проституција уведено је у немачко законодавство истовремено са изменом кривичног дела трговина људима у октобру 2016. године.

Извршилац кривичног дела је лице које злоупотребом тешког личног или финансијског стања другог лица или стања беспомоћности услед боравка у иностраној држави или лице испод 21 године старости, примора да започне или настави да се бави проституцијом²⁷⁴ или да пружа сексуалне радње извршиоцу или у његовом присуству или са трећим лицем, или да трпи сексуални акт од стране извршиоца или трећег лица²⁷⁵, казниће се затворском казном у трајању од шест месеци до десет година.²⁷⁶

Извршилац кривичног дела присилне проституције је и лице које употребом силе, претњом да ће га озбиљно повредити или обманом, примора друго лице да започне или да настави да се бави проституцијом или да пружа сексуалне радње.²⁷⁷ Прописана је затворска казна у распону од једне до десет година.²⁷⁸

Затворском казном од три месеца до пет година казниће се извршилац који на лицу, које је постало жртва трговине људима²⁷⁹ или кривичног дела присилне проституције²⁸⁰ и бави се проституцијом, изводи сексуалне радње или примора лице које је жртва да пружа сексуалне услуге извршиоцу, при томе искоришћавајући лично или економско стање тог лица или стање беспомоћности проистекло из боравка у иностраној држави.

Неће се казнити прописаном казном лице које добровољно пријави кривично дело²⁸¹ почињено на штету лица које се бави проституцијом, надлежном органу или

²⁷⁴ Чл. 232а ст. 1. тач. 1. КЗ Немачке. Покушај кривичног дела је кажњив (чл. 232а ст. 2. КЗ Немачке).

²⁷⁵ Чл. 232а ст. 1. тач. 2. КЗ Немачке. Покушај кривичног дела је кажњив (чл. 232а ст. 2. КЗ Немачке).

²⁷⁶ Чл. 232а ст. 1. КЗ Немачке.

У случајевима из ст. 1. извршилац ће се казнити казном од једне до десет година затвора уколико је дело извршено под једном од околности прописаних код кривичног дела трговина људима чл. 232. ст. 1. до ст. 3. КЗ Немачке.

У мање тешким случајевима за кривично дело прописано у ст. 1. овог члана, извршилац ће се казнити затворском казном у трајању од три месеца до пет година (чл. 232а ст. 5. КЗ Немачке).

²⁷⁷ Односи се на сексуалне радње наведене у ст. 1. тач. 2. овог члана.

²⁷⁸ Чл. 232. ст. 3. КЗ Немачке.

Казна не може бити мања од годину дана затвора уколико је дело извршено под једном од околности наведених у чл. 232. ст. 1. до ст. 3. (чл. 232а ст. 4. КЗ Немачке).

У мање тешким случајевима за кривична дела прописана у ст. 3. и ст. 4. овог члана, извршилац ће се казнити затворском казном у трајању од шест месеци до десет година (чл. 232а ст. 5. КЗ Немачке).

²⁷⁹ Лице које је постало жртва трговине људима у складу са одредбом чл. 232. ст. 1. тач. 1а и чл. 232. ст. 2. (чл. 232а ст. 6. тач. 1. КЗ Немачке).

²⁸⁰ Лице које је постало жртва присилне проституције у складу са одредбом чл. 232а ст. 1. до ст. 5. (чл. 232а ст. 6. тач. 2. КЗ Немачке).

²⁸¹ Прописано одредбом под тач. 1. или тач. 2. овог члана.

добровољно подстакне пријаву кривичног дела, уколико кривично дело у том моменту није у потпуности или делимично откривено, а извршилац то зна или је морао да зна према разумној процени ситуације.²⁸²

Краус наводи да је присилна проституција изузетно трауматично искуство за жене, али да је гора од присилне проституције ситуација у пракси коју је проузроковала легализација проституције. Она се огледа у томе што је раст потражње за сексуалним услугама након легализације проституције довео до тога да жене у проституцију уводе њима блиски људи из окружења или чак чланови породице (Kraus 2016).

6.1.2.2.3.4. *Кривично дело трговина људима*

Ступање на снагу Палермо протокола утицало је на измене у законском регулисању кривичног дела трговине људима у КЗ Немачке (Czarnecki et al. 2014, 12–13). Последње измене у формулацији кривичног дела трговине људима ступиле су на снагу у октобру 2016. године када је кривично законодавство усклађено са Директивом 2011/36/ЕУ Европског парламента и Већа од 5. априла 2011. године о спречавању и борби против трговине људима и заштити њених жртава која замењује Оквирну одлуку Већа 2002/629/ЈХА (GRETA 2019, 46).

Извршилац кривичног дела трговине људима је онај ко злоупотребом тешког личног или финансијског стања неког лица или стања беспомоћности услед боравка у иностраној земљи или лица испод 21 године старости, врбује, превози, предаје, држи или прима, казниће се затворском казном у трајању од шест месеци до пет година, уколико се ово лице експлоатише од стране извршиоца бављењем проституцијом или вршењем сексуалних радњи са извршиоцем или у његовом присуству или са трећим лицем, или трпљењем сексуалног акта од стране извршиоца или трећег лица,²⁸³ радом,²⁸⁴ просјачењем,²⁸⁵ или вршењем кривичних дела.²⁸⁶ Ово лице треба да буде држано у ропству, кметству, дужничком ропству или у сличним условима или да том лицу незаконито буде уклоњен орган.

Када је у питању експлоатација у сврху рада, рад се мора вршити у циљу безобзирног остваривања профита, под радним условима који се јасно разликују од услова под којима остали радници обављају исти или сличан рад (експлоатацијски рад).²⁸⁷

²⁸² Чл. 232а ст. 6. КЗ Немачке.

²⁸³ Чл. 232. ст. 1. тач. 1а) КЗ Немачке.

²⁸⁴ Чл. 232. ст. 1. тач. 1б) КЗ Немачке.

²⁸⁵ Чл. 232. ст. 1. тач. 1ц) КЗ Немачке.

²⁸⁶ Чл. 232. ст. 1. тач. 1д) КЗ Немачке.

²⁸⁷ Чл. 232. ст. 1. КЗ Немачке.

Покушај кривичног дела прописаног у ст. 1. је кажњив (чл. 232. ст. 4. КЗ Немачке).

Квалификовани облик за који је прописана затворска казна у трајању од шест месеци до десет година ће постојати у случају када је ово дело извршено према лицу млађем од 18 година у време извршења кривичног дела или када извршилац озбиљно физички злоставља жртву или из грубог нехата доведе жртву у смртну опасност или опасност од озбиљне повреде или када извршилац врши дело на финансијској основи или као члан удружења чији је циљ континуирано вршење оваквих кривичних дела.²⁸⁸

Ко друго лице са циљем да буде експлоатисано у напред наведне сврхе, употребом силе, претње да ће га озбиљно повредити или обманом регрутује, превози, предаје, држи или прима, или отме то лице или стекне физичку контролу над њим или подстиче треће лице да стекне физичку контролу над тим лицем биће кажњен затворском казном у трајању од шест месеци до десет година.²⁸⁹ За квалификовани облик овог кривичног дела прописана је казна затвора у распону од једне до десет година која ће бити изречена уколико је дело извршено према лицу које је млађе од 18 година у време извршења кривичног дела или извршилац озбиљно физички злоставља жртву или из грубог нехата доведе жртву у смртну опасност или опасност од озбиљне повреде, или када извршилац врши дело на финансијској основи или као члан удружења чији је циљ континуирано вршење таквих кривичних дела.²⁹⁰

Квалификаторне околности огледају се у својству пасивног субјекта или тешким последицама које кривично дело оставља по здравље лица које је жртва. У случају када извршилац врши кривично дело на комерцијалној основи може се претпоставити да извршиоцу експлоатација лица представља вид делатности, јер кривично дело врши ради стицања прихода. И у случају када је извршилац члан групе која се бави вршењем овог кривичног дела, трговина људима представља извор зараде извршиоца, односно групе којој припада.

У пракси, у Немачкој постоји велики проблем у поступању немачких власти према жртвама трговине људима и сведоцима. Немачке власти не предузимају одговарајуће мере да заштите жртве и сведоке у поступцима који се воде против оптужених за кривично дело трговине људима (GRETA 2015, 51–52). Судије којима су поверени случајеви трговине људима се различито опходе према жртвама, док једни саосећају са њима, други захтевају да жртве понављају своје сведочење (U.S. Department of State 2016, 179) што за жртве представља трауму. Са друге стране, позитивно је што се у Немачкој жртве

²⁸⁸ Чл. 232. ст. 3. КЗ Немачке.

Покушај кривичног дела прописаног у ст. 3. је кажњив (чл. 232. ст. 4. КЗ Немачке).

²⁸⁹ Чл. 232. ст. 2. КЗ Немачке.

Покушај кривичног дела прописаног у ст. 2. је кажњив (чл. 232. ст. 4. КЗ Немачке).

²⁹⁰ Чл. 232. ст. 3. КЗ Немачке.

трговине људима не процесуирају за лакша кривична дела која су починили као жртве трговине људима (Ibid., 180), те се на тај начин избегава додатна виктимизација жртава.

Немачке власти су запазиле недостатке у поступању судија, те у циљу уједначеног поступања и адекватног одмеравања казни, континуирано обучавају тужиоце и судије о кривичном делу трговине људима на немачкој правосудној академији (U.S. Department of State 2014, 185). Упркос предузетим мерама, још увек се процесуира мали број случајева трговине људима (CEDAW 2017, 10).

Немачка је означена првенствено као држава дестинације, и тек у мањем обиму као држава порекла и транзита за лица која су жртве трговине људима (GRETA 2019, 7). Примарно, Немачка је држава дестинације за жртве трговине људима ради сексуалне експлоатације што доказује и податак да је у периоду од 2014. до 2017. године од 2.260 идентификованих жртава трговине људима највећи број, чак 1.950 лица било експлоатисано у сексуалне сврхе (Ibid.). Око 97% жртава трговине људима у циљу сексуалне експлоатације су жене и девојчице. Највећи број жртава сексуалне експлоатације је из Европе, посебно из Бугарске, Румуније и Мађарске, док је присутан и велики број жена из Нигерије (Ibid.).

Трговци људима сексуално експлоатишу жртве по баровима, становима и јавним кућама (U.S. Department of State 2016, 178). Велики број жртава трговине људима, чак 45%, почео је да се бави проституцијом на основу првобитне сагласности (U.S. Department of State 2011, 169) што указује на повезаност између проституције и трговине људима у пракси. Овај податак такође показује да, и поред инкриминисања великог броја радњи које имају за циљ експлоатацију лица у проституцији у КЗ Немачке, лица која се добровољно баве проституцијом у великом броју постају жртве трговине људима.

Као што је наведено, Немачка је обележена и као држава порекла када су у питању жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације. Ризичну групу представљају девојке које врбују млађи мушкарци који се појављују као трговци људима (U.S. Department of State 2012, 166). Начин увођења девојака у проституцију, под називом „Loverboy”, трговци људима користе и за регрутовање малолетница у проституцију (UNODC 2014, 32).

Психотрауматолошкиња Ингеборг Краус, која годинама ради са женама у проституцији у Немачкој, сматра да је 95% жена које се баве проституцијом заправо жртве трговине људима. Она наводи да су у питању егзистенцијално угрожене жене које долазе из економски неразвијених држава, те да је велики број жена чак и неписмен. Краус наглашава да су те жене жртве трговине људима иако су на почетку добровољно пристале

да се баве проституцијом у Немачкој зато што приликом давања пристанка нису znale шта бављење проституцијом у пракси подразумева (Kraus 2018).²⁹¹

Подаци из праксе показују да је легализација проституције имала негативан утицај на трговину женама у циљу проституције (Ibid.). Немачка је држава порекла, транзита и дестинације за жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације, а Краус је назива „паклом на земљи” за жене жртве сексуалне експлоатације (Ibid.). Повећаној сексуалној експлоатацији жена доприноси и сам регулентациони модел који је на снази, што захтева да власт преиспита постојећи приступ регулисања проституције.

6.1.2.3. Врсте проституције

У Немачкој се жене баве проституцијом у јавним кућама, секс-клубовима, мобилним кућама уз ауто-путеве, на улици, а могуће их је пронаћи и путем „прозора” у ком се налази жена која нуди сексуалне услуге, телефона и интернета (Czarnecki et al. 2014, 5–7). Жене услуге проституције могу пружати и у возилима регистрованим за вршење проституције.²⁹²

Многе жене нуде услуге проституције у салонима масаже, ноћним и нудистичким клубовима. Оне најчешће нису у радном односу, него су samozапослене. Ови услужни објекти су углавном регистровани као места за издавање соба (Kavemann and Rabe 2007, 8). Жене у проституцији са власницима објеката уговарају издавање соба, док оне као samozапослене самостално уговарају са клијентима пружање услуга. На овај начин власници објекта ни на који начин не утичу на њихово пословање, те жене у проституцији самостално организују рад.

У Немачкој постоји посебан облик проституције која се врши у малим мобилним кућама или приколицама за становање које се најчешће налазе близу наплатних рампи на ауто-путу. С обзиром на то да жене које се баве проституцијом изнајмљују ове објекте (Czarnecki et al. 2014, 6), може се претпоставити да су ове жене редовно регистроване као жене у проституцији. Овај облик пословања указује и да је реч о женама које су регистроване као samozапослене што им омогућава да након изнајмљивања објекта самостално организују рад.

²⁹¹ Као пример да жене нису свесне у шта се упуштају када пристају на бављење проституцијом Краус наводи сексуалну услугу „fistfucking” коју захтевају поједини корисници. Сексуална услуга „fistfucking” подразумева да корисник гура песницу у полни орган жене. Осим ове услуге, неки корисници траже да мокре или врше велику нужду на женама у проституцији, што жена на психичком плану може поднети једино конзумирањем алкохола или дрога (Kraus 2018).

²⁹² Чл. 12. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

У договору са корисником, жена која се бави проституцијом пружа кориснику сексуалну услугу у његовом дому или на другом месту по избору клијента (Kavemann and Rabe 2007, 9). У овом случају, у питању је проституција високог нивоа, у којој је зарада висока, и у складу са висином зараде, жена у проституцији удовољава корисниковим захтевима.

У Немачкој улична проституција није распострањена. Уличном проституцијом се бави мање од 20% укупног броја жена у проституцији. Бављење уличном проституцијом је дозвољено у стриктно одређеним градским зонама. Овим обликом проституције најчешће се баве мигранткиње и зависнице од наркотика (Czarnecki et al. 2014, 6). Жене нуде сексуалне услуге на улици, а услугу пружају у колима или у хотелима (Kavemann and Rabe 2007, 8). Како се уличном проституцијом баве, пре свега, мигранткиње и зависнице од наркотика, може се претпоставити да ове жене нису регистроване као жене које се баве проституцијом.

Анализа заступљених врста проституције у Немачкој показује да жене у проституцији избегавају закључивање уговора о раду са власницима објеката у којима се врши проституција и да преваходно бирају да раде самостално, односно да буду независне од власника јавних кућа, посредника и других лица која организују бављење проституцијом.

6.1.2.4. Рад јавних кућа

У Немачкој, након доношења Закона о регулисању правног положаја проститутки, проституција представља легалну делатност, а пословање јавних кућа је регулисано Законом о заштити лица која се баве проституцијом и прописима у области привреде.²⁹³

За оснивање места на којима се пружају услуге проституције као што су јавне куће, нудистички клубови, сауне, агенције за проституцију потребна је дозвола за рад.²⁹⁴ Осим у објектима, услуге проституције у Немачкој се пружају и у опремљеним возилима.²⁹⁵

Издавању дозволе која је временски ограничена претходи контрола концепта пословања, контрола објекта и власника објекта. Под контролом концепта пословања подразумева се провера начина одвијања проституције у објекту, провера да ли у објекту

²⁹³ Чл. 12. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

²⁹⁴ Чл. 2. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

²⁹⁵ Чл. 2. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

сексуалне услуге пружају лица млађа од 18 година или лица која су жртва трговине људима, да ли су испуњене мере за обезбеђење сигурности особа у проституцији и др.²⁹⁶

Издавању дозволе претходи испитивање поузданости лица које жели да отвори објекат у којем ће се вршити проституција. Испитује се да ли је лице било осуђивано за одређена кривична дела и прекршаје, да ли је члан забрањених удружења и др.²⁹⁷

Објекат испуњава услове да се у њему врши проституција уколико собе које се користе за пружање сексуалних услуга нису споља видљиве, ако су собе опремљене системима за хитне позиве и уколико објекат има одговарајућу санитарну мрежу. Закон изричито забрањује да се собе за пружање сексуалних услуга користе за одмор и живот особа које раде у објекту.²⁹⁸

Жене које се баве проституцијом у објектима основаним ради пружања услуга проституције морају имати закључене уговоре о раду.²⁹⁹ У циљу заштите здравља свих учесника у проституцији према одредбама Закона о заштити лица која се баве проституцијом, сексуалне услуге пружају се само уз коришћење кондома, а обавештење о томе мора бити видно истакнуто у објектима у којима се врши проституција.³⁰⁰

Надзор над радом јавних кућа у Немачкој је у надлежности полиције федералних јединица, а полиција има овлашћење да у било које време изврши контролу објекта (Kavemann and Rabe 2007, 6). Полиција контролише да ли у јавним кућама има жена које раде као жртве трговине људима, односно да ли се у јавним кућама врше нека друга кривична дела.

6.1.2.5. Положај жена у проституцији

Жене које се баве проституцијом у Немачкој имају могућност, у складу са Законом о регулисању правног положаја проститутки и Законом о заштити лица која се баве проституцијом, да остварују сва права по основу радног односа.

У Немачкој се у проституцији могу запослити особе које имају држављанство држава које су чланице Европске уније. Особе које нису држављани држава чланица Европске уније могу се запослити у Немачкој ако им се претходно одобри боравишна

²⁹⁶ Чл. 16. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

²⁹⁷ Чл. 15. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

²⁹⁸ Чл. 18. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

²⁹⁹ Чл. 12. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

³⁰⁰ Чл. 32. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

дозвола.³⁰¹ Исто се примењује и када је у питању запошљавање у проституцији, с обзиром на то да је проституција легална делатност (Czarnecki et al. 2014, 10–11).

Жене могу проституцијом да се баве као samozапослене или да закључе уговор о раду са послодавцима, односно, са власницима објеката у којима се пружају услуге проституције.³⁰² У оба случаја жена се мора регистровати код надлежног органа у месту у ком ће се бавити проституцијом.³⁰³ Уколико жена жели да се бави проституцијом на територији више места, то ће бити забележено приликом регистровања. У поступку регистрације жене добијају информације о својим правима и обавезама, здравственим и социјалним установама, као и где и како да затраже помоћ у случају потребе.³⁰⁴ Како се проституцијом у Немачкој баве и жене које потичу из других држава, разговор приликом регистровања се обавља на језику жене која се региструје.³⁰⁵ Консултације које се обављају приликом регистровања су поверљиве.³⁰⁶

Након регистрације, жене у проституцији добијају сертификат. Док ради жена мора код себе да има сертификат. Овај сертификат се пружа на увид инспекцији, али и власницима бордела и ескорт агенцијама. Сертификат се издаје на једну годину женама испод 21 године старости, а на две године женама старијим од 21 године.³⁰⁷ Уколико жена у проституцији жели, поред сертификата на право име и презиме, може јој бити издат сертификат са псеудонимом, на ком се не налази адреса.³⁰⁸

Жене у проституцији, у складу са законском регулативом, остварују право на социјално и пензијско осигурање и здравствену заштиту. Укључивање жена у проституцији у систем редовног социјалног осигурања представља финансијску потпору у случају спречености за рад или незапослености. Уколико је жена осигурана, а одлучи да престане да се бави проституцијом, пријављује се органу надлежном за запошљавање као лице која тражи посао (Kavemann and Rabe 2007, 12). Са аспекта жена које се баве проституцијом могућност да користе наведена права по основу радног односа представља велики допринос њиховој сигурности и мање неизвесној будућности. Ипак, стицање социјалног и пензијског осигурања и здравствене заштите подразумева обавезу жена да плаћају порезе. Жена је ради измирења обавеза према држави принуђена да пружи

³⁰¹ Боравишна дозвола се добија на основу одредби Закона о боравку (Aufenthaltsgesetz). Видети: <http://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=281>.

³⁰² Чл. 3. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

³⁰³ Чл. 3. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

³⁰⁴ Чл. 7. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

³⁰⁵ Чл. 7. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

³⁰⁶ Чл. 8. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

³⁰⁷ Чл. 5. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

³⁰⁸ Чл. 5. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

сексуалне услуге већем броју корисника што оставља озбиљне психичке и физичке последице по здравље жене. Држава пореском политиком жртвује здравље жена у проституцији, што доводи у питање позитивне стране легализације проституције.

Упркос томе што је проституција постала професија, нико у Немачкој није у обавези да прихвати посао не само у проституцији, него уопште у било којој области секс-индустрије, нити агенције за запошљавање нуде овакву врсту послова.

Према актуелном законодавству у Немачкој, незапослена особа не би могла без оправданог разлога да одбије понуђено радно место у проституцији. Међутим Савезна агенција за запошљавање је одлучила да не нуди незапосленима посао у проституцији, јер би то значило да она промовише проституцију. Судском пресудом (ref. S 10 AL 1020/04 Spreyer Social Court) донетом 2006. године (Federal Ministry 2007, 30), суд је навео да власник бордела не може захтевати од Савезне агенције за запошљавање да му нађе особу коју би запослио у борделу, а чији би посао био пружање сексуалних услуга. Суд је у образложењу своје одлуке навео да проституција не може бити посматрана у истој равни са другим редовним професијама. Према заузетом ставу Савезне агенције за запошљавање, ни друге агенције за запошљавање не нуде, а ни не примају огласе за запошљавање у проституцији. Агенције за запошљавање су у складу са својом делатношћу дужне да пронађу посао у јавној кући само особи која изричито изјави да жели да јој то буде професионално опредељење (Kavemann and Rabe 2007, 29–30). Одлука Савезне агенције за запошљавање да не нуди посао у проституцији је оправдана с обзиром да проституција представља специфичну врсту занимања. Власт је Закон о регулисању правног положаја проститутки донела како би законски био регулисан положај особа које на основу своје самостално донете одлуке желе да се баве проституцијом. Уколико би особа имала обавезу да прихвати понуђени посао у проституцији то би било противно вољи те особе и противно самим разлозима због којих је донет Закон којим се регулише правни положај жена у проституцији.

У пракси у Немачкој жене најчешће бирају да раде као samozапослене (Czarnecki et al. 2014, 15). Жене у проституцији региструју се код надлежних државних органа као samozапослене, плаћају порезе и доприносе по основу бављења проституцијом.

Када раде као samozапослене, услуге проституције у највећем броју случајева пружају у јавним кућама. Жене у проституцији закључују усмене уговоре са власницима јавних кућа о изнајмљивању просторија за пружање сексуалних услуга (Ibid.). Овакав облик рада омогућава женама у проституцији да остану независне у раду, односно искључују могућност да власник јавне куће на било који начин утиче на пружање услуга

проституције. Самозапосленост у проституцији доноси већи приход него када је жена запослена у објекту у којима се пружају услуге проституције, што је још један значајан фактор због ког се жене одлучују за овај облик рада (Federal Ministry 2017, 8).

Власници јавних кућа у Немачкој који су показали заинтересованост да са женама у проституцији закључе уговор о раду сусрели су се са проблем у виду садржине уговора о раду. Они су увидели да уговор о раду не може имати садржину као у другим секторима с обзиром се проституција представља специфичну делатност. Природа посла онемогућава да се у уговору о раду у проституцији одреди дужина радног времена на основу ког би се обрачунавала зарада (Kavemann and Rabe 2007, 17).

Власници бордела у Немачкој на основу закљученог уговора о раду имају обавезу да исплаћују зараду, а истовремено, на основу Закона о регулисању правног положаја проститутки, не могу да утичу на жену када је у питању пружање услуге клијентима, што они виде као недостатак у правном регулисању проституције (Ibid.). Власник објекта у којем се пружају услуге проституције ни према Закону о заштити лица која се баве проституцијом не може давати инструкције особи која се бави проституцијом како да пружа услуге, него је то искључиво ствар договора особе која пружа услуге проституције и корисника.³⁰⁹ Циљ ових законских одредби је да се заштите жене у проституцији од експлоатације власника објеката у којима се врши проституција.

Када је у питању здравствена заштита жена које се баве проституцијом, брига о здрављу је преваходно на женама које се баве проституцијом и њиховим послодавцима, у зависности да ли раде индивидуално или у јавним кућама (Kavemann and Rabe 2007, 7). Разлог за овако формирану здравствену политику лежи у чињеници да су раније лекарски прегледи били обавезни само за жене у проституцији.

Једина обавеза особе у проституцији у вези са здравственом заштитом је да пре регистрација оде на здравствене консултације у здравствену установу. Саветовање се односи на заштиту од полно преносивих болести, трудноће, ризика употребе дроге и алкохола. Осим тога, жени у проституцији се дају информације и где да се обрати у случају било каквих здравствених проблема. Здравствене консултације су обавезне на сваких 12 месеца за жене старије од 21 године и на сваких 6 месеци за жене млађе од 21 године. Жена у проституцији мора да има код себе здравствени сертификат док ради.³¹⁰

³⁰⁹ Чл. 26. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

³¹⁰ Чл. 10. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

Као и сертификат за рад, и здравствени сертификат може бити издат на псеудоним који мора бити идентичан псеудониму на сертификату за рад.³¹¹

Као што је већ наведено, одређивање жена у проституцији у Немачкој да раде као samozапослене, говори пре свега у прилог томе да оне желе да сачувају своју независност у раду. Заснивање радног односа у објектима у којима се пружају услуге проституције представља и реалну опасност од експлоатације јер ће жене у великом броју случајева морати да се повинују правилима које намеће послодавац.

Актуелна пореска политика у складу са којом су жени у проституцији наметнуте пореске обавезе, државу претвара у макроа жена у проституцији у Немачкој. Измирење пореских обавеза захтева постизање одређене „норме”, што се озбиљно одражава на здравље жена. Постојећа законска регулатива може имати и супротан ефекат на положај жена у проституцији. Услед пореских намета, оне могу избегавати регистрацију и тиме постати потенцијалне жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације.

6.1.3. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРОПИСА КРАЉЕВИНЕ ХОЛАНДИЈЕ И САВЕЗНЕ РЕПУБЛИКЕ НЕМАЧКЕ

У Холандији је укидањем појединих чланова КЗ Холандије омогућен рад јавних кућа и макроа, док је у Немачкој донет Закон о регулисању правног положаја проститутки и Закон о заштити лица која се баве проституцијом, којима је правно регулисана проституција.

Омогућавање женама да се баве проституцијом као професијом у Холандији и Немачкој у супротностима је са међународним стандардима који се изграђују на пољу проституције, а према којима се проституција одређује као облик насиља над женама.

Давање првенства праву на самоопредељење у односу на право на достојанство жена и право на психички и физички интегритет је неоправдано ако се узме у обзир да се највећи број жена одређује за бављење проституцијом услед егзистенцијалне угрожености. У том погледу Краус наводи да је у Немачкој 400.000 жена укључено у проституцију, од којих је око 95% из других држава и то економски неразвијених. Ове жене су неретко од стране својих породица приморане да се преселе у Немачку како би се бавиле проституцијом. Како ауторка истиче оне се жртвују уласком у проституцију да би породицама обезбедиле средства за живот (Kraus 2016). Егзистенцијални разлози уласка

³¹¹ Чл. 4. Закона о заштити лица која се баве проституцијом.

у проституцију озбиљно доводе у питање наводно самостално и независно донету одлуку жена да се баве проституцијом.

Реглементациони приступ у регулисању проституције опречан је борби у циљу сузбијања проституције која се води на међународном нивоу. Анализирани подаци из праксе потврђују да је увођење реглементационог приступа имало непосредан утицај на повећање броја жртава трговине људима у циљу сексуалне експлоатације. Холандија и Немачка су превасходно државе одредишта за жртве трговине људима (GRETA 2018, 8; GRETA 2019, 7) што се може довести у непосредну везу са легализацијом проституције. Истраживања су показала да корисници не осећају кривицу због куповине сексуалних услуга управо зато јер је легализација учинила проституцију професијом (Kraus 2018). Због тога се не може очекивати ни да у наредном периоду дође до смањења обима трговине људима у циљу сексуалне експлоатације.

С обзиром да проституција као професија подстиче трговину људима, неопходно је да власти у Холандији и Немачкој измене приступ у правном регулисању проституције тако што ће у складу са утврђеним међународним стандардима деловати у правцу искорењивања проституције. Власт у овим државама превасходно мора поштовати право на достојанство и право на психички и физички интегритет сваког људског бића као смернице приликом правног регулисања проституције. Егзистенцијални разлози уласка у проституцију не могу се правдати поштовањем права на самоопредељење. Женама у проституцији треба омогућити излазак из проституције и законском регулативом онемогућити да бављење проституцијом представља занимање иза ког у стварности стоји сексуална експлоатација жена жртава трговине људима.

6.2 ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У ДРЖАВАМА КОЈЕ ПРИХВАТАЈУ АБОЛИЦИОНИСТИЧКИ ПРИСТУП РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ

Република Италија и Краљевина Шпанија су државе које су прихватиле аболитионистички приступ у регулисању проституције. Предмет ближе анализе биће правни оквир релевантан за проституцију ове две државе који се заснива на аболитионистичком моделу и његов утицај на правни положај жена у проституцији.

6.2.1. ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ ИТАЛИЈИ

6.2.1.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Републици Италији

Италија има око 60.000.000 становника, од тога 51% жена и 49% мушкараца.³¹² У Италију је последњих година пристигао велики број страних држављана, као и илегалних миграната из Африке. У 2013. години регистровано је 4,4 милиона страних држављана, од тога 3,7 милиона из држава ван Европске уније (Crepaldietal.), док је у 2017. години било око 5 милиона лица страних држављана, од тога 2/3 из држава ван Европске уније.³¹³

Неколико година уназад „Италија пати од политичке нестабилности, економске стагнације и недостатка структуралних реформи.”³¹⁴ Велики проблем италијанске привреде је висока незапосленост. Стопа незапослености из године у годину расте (Ibid.). Управо је на тржишту рада посебно уочљива и родна неједнакост. Жене су 15% чешће незапослене него мушкарци. И када су жене запослене, 75% је већа вероватноћа да ће бити запослене на ниско плаћеним пословима у поређењу са мушкарцима (ОЕЦД 2017, 4). Број жена које се опредељују за непуно радно време достиже 33,1%, а разлог због ког се жене опредељују за непуно радно време јесте могућност усклађивања професионалног и приватног живота (CEDAW 2016, 31). У Италији 71,9% жена ради у јавном сектору, у „типично женским областима” и то: образовање, здравство и социјални рад (Ibid., 31; Rosselli 2014, 24). За разлику од жена, мушкарци претежно раде у приватном сектору у ком су и плате веће (Rosselli 2014, 24). Плате мушкараца су 2018. године биле су у просеку око 5% више од плата жена, што спада међу најнижу разлику у државама Европске уније.³¹⁵

Брига о деци и старијим лицима у италијанском друштву је на женама (Rosselli 2014, 26). Брига о члановима породице представља својеврсну „породичну традицију” у Италији која се не мења (Ibid.).

О породичном насиљу се тек пре неколико година почело јавно говорити, јер се насиље сматрало приватним проблемом који се решава унутар породице (Ibid., 20). Посебну заслугу у томе да породично насиље постане тема о којој се јавно дебатује имао је женски покрет у Италији (Ibid., 18). У складу са изменом односа друштва према насиљу

³¹² Преузето 8. марта 2020. са <https://countrymeters.info/en/Italy>.

³¹³ Преузето 20. фебруара 2020. са <https://www.britannica.com/place/Italy/Demographic-trends>.

³¹⁴ Преузето 8. марта 2020. са <https://www.focus-economics.com/countries/italy>

³¹⁵ Преузето 9. марта 2020. са https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equal-pay/gender-pay-gap-situation-eu_en.

у породици, али и уопштено насиљу према женама, у Италији су се отворили центри за борбу против насиља (Ibid. 20–21).

Анализа друштвеног контекста и социо-економског положаја жена у Италији показује да у италијанском друштву постоје дубоко укоренењени родни стереотипи о улогама и одговорностима жене у породици и на тржишту рада. Ове стереотипе сматрамо главном препреком за промену положаја жена у Италији и постизање родне равноправности.

6.2.2. ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ ИТАЛИЈИ

Правни оквир релевантан за проституцију у Италији чини Устав Републике Италије³¹⁶, Закон о укидању регулација проституције и борби против експлоатације проституције других³¹⁷, као и одредбе Кривичног закона³¹⁸ којима су прописана кривична дела која се могу довести у везу са проституцијом.

Посебна пажња ће се посветити Закону којим је укинута регулација проституције, чијим ступањем на снагу је у Италији уведен аболиционистички модел регулација проституције.

6.2.2.1. Уставне норме о људским правима

У складу са прихваћеним аболиционистичким моделом у Италији, жене у проституцији се не санкционишу због бављења проституцијом, али само бављење проституцијом је често узрок обесправљености жена у проституцији. Уставом Италије, као највишим правним актом, зајемчена су људска права и основне слободе, међу којима, као значајна за правно регулација проституције и правни положај жена у проституцији смо издвојили: неприкосновеност људске слободе и право на психички и физички интегритет. Значајна за положај жена у проституцији је и антидискриминациона одредба.

³¹⁶ Коришћен је текст Устава Италије на енглеском језику. The Constitution of the Italian Republic 1947. Преузето 16. септембра 2017. са <http://www.constitutionnet.org/files/Italy.Constitution.pdf>.

У даљем тексту: Устав Италије.

³¹⁷ Legge 20 febbraio 1958, n.75, Abolizione della regolamentazione della prostituzione e lotta contro lo sfruttamento della prostituzione altrui-pubblicata nella gazzetta ufficiale n.55 del 4 marzo 1958. Преузето 28. јула 2017. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/legge_20_febbraio_1958_n._75.pdf. У даљем тексту: Закон.

³¹⁸ Codice penale. Testo coordinato ed aggiornato del Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398. Преузето 30. јула 2017. са <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>. У даљем тексту: КЗ Италије.

Уставом је зајемчена неприкосновеност људске слободе, која може бити ограничена од стране суда само у случајевима прописаним законом.³¹⁹ У складу са овом уставном нормом, женама у проституцији се јемчи да ће бити лишене слободе само из разлога и у поступку који су прописани законом.

Устав Италије прописује да ће се сва дела психичког и физичког насиља којим се на било који начин ограничава слобода лица бити кажњива.³²⁰ Наведеном одредбом гарантује се право на психички и физички интегритет лица што је значајна уставна гаранција, узимајући у обзир вулнерабилан положај жена у проституцији.

У антидискриминациој одредби таксативно се наводи више личних својстава која не смеју бити основ за дискриминацију. Као релевантна лична својства која се могу чешће од осталих појавити као основ за дискриминацију жена које се баве проституцијом у Италији, издвајамо пол, расу, личне и друштвене прилике.³²¹ Бављење проституцијом подводимо под личне прилике које као лично својство не сме бити основ за дискриминацију жена у проституцији.

Наведене уставне одредбе којима се јемче људска права и основне слободе су полазиште и путокоз законодавцу приликом правног регулисања проституције у Италији, а којим се непосредно утиче на правни положај жена у проституцији.

6.2.2.2. Закон о укидању регулисања проституције и борби против експлоатације проституције других Републике Италије

Прописи којима је проституција у Италији била регулисана престали су да важе ступањем на снагу Закона о укидању регулисања проституције и борби против експлоатације проституције других из 1958. године. Овај закон је познат и под називом Мерлинин закон (*Legge Merlin*), по посланици Ангелини Мерлин која се годинама борила за увођење аболиционистичког приступа у регулисању проституције (Жељко 2015, 40). На усвајање Закона, значајан утицај имала је Конвенција о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других која је ступила на снагу 1951. године (Eshoe 2004, 1143), те је Законом укинута систем регламентације проституције и уведен аболиционистички модел регулисања проституције.

³¹⁹ Чл. 13. Устава Италије.

³²⁰ Чл. 13. Устава Италије.

³²¹ Чл. 3. Устава Италије.

Одредбама Закона прописује се затварање објеката у којима се вршила проституција у року од шест месеци од ступања на снагу овог Закона.³²²

Овим законом прописана је казна затвора од две до шест година и новчана казна од 100.000 до 4.000.000 лира за лице које у датом року не затвори објекат у којем се врши проституција, лице које је власник или управља објектом у којем се одвија проституција, лице које даје у закуп објекат у којем се врши проституција, лице које је власник хотела, пансиона, ноћних клубова у којима се врши проституција.³²³ Поред прописаних казни, може се изрећи казна одузимања дозволе за рад ових места, као и казна којом се места на којима се вршила проституција трајно затварају.³²⁴

На основу ових законских одредби затворени су сви објекти у којима се вршила проституција у периоду док је на снази био реглементациони модел.

Казна затвора од две до шест година и новчана казна од 100.000 до 4.000.000 лира прописана је и за радње регрутовања лица за проституцију, навођење на проституцију, подвођење, оглашавање проституције, промовисање проституције и експлоатацију проституције,³²⁵ а којима се искоришћавају жене које се баве проституцијом.

У складу са одребама Закона, истом казном кажњава се лице које одведе друго лице на територију друге државе са циљем да се бави проституцијом, као и ангажовање лица у националним и међународним организацијама које се баве запошљавањем лица у проституцији или се баве експлоатацијом проституције других.³²⁶ Овим одредбама инкриминисане су радње којима се врши трговина људима у циљу експлоатације проституције.

Постоји неколико квалификованих облика претходно наведених кривичних дела када се прописана казна удвостручава.

Квалификовани облик представља ако су наведена дела извршена употребом насиља, претње или обмане,³²⁷ а квалификаторна околност огледа се у коришћењу средстава принуде од стране извршиоца над пасивним субјектом.

Квалификовани облици су када је дело извршено над лицем испод 21 године старости, лицем које је ментално оболело, ако је извршилац у сродству са жртвом у правој узлазној линији, муж, брат, сестра, усвојилац, старалац, ако је лице које је жртва

³²² Чл. 2. Закона.

³²³ Чл. 3. Закона.

³²⁴ Чл. 3. Закона.

³²⁵ Чл. 3. Закона.

³²⁶ Чл. 3. Закона.

³²⁷ Чл. 4. ст. 1. тач. 1. Закона.

извршиоцу било поверено ради заштите или образовања или ако је кривично дело извршено према лицу које је зависник од дроге, као и у случају када је извршилац био у пословном односу са жртвом.³²⁸ У овим случајевима квалификаторну околност представља својство пасивног субјекта или специфичан однос извршиоца са пасивним субјектом. Тежи облик кривичног дела представља и када је дело учињено према више лица,³²⁹ када се квалификаторна околност огледа у већем броју пасивних субјеката.

Квалификовани облик кривичног дела постоји и у случају када је извршено од стране јавног службеника у вршењу службене дужности што представља квалификаторну околност.³³⁰ Имајући у виду ову одредбу, може се закључити да је законодавац хтео вишом казном и превентивно да делује, односно да предупреди евентуалне злоупотребе јавних службеника у вршењу службене дужности.

Са аспекта правног положаја жена у проституцији овај Закон је од посебног значаја, јер прописује забрану полицијским, здравственим и управним органима да врше било какву директну или индиректну регистрацију жена у проституцији. Осим тога, Закон прописује и забрану издавања докумената женама у проституцији на основу којих би се могло утврдити да се баве проституцијом.³³¹ Закључујемо да је ова одредба прописана у функцији спречавања дискриминације жена у проституцији и поштовања Уставом зајемченог права на достојанство.

На основу анализе одредби овог Закона, мишљења смо да је донет уз уважавање свих вредности које прокламује аболиционистички модел, јер забрањује вршење проституције, а уједно омогућава женама у проституцији уживање људских права и основних слобода.

6.2.2.3. Кривично законодавство Републике Италије релевантно за проституцију

У кривичном законодавству Италије постоји неколико кривичних дела која се могу довести у везу са проституцијом. Осим кривичног дела трговине људима, које се непосредно везује за проституцију, КЗ Италије прописује кривично дело стављање или држање лица у условима ропства или ропском положају и продају и куповину робова, која су релевантна за проституцију.

³²⁸ Чл. 4. ст. 1. тач. 2, тач. 3, тач. 4. и тач. 5. Закона.

³²⁹ Чл. 4. ст. 1. тач. 7. Закона.

³³⁰ Чл. 4. ст. 1. тач. 6. Закона.

³³¹ Чл. 7. Закона.

6.2.2.3.1. *Кривично дело трговина људима*

Италија је последње измене у регулисању кривичног дела трговине људима извршила у марту 2014. године³³² када је ускладила своје кривично законодавство са Директивом 2011/36/ЕУ о спречавању и борби против трговине људима и заштити жртава која замењује оквирну одлуку Већа бр. 2002/629/ЈХА. Одређење кривичног дела трговине људима у националном законодавству³³³ према дефиницији трговине људима у Палермо протоколу извршила је у августу 2003. године.³³⁴

Извршилац кривичног дела трговине људима је лице које регрутује, уводи на територију државе, трансферише чак и изван територије државе, транспортује, преноси овлашћења другом лицу над неким лицем, нуди смештај за једно или више лица која се налазе у условима ропства или ропском положају, или извршава наведено поступање против једног или више лица употребом преваре, насиља, претње или злоупотребом власти, искоришћавањем ситуације физичке и психичке инфериорности или стања потребе, или обећавајући или дајући новац или друге користи оном ко има контролу над лицем које је у питању, у циљу подстицања или присиљавања на рад, секс, просјачење, или било који случај извршавања противзаконитих активности које подразумевају његову експлоатацију или уклањање органа. За кривично дело трговине људима прописана је затворска казна у распону од осам до двадесет година затвора.³³⁵

Иста казна прописана је и за случај да се ове радње врше према малолетном лицу и без употребе претходно наведених средстава.³³⁶

У пракси Италија је земља порекла, транзита и одредишта када су у питању жене жртве трговине људима у циљу присилне проституције (U.S. Department of State 2018, 242). Доминантан облик трговине људима је трговина људима у циљу сексуалне експлоатације (GRETA 2014, 11). Жене из источне Европе регрутују се у сврху присилне проституцију у Италији од стране румунских и албанских криминалних група (U.S.

³³² Закон бр. 24/2014 од 4. марта 2014. године који је ступио на снагу 28. марта 2014. године. Official Journal of the Italian Republic, Series n.60, March 13, 2014. Видети: Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA 2014, 18–19).

³³³ Чл. 601. КЗ Италије.

³³⁴ Законом бр. 228 од 11. августа 2003. године „Мере против трговине људима” извршене су измене Кривичног закона Италије. Law n. 228 dated August 11, 2003, Official Journal of the Italian Republic, Series n.195, August 23, 2003. Преузето 5. јула 2017. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/the_italian_system_of_assistance_and_integration_of_victims_of_trafficking_in_human_beings_en_1.pdf

³³⁵ Чл. 601. ст. 1. КЗ Италије.

Коришћен је превод на енглеском језику сачињен од стране италијанске власти. Преузето 18. априла 2019. са <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680631cc1>.

³³⁶ Чл. 601. ст. 2. КЗ Италије.

Department of State 2015, 195). У Италији је приметан и велики број жена и девојчица из Нигерије које су жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације (GREТА 2014, 11; U.S. Department of State 2018, 242).

Девојке из Албаније су посебно подложне регрутовању ради експлоатације у Италији. Италијански трговци, људима када су у питању жене и девојке из Албаније, примењују методу уласка у емотивну везу са потенцијалном жртвом, након чега је увлаче у проституцију. Трговци људима су добро упознати са изразито патријархалним односима који владају унутар албанских породица, што злоупотребљавају када треба да успоставе контролу над жртвом. Након упознавања и стицања поверења код девојке, одлазе код њихових породица да траже дозволу за ступање у брак и наставак заједничког живота у Италији. Пошто породица одобри брак, одводе девојку у Италију. По доласку се најчешће жале на финансијске тешкоће, те злоупотребом поверења предлажу девојци да се привремено почне бавити проституцијом док се финансијске прилике не поправе. Неретко се дешава да један мушкарац на овај начин доведе по три или четири жене које живе у различитим становима и баве се проституцијом од које он стиче зараду. Мушкарац после одређеног периода обавести породицу жртве да је њихова ћерка побегла и да се бави сумњивим пословима. Жртве уколико скупе храброст да се јаве породици и признају да се баве проституцијом обично буду одбачене, јер породица сматра да је осрамоћена, што је у складу са патријархалним уверењима. С обзиром да албанске породице држе у великој мери до породичне части и угледа, повратком у Албанију, жртва ризикује да буде убијена од стране мушких чланова породице (Eshoe 2004, 1137–1139).

Влада Италије финансира рад невладиних организација које пружају помоћ жртвама трговине људима. Успостављена је активна сарадња државе са невладиним организацијама на пољу идентификације жртава трговине људима и у пружању помоћи и подршке жртвама трговине људима (U.S. Department of State 2015, 196).

У Италији, и поред тога што је земља дестинације за жртве трговине људима, није установљен Национални извештај за трговину људима (U.S. Department of State 2016, 216). Ни приликом последњих измена кривичног законодавства није унета одредба о некажњавању жртава трговине људима када су учествовале у незаконитим активностима као жртве трговине људима, што GREТА истиче као велики недостатак који жртве одвраћа од обраћања државним органима и невладиним организацијама (GREТА 2014, 47).

Анализа показује да је, упркос усклађивању инкриминације кривичног дела трговине људима са Палермо протоколом, Италија држава дестинације за велики број

жена жртава трговине људима у циљу присилне проституције. Оваква ситуација може се приписати негативној страни аболиционистичког модела која се огледа у некажњавању корисника сексуалних услуга који диктирају понуду на тржишту секса.

6.2.2.3.2. *Кривично дело стављање или држање лица у условима ропства или ропском положају*

У италијанском КЗ прописано је кривично дело стављање или држање лица у условима ропства или ропском положају³³⁷ којим се инкриминишу радње које подразумевају одузимање личне слободе и претварање људског бића у робу. Последња измена у одређењу овог кривичног дела извршена је истовремено са изменом кривичног дела трговине људима.³³⁸

Кривично дело стављање или држање лица у условима ропства или ропском положају постоји када лице врши на другом лицу моћ и права која одговарају власништву, ставља или држи друго лице у условима континуиране потчињености, сексуално експлоатише такво лице, намеће принудан рад или присиљава такво лице на просјачење, извршавање активности које се сматрају противзаконитим или га експлоатише на било који други начин, или присиљава да пристане на уклањање органа. Прописана је затворска казна у распону од осам до двадесет година.³³⁹

Кривично дело стављање или одржавање у ропском положају постоји и када извршилац употребљава насиље, претњу, превару или злоупотребу моћи, или када искоришћава ситуацију беспомоћности, физичке или психичке инфериорности или моћи, или када обећа новац, изврши плаћање или обећа другу врсту погодности оном ко је одговоран за лице које је у питању.³⁴⁰ Набројана средства су средства уз помоћ којих се у пракси тргује женама у циљу сексуалне експлоатације што указује на значај њиховог препознавања и инкриминисања од стране законодавца.

³³⁷ Чл. 600. КЗ Италије.

Коришћен је превод на енглеском језику сачињен од стране италијанске власти. Преузето 18. априла 2019. са <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680631cc1>.

³³⁸ Закон бр. 24/2014 од 4. марта 2014. године који је ступио на снагу 28. марта 2014. године. Official Journal of the Italian Republic, Series n.60, March 13, 2014. Преузето 18. априла 2019. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/italy-4-eu-and-international-cooperation_en.

³³⁹ Чл. 600. ст. 1. КЗ Италије.

³⁴⁰ Чл. 600. ст. 2. КЗ Италије.

6.2.2.3.3. Кривично дело продаја и куповина робова

У КЗ Италије инкриминисана је продаја и куповина робова,³⁴¹ односно трговина робљем. Извршилац овог кривичног дела је лице које, осим у случајевима када је у питању кривично дело трговина људима, купује или продаје или пребацује лице које се налази у условима ропства или ропском положају. КЗ Италије за ово кривично дело прописује затворску казну од осам до двадесет година.³⁴² Прописана висока затворска казна је одговарајућа, јер је у питању потпуна дехуманизација жртава којима се тргује као робом.

Наведена казна је строжа, повећава се од 1/3 до 1/2, ако је кривично дело извршено против малолетног лица испод 18 година или за сексуалну експлоатацију, проституцију или у сврху уклањања органа.³⁴³ Вршење кривичног дела у циљу сексуалне експлоатације или проституције законодавац је код овог кривичног дела прописао као квалификаторну околност.

Начином на који је прописао кривична дела којима се уважава међународни стандард забране ропства, законодавац је показао да је уочио сву опасност коју носи секс трафикинг по потенцијалне жртве. „Жртвама секс трафикинга ускраћена су најелементарнија права која припадају сваком људском бићу” (Константиновић Вилић и др. 2002, 4). То је чињеница у потпуности оправдава прописивање високих затворских казни у КЗ Италије.

6.2.2.4. Положај жена у проституцији

У Италији се жене у проституцији баве проституцијом на улици, у својим кућама или становима (Crowhurst 2007, 94), међутим, на основу одредби Закона којим је укинута регулисање проституције, проституција не може бити облик легалног рада.

Експанзија уличне проституције у Италији започела је у периоду крајем осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог века, када су почеле масовно да пристижу жене из Латинске Америке и Југоисточне Азије, које су на улицама нудиле услуге проституције. Након њих, у Италију су пристигле жене из Африке, највише из Нигерије и Гане, као и из Источне Европе (Eshoe 2004, 1145). Новонастала ситуација имала је за последицу да су деведесетих година поједине групе које се залажу за модел регулентације, покренуле питање легализације проституције са циљем склањања жена са

³⁴¹ Чл. 602. КЗ Италије.

³⁴² Чл. 602. ст. 1. КЗ Италије.

³⁴³ Чл. 602. ст. 2. КЗ Италије.

улица (Ibid.). За легализацију проституције почеле су се залагати и лево оријентисане политичке странке у парламенту. Кулминација око питања легализације проституције био је Предлог закона (бр. 3826), који је 2001. године представио министар за једанке могућности, а који је подржала Влада. Према овом предлогу Закона била би дозвољена само проституција која се одвија у затвореним просторима, док би улична проституција била забрањена. Након дебате у којој су противници предлога истицали да би усвајање Закона којим би се легализовала проституција било супротно ратификованој Конвенцији о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других, о предлогу се више није расправљало (Ibid., 1147).

Супротно законској регулативи која се заснива на аболиционистичком моделу, у пракси су мере против сузбијања проституције уперене против жена које се баве уличном проституцијом. Полиција жене у уличној проституцији кажњава за дела против јавног морала или извршење непристојног чина на јавном месту. Према женама у уличној проституцији које не поседују идентификациона документа, а које су најчешће жене без италијанског држављанства, изриче се казна протеривања са територије Италије у трајању од две године (Ibid., 1144). Поступање полиције показује да власт користи законе којима се регулише јавни ред и мир у борби против проституције, а у складу са којима кажњава жене у проституцији. Упркос аболиционистичком моделу, мере против проституције уперене су против жена у проституцији. Наведени приступ указује да се у Италији однос власти према женама у проституцији заправо није ни променио. Жене које се баве проституцијом се и даље сматрају кључним учесницима у проституцији. Прекршајним кажњавањем жена у проституцији држава покушава да склони проституцију са улица, што је у супротности са усвојеним аболиционистичким моделом.

6.2.3. Правни оквир сузбијања проституције у Краљевини Шпанији

6.2.3.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Краљевини Шпанији

Шпанија је држава са око 45.600.000 становника, од тога 50,6% жена и 49,4% мушкараца.³⁴⁴ Економска криза која је 2008. године погодила Шпанију оставила је последице од које се држава још увек није опоравила. Напротив, од 2008. године стопа незапослености у Шпанији је све већа, а последице лоше економске ситуације највише осете вулнерабилне групе, као што су мигранти, жене и Роми, и то у ситуацији растуће

³⁴⁴ Преузето 10. марта 2020. са <https://countrymeters.info/en/Spain>.

дискриминације и ксенофобије.³⁴⁵ Шпанија се бори и са мигрантском кризом и једна је земаља Европске уније са највише пријава за добијање азила (ЦЕАР³⁴⁶ 2019, 10–11), што додатно отежава већ тешку економску ситуацију у држави. Према ЦЕАР-у, економска ситуација у Шпанији је до те мере алармантна да прети да угрози основна људска права, уколико власт не предузме ефикасне мере да заштити најосетљивије групе.³⁴⁷ У том погледу националне организације које су посвећене остваривању људских права врше притисак на Владу да усвоји мере које би биле одговор на постојеће економске проблеме, а у складу са међународним обавезама у погледу људских права (Ibid.).

На тржишту рада мушкарци су у бољој позицији од жена. Жене чешће закључују уговоре за непуним радним временом, што је посебно карактеристично за жене које имају децу. За жене су „резервисани” послови у области здравства, социјалног рада и образовања, док су наука, математика и технологија области у којима раде мушкарци.³⁴⁸ У складу са тим и пензије мушкараца су више од пензија жена. У 2013. години просечна пензија жена је износила 653,31 евро, а мушкараца 1.059 евра (CEDAW 2013, 31).

Брига о домаћинству и деци се већ традиционално сматра „женском активношћу” у Шпанији, док мушкарцу припада улога „хранитеља породице” (Lombardo 2016, 18). Улога неговатељице и одговорност коју ова улога носи, онемогућава жену да буде активна на тржишту рада у мери у којој су то мушкарци (Ibid., 19).

У Шпанији је присутно насиље над женама. Број пријављених случајева насиља над женама у 2009. години је износио 135.539, док је у 2016. години број пријављених случајева био скоро преполовљен, односно, било је пријављено 70.236 случајева. Међутим, број убијених жена није опао. У периоду од 2009. до 2016. године убијено је 508 жена од стране партнера или бившег партнера (Ibid., 25). У 2019. години било је 55 жртава фемицида. Као разлози за овакву ситуацију наводе се укореењени стереотипи у шпанском друштву да су жене грађани „другог реда” које су предодређене за кућне послове и послове у вези са бригом, као што су професије у здравству и образовању.³⁴⁹

Из сажете анализе друштвеног положаја жена у Шпанији закључујемо да су жене, иако чине више од половине становништва у Шпанији, у неравноправном положају у односу на мушкарце. Стриктна подела улога у друштву, при чему је улога неговатељице

³⁴⁵ Центар за социјална и економска права – Center for economic and social rights (у даљем тексту: ЦЕСР). Преузето 22. фебруара 2020. године са <https://www.cesr.org/countries/spain>.

³⁴⁶ ЦЕАР – Комисија Шпаније за помоћ избеглицама. Spanish Commission for Refugees Aid. Више видети: <https://www.cear.es/>.

³⁴⁷ Ibid.

³⁴⁸ Преузето 22. фебруара 2020. године са <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019/domain/work/ES>.

³⁴⁹ Преузето 28. фебруара 2020. године са <https://www.southeusummit.com/europe/spain/55-women-killed-in-spain-in-2019/>.

резервисана за жене, онемогућава жене да буду радно ангажоване у истој мери као и мушкарци, односно, не дозвољава женама да на тржишту рада покажу своје стварне могућности, капацитете и знање. Стога, сматрамо да је за измену положаја жена у Шпанији неопходно првенствено посветити пажњу измени постојећих ставова о родним улогама, које видимо као кључну препреку у циљу постизања родне равноправности.

6.2.3.2. Правни оквир проституције у Краљевини Шпанији

Аболиционистички модел у Шпанији постао је актуелан 1995. године, када су прописана кривична дела која се односе на присилну проституцију. Правни оквир релевантан за проституцију чине уставне норме о људским правима и кривичноправна регулатива.

6.2.3.2.1. Уставне норме о људским правима

Уставом Шпаније³⁵⁰ прописана су људска права и основне слободе међу којима се налазе и она која представљају темељ за правно регулисање проституције који одређује правни положај жена у проституцији у Шпанији.

Уважавање права на достојанство³⁵¹ приликом правног регулисања проституције од фундаменталног је значаја када је у питању правни положај жена у проституцији. Поштовање права на достојанство представља предуслов за остваривање осталих Уставом зајемчених права. Аболиционистички модел који је прихваћен у Шпанији, а у складу са којим се жене у проституцији не кажњавају, указује да је законодавац имао у виду ову уставну гаранцију приликом законског регулисања проституције.

У антидискриминационој одредби у Уставу Шпаније наводе се, између осталих, лична својства која учесталије од других личних својстава могу бити основ за дискриминацију жена у проституцији и то: пол, раса, личне и друштвене прилике³⁵². Под личне прилике можемо подвести бављење проституцијом, што значи да у складу са антидискриминационом одредбом, бављење проституцијом не може бити основ за дискриминацију жена у проституцији.

³⁵⁰ Коришћен је текст Устава Краљевине Шпаније на енглеском језику. The Constitution of Spain 1978. (http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf). У даљем тексту: Устав Шпаније.

³⁵¹ Чл. 10. ст. 1. Устава Шпаније.

³⁵² Чл. 14. Устава Шпаније.

Право на слободу³⁵³ је значајна уставна гаранција када је реч о правном положају жена у проституцији. Она женама које се баве проституцијом обезбеђује сигурност да, осим у случајевима прописаним законом, њихова слобода неће бити ограничена.

Аболиционистички модел у Шпанији се заснива на Уставом зајемченим људским правима и основним слободама, што указује да је законодавац имао у виду уставом загарантована права и основне слободе када се определио за абolicionистички модел регулисања проституције и некажњавање жена у проституцији.

6.2.3.2.2. Кривично законодавство Краљевине Шпаније релевантно за проституцију

У Кривичном закону Краљевине Шпаније³⁵⁴ прописана су два кривична дела која су у вези са проституцијом, кривично дело присилне проституције и кривично дело трговине људима. Посебно је значајно кривично дело присилне проституције, јер се сматра да је инкриминисањем искључиво присилне проституције 1995. године у Шпанији уведен абolicionистички модел.³⁵⁵ Шпанске власти су мотив за увођење абolicionистичког модела нашле у Конвенцији о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других (León 2010, 8).

6.2.3.2.2.1. Кривично дело присилне проституције

Бављење проституцијом ни пре прописивања кривичног дела присилна проституција није било инкриминисано, али се сматра да је абolicionистички модел званично уведен када су инкриминисане само активности којима се друго лице присиљава на проституцију (León 2011,7).

Према одредбама КЗ Шпаније, извршилац кривичног дела присилне проституције је лице које користи насиље, застрашивање или превару или злоупотреби положај супериорности или потребе или угрожености да примора пунолетну особу да се бави проституцијом или да настави да се бави проституцијом. За ово кривично дело прописана је затворска казна од две до пет година.³⁵⁶ Казна је неодговарајућа с обзиром на тежину кривичног дела. Радњама овог кривичног дела крше се људска права и основне слободе

³⁵³ Чл. 17. Устава Шпаније.

³⁵⁴ Коришћен је текст закона на енглеском језику. Organic Law 1/2015 of March 30, 2015, on Amendments to the Penal Code-Organic Law No.10/1995 of November 23, 1995.

Преузето 14. маја 2019. са <https://wipo.lex.wipo.int/en/legislation/details/15758>. У даљем тексту: КЗ Шпаније.

³⁵⁵ Organic act 10/1995, dated 23 November on The Criminal Code. Official State Gazzette number 281 on 24.11.1995. Преузето 14. маја 2019. са <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/2/Spain/show>

³⁵⁶ Чл. 187. ст. 1. КЗ Шпаније.

пасивног субјекта, право на слободу, право на психички и физички интегритет, право на достојанство, што захтева строже кажњавање. Прописана максимална казна од пет година затвора нема ни превентиван карактер и неће одвратити потенцијалне извршиоце од извршења кривичног дела ако се има у виду висок профит који проституција доноси.

Начин на који је инкриминисана присилна проституција уједно је значио да пружање сексуалне услуге на основу слободно донете одлуке у замену за новац, није кажњиво, што је главна карактеристика аболиционистичког модела (Danna 2014, 14).

Извршилац кривичног дела је лице које остварује профит од експлоатације проституције другог лица, чак и са пристанком тог другог лица.³⁵⁷ Овим обликом инкриминисане су радње којима извршилац врши економску експлоатацију лица које се бави проституцијом. Сматраће се да постоји експлоатација уколико се жртва налази у ситуацији личне или економске угрожености, као и уколико се жртви намећу тешки услови у циљу његове несразмерне употребе или злоупотребе. Значајно је што је законодавац искључио могућност пристанка жртве на експлоатацију. Прописана је затворска казна у трајању од две до четири године,³⁵⁸ што је изузетно ниска казна имајући у виду последице по психички и физички интегритет жртве и саму друштвену опасност овог кривичног дела.

Постоји неколико квалификованих облика кривичног дела присилне проституције.

Тежи облик кривичног дела постојаће када извршилац искористи свој статус јавног службеника за извршење кривичног дела. У том случају ће се изрећи казна ближа законском максимуму и казна апсолутне забране обављања јавне службе у периоду од шест до дванаест година.³⁵⁹ Квалификаторна околност огледа се у статусу извршиоца кривичног дела, а прописана казна је адекватна тежини кривичног дела.

Квалификаторну околност представља и када извршилац припада организованој криминалној организацији или групи која има за циљ вршење оваквих дела.³⁶⁰ Значајно је што је законодавац прописао овај квалификовани облик, јер се сексуална експлоатација жена у проституцији најчешће врши од стране организованих криминалних група.

Прописан је квалификовани облик кривичног дела присилне проституције и у случају да извршилац угрожава живот или здравље жртве злонамерним или озбиљним занемаривањем.³⁶¹

³⁵⁷ Чл. 187. ст. 1. КЗ Шпаније.

³⁵⁸ Чл. 187. ст. 1. КЗ Шпаније.

³⁵⁹ Чл. 187. ст. 2. тач. а КЗ Шпаније.

³⁶⁰ Чл. 187. ст. 2. тач. б КЗ Шпаније.

³⁶¹ Чл. 187. ст. 2. тач. ц КЗ Шпаније.

Са аспекта правне заштите жена у проституцији значајна је одредба да ће се прописане казне изрећи извршиоцу и уколико је пасивни субјект кривичног дела лице које се бави проституцијом.³⁶² Како је у питању кривично дело које је у тесној вези са проституцијом, наведеном одредбом се управо спречава некажњавање извршиоца када је кривично дело извршено према лицу које се бави проституцијом. Околност да се пасивни субјект бави проституцијом у складу са законском одредбом неће имати утицај на постојање самог кривичног дела. Овим путем законодавац је искључио могућност да се релативизују случајеви када је жртва кривичног дела лице које се бави проституцијом.

6.2.3.2.2.2. *Кривично дело трговина људима*

Након ратификације Палермо протокола 1. марта 2002. године,³⁶³ у циљу хармонизације кривичног законодавства Шпаније, законодавац је извршио измене у дефинисању кривичног дела трговине људима (León 2010, 8). Последња измена ове инкриминације³⁶⁴ у сврху имплементације Конвенције Савета Европе за борбу против трговине људима извршена је у марту 2015. године (GRETA 2015, 1).

Кривично дело трговине људима постоји када извршилац на територији Шпаније, из Шпаније, у транзиту кроз Шпанију или са крајњим одредиштем у Шпанији, користећи насиље, застрашивање, обману или злоупотребу ситуације супериорности или потребе или рањивости лица које је жртва, било да је држављанин Шпаније или друге државе, или испоруком или примањем уплата или погодности у циљу добијања сагласности лица које има контролу над лицем које је жртва, отме, превози, преноси, скрива, прима или смешта лице, укључујући пренос контроле над тим лицем, у сврху присилног рада или службе, ропства или праксе сличне ропству, или просјачења, сексуалне експлоатације, укључујући порнографију, експлоатације ради вршења криминалних активности, уклањања органа или присиљавања на брак, биће кажњено затворском казном у распону од пет до осам година. Сматраће се да постоји ситуација потребе или рањивости када лице које је жртва није имало другу алтернативу, стварну или прихватљиву, осим да се подвргне злостављању.³⁶⁵

Када је пасивни субјект малолетно лице кривично дело постоји и када није коришћен неки од наведених начина извршења.³⁶⁶

³⁶² Чл. 187. ст. 5. КЗ Шпаније.

³⁶³ Преузето 14. маја 2019. са

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-12-a&chapter=18&lang=en.

³⁶⁴ Organic Law 1/2015 of March 30, 2015, on Amendments to the Penal Code-Organic Law No.10/1995 of November 23, 1995.

³⁶⁵ Чл. 177bis ст. 1. КЗ Шпаније.

³⁶⁶ Чл. 177bis ст. 2. КЗ Шпаније.

Пристанак жртве је ирелевантан за постојање кривичног дела уколико је коришћено неко од наведених средстава у основном облику дела.³⁶⁷

Квалификован облик постоји када је угрожен живот или физички или психички интегритет жртве, када је жртва посебно рањива због болести, трудноће, инвалидитета или неког другог личног својства или када је жртва малолетна.³⁶⁸ Још тежи облик представља ако је у овим случајевима дело извршило лице које има статус јавног службеника. Извршиоцу ће се изрећи виша затворска казна и апсолутна забрана вршења јавне службе у периоду од шест до дванаест година.³⁶⁹

Виша затворска казна и посебна мера забране вршења заната, рада у индустрији и трговини за време казне, изрећи ће се када починилац припада организацији или удружењу које има више од два лица, чак и ако је привремене природе, ако врши ове активности.³⁷⁰ Виша казна прописана је за менаџере, директоре или лица одговорна у организацијама или удружењима.³⁷¹

Лице које подстрекава, планира или посредује у извршењу кривичног дела трговине људима казниће се нижом казном од прописане за основни облик.³⁷²

Уколико је извршилац већ правоснажно осуђиван за исто кривично дело у другим државама сматраће се повратником.³⁷³

КЗ Шпаније прописује да ће лица која су била жртве трговине људима бити изузета од казне за кривична дела која су починила као жртве експлоатације услед директне последице насиља, застрашивања, преваре или злоупотребе под условом да постоји одговарајућа пропорционалност између ситуације у којој су били и кривичног дела које је извршено.³⁷⁴ Уношењем ове одредбе, Шпанија је показала да се залаже за права жртава трговине људима, те да њено национално законодавство прати међународну правну регулативу у области заштите жртава трговине људима.

Великим пропустом GREТА сматра што приликом последњих измена у марту 2015. године није инкриминисано коришћење услуга жртава трговине људима када лице зна да је у питању жртва трговине људима (GREТА 2018, 54). На овај начин би се утицало на обесхрабривање потражње за сексуалним услугама, а самим тим и на смањивање обима трговине људима у циљу сексуалне експлоатације (GREТА 2018, 64).

³⁶⁷ Чл. 177bis ст. 3. КЗ Шпаније.

³⁶⁸ Чл. 177bis ст. 4. КЗ Шпаније.

³⁶⁹ Чл. 177bis ст. 5. КЗ Шпаније.

³⁷⁰ Чл. 177bis ст. 6. КЗ Шпаније.

³⁷¹ Чл. 177bis ст. 6. КЗ Шпаније.

³⁷² Чл. 177bis ст. 8. КЗ Шпаније.

³⁷³ Чл. 177bis ст. 10. КЗ Шпаније.

³⁷⁴ Чл. 177bis ст. 11. КЗ Шпаније.

У пракси Шпанија је примарно земља одредишта, али и транзита првенствено ка Француској и Уједињеном Краљевству, као и земља одредишта за жртве трговине људима (Ibid., 7). У периоду од 2013. до 2016. године 84% жртава трговине људима су биле жене и девојчице ради сексуалне експлоатације (Ibid.). Процене говоре да је у Шпанији чак око 90% жена које се баве проституцијом под контролом организованих криминалних група (U.S. Department of State 2013, 339). Жене се регрутују у присилну проституцију тако што им се обећава посао модела, посао у ресторанима или другим услужним делатностима. Након што се жени обезбеде путна документа и карта, она се по доласку у Шпанију обавезује да измири предујмљене трошкове за путне исправе и карту. Обавезивањем жене да надокнади ове трошкове, трговци људима је стављају у економско ропство. Велики број жена трговци људима регрутују из држава Подсахарске Африке, посебно из Нигерије, које по доласку у Шпанију присиљавају на проституцију, уцењујући их да ће употребом вуду и црне магије оне или чланови њихових породица доживети неку несрећу (Susaj 2010, 1).

Влада Краљевине Шпаније је активно укључена у борбу против трговине људима. Држава финансира рад невладиних организација које пружају помоћ жртвама трговине људима. Посебно је изражена сарадња са невладиним организацијама на пољу идентификације жртава трговине људима и у пружању помоћи и подршке жртвама (U.S. Department of State 2014, 354–355).

У Шпанији је у априлу 2014. године установљен Национални извештај за трговину људима (Ibid., 314) од ког се очекује да својим радом допринесе бољим резултатима у борби против трговине људима.

Анализа показује да у Шпанији, и поред усклађености кривичног дела трговине људима са међународним стандардима и успостављеним механизмима за борбу против трговине људима, постоје проблеми у сузбијању трговине људима. Неповољна ситуација у области трговине људима може се довести у везу са аболиционистичким приступом у регулисању проституције који у пракси подстиче ширење проституције. Кажњавање корисника услуга проституције утицало би на затварање објеката у којима се врши проституција, а самим тим и на регрутовање жена у проституцију. Изменом законског решења у правцу одвраћања потенцијалних корисника од куповине услуга проституције, трговци људима не би имали финансијског интереса за трговину женама, што би значајно смањило обим трговине женама у циљу сексуалне експлоатације у Шпанији.

6.2.3.3. Положај жена у проституцији

У Шпанији се жене баве проституцијом у услужним објектима и на улици. Жене се најчешће баве проституцијом тако што изнајмљују собе у објектима у којима се врши проституција. Власнику објекта у ком се баве проституцијом плаћају изнајмљивање собе, али и проценат од пића које конзумирају са муштеријом, што указује на финансијску експлоатацију жена у проституцији од стране власника објеката. Осим у објектима у којима се издају собе, проституција је заступљена и у великим ноћним клубовима који наплаћују улазак женама које се баве проституцијом. Уколико жена која се бави проституцијом жели да плеше у ноћном клубу, мора посебно да плати, јер се то сматра обликом маркетинга за жене у проституцији. Жене у проституцији са власницима ноћних клубова имају исти пословни однос као и са власницима објеката у којима се врши проституција. Власници ноћних клубова узимају проценат од конзумираног пића, а проценат власнику клуба следује и у случају да жена изнајми собу за вршење проституције у клубу (Schulze et al. 2014, 45), што указује да власници услужних објеката у Шпанији остварују велику финансијску добит од жена у проституцији. Начин на који се одвија проституција у Шпанији карактеристичан је за државе које прихватају регламентациони модел, те се у пракси проституција одвија као легална делатност, упркос недостатку правне регулативе.

У пракси последице измена у кривичном законодавству Шпаније огледају се у отварању великог броја објеката у којима се нуде услуге проституције. Власници ових објеката основали су и своје национално удружење (Ibid., 46). Подаци из праксе показују да је декриминализација проституције у Шпанији имала за последицу пораст тржишта секса (Ibid., 45).

Жене које се баве проституцијом не могу се званично регистровати као жене у проституцији, али се могу пријавити за социјално осигурање као предузетнице под неодређеном категоријом (Ibid.). Овим путем жене остварују радни стаж и социјалну заштиту.

За разлику од жена које се баве проституцијом у објектима, жене у уличној проституцији подлежу санкционисању. Иако проституција не представља противзакониту делатност, у појединим градовима Шпаније се, на основу локалних прописа који регулишу јавни ред и мир, кажњавају жене које се баве уличном проституцијом и корисници услуга проституције (Ibid., 47; Villacampa and Torres 2013, 387). У пракси се показало да се приликом примене ових прописа много чешће кажњавају жене које нуде сексуалне услуге него купци сексуалних услуга (U.S. Department of State 2013, 340).

Истраживања су показала да се оне чак пет пута више кажњавају од корисника услуга проституције (Villacampa and Torres 2013, 376), што указује на чињеницу да су мере против уличне проституције усмерене ка женама које се баве проституцијом, док купци сексуалних услуга не осећају последице примене локалних прописа. Овакав однос према женама у проституцији присутан је и у државама које су прихватиле прохибиционистички модел регулисања проституције. Примећивање прописа само према женама у проституцији јесте дискриминација жена у проституцији у односу на кориснике услуга проституције, које овакво поступање охрабрује да наставе да користе њене услуге.

На основу анализе положаја жена у проституцији у Шпанији може се закључити да аболиционистички приступ није имао позитивне ефекте на сузбијање проституције, али ни на положај жена у проституцији. Аболиционистички модел у Шпанији у складу са којим се жене у проституцији у услужним објектима финансијски експлоатишу, а на улици кажњавају, у пракси нема додирних тачака са принципима на којима се заснива аболиционистички приступ. У циљу борбе против све већег обима проституције било би значајно да власти измене законско решење и пропишу кажњавање корисника услуга проституције. Актуелна ситуација у Шпанији несумњиво доказује да су корисници ти који „диктирају” понуду, односно утичу на обим проституције и да је мере у циљу смањења обима проституције потребно усмерити према њима.

6.2.4. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРОПИСА РЕПУБЛИКЕ ИТАЛИЈЕ И КРАЉЕВИНЕ ШПАНИЈЕ

На основу садржинске анализе прописа Италије и Шпаније којима је регулисана проституција закључује се да се правна регулатива у овим државама битно разликује, иако обе државе прихватају аболиционистички модел регулисања проституције у складу са којим се не кажњавају жене у проституцији.

Упоредна анализа показује да је власт у Италији доследно увела аболиционистички модел у складу са Конвенцијом о сузбијању трговине људима и експлоатације проституције других, јер је законодавац прописао затварање објеката у којима се врши проституција, инкриминисао све радње које имају за последицу експлоатацију жена у проституцији, а бављење проституцијом није инкриминисано.

У Шпанији, држави која је непуне четири деценије након Италије увела аболиционистички приступ, декриминализовано је вршење радњи којима се омогућава вршење добровољне проституције. Не постоје прописи којима се забрањује вршење проституције у угоститељским објектима, те се проституција у њима може несметано организовати. На основу овакве законске регулативе може се закључити да се у пракси

проституција у Шпанији врши на исти начин као и у државама које прихватају реглементациони модел регулисања проституције.

Карактеристично за обе државе је да, упркос прихватању аболиционистичког модела, локалне власти примењују прописе којима се регулише јавни ред и мир у циљу сузбијања проституције. Кажњавању за кршење јавног реда и мира подлежу жене које се баве уличном проституцијом, док мушкарци као корисници услуга не подлежу санкционисању, што указује на дискриминаторан однос власти према женама у проституцији.

У будућем периоду било би пожељно да италијанске и шпанске власти прекину са праксом кажњавања жена у проституцији применом прописа који регулишу јавни ред и мир, јер је то супротно установљеном аболиционистичком моделу у овим државама.

Недостатак аболиционистичког модела у Италији и Шпанији је што није инкриминисана куповина сексуалних услуга. Овај недостатак се посебно огледа у томе што се у Шпанији, као што је већ наведено, проституција врши чак и у угоститељским објектима. Последица прихваћеног аболиционистичког приступа у складу са којим се не кажњавају корисници услуга проституције, осим пораста проституције, огледа се и у порасту трговине људима у циљу присилне проституције, те означавање Италије и Шпаније као држава дестинације за жртве трговине људима у циљу присилне проституције (U.S. Department of State 2018, 242; GRETA 2018, 7).

У циљу смањења обима проституције и трговине женама у циљу сексуалне експлоатације, неопходно је да Италија и Шпанија инкриминишу куповину сексуалних услуга у складу са међународним стандардима. Прописивање куповине услуга проституције као кривичног дела представља и потврду поштовања права на достојанство и права на неповредивост психичког и физичког интегритета сваког људског бића, па тако и жена у проституцији.

6.3 ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У ДРЖАВАМА КОЈЕ ПРИХВАТАЈУ НЕОАБОЛИЦИОНИСТИЧКИ ПРИСТУП РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ

Од држава које прихватају неоаболционистички приступ³⁷⁵ у регулисању проституције, за истраживање је изабрано законодавство Краљевине Шведске и Краљевине Норвешке. Обе државе су прихватиле неоаболционистички модел

³⁷⁵ Користи се и назив неопрохибиционистички модел (Danna 2014, 16).

регулисања проституције који одликује инкриминисање куповине сексуалних услуга, организовања и промовисања продаје сексуалних услуга.

Шведска је зачетница неоаболиционистичког модела регулисања проституције (Schulze et al. 2014, 55), коју су затим следиле Финска, Норвешка и Исланд, због чега је првобитно назван „шведски модел” регулисања проституције, касније преименован у „нордијски модел” (Amnesty International 2016, 18).

Неоаболиционистичким приступом у регулисању проституције пребацује се стигма са жене која продаје сексуалне услуге на купца који је најчешће мушкарац (Ibid., 19).

Циљ анализе правног оквира Краљевине Шведске и Краљевине Норвешке јесте да се критички сагледају и компарирају прописи којима је проституција регулисана у овим државама.

6.3.1. ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У КРАЉЕВИНИ ШВЕДСКОЈ

6.3.1.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Краљевини Шведској

Краљевина Шведска има око од 10.000.000 становника, од тога жена 50,2% жена и 49,8% мушкараца.³⁷⁶ Ова држава представља једну од држава лидера у Европи када је у питању родна равноправност. Влада Шведске води политику која се заснива на уважавању родне равноправности. Заједно са осталим нордијским државама, Шведска се залаже за равноправност жена и мушкараца у породичном животу, на послу и у јавном животу (ОЕЦД 2018, 1).

Жене у Шведској су се у већем броју укључиле на тржиште рада раних седамдесетих година прошлог века. Данас је у Шведској запослен једнак број жена и мушкараца. Међутим, жене у већем броју закључују уговоре о раду са непуним радним временом и претежно су запослене у јавном сектору (Numhauser-Henning 2015, 5). Тржиште рада је строго подељено. Чак око 85% запослених жена у Шведској ради у јавном сектору, док око 85% запослених мушкараца ради у приватном сектору (Ibid., 10–11). У Шведској платни јаз између жена и мушкараца износи 13,9% (Ibid., 17) и одражава се на родни јаз у висини пензија који се споро смањује (Ibid., 19).

У Шведској су такође још увек присутни родни стеретиопи када је у питању одабир образовања жена и мушкараца. Жене се опредељују за образовне програме у области

³⁷⁶ Преузето дана 12. марта 2020. са <https://countrymeters.info/en/Sweden>.

образовања и здравства, док су недовољно присутне у области науке, технологије, инжењерства и математике (ОЕЦД 2018, 6; CEDAW 2014, 36).

Брига о деци, упркос промовисању родне равноправности од стране државе, још је увек на женама. Родитељско одсуство могу добити и жене и мушкарци, али у 75% случајева га узимају жене (Numhauser-Henning 2015, 6).

Швеска улаже велике напоре у превенцију и спречавање родно заснованог насиља, али је и даље међу европским државама са највећим бројем пријављених случајева психичког и/или сексуалног насиља почињеног од стране партнера (Ibid., 6).

Кратка анализа друштвеног контекста у Шведској показује да држава улаже велике напоре у постизању родне равноправности у свим аспектима живота, али да још увек постоје родни стереотипи који се утичу на то да жене буду у неповољнијем положају у односу на мушкарце како у области рада тако и у самој породици.

6.3.1.2. Правни оквир проституције у Краљевини Шведској

Правни оквир релевантан за проституцију у Краљевини Шведској чине Устав Краљевине Шведске³⁷⁷ којим су зајемчена људска права и основне слободе, као и КЗ Шведске којим су прописана кривична дела која су у блиској вези са проституцијом.

6.3.1.2.1. Уставне норме о људским правима

Уставом Шведске као највишим правним актом јемче се људска права и основне слободе међу којима се налазе и она која су значајна за правно регулисање проституције и положај жена у проституцији.

Зајемченим правом на физички интегритет сваком је зајемчено да неће бити изложен телесном кажњавању³⁷⁸ што је значајна уставна гаранција ако се има у виду да се проституција одређује као негативна друштвена појава, а жене у проституцији неретко посматрају једнако као и извршиоци кривичних дела.

Уставом Шведске јемчи се право на личну слободу³⁷⁹ што у односу на правни положај жена у проституцији подразумева да могу бити лишене слободе само из разлога и у поступку који је предвиђен законом.

³⁷⁷ Коришћен је текст Устава Краљевине Шведске на енглеском језику. The Constitution of Sweden, <http://www.riksdagen.se/en/SysSiteAssets/07.-dokument--lagar/the-constitution-of-sweden-160628.pdf/>

У даљем тексту: Устав Шведске.

³⁷⁸ Чл. 5. Устава Шведске.

³⁷⁹ Чл. 9. Устава Шведске.

Устав Шведске садржи антидискриминациону одредбу којом је прописана заштита од дискриминације по основу етничког порекла, боје, сексуалне оријентације и сличног.³⁸⁰ Прихваћен неоаболиционистички модел у складу са којим се кажњавају корисници сексуалних услуга и има за циљ спречавање дискриминације жена у проституцији због бављења проституцијом. Неоаболиционистички модел стигму пребацује на кориснике, с обзиром на то да могућност куповине жене представља кршење Уставом зајемчених права и основних слобода. У складу са тим, проституција се сматра неприхватљивом појавом у друштву које се залаже за равноправност жена и мушкараца.

Зајемченим правом на правично и јавно суђење³⁸¹ гарантује се женама у проституцији да ће имати поштено суђење што је значајно са аспекта правног положаја жена у проституцији, као и да ће о њиховима правима и обавезама одлучивати независан и непристрасан суд.

Устав Шведске садржи одредбу којом је прописано да се ниједан закон или одредба не могу усвојити уколико су супротни обавезама које је Краљевина Шведска преузела према Европској конвенцији.³⁸²

Одредбе Устава Шведске којима се јемче претходно наведена људска права и основне слободе су основа на којој се заснива неоаболиционистички модел, а који женама у проституцији омогућава пуно уживање људских права и основних слобода.

6.3.1.2.2. Историјски осврт на законску регулативу која се односи на проституцију

У Шведској проституција до ступања на снагу Закона о забрани куповине сексуалних услуга 1999. године³⁸³, којим се кажњавају лица која купују сексуалне услуге, није била законом забрањена. Законом је било инкриминисано оснивање јавних кућа и подвођење (Schulze et al. 2014, 55). Забрана куповине сексуалних услуга уведена је зато што је проституција била неприхватљива појава за друштво које се залаже за равноправност полова и поштовање људских права.³⁸⁴ Приликом одабира законског

³⁸⁰ Чл. 12. Устава Шведске.

³⁸¹ Чл. 11. Устава Шведске.

³⁸² Чл. 19. Устава Шведске.

³⁸³ Закон о забрани куповине сексуалних услуга ступио је на снагу 1. јануара 1999. године. The Act on prohibiting the purchase of sexual services (SFS 1998:408). Преузето 2. јануара 2019. са <https://www.government.se/articles/2011/03/legislation-on-the-purchase-of-sexual-services/>

³⁸⁴ Влада Шведске имала је велику подршку грађана када је у питању кажњавање купаца сексуалних услуга. Према спроведеним истраживањима у 2002. години чак 76% грађана има позитивно мишљење о законском решењу, а у 2008. години 71%. Овакву подршку шведска Влада није имала према истраживању спроведеном 1996. године када се 67% испитаника изјаснило против инкриминисања куповине сексуалних услуга (Swedish government 2010, 30). Најновија истраживања из 2014. године показују и даље снажну подршку

решења имало се у виду и да сама проституција представља синоним за проститутку, односно жену која се бави проституцијом док су купци невидљиви. Владало је уверење да ће решење којим се кажњавају купци сексуалних услуга бити много ефикасније у борби против проституције (Swedishgovernment 2010, 6). Влада Шведске је заузела став да постојању проституције, али и трговине људима, доприноси потражња (Ibid., 3).

Закон о забрани куповине сексуалних услуга укинут је 2005. године, а одредбе којим се забрањује куповина сексуалних услуга унете су у КЗ Шведске (Мујај and Netscher 2014, 15).

Истраживања спроведена након увођења кривичног дела куповине сексуалних услуга показују да је улична проституција у Шведској преполовљена (Swedishgovernment 2010, 8). Упркос сумњи да су се жене које су се бавиле уличном проституцијом само повукле са улица и наставиле да се баве проституцијом, нема података да је дошло до пораста проституције која се одвија по кућама, хотелима или баровима (Ibid.).

У Шведској је праћен и утицај инкриминисања куповине сексуалних услуга на купце сексуалних услуга. Резултати истраживања спроведеног међу самим мушкарцима као купцима сексуалних услуга у Шведској показали су да је инкриминисање куповине сексуалних услуга имало позитиван ефекат на мушкарце, јер они све мање купују сексуалне услуге.³⁸⁵ Међутим, на основу резултата не може се утврдити шта је заиста на мушкарце утицало да мање купују сексуалне услуге. Да ли је инкриминисање куповине сексуалних услуга заиста утицало на свест мушкараца да куповину сексуалних услуга виде као облик насиља над женама или је у питању страх од кажњавања и осуде друштва.

Подаци из судске праксе показују да су сви осумњичени за кривично дело куповине сексуалних услуга у Шведској у периоду од 1999. до 2008. године били мушкарци (Swedishgovernment 2010, 10). У осам од десет случајева осумњичени су признали извршење кривичног дела куповине сексуалне услуге, јер се у том случају не покреће редован кривични поступак него се одмах изриче казна (Ibid., 11). Претпоставља се да су корисници у највећем броју случајева признали извршење кривичног дела како њихова породица и околина не би сазнали за куповину услуга проституције. Ови подаци показују да кориснике од куповине сексуалних услуга одвраћа превасходно страх да ће се сазнати да користе услуге жена у проституцији, а не искрено уверење да проституција представља облик насиља над женама.

инкриминацији куповине сексуалних услуга која износи 72%, односно 60% мушкараца и 85% жена (Мујај and Netscher 2014, 25).

³⁸⁵ У 1996. години 12,7% мушкараца се изјаснило да је купило у неком периоду живота сексуалну услугу, у 2008. години тај проценат је износио 7,6, у 2011. години 10,2%, док је у 2014. години износио 7,5% (Мујај and Netscher 2014, 23–24).

Проблем са којим се Шведска суочава након инкриминисања куповине сексуалних услуга јесте пораст проституције на интернету (Ibid., 8; Ekberg 2017, 36). Све је више контаката који се успостављају путем интернета и то се посебно односи на млађу популацију.³⁸⁶ Млади своје сексуалне услуге нуде путем огласа на интернету и друштвених мрежа Фејсбук и Твитер (Мујај and Netscher 2014, 21), што указује да су се и особе које се баве проституцијом прилагодиле савременим начинима комуникације. Експанзија проституције на интернету захтева да и надлежни органи прилагоде методе у борби против проституције новонасталој ситуацији како би остваривали позитивне резултате на пољу сузбијања проституције.

6.3.1.2.3. Кривично законодавство Краљевине Шведске релевантно за проституцију

Поред већ споменутог кривичног дела куповине сексуалних услуга, КЗ Шведске инкриминише и друге радње у непосредној вези са проституцијом.

У КЗ Шведске прописано је кривично дело промовисања сексуалних односа у замену за плаћање и кривично дело трговине људима, а ова кривична дела ће бити предмет шире анализе.

6.3.1.2.3.1. *Кривично дело куповина сексуалних услуга*

Према одредбама КЗ Шведске, извршилац кривичног дела куповине сексуалних услуга је лице које набавља повремено сексуални однос у замену за плаћање. Прописана је новчана казна или казна затвора до једне године.³⁸⁷

Кривично дело постоји и у случају када је плаћање обећано и извршено од стране другог лица.³⁸⁸ Да би постојало кривично дело куповина сексуалних услуга довољно је и да само једном буде извршена куповина сексуалне услуге. Значајно је што се кривично дело сматра извршеним и ако је плаћање извршено или обећано од стране другог лица, а не само од лица које користи сексуалну услугу. Оваквом законском формулацијом, законодавац је спречио да лица која су финансијски учествовала у извршењу кривичног дела избегну кривичну одговорност.

Инкриминисање куповине сексуалних услуга имало је за циљ не само смањивање обима проституције у Шведској, него и остваривање бољих резултата на пољу борбе

³⁸⁶ Према истраживању које је спроведено 2014. године, 3/4 огласа у којима се продају сексуалне услуге постављено је од стране млађе популације између 18 и 30 година (Swedish government 2010, 19).

³⁸⁷ Поглавље 6. чл. 11. ст. 1. КЗ Шведске.

³⁸⁸ Поглавље 6. чл. 11. ст. 2. КЗ Шведске.

против трговине људима, јер је како Екберг наводи, непобитно утврђено да се проституција налази у непосредној вези са трговином људима у циљу сексуалне експлоатације (Ekberg 2017, 36).

6.3.1.2.3.2. *Кривично дело промовисања сексуалних односа у замену за плаћање*

У КЗ Шведске прописано је као посебно кривично дело промовисање сексуалних односа у замену за плаћање.

Основни облик кривичног дела постоји када извршилац промовише или недозвољено финансијски експлоатише укљученост другог лица у повремене сексуалне односе у замену за плаћање. Прописана је затворска казна у максималном трајању до четири године.³⁸⁹ Извршилац основног облика кривичног дела је и лице које има право да користи просторије и да те просторије да другом лицу, а касније сазна да се те просторије у потпуности или у значајној мери користе за пружање сексуалних односа у замену за плаћање, након чега пропусти да уради оно што се разумно може очекивати да то престане или се активност настави вршити. И за овај основни облик кривичног дела, извршилац ће бити кажњен казном затвора у максималном трајању до четири године.³⁹⁰ Прописивањем наведеног облика кривичног дела законодавац је имао за циљ да предупреди издавање просторија у циљу вршења проституције, што представља још један вид борбе против проституције.

За тежи облик кривичног дела промовисања сексуалних односа прописана је затворска казна у трајању од две до осам година. Приликом процене да ли је у питању квалификован облик дела пажња ће се усмерити на то да ли је кривично дело било великог обима, да ли је доносило велику финансијску добит или да ли је била укључена безобзирна експлоатација жртве.³⁹¹ О томе да ли у конкретном случају постоји нека од квалификаторних околности, одлучиваће суд.

Кривично дело промовисања сексуалних односа у замену за плаћање је у непосредној вези са проституцијом, јер је претпоставка да су потенцијалне жртве извршиоца управо жене у проституцији. Овим кривичним делом спречава се њихова експлоатација, односно пружа заштита људским правима и основним слободама жена у проституцији.

³⁸⁹ Поглавље 6. чл. 12. ст. 1. КЗ Шведске.

³⁹⁰ Поглавље 6. чл. 12. ст. 2. КЗ Шведске.

³⁹¹ Поглавље 6. чл. 12. ст. 3. КЗ Шведске.

6.3.1.2.3.3. Кривично дело трговина људима

Кривично дело трговине људима у циљу сексуалне експлоатације уведено је у КЗ Шведске 1. јула 2002 године (Permanent delegation of Sweden to the organization for security and co-operation in Europe 2002, 2). У првобитном облику кривично дело трговине људима обухватало је само сексуалну експлоатацију. Након што је Шведска 2004. године ратификовала Палермо протокол, извршене су измене кривичног дела трговине људима тако што су под трговину људима подведени и други облици експлоатације (Johansson 2014, 34).

Кривично дело трговине људима постоји када извршилац користи принуду или превару, тешку ситуацију другог лица или друга недозвољена средства да регрутује, транспортује, чува, прима неко лице са намером да буде искоришћено у сексуалне сврхе, ради одстрањивања органа, војне службе, принудног рада или других послова у ситуацији која је неповољна за то лице. За кривично дело трговине људима прописана је казна затвора у трајању од две до десет година.³⁹² Ова одредба ће се применити и на лице које у наведене сврхе преноси контролу над неким лицем или од другог лица преузима контролу над неким лицем.³⁹³

У случају да је дело извршено према лицу које је млађе од 18 година, извршилац се кажњава за трговину људима, чак и ако ниједно од недозвољених средстава није коришћено приликом извршења кривичног дела.³⁹⁴

Нижу казну, до четири године затвора, КЗ Шведске прописује када је извршен основни облик кривичног дела и облик кривичног дела према лицу млађем од 18 година, мање озбиљан.³⁹⁵ С обзиром на то да у Закону није одређено шта се сматра под мање озбиљним, процену да ли је дело мање озбиљно у сваком конкретном случају доносиће суд.

У пракси Шведска је држава дестинације, порекла, а ређе држава транзита за жене и децу жртве сексуалне експлоатације. Највећи број жртава сексуалне експлоатације су жене из Источне Европе, Источне Азије и Африке (U.S. Department of State 2018, 403). Одређивање Шведске као државе дестинације за жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације, указује да се, упркос инкриминисању куповине сексуалних услуга, Шведска сматра погодним „тржиштем” када је у питању сексуална експлоатација жена.

³⁹² Поглавље 4. чл. 1а ст. 1. КЗ Шведске.

³⁹³ Поглавље 4. чл. 1а ст. 2. КЗ Шведске.

³⁹⁴ Поглавље 4. чл. 1а ст. 3. КЗ Шведске.

³⁹⁵ Поглавље 4. чл. 1а ст. 4. КЗ Шведске.

Преовлађујући облик трговине људима у Шведској је трговина људима у циљу присилне проституције. Уочено је и да су жене и девојчице из Шведске такође осетљива група када је у питању трговина људима у циљу сексуалне експлоатације унутар државе (Ibid.; Ekberg 2017, 40). Овај податак показује да у Шведској, упркос измени кривичног законодавства, постоји потражња за услугама проституције.

Присилна проституција у Шведској одвија се претежно по хотелима, кућама и становима. Жртвама се пре доласка у Шведску представи да ће њихов посао бити повезан са неком врстом сексуалне активности, али када жена стигне у Шведску одузимају јој се документа и она се приморава на проституцију (U.S. Department of State 2010, 309).

У борби против трговине људима у Шведској, показало се да нема довољно обучених припадника полиције за случајеве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације (U.S. Department of State 2015, 322). Национални координатор за борбу против трговине људима је уочио и да се шведска полиција више фокусира на неке друге видове криминала, тако да им трговина људима није приоритет у поступању (U.S. Department of State 2018, 402).

Проблем у погледу непознавања кривичног дела трговине људима препознат је и у раду тужилаца и судија. Праћењем кривичних поступака за кривично дело трговине људима, уочено је да многе судије не разумеју у потпуности кривично дело трговине људима (U.S. Department of State 2015, 322).

Последице се огледају у малом броју осуђујућих пресуда за кривично дело трговине људима. Трговци људима у највећем броју случајева буду правоснажно осуђени за кривично дело куповина сексуалних услуга (GRETA 2014, 49). У том смислу, GRETA је 2014. године упутила препоруке да се судије које раде на случајевима трговине људима морају стручно усавршавати (GRETA 2014, 8). У циљу стручног усавршавања судија, организоване су обуке судија за које они нису показали интересовање због страха да се на тај начин утиче на њихову независност и непристрасност (U.S. Department of State 2015, 322). Овакво опредељење судија ће се негативно одразити на борбу против трговине људима, јер извршиоцима неће бити изрицане адекватне санкције.

Шведске власти имају проблем са великим бројем својих држављана који ступају у сексуалне односе са децом ван граница Шведске. Процењује се да између 4.000 и 5.000 држављана Шведске годишње почини кривично дело сексуалног злостављања детета (и) ван граница Шведске, упркос томе што је ово дело кажњиво и када је почињено ван територије Шведске.³⁹⁶ Влада Шведске активно ради на превенцији коришћења услуга

³⁹⁶ Поглавље 6. КЗ Шведске.

дечијег секс-туризма у иностранству, а у том циљу Министарство иностраних послова је на свом сајту поставило обавештење да је кажњиво и сексуално злостављање деце почињено у иностранству (U.S. Department of State 2015, 323). Упркос бројним активностима на превенцији и сузбијању коришћења услуга дечјег секс-туризма, још увек нема индикатора да долази до смањења ове појаве (U.S. Department of State 2018, 403).

Шведске власти сарађују за невладиним организацијама на пољу борбе против трговине људима. Држава одобрава средства невладиним организацијама које раде са мушкарцима који су куповали сексуалне услуге како би их одвратили од понављања кривичног дела (U.S. Department of State 2013, 365). Пажња која се посвећује рехабилитацији купаца сексуалних услуга има уједно за циљ превенцију проституције и трговине женама у циљу сексуалне експлоатације.

Анализа стања у области трговине људима показује да у Шведској постоје проблеми у борби против трговине људима. Упркос инкриминисању куповине сексуалних услуга и трговине људима Шведска је и даље државе дестинација за жртве трговине људима у сврху сексуалне експлоатације.

Број шведских државалања који купују сексуалне услуге у иностранству показује да купци сексуалних услуга нису променили своје навике него да их практикују у државама у којима није инкриминисана куповина сексуалних услуга.

Проблеми из праксе говоре да би било пожељно да надлежне установе у Шведској наставе са акцијама у правцу едукације потенцијалних купаца сексуалних услуга у Шведској како би дошло до стварне промене односа према куповини сексуалних односа, односно према женама у проституцији.

6.3.1.3. Положај жена у проституцији

Проституција у Шведској није нелегална делатност, те се жене које се њоме баве могу пријавити као samozапослене, плаћати порезе и доприносе, уколико желе да остваре право по основу радног односа, социјално, здравствено и пензијско осигурање (Schulze et al. 2014, 53). Међутим, оне не могу регистровати проституцију као своју делатност. У пракси, због високих пореских обавеза, жене се одлучују за рад на црно (Wagenaar et al. 2013, 115–116), због чега не остварују права по основу рада.

Уличном проституцијом, чији је обим значајно смањен, баве се у 80% случајева жене страног држављанства из економски неразвијених држава (Мујај and Netscher 2014, 9). Посебно је приметан велики број жена из Нигерије и Румуније што изазива сумњу да су ове жене заправо жртве трговине људима.

Истраживања спроведена међу женама у проституцији у Шведској показују да оне сматрају да је инкриминисањем куповине сексуалних услуга угрожено њихово право на слободан избор занимања, јер држава неоправдано одбија да направи разлику између добровољне и присилне проституције (Swedish government 2010, 34; Gould 2001, 440; Östergren). Став жена у проституцији је да доброволну проституцију треба легализовати као делатност. Жене које се баве проституцијом истичу да је прописивање кривичног дела куповина сексуалних услуга допринело њиховој стигматизацији (Ibid.). Мада је инкриминисање куповине сексуалних услуга требало да утиче на побољшање њиховог положаја, жене у проституцији тврде да је постигнут супротан ефекат. Према овим ставовима треба имати резерву, јер је упитно да ли су жене које износе ставове о потреби легализације проституције жене које се на основу своје слободне одлуке баве проституцијом или су у питању жене жртве трговине људима које су принуђене да исказују ставове трговаца људима. Екберг наводи да су резултати спроведених истраживања показали да инкриминисање куповине сексуалних услуга није имало негативних последица по жене у проституцији, као и да је допринело смањењу обима проституције у Шведској (Ekberg 2017, 36–37).

6.3.2. ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У КРАЉЕВИНИ НОРВЕШКОЈ

6.3.2.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Краљевини Норвешкој

Норвешка је држава са око 5.500.000 становника, од тога има незнатно више мушкараца 50,1% у односу на 49,9% жена.³⁹⁷

У Норвешкој више мушкараца него жена завршава образовање највишег степена. Жене се опредељују за школовање у области здравства, неге, образовања, бриге о деци и спорта. Док се жене опредељују за друштвене науке, мушкарци су окренути природним и техничким наукама (Hamre 2018, 9; Norwegian Ministry of Culture 2020, 26).

На тржишту рада, упркос напорима државе, још увек није постигнута равноправност између мушкараца и жена. Одабир различитих области у којима се образују жене и мушкарци, има за последицу да се жене и мушкарци запошљавају и у различитим секторима (Hamre 2018, 12; Norwegian Ministry of Culture 2020, 26). Жене су запослене у ниже плаћеним областима, укључујући и здравствени сектор (Hamre 2018, 13).

³⁹⁷ Преузето 4. марта 2020. године са <https://countrymeters.info/en/Norway>.

Број жена на позицијама одлучивања расте, али још увек већину ових места заузимају мушкарци (Ibid., 26; CEDAW 2016,7). Уговоре са непуним радним временом закључују преваходно жене. У Норвешкој 37% жена ради непуно радно време, мада је у последњих десет година приметан пад жена које се опредељују за непуно радно време, односно жене све чешће бирају пуно радно време (Hamre 2018, 12). У јавном сектору 70% запослених су жене. У приватном сектору је другачија ситуација, 60% запослених чине мушкарци. Мушкарци у Норвешкој зарађују више од жена, а на разлику посебно утичу бонуси и плаћени прековремени рад које остварују мушкарци. Јаз у платама је већи у приватном него у јавном сектору (Ibid., 16). У последњих десет година, у Норвешкој се незапосленост креће у распону од 2,5 до 47%, при чему је више незапослених мушкараца него жена (Ibid., 13).

Брига о домаћинству и деци претежно је на жени. Мајке деце старе између 0 и 6 година проводе више времена у кући са децом него очеви, али се ова ситуација полако мења, јер је уочено да се све више мушкараца посвећује кућним пословима и бризи о деци (Ibid., 22). У поређењу са женама из других европских држава, жене у Норвешкој много више времена посвећују образовању и плаћеном раду него кућним пословима (Ibid., 23).

Жртве насиља у Норвешкој подједнако су мушкарци и жене. Међутим, док су мушкарци најчешће жртве лица са којима никада нису били у контакту и то на јавним местима, жене су најчешће жртве насиља на радном месту и код куће. Жртве сексуалних деликата у 82% случајева су жене. Жене су и у 64% случајева жртве малтретирања лица са којима су у блиском односу (Ibid., 25).

Анализа социо-економског положаја жена у Норвешкој, иако је у питању држава која често служи као пример државе у којој је остварена родна равноправност, показује распрострањеност родних стереотипа и постојање јасно дефинисаних родних улога, које жене у Норвешкој још увек спутавају у јавном и приватном животу.

6.3.2.2. Правни оквир проституције у Краљевини Норвешкој

Краљевина Норвешка је следила Краљевину Шведску у промени законодавства којим је регулисана проституција.

У Краљевини Норвешкој правни оквир релевантан за истраживање проституције чине Устав Краљевине Норвешке³⁹⁸ и КЗ Норвешке.

³⁹⁸ Коришћен је текст Устава Краљевине Норвешке на енглеском језику. The Constitution of Norway 1814. Преузето са <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/constitutionenglish.pdf>. У даљем тексту: Устав Норвешке.

6.3.2.2.1. Уставне норме о људским правима

У Уставу Норвешке садржана је уставна одредба која прописује да је власт обавезна да поштује и осигура људска права како она која су прописана Уставом тако и она људска права садржана у међународним уговорима који су обавезујући за Норвешку.³⁹⁹ Ова уставна одредба обавезује законодавца да приликом правног регулисања проституције узме у обзир и људска права и основне слободе зајемчене међународним документима које је Норвешка ратификовала.

Значајна за правно регулисање проституције и правни положај жена у проституцији је уставна гаранција којом се јемчи да нико не може бити изложен нехуманим и деградирајућим поступцима или казнама.⁴⁰⁰ Такође, значајна за правно регулисање проституције, ако се има у виду вулнерабилност жена у проституцији, је и одредба којом се забрањује држање у ропству и принудан рад.⁴⁰¹ У Уставу Норвешке се јемчи да ће држава штитити право на живот, супротстављајући се тортури, ропству, принудном раду и другим облицима нехуманог или понижавајућег поступања,⁴⁰² а да ће се законом регулисати спровођење уговора којима се она јемче.

Уставом Норвешке прописано право на слободу⁴⁰³ са аспекта правног положаја жена у проституцији значи да оне могу бити лишене слободе само из разлога и у поступку који је предвиђен законом.

Уставом зајемчено право на независан и непристрасан суд,⁴⁰⁴ женама у проституцији гарантује да ће се о њиховима правима и обавезама одлучивати у правичном судском поступку.

Анализа уставних одредби којима се јемче основна људска права и слободе даје на увид да су у Уставу Норвешке наведена поједина права и основне слободе, док на остала, садржана у ратификованим међународним уговорима, упућује уставна одредба. Прихватање неоаболиционистичког модела у Норвешкој указује да је законодавац тежио ка томе да се женама у проституцији обезбеди пуно уживање људских права и основних слобода.

³⁹⁹ Чл. 92. Устава Норвешке.

⁴⁰⁰ Чл. 93. ст. 2. Устава Норвешке.

⁴⁰¹ Чл. 93. ст. 3. Устава Норвешке.

⁴⁰² Чл. 93. ст. 4. Устава Норвешке.

⁴⁰³ Чл. 94. Устава Норвешке.

⁴⁰⁴ Чл. 95. Устава Норвешке.

6.3.2.2.2. Кривично законодавство Краљевине Норвешке релевантно за проституцију

Поред кривичног дела куповина сексуалних услуга, КЗ Норвешке прописује кривично дело промовисања проституције и кривично дело трговине људима која ће бити предмет шире анализе.

6.3.2.2.2.1. Кривично дело куповина сексуалних услуга

Норвешка је 2009. године, по узору на Шведску, такође инкриминисала куповину сексуалних услуга. Мотив за увођење забране куповине сексуалних услуга у кривично законодавство Норвешке била је ефикаснија борба против трговине људима која је добијала све веће размере.⁴⁰⁵ Резултати истраживања које је претходило увођењу неоаболиционистичког модела показали су да би прописивање куповине сексуалних услуга као кривичног дела уз кривично дело трговина људима учинило Норвешку мање атрактивном државом за трговце људима (Ekberg 2016, 5).

Према КЗ Норвешке, кривично дело куповина сексуалних услуга постоји када извршилац: набави сексуални однос или било коју другу сексуалну радњу за себе или друго лице у замену за плаћање или уз договор да ће извршити плаћање; набави сексуални однос или другу сексуалну радњу у замену да друго лице плати или пристане да плати и уколико плаћањем, договором да ће извршити плаћање или да ће друго лице платити или пристати да плати, наведе друго лице да изврши радње које су еквивалентне сексуалном односу са њим. Прописана је алтернативно новчана или затворска казна у трајању до шест месеци, а могу се кумулативно изрећи и обе казне.⁴⁰⁶

У норвешком КЗ прописан је и један квалификовани облик кривичног дела куповина сексуалних услуга. Квалификовани облик кривичног дела постоји када је сексуални однос или чин посебно понижавајући по својој природи, али није кажњив по

⁴⁰⁵ Током 2003. године на улицама Осла почеле су се појављивати жене из Нигерије које су нудиле своје сексуалне услуге. У току 2003. године евидентиране су две жене из Нигерије које су продавале своје сексуалне услуге, 2004. године овај број је порастао на 128 жена, док је 2006. године у Ослу било око 400 жена пореклом из Нигерије. Посебан револт ове жене изазвале су када су се из делова града у којима су се незванично окупљале жене које се баве проституцијом преместиле на познату Карл Јохан улицу. Ова улица је туристичка атракција града Осла, место где се налазе бројне продавнице, одржавају свечаности, те је за градске власти, али и грађане било недопустиво да се у њој почну окупљати жене које се баве проституцијом. Осим што су окупирале најпознатију улицу, жене из Нигерије су на агресиван начин нудиле своје сексуалне услуге.

Ова дешавања су током 2006. године проузроковала велике дебате и на самој политичкој сцени Норвешке. Са једне стране, жене из Нигерије су реметиле јавни ред у Ослу, а са друге стране било је очигледно да су оне жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације. Жене из Нигерије су подстакле норвешке власти да озбиљно почну разматрати могућност увођења забране куповине сексуалних услуга (Bucken Knapp, Gregg and Karlsson Schaffer, Johan, 1–6).

⁴⁰⁶ Чл. 316. КЗ Норвешке.

другом закону. За квалификовани облик прописана је казна затвора у трајању до једне године.⁴⁰⁷

У складу са одредбама КЗ Норвешке, кривично дело куповине сексуалних услуга постоји када лице издејствује повремено сексуални однос у замену за плаћање. Да би постојало кривично дело куповина сексуалних услуга довољно је и да само једном буде извршена куповина сексуалне услуге.

Кривично дело сматра се извршеним и ако је плаћање извршено или обећано од стране другог лица, а не само од лица које користи сексуалну услугу.

Санкција може бити новчана или затворска до шест месеци, а постоји могућност да се кумулативно изрекне новчана и затворска казна. Код квалификованог облика, квалификаторна околност се огледа у посебно понижавајућој природи извршеног сексуалног односа или чина.

Истраживања спроведена након увођења кривичног дела куповине сексуалних услуга показују да је улична проституција у Норвешкој преполовљена.⁴⁰⁸

Када је реч о проституцији која се одвија у хотелима, становима, клубовима или другим местима, не постоје подаци на основу којих би се са прецизношћу утврдило колики је утицај постигнут инкриминисањем куповине сексуалних услуга. Приметно је да су цене сексуалних услуга пале, што говори у прилог пада потражње. Уочено је да жене, након увођења забране, много чешће мењају место боравка, што такође говори у прилог чињеници да је клијената мање, те сада морају путовати како би оствариле очекивану зараду. Процена коју треба са резервом прихватити јесте да је проституција која се одвија у затвореном простору, након инкриминисања куповине сексуалних услуга, опала за 10–15% у односу на 2008. годину (Storm et al. 2014, 2). Међутим, како је дошло до много већег смањења уличне проституције у односу на затворену проституцију, учешће затворене проституције у укупном тржишту проституције је порасло, те она према подацима из 2008. године износи 55% укупног тржишта, док преостали део од 45% чини улична проституција (Amnesty International 2016, 22).

Запажено је и да, након инкриминисања куповине сексуалних услуга, купци сексуалних услуга захтевају од жена у проституцији да долазе код њих, јер се на тај начин смањује могућност да их полиција открије (Ibid., 63). Са аспекта жена у проституцији одлазак код муштерија у стан представља потенцијалну опасност, јер жена не зна са каквом муштеријом ће се сусрести.

⁴⁰⁷ Чл. 316. КЗ Норвешке.

⁴⁰⁸ У Норвешкој је увођење забране највише утицало на смањење уличне проституције у Ослу која је смањена од 45% до 60% у односу на период пре увођења забране (Storm, et al. 1).

Жене које се баве проституцијом у Норвешкој су уверења да је прописивање куповине сексуалних услуга имало утицај на купце са којима су имале изграђен добар однос, док је у односу на проблематичне купце остало без ефекта (Ibid., 85–86). Њима, након инкриминисања куповине сексуалних услуга, остаје могућност да насилне муштерије пријаве полицији, што би требало превентивно да утиче на ове кориснике и спречи вршење насиља над женама у проституцији.

Инкриминисање куповине услуга проституције у Норвешкој, према доступним подацима (Storm et al. 2015, 3), није искоренило проституцију, али је допринело смањењу коришћења услуга проституције од стране мушкараца као најчешћих купаца. Санкционисање купаца сексуалних услуга допринело је смањењу обима проституције, што је постављено као циљ у међународним документима. Стога се може закључити да неоаболиционистички модел испуњава постављене међународне стандарде, те да се увођењем овог модела у складу са објављеним резултатима постигао и крајњи циљ – смањење обима проституције.

6.3.2.2.2. *Кривично дело промовисање проституције*

Кривично дело промовисање проституције налази се у непосредној вези са проституцијом. Ово кривично дело има основни и лакши облик. Основни облик кривичног дела обухвата промовисање ангажовања других лица у вршењу проституције, издавање просторија уз договор да се користе за проституцију или издавање просторија које услед крајње непажње резултира издавањем у сврху вршења проституције. Казна може бити новчана или затворска у трајању до шест година.⁴⁰⁹ Запажа се да су прописивањем овог облика кривичног дела, осим посредника у проституцији, извршиоци кривичног дела постали и закуподавци станова који издају станове у сврху вршења проституције.⁴¹⁰

Под лакши облик кривичног дела промовисање проституције подводи се путем јавног огласа нуђење, организовање или тражење услуга проституције. У овим случајевима извршилац ће се казнити новчаном казном или казном затвора у трајању до

⁴⁰⁹ Чл. 315. ст. 1. КЗ Норвешке.

⁴¹⁰ До 1990. године проституцијом су се бавиле Норвежанке, а преовладавао је улични вид проституције. У првој половини деведесетих година XX века долази до првог поремећаја тржишта када су у Норвешку, претежно у Осло, дошле Тајланђанке и отвориле салоне масаже у којима се обављала проституција. Полиција је између 1993. и 1996. године покренула акцију затварања салона, међутим они су се поново отворили али на периферији Осла. Затварање салона имало је за последицу да су Норвежанке које су се бавиле проституцијом у салонима масаже у страху од полицијских акција почеле изнајмљивати станове за бављење проституцијом. Вршење проституције по изнајмљеним становима имало је за последицу измену у регулисању кривичног дела промовисање проституције, тј. инкриминисање издавања станова за вршење проституције (Amnesty International 2016, 22–23).

шест месеци.⁴¹¹ Законодавац је приликом одређења кривичног дела промовисање проституције дефинисао шта се подразумева под појмом проституције. Проституција постоји када се лице бави сексуалним активностима или врши сексуалну радњу са другим лицем у замену за плаћање.⁴¹² Мишљења смо да је законодавац дефинисао појам проституције како приликом утврђивања постојања овог кривичног дела не би постојала недоумица око тога шта се подразумева под појмом проституције.

На основу инкриминисаних радњи може се закључити да ће извршиоци кривичног дела промовисање проституције најчешће бити посредници између жена и купаца, макрои. Прописивањем овог кривичног дела законодавац је пружио заштиту женама у проституцији од лица чији је једини циљ стицање прихода њиховом сексуалном експлоатацијом.

6.3.2.2.2.3. *Кривично дело трговина људима*

Норвешка је инкриминисала трговину људима након ратификације Палермо протокола 2003. године⁴¹³ (Amnesty International 2016, 17).

Извршилац кривичног дела трговине људима је лице које силом, претњом, злоупотребом беспомоћности другог лица или других недозвољених средстава експлоатише друго лице у сврху проституције или у друге сексуалне сврхе, присилног рада или присилних услуга, укључујући просјачење, војну службу у иностраној држави, уклањања било ког органа тог лица или уколико подстиче друго лице да допусти да буде употребљено у те сврхе. Прописана је затворска казна у трајању до шест година.⁴¹⁴ Из одређења кривичног дела трговине људима уочава се да законодавац, поред сексуалне експлоатације, као посебан облик експлоатације прописује експлоатацију која се врши ради проституције.

Прописана је затворска казна у максималном трајању до шест година затвора што је ниска казна када се узме у обзир да кривично дело трговине људима представља кршење елементарних људских права. Ниска затворска казна не може ни превентивно утицати на потенцијалне извршиоце због високе финансијске добити које извршиоци остварују вршећи ово кривично дело.

Извршилац ће се казнити истом казном ако прави договор који има за циљ неки од наведених облика експлоатације или наводи на њих, набавком, транспортом или примањем

⁴¹¹ Чл. 315. ст. 2. КЗ Норвешке.

⁴¹² Чл. 315. ст. 3. КЗ Норвешке.

⁴¹³ Краљевина Норвешка је ратификовала Палермо протокол 23. септембра 2003. године. Видети: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-12-a&chapter=18&lang=en

⁴¹⁴ Чл. 257. ст. 1. КЗ Норвешке.

таквог лица, уколико на било који други начин помаже и подстиче такву експлоатацију или навођење и ако даје новац или било коју другу корист у циљу добијања сагласности за такву експлоатацију од било ког лица које је на позицији власти у односу на оштећену страну или прима такву исплату или какву другу корист.⁴¹⁵

Уколико је жртва лице млађе од 18 година, извршилац ће се казнити прописаном казном без обзира да ли је употребио силу или претњу, злоупотребу беспомоћности или други облик противправног понашања. На кривичну одговорност извршиоца неће утицати постојање заблуде о старосном добу пасивног субјекта.⁴¹⁶

Трговина људима је кривично дело које је уперено против људских права и основних слобода, те је значајно што је законодавац искључио могућност да позивање извршиоца на постојање заблуде у погледу старосне доби лица које је жртва утиче на његову кривичну одговорност.

Квалификовани облик трговине људима постоји ако је кривично дело извршено: према лицу које је млађе од 18 година; уколико је приликом извршења кривичног дела коришћено тешко насиље или принуда и уколико је дело произвело значајну финансијску добит за извршиоца. За ове квалификоване облике закон прописује затворску казну до десет година.⁴¹⁷ Када је кривично дело извршено према лицу млађем од 18 година, својство пасивног субјекта утиче да ово буде квалификовани облик кривичног дела. Примена тешког насиља или принуде као средства извршења утиче да у конкретном случају постоји квалификовани облик кривичног дела. Квалификаторну околност представља и значајна финансијска добит коју извршилац стиче извршењем дела, међутим закон не прописује који је то износ који представља значајну финансијску добит, што значи да ће у сваком конкретном случају оцену да ли је у питању значајна финансијска корист дати суд.

Норвешка је претежно земља дестинације када су у питању жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације, а у мањој мери држава порекла и транзита. Највећи број жртава трговине људима потиче из Источне Европе и Африке (U.S. Department of State 2018, 334). Инкриминисање куповине сексуалних услуга очигледно није утицало да трговци људима почну заобилазити Норвешку.

У Норвешкој, трговцима људима иде у прилог и то што тужиоци, услед недовољног познавања кривичног дела трговине људима, случајеве трговине људима

⁴¹⁵ Чл. 257. ст. 2. КЗ Норвешке.

⁴¹⁶ Чл. 257. ст. 3. КЗ Норвешке.

⁴¹⁷ Чл. 257. ст. 4. КЗ Норвешке.

подводе под кривично дело промовисања проституције. Овакво поступање тужилаца има за последицу изрицање благих казни трговцима људима (U.S. Department of State 2015, 267–268). GREТА је упутила препоруке норвешким властима да је неопходно да се спроведу додатне стручне обуке за тужиоце, судије, полицијске службенике и адвокате који поступају у случајевима трговине људима (GREТА 2013, 8). У том погледу Влада Норвешке је организовала стручна усавршавања како би се уклонили недостаци у њиховом поступању, а све у циљу ефикасније примене Закона (U.S. Department of State 2015, 267–268).

Влада Норвешке финансира рад невладиних организација које раде на рехабилитацији жртава трговине људима (U.S. Department of State 2016, 292), што показује да власт придаје велики значај и подстиче рад невладиних организација на пољу борбе против трговине људима.

Анализа стања у области трговине људима показује да у Норвешкој постоје проблеми у борби против трговине људима, које Влада препознаје и ради на њиховом решавању, превасходно на пољу континуиране обуке запослених у органима надлежним за борбу против трговине људима. За кривична дела која су релевантна за проституцију, а посебно када је реч о кривичном делу трговине људима неопходно је да буду прописане затворске казне адекватне висине које би имале и превентивно дејство у односу на потенцијалне извршиоце ових кривичних дела у правцу њиховог уздржавања од експлоатисања жена у проституцији.

6.3.2.3. Положај жена у проституцији

У Норвешкој је инкриминисање куповине сексуалних услуга негативно утицало на положај жена у проституцији. Иако се очекивало да, након инкриминисања куповине сексуалних услуга, полиција пажњу усмери на купце сексуалних услуга, у пракси полиција врши притисак на жене у проституцији (Amnesty International 2016, 18). Према подацима Амнести Интернешнала (Amnesty International) норвешка полиција врши притисак на жене у проституцији на основу закона који регулишу имиграциону област, а који им омогућавају да депортују жене мигранткиње које се баве проституцијом, иако они податке о смањењу броја жена у проституцији и укупног тржишта проституције представљају искључиво као резултате измене у законском регулисању проституције (Ibid., 24).

У периоду од 2007. до 2011. године у Норвешкој је спроведена полицијска акција под називом „Бескућник”, која је имала за циљ иселјавање жена које се баве

проституцијом из њихових домова. Полицијска акција је спроведена на основу одредбе чл. 315. КЗ Норвешке⁴¹⁸ према којој је забрањено издавање места за рад или становање уколико се има сазнање да ће се на тим местима вршити проституција. Полиција је, позивајући се на кривично дело промовисања проституције, улазила у станове и салоне за масажу и исељавала жене. Закуподавцима је давано образложење да, захваљујући брзом исељењу жена, неће бити процесуирани за кривично дело промовисања проституције (Ibid., 31–32). Наведену акцију искористили су поједини закуподавци станова да повећају цену закупнина женама које се баве проституцијом у замену за непријављивање полицији (Ibid., 11). Организација Амнести Интернешнал (Amnesty international) је, након истраживања проституције у Норвешкој, изнела закључак да је приликом инкриминисања куповине сексуалних услуга стављено као приоритет смањивање тржишта проституције у односу на права жена у проституцији (Ibid., 12).

Званично, операција „Бескућник” је завршена 2011. године, али постоје информације да се исељавање жена које се баве проституцијом и даље обавља, иако не у толикој мери, и да су акције усмерене преваходно на жене из Нигерије (Ibid., 33). Жене мигранткиње које се баве проституцијом изложене су честим контролама полиције која их редовно легитимише. Поучене догађајима током операције „Бескућник” оне често одбијају да дају адресу свог пребивалишта због чега подлежу кажњавању. На основу изречене казне формира се криминални досије који утиче на одлуку о добијању боравишне дозволе (Ibid., 49–51).

Податак да је 2014. године 90% жена у уличној проституцији имало страно држављанство у поређењу са 67% у 2005. години (Ibid., 21), указује да репресивне мере уперене против жена у проституцији не дају резултате и да је, упркос увођењу забране куповине сексуалних услуга, Норвешка и даље држава дестинације када су у питању жене жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације.

Анализа положаја жена у Норвешкој указује да би било пожељно да, у складу са кривичним законодавством, норвешке власти репресивне мере усмере ка корисницима услуга проституције уместо ка женама у проституцији. Мере уперене против жена у проституцији показују да власти не примењују одредбе КЗ Норвешке, него да се против проституције боре кажњавањем жена у проституцији.

⁴¹⁸ Удруживање неколико жена које се баве проституцијом у циљу повећање безбедности, изнајмљивање станова или хотелских соба за бављење проституцијом, као и друге активности које омогућавају женама да организују бављење проституцијом подводе се под кривично дело промовисања проституције из чл. 315. КЗ Норвешке, што у пракси онемогућава жене у проституцији да се баве пружањем сексуалних услуга (Amnesty International 2016, 61).

6.3.3. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРОПИСА КРАЉЕВИНЕ ШВЕДСКЕ И КРАЉЕВИНЕ НОРВЕШКЕ

Према кривичном законодавству Краљевине Шведске и Краљевине Норвешке куповина сексуалних услуга представља кривично дело. Извршиоци кривичног дела су корисници услуга проституције, док жене које се баве проституцијом не подлежу законском санкционисању. Законодавац се у овим државама определио да кажњавањем корисника услуга проституције утиче на смањење обима проституције, али и трговине женама у циљу сексуалне експлоатације, поштујући установљене међународне стандарде у борби против проституције. Међутим, подаци из праксе показују да полиција није одустала од репресивних мера према женама које се баве проституцијом, посебно када се ради о женама мигранткињама, а које су најчешће заправо жртве трговине људима.

Проблем који је, и након измене у законском регулисању проституције, актуелан у Шведској и Норвешкој је управо трговина женама у циљу присилне проституције. Може се пронаћи неколико узрока за овакву ситуацију. Један од узрока може бити повлачење држављанки Шведске и Норвешке из проституције након инкриминисања куповине сексуалних услуга, што је оставило празан простор за довођење жена које су жртве трговине људима у сврху сексуалне експлоатације. Узрок може бити и поступање полиције која је, упркос декриминализацији жена које се баве проституцијом, у пракси мере против проституције усмерила управо ка њима. Примењујући прописе којима се регулише јавни ред и мир према женама у проституцији, мушкарци као корисници се охрабрују да купују сексуалне услуге, што подстиче трговину женама у циљу сексуалне експлоатације.

С обзиром на то да је трговина женама у циљу сексуалне експлоатације и даље распрострањена у Шведској и Норвешкој, било би пожељно, као што је већ поменуто, да полиција мере против проституције усмери ка купцима сексуалних услуга. У циљу борбе против трговине женама неопходно је да дође и до измена у кривичном законодавству, те да законодавац инкриминише коришћење услуга жртава трговине људима. Истовремено, у пракси, потребно је да се изричу строже кривичне санкције за кривично дело трговине људима како би се у будућности постизали бољи резултати и на пољу сузбијања трговине женама у циљу сексуалне експлоатације.

6.4 ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У ДРЖАВАМА КОЈЕ ПРИХВАТАЈУ ПРОХИБИЦИОНИСТИЧКИ ПРИСТУП РЕГУЛИСАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ

Као што је у уводном делу овог поглавља наведено, од држава које прихватају прохибиционистички приступ у регулисању проституције, за истраживање је изабран правни оквир Црне Горе и Републике Хрватске.

6.4.1. ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

6.4.1.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Црној Гори

Црна Гора је након Другог светског рата била једна од конститутивних република Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Након распада државе, заједно са Републиком Србијом формирала је Савезну Републику Југославију 1992. године. Од 2003. године до 2006. године са Републиком Србијом била је у Државној заједници Србија и Црна Гора. Црна Гора је постала независна држава 2006. године. У октобру 2007, потписала је Споразум о стабилизацији и придруживању у Луксембургу. Преговарачки процес између Црне Горе и Европске уније започео је 29. јуна 2012. године.⁴¹⁹

Црна Гора, према подацима из 2020. године има 629.500 становника, од тога 50,9% чине жене, а 49,1% су мушкарци.⁴²⁰

Резултати истраживања спроведеног 2012. године показали су да је у црногорском друштву присутно мишљење „да је женама место у кући, а не у јавном и политичком животу” (Уљаревић и др., 17). Према закључцима CEDAW-а, у Црној Гори постоји правни оквир који омогућава једнако учешће жена и мушкараца у политичком животу, али у пракси, у политичком животу доминирају мушкарци (ОЕБС 2019; CEDAW 2016, 23). Истраживање спроведено међу женама у Црној Гори, показало је да и саме жене сматрају да се мушкарци „третирају као пожељнији на радном мјесту од жена; зарађују веће плате и добијају високе позиције” (ОЕБЦ 2019, 16).

У Црној Гори чак 56% становништа има став да, уколико један супружник треба да буде запослен, то би требало да буде мушкарац, а овај став дели и свака друга жена. Када су у питању послови у домаћинству, 55% становништва сматра да ови послови више одговарају женама него мушкарцима, а исто мишљење има 46% жена, док 43% становништва мисли да је брига о деци мајчина дужност, које мишљење заступа и 39% жена. Чак 60% жена сматра да учешће мушкарца у пословима у вези са домаћинством није довољно (Уљаревић и др., 18), док се истовремено њихов рад код куће „не признаје и не поштује” (ОЕБС 2019, 15). Податак да је међу корисницима старосних и инвалидских пензија само 33% жена (Завод за статистику Црне Горе 2019, 92) најупечатљивије манифестује неактивност жена на тржишту рада.

Истраживање о животним условима из децембра 2018. године показало је да у Црној Гори постоји висок ризик од сиромаштва и социјалне искључености, посебно када

⁴¹⁹ Преузето 19. фебруара 2020. са <http://www.me/index.php/cg/>.

⁴²⁰ Преузето 8. марта 2020. са <https://countrymeters.info/en/Montenegro>.

су у питању деца, ниско квалификоване особе, као и становништво које живи у руралним подручјима (Европска комисија 2019, 78; УНДП⁴²¹).

Упркос предузетим мерама које треба да обезбеде виши ниво равноправности између жена и мушкараца, у Црној Гори се жене сусрећу са дискриминацијом, посебно када су у питању уговори о раду на неодређено време и остваривању права на плаћено породилско одсуство. Држава је кроз разне иницијативе и пројекте афирмисала запошљавање жена, а резултати се очекују тек у наредним годинама. У јавном сектору раде образованије жене него у приватном сектору, које имају боље послове од мушкараца, али због родне дискриминације оне зарађују мање. Самохрани родитељи још увек немају довољну подршку од државе (Европска комисија 2019, 79).

Када је реч о насиљу у породици број пријављених случајева насиља у породици је у порасту (CEDAW 2016, 11). Чак 92% становника Црне Горе сматра да насиље у породици постоји (Уљаревић и др., 69). Алармантан је податак да је свака четврта особа уверења да „постоје ситуације у којима је насиље оправдано” (Ibid., 69), док једна трећина жена тврди да су у црногорском друштву присутни ставови да је жртва сама крива што је претрпела насиље (ОЕБС 2019). Жртве породичног насиља у 2017. години у највећем броју су биле жене (Завод за статистику Црне Горе 2019, 114). Од укупног броја осуђених лица у 2017. години за кривично дело насиље у породици, 96,6% су биле особе мушког пола, а 3,4% особе женског пола (Завод за статистику Црне Горе 2019, 118). Проблем у црногорском друштву представља и сам однос жена према породичном насиљу, јер 42% жена породично насиље посматра као приватну ствар коју треба решавати у оквиру породице (ОЕБС 2019, 18).

Један од највећих изазова Црне Горе у будућем периоду, на чему инсистира и УНДП, је сузбијање сиромаштва кроз унапређење социјалне заштите и запошљавање становништва, као и ефикаснија борба против насиља у породици које се у црногорском друштву још увек види као прихватљиво средство за решавање проблема унутар породице.

6.4.1.2. Правни оквир проституције у Црној Гори

Правни оквир проституције у Црној Гори чине уставне норме о људским правима, као и релевантни законски прописи у домену прекршајног и кривичног права.

⁴²¹ УНДП – Програм Уједињених нација за развој. Преузето 18. фебруара 2020. са <https://www.me.undp.org/content/montenegro/sr/home/countryinfo.html#Uvod>.

6.4.1.2.1. Уставне норме о људским правима

Уставом Црне Горе⁴²² као највишим правним актом јемче се људска права и основне слободе међу којима се налазе и она која би било пожељно да буду полазиште за законодавца приликом правног регулисања проституције.

Уставом ЦГ зајемчено је право на достојанство личности.⁴²³ Ово је релевантна уставна гаранција за законско регулисање проституције у Црној Гори. Проституција је у супротности са правом на достојанство личности и из тог разлога неприхватљива. Законодавац је у обавези да у законско решење које се односи на проституцију имплементира уставну одредбу којом се гарантује право на достојанство личности, те у складу са њом пропише кажњавање корисника услуга проституције.

У Уставу ЦГ садржана је антидискриминациона одредба према којој је забрањена дискриминација по било ком основу.⁴²⁴ У складу са прохибиционистичким моделом у Црној Гори, санкционисању подлежу само лица која се одају проституцији, а која су у највећем броју жене. Наведено указује да се оваквим прохибиционистичким приступом дискриминишу жене у проституцији, с обзиром на то да није прописано кажњавање корисника као равноправних учесника у проституцији, који су најчешће мушкарци.

Уставом ЦГ јемчи се право на личну слободу, што за жене које се баве проституцијом у Црној Гори, држави која прихвата прохибиционистички модел, значи да могу бити лишене слободе само из разлога и у поступку који је предвиђен законом.

За правно регулисање проституције и правни положај жена у проституцији важна је уставна одредба којом се јемчи да нико не сме бити подвргнут мучењу или нечовечном поступању.⁴²⁵ Актуелни прохибиционистички модел регулисања проституције у Црној Гори доводи жене у проституцији у ризик да буду изложене мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању. Прописано прекршајно санкционисање због бављења проституцијом, жене у проституцији одвраћа у намери да затраже помоћ и подршку надлежних органа када су изложене мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању корисника и подводача, што указује да актуелни прохибиционистички модел у Црној Гори обесмишљава ову уставну гаранцију.

Забрана ропства и ропског положаја експлицитно је прописана у Уставу ЦГ.⁴²⁶ Жене у проституцији представљају вулнерабилну групу као потенцијалне жртве трговине

⁴²² „Сл. лист Црне Горе”, бр. 64/2011. У даљем тексту: Устав ЦГ.

⁴²³ Чл. 28. Устава ЦГ.

⁴²⁴ Чл. 8. Устава ЦГ.

⁴²⁵ Чл. 28. Устава ЦГ.

⁴²⁶ Чл. 28. Устава ЦГ.

људима у циљу сексуалне експлоатације која представља облик ропства. Прохибиционистички модел регулисања проституције у Црној Гори у складу са којим се жене у проституцији кажњавају због бављења проституцијом, обесхрабрује жене у проституцији да се обрате за помоћ надлежним органима, због чега неретко буду доведене у ропски положај од стране трговаца људима. Са друге стране, прохибиционистички модел у Црној Гори подстиче трговце људима да експлоатишу жене у проституцији, јер знају да оне из страха од кажњавања неће потражити помоћ. Из овог разлога, у циљу промене положаја жена у проституцији у Црној Гори, значајно је да законодавац критички сагледа актуелни прохибиционистички приступ у односу на уставну одредбу о забрани ропства и ропског положаја.

Зајемченим правом на правично и јавно суђење⁴²⁷ гарантује се женама у проституцији да ће имати поштено суђење, што је значајно са аспекта жена у проституцији, јер је Црна Гора прихватила прохибиционистички приступ у регулисању проституције.

На основу анализе уставних одредби којима се јемче људска права и основне слободе, закључујемо да је прохибиционистички модел у Црној Гори у колизији са прокламованим правима и слободама, те да је потребно да законодавац изврши измену актуелног прохибиционистичког модела

6.4.1.2.2. Прекршајноправне норме релевантне за проституцију

Законом о јавном реду и миру Црне Горе⁴²⁸ бављење проституцијом прописано је као прекршај против јавног реда и мира. Закон не садржи дефиницију појма „проституције”, али прописује прекршајне санкције како за одавање проституцији тако и за подстицање на проституцију и изнајмљивање или уступање просторија ради вршења проституције.⁴²⁹

За лице које се одаје проституцији⁴³⁰ прописана је новчана казна у износу од 200 до 1.000 евра или казна затвора до 30 дана.⁴³¹ Ово је висока казна, чији се ефекат посебно доводи у питање ако се имају у виду економски узроци због којих жене улазе у

⁴²⁷ Чл. 32. Устава ЦГ.

⁴²⁸ „Сл. лист Црне Горе”, бр. 64/2011. У даљем тексту: ЗЈРМ ЦГ.

⁴²⁹ Чл. 27. и чл. 28. ст. 4. ЗЈРМ ЦГ.

⁴³⁰ У ЗЈРМ ЦГ садржана је формулација „ко се одаје проституцији” као и у ЗЈРМ РС. О негативним последицама које ова формулација може да има по жене које се баве проституцијом опширније је писано у делу рада Проституција у Републици Србији.

⁴³¹ Чл. 27. ЗЈРМ ЦГ.

проституцију. Осим што неће утицати на одвраћање жена од проституције коју виде као једини извор прихода, високе новчане казне продубљиваће њихово сиромаштво.

У ЗЈРМ ЦГ није прописано кажњавање лица која користе услуге проституције, међутим прописано је прекршајно санкционисање лица која подстичу на проституцију. За подстицање на проституцију прописана је новчана казна у распону од 200 до 1.000 евра или казна затвора до 30 дана.⁴³² Прописана новчана и затворска казна су исте као за одавање проституцији, с тим што је за учиниоца прекршаја подстицање на проституцију ово ниска казна имајући у виду мотив за извршење. Мотив учиниоца да подстиче жену на проституцију је сексуална експлоатација жена у циљу стицања финансијске добити. Различити мотиви за извршење прекршаја указују да је прописивање исте казне за одавање проституцији и подстицање на проституцију неправично.

Уколико лице изнајми или уступи просторије ради вршења проституције или на неки други начин посредује у вршењу проституције казниће се новчаном казном од 300 до 1.500 евра или затворском казном до 30 дана.⁴³³ Казна за учиниоца овог прекршаја такође је ниска с обзиром на то да се прекршај врши ради остваривања финансијске добити проституцијом другог лица.

У ЗЈРМ ЦГ прописана је заштитна мера одузимање предмета који су били употребљени или су били намењени или су настали извршењем прекршаја.⁴³⁴ Презервативи који се пронађу код жена у проституцији приликом привођења се најчешће одузимају као предмети који су намењени извршењу прекршајног дела. Третирање презерватива као предмета који су намењени извршењу прекршаја је апсурдно и опасно, ако се има у виду да је њихова сврха заштита здравља жене у проституцији. Одузимање имовинске користи стечене вршењем прекршаја ЗЈРМ ЦГ не прописује.

Анализа наведених одредби ЗЈРМ ЦГ показује да законодавац приликом прописивања казни није водио рачуна о мотивима учиниоца за извршење прекршаја. Високе новчане казне прописане за одавање проституцији, жене у проституцији враћају проституцији као једином извору зараде. Како би се измириле високе новчане казне, с обзиром на ниску цену услуга у уличној проституцији, жене ће се имати већи број

⁴³² Чл. 27. ЗЈРМ ЦГ.

⁴³³ Чл. 28. ст. 4. ЗЈРМ ЦГ.

Прекршајном кажњавању подлеже и правно лице које изнајми или уступи просторије ради вршења проституције или на неки други начин посредује у вршењу проституције. Новчана казна за наведени прекршај прописана је у распону од 500 до 5.000 евра (чл. 28. ст. 1. ЗЈРМ). Предузетник и одговорно лице у правном лицу које учини овај прекршај казниће се новчаном казном у распону од 300 до 2.000 евра (чл. 28. ст. 2. и ст. 3. ЗЈРМ ЦГ).

⁴³⁴ Чл. 38. ЗЈРМ ЦГ.

корисника што ће имати негативне последице по њихово здравље. Положај жена у проституцији у складу са актуелним законским приступом је на маргини друштва.

Црна Гора је прихватила прохибиционистички модел регулисања проституције који је преузет из законодавства бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије чија је чланица била, а према коме су репресивне мере усмерене ка лицима која се одају проституцији. Прохибиционистички приступ регулисања проституције у Црној Гори отворено ставља у неравноправан положај лица која се одају проституцији, а најчешће су то жене, у односу на мушкарце као кориснике услуга проституције.

Имајући у виду решења у компаративном праву, требало би декриминализовати одавање проституцији у Црној Гори, те женама које се баве проституцијом помоћи да из ње изађу. Истовремено, у циљу смањења обима проституције, значајно би било да се мере против проституције преусмере ка корисницима услуга.

6.4.1.2.3. Кривично законодавство Црне Горе релевантно за проституцију

У Кривичном закону Црне Горе⁴³⁵ садржано је неколико кривичних дела која су релевантна за проституцију: посредовање у проституцији, трговина људима и заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу. Правни положај жена у проституцији у Црној Гори који одређује прихваћен прохибиционистички приступ, доводи их у опасност да постану жртве наведених кривичних дела због чега ће она бити предмет ближе анализе.

6.4.1.2.3.1. *Кривично дело посредовање у проституцији*

Кривично дело посредовање у проституцији,⁴³⁶ у директној је вези са проституцијом. Прописивање кривичног дела посредовање у проституцији представља и својеврстан вид заштите жена у проституцији од експлоатације пре свега сводника, али и других лица.

Кривично дело посредовање у проституцији има основни и тежи облик.

Основни облик кривичног дела посредовање у проституцији постоји када лице наводи или подстиче друго лице на проституцију или учествује у предаји неког лица другоме ради вршења проституције или путем средстава јавног информисања и других сличних средстава пропагира или рекламира проституцију. Запажамо да је подстицање на проституцију законодавац овде прописао као радњу извршења кривичног дела

⁴³⁵ „Сл. лист РЦГ”, бр. 70/2003, 13/2004 – испр. и 47/2006 и „Сл. лист ЦГ”, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – др. закон, 40/2013, 56/2013 – испр., 14/2015, 42/2015 и 58/2015 – др. закон, 44/2017 и 49/2018. У даљем тексту: КЗ ЦГ.

⁴³⁶ Чл. 210. КЗ ЦГ.

посредовање у проституцији, иако је подстицање на проституцију прописано и као прекршај у ЗЈРМ ЦГ. За наведено кривично дело прописана је новчана или казна затвора до једне године⁴³⁷, што је узимајући у обзир тежину дела, изузетно блага казна којом се не може ни превентивно деловати на потенцијалне учиниоце. Имајући у виду финансијску корист коју макрои стичу посредовањем, ни максимална казна затвора у трајању од годину дана неће одвратити потенцијалне учиниоце од извршења овог кривичног дела. Оправданост за ову бојазан потврђује и досадашња пракса, да се и поред судских поступака против неколико ноћних клубова због организовања проституције, проституција и даље одвија у тим истим клубовима које неретко обезбеђују службеници полиције (Раичевић 2019).

Квалификовани облик кривичног дела посредовање у проституцији се од основног облика разликује само према пасивном субјекту (Стојановић 2010, 462). Тежи облик кривичног дела посредовање у проституцији постоји када је учињено према малолетном лицу. Квалификаторна околност је својство пасивног субјекта, у односу на коју код извршиоца мора постојати умишљај. За квалификовани облик прописана је затворска казна од две до десет година која је и одговарајућа казна за наведено дело.⁴³⁸ Иста казна прописана је и за лице које користи сексуалне услуге малолетног лица,⁴³⁹ од које се објективно може очекивати да ће позитивно утицати у правцу одвраћања потенцијалних корисника услуга проституције малолетних лица. Велики пропуст законодавца је што код основног облика кривичног дела посредовање у проституцији није прописао кажњавање корисника сексуалних услуга лица који су пасивни субјекти овог кривичног дела. Услед овог недостатка, корисници услуга проституције неће бити санкционисани у случају да користе услуге лица у проституцији, осим када су у питању малолетна лица.

6.4.1.2.3.2. *Кривично дело трговина људима*

Црна Гора је ратификовала Конвенцију Уједињених нација о транснационалном криминалу са пратећим протоколима, од којих је Палермо протокол⁴⁴⁰ најзначајнији за правно регулисање трговине људима. Након ратификације, инкриминација трговине људима усклађена је са Палермо протоколом, а с обзиром на то да се законодавац трудио да, у складу са кривичноправним стандардима, формулише оно што је садржано у

⁴³⁷ Чл. 210. ст. 1. КЗ ЦГ.

⁴³⁸ Чл. 210. ст. 2. КЗ ЦГ.

⁴³⁹ Чл. 210. ст. 3. КЗ ЦГ.

⁴⁴⁰ Црна Гора ратификовала је Палермо протокол 2006. године. Видети: Aneks I – Lista međunarodnih konvencija i međunarodnih organizacija kojima je Republika Crna Gora pristupila. Преузето 18. фебруара 2019. са <http://www.gov.me/biblioteka/1179416330.doc>.

протоколу, законски опис кривичног дела трговина људима је доста сложен (Стојановић 2010, 862).

У КЗ ЦГ прописано је да кривично дело трговине људима постоји када лице силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, ради добијања сагласности од лица које има контролу над другим лицем, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу принудног рада, довођења у положај слуге, ропства или ропству сличан однос, вршења криминалне делатности, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, склапања недозвољеног брака, одузимања дела тела за пресађивање или коришћења у оружаним сукобима. Прописана је казна затвора која се креће у распону од једне до десет година.⁴⁴¹

Жртве трговине женама у циљу сексуалне експлоатације су неретко и девојчице, те је значајно што КЗ ЦГ прописује да ће у случају да је жртва малолетно лице постојати кривично дело трговине људима и када приликом извршења није употребљена сила, претња или неко друго од набројаних средстава извршења.⁴⁴²

У случају када је основни облик кривичног дела учињен према малолетном лицу или је учињен од стране службеног лица у обављању своје дужности или када је свесно доведен у опасност живот једног или више лица, постојаће квалификован облик кривичног дела трговине људима. Прописана је затворска казна у распону од три до петнаест година.⁴⁴³

Трговина женама у циљу сексуалне експлоатације најчешће се врши на међународном нивоу, а извршиоци у службеницима на граничним прелазима виде потенцијалне сараднике. У складу са тим, значајно је што је као квалификовани облик дела, прописан случај када је дело извршено од стране службеног лица у обављању дужности. Прописивање високе казне до 15 година затвора има и превентивни карактер како у трговину женама не би били укључени они који треба да раде на њеном спречавању. Квалификаторна околност се огледа у својству извршиоца кривичног дела. Прописивање овог квалификованог облика јесте један од начина да запослени у надлежним државним органима буду свесни последица сарадње са трговцима људима.

У КЗ ЦГ прописана су и три, још тежа облика кривичног дела трговине људима.

⁴⁴¹ Чл. 444. ст. 1. КЗ ЦГ.

⁴⁴² Чл. 444. ст. 2. КЗ ЦГ.

⁴⁴³ Чл. 444. ст. 3. КЗ ЦГ.

У случају када је услед основног или неког од наведених тежих облика трговине људима наступила тешка телесна повреда неког лица прописана је казна затвора од једне до дванест година.⁴⁴⁴

Када је услед извршења кривичног дела наступила смрт једног или више лица, прописана је казна затвора од најмање десет година затвора.⁴⁴⁵ Иста казна прописана је за случај када се неко бави вршењем наведених кривичних дела или када је дело извршено на организовани начин од стране више лица.⁴⁴⁶

Тешка телесна повреда и смрт су често последица нечовечног поступања извршилаца према женама које су жртве трговине људима у циљу присилне проституције, те је стога важно што законодавац препознаје ове облике квалификоване тежом последицом.

Сама трговина људима захтева изузетну организованост више лица што и представља нарочиту опасност за потенцијалне жртве трговине људима и отежава откривања извршилаца, те је оправдано извршење дела од стране више извршилаца прописати као квалификовани облик.

У КЗ ЦГ садржана је одредба којом се прописује да је пристанак жртве према којој је извршено кривично дело трговине људима без утицаја на постојање тог кривичног дела.⁴⁴⁷ Према овој одредби, извршилац кривичног дела ће бити кривично гоњен за кривично дело трговине људима и ако је постојао пристанак лица које је жртва на експлоатацију.

У складу са одредбом Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима о криминализацији коришћења услуга жртава трговине људима⁴⁴⁸ у КЗ ЦГ унета је одредба којом се прописује да ће се казнити лице које, знајући да је у питању жртва трговине људима, користи њене услуге. За ово дело прописана је затворска казна у распону од шест месеци до пет година.⁴⁴⁹ Тежи облик постоји ако је дело извршено према малолетном лицу у ком случају је прописана затворска казна од три до петнаест година.⁴⁵⁰

Црна Гора је држава порекла, транзита и дестинације за жртве трговине људима у сврху сексуалне и радне експлоатације (U.S. Department of State 2018, 311).

⁴⁴⁴ Чл. 444. ст. 4. КЗ ЦГ.

⁴⁴⁵ Чл. 444. ст. 5. КЗ ЦГ.

⁴⁴⁶ Чл. 444. ст. 6. КЗ ЦГ.

⁴⁴⁷ Чл. 444. ст. 9. КЗ ЦГ.

⁴⁴⁸ Црна Гора је ратификовала Конвенцију Савета Европе о борби против трговине људима 2008. године. Преузето 10. октобра 2019. са <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/montenegro>.

⁴⁴⁹ Чл. 444. ст. 7. КЗ ЦГ.

⁴⁵⁰ Чл. 444. ст. 8. КЗ ЦГ.

У Црној Гори жртве се сексуално експлоатишу у баровима, ресторанима, ноћним клубовима и другим услужним објектима. Жене и девојчице из Црне Горе жртве су трговине људима у циљу сексуалне експлоатације у државама Балкана (Ibid.).

Послови у вези са трговином људима су од 2013. године прешли из надлежности Министарства унутрашњих послова на Канцеларију за борбу против трговине људима. На челу Канцеларије налази се Национални координатор за борбу против трговине људима, који је руководилац Канцеларије за борбу против трговине људима.⁴⁵¹ У циљу ефикасне борбе против трговине људима формирана је посебна полицијска јединица обучена да открива случајеве трговине људима која је посебно активна на спровођењу контроле услужних објеката (U.S. Department of State 2015, 251) који су означени као места на којима се одвија сексуална експлоатација.

У Црној Гори, GREТА⁴⁵² је посебно пратила случај под називом „Афродита”. Овај случај везује се за два ноћна клуба у којима је полиција 2010. године открила 13 жртава трговине људима у циљу сексуалне експлоатације. На пословима обезбеђења ноћних клубова била су ангажована три службеника полиције. Оптужено је 16 људи, а оптужбе су се односиле на трговину људима, посредовање у проституцији, кривично удруживање и злоупотребу службеног положаја. На крају судског поступка ниједно лице није правоснажно осуђено за кривично дело трговина људима, него за кривично дело посредовање у проституцији и криминално удруживање за која су прописане многе ниже казне. Службеници полиције који су радили као обезбеђење били су оптужени за злоупотребу службеног положаја, међутим на крају судског поступка правоснажно су ослобођени од оптужби (GREТА 2012, 40–41; GREТА 2016, 34).

Влада Црне Горе у борби против трговине људима активно сарађује и финансира невладине организације које пружају помоћ и подршку жртвама трговине људима (U.S. Department of State 2018, 311). Међутим, уочено је недовољно залагање Владе Црне Горе у сузбијању потражње за сексуалним услугама у држави (Ibid.). Један од начина сузбијања потражње за сексуалним услугама је и измена прекршајног законодавства у правцу прекршајног санкционисања корисника услуга проституције.

Осим наведеног, озбиљан проблем је запажен у процесуирању извршиоца кривичног дела трговине људима у циљу сексуалне експлоатације. Тужилаштво, када прикупи довољно доказа за подизање оптужнице за кривично дело посредовање у

⁴⁵¹ Више видети: <http://www.antitrafficking.gov.me/kancelarija>.

⁴⁵² GREТА – Група експерата за сузбијање трговине људима која врши мониторинг над спровођењем обавеза садржаних у Конвенцији Савета Европе о борби против трговине људима. Више видети: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking>.

проституцији, одустаје од прикупљања доказа за оптужницу за кривично дело трговине људима у циљу сексуалне експлоатације (GRETA 2016, 34; U.S. Department of State 2018, 310), што је показао и случај „Афродита”. Овакво поступање иде у корист трговаца људима које забрањена казна за кривично дело посредовање у проституцији до годину дана затвора неће одвратити од стицања огромног профита кроз трговину људима.

Имајући у виду добру законску регулативу и институционални оквир, постојећи проблеми у борби против трговине људима могу се приписати људском фактору. Стога је у Црној Гори неопходно спровести додатне обуке запослених у судовима, тужилаштвима, надлежним државним органима како би били адекватно оспособљени да се суоче са откривањем случајева трговине људима, адекватно санкционишу извршиоце кривичног дела трговине људима и идентификују жртве.

6.4.1.2.3.3. *Кривично дело заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу*

У КЗ ЦГ прописано је кривично дело заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу⁴⁵³ које уједно, представља и испуњавање преузете обавезе државе да у складу са бројним међународним документима сузбије ропство (Стојановић 2010, 866). Како су жене у проституцији у сталној опасности да постану жртве сексуалне експлоатације која представља облик ропства, прописивање овог кривичног дела је релевантно за правни положај жена у проституцији.

Извршилац кривичног дела је лице које, кршећи правила међународног права, стави друго лице у ропски или њему сличан однос или држи лице у таквом односу, купи, прода или преда другом лицу такво лице, посредује у куповини, продаји или предаји оваквог лица, као и уколико подстиче другог да прода своју слободу или слободу лица које издржава или о којем се стара. Код овог облика има више алтернативно прописаних радњи извршења и то: 1) стављање другог лица у ропски или њему сличан однос; 2) држање лица у ропском или њему сличном односу; 3) куповина лица у ропском или њему сличном односу; 4) продаја лица у ропском или њему сличном односу; 5) предаја лица у ропском или њему сличном односу, 6) посредовање у куповини лица у ропском или њему сличном односу; 7) посредовање у продаји лица у ропском или њему сличном односу; 8) посредовање у предаји лица у ропском или њему сличном односу и 9) подстицање другог да прода своју слободу или слободу лица које издржава или о којем се стара. Затворска казна прописана је у распону од једне до десет година.⁴⁵⁴ Висока затворска казна је и једина одговарајућа за

⁴⁵³ Чл. 446. КЗ ЦГ.

⁴⁵⁴ Чл. 446. ст. 1. КЗ ЦГ.

кривично дело чијим извршењем се крше људска права и основне слободе лица које је жртва.

Други, лакши облик кривичног дела је превоз лица у ропском односу. Код овог облика, извршилац превози лица која се налазе у ропском или њему сличном односу из једне земље у другу. Радња извршења је превозење, а неопходно је да се превозе најмање два лица. Прописана је затворска казна у распону од шест месеци до пет година.⁴⁵⁵ Квалификовани облик овог кривичног дела постоји у случају када се нека од радњи основног или лакшег облика изврши према малолетном лицу. Прописана је строжа затворска казна, од три до петнаест година, која је и одговарајућа с обзиром на то да је пасивни субјект кривичног дела дете.⁴⁵⁶

6.4.1.3. Положај жена у проституцији

О положају жена у проституцији у Црној Гори скоро да уопште нема података. У Црној Гори жене у проституцији се баве проституцијом превасходно у угоститељским објектима. У њима се проституција одвија неометано (Ђукановић 2018), иако одавање проституцији, посредовање у проституцији и издавање просторија ради вршења проституције представља прекршај. Непостојање заинтересованости државе за проблем услужних објеката који раде као јавне куће посредно показује да државу не занима ни судбина жена које се у њима налазе.

Постојање јавних кућа у Црној Гори потврђује се и у Извештају GRETA из 2016. године.⁴⁵⁷ У Извештају за 2017. годину Министарства иностраних послова Сједињених Америчких Држава се, такође, наводи да у Црној Гори жртве трговине људима пружају сексуалне услуге по услужним објектима, баровима и ноћним клубовима. У овом извештају се констатује да највећи број жртава сексуалне експлоатације чине жене и девојчице из Црне Горе (U.S. Department of State 2018, 311).

Последњих година има индиција да је у Црној Гори у порасту туристичка проституција која се одвија на јахтама и у апартманима у коју су укључене и жене из суседних држава (Јовићевић 2017).

Током 2014. године Институт за јавно здравље Црне Горе је, у сарадњи са невладином организацијом „Јувентас“, спровео истраживање на основу ког је утврђено да је проституција распрострањена у целој Црној Гори. Истраживање је показало да је

⁴⁵⁵ Чл. 446. ст. 2. КЗ ЦГ.

⁴⁵⁶ Чл. 446. ст. 3. КЗ ЦГ.

⁴⁵⁷ Више видети у делу Кривично дело трговина људима.

четвртина жена у проституцији које су учествовале у истраживању имала први сексуални однос са 14 година. Са у просеку 22,3 године жене које се баве проституцијом су имале први сексуални однос за који су добиле новац, робу или наркотице (ИН4С 2014). У истраживању је добијен податак да 69,5% жена које су учествовале у истраживању имају четири клијента недељно, док свака десета жена има осам или више клијената недељно.

На основу и више него скромних извора о проституцији из којих се тек нешто посредно може сазнати о положају жена у проституцији у Црној Гори, закључује се да живот жена које се баве проституцијом није предмет интересовања истраживача у Црној Гори и да представља непознаницу. Посебно је забрињавајуће што се проституција неометано одвија у услужним објектима, те би било значајно да држава предузме кораке у правцу сузбијања очигледно организоване проституције на простору Црне Горе.

6.4.2. ПРАВНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ПРОСТИТУЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ ХРВАТскоЈ

6.4.2.1. Друштвени контекст и социо-економски положај жена у Републици Хрватској

Република Хрватска је од Другог светског рата до 1991. године била у саставу Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.⁴⁵⁸ Чланица Европске уније постала је 2013. године. Република Хрватска има око 4.000.000 становника, од тога 51,9% жена и 48,1% мушкараца.⁴⁵⁹

Хрватска је једна од држава чланица Европске уније са највишом стопом незапослености. Становништво се масовно исељава из Хрватске, због чега се осећа недостатак радне снаге (Томић и др. 2019, 12–13).

У извештају CEDAW-а се наводи да је у Хрватској присутна дискриминација жена у области рада и запошљавања (CEDAW 2013, 12). Жене су у лошијем положају од мушараца на тржишту рада с обзиром на то да је у 2018. години стопа активности жена била 66,1%, а стопа активности мушкараца 75,9%, у животном добу од 20 до 64 године (Ibid., 15). Многе жене су као разлог своје радне неактивности навеле породичну обавезу или старање о неком члану породице (Ibid.,10). Да се породичне обавезе виде као приоритет жена у Хрватској, показало је и истраживање о родној равноправности спроведено 2017. године. Чак 60% испитаника се изјаснило да је женина најважнија улога брига о домаћинству (Европска комисија 2017, 16). У 2018. години стопа запослености жена је била 60,1%, док је стопа запослености мушкараца износила 70,3% (Томић и др. 2019, 15). Као разлог за овакву ситуацију наводе се широко заступљени традиционални

⁴⁵⁸ Преузето 21. фебруара 2020. са <https://croatia.eu/index.php?view=category&lang=2&id=13>.

⁴⁵⁹ Преузето 21. фебруара 2020. са <https://countrymeters.info/en/Croatia>.

ставови о родним улогама (Ibid.). Жене у Хрватској су мање плаћене од мушкараца, а разлика у платама у 2017. години, износила је 11,9% (Ibid.).

У хрватском друштву је, и поред присутних превентивних и репресивних мера, присутно насиље над женама.⁴⁶⁰ Жртве насиља у породици у Хрватској су најчешће жене. Према статистици Министарства унутарњих послова, у другој половини 2019. године забележен је пораст кривичних дела насиље у породици за 39% у односу на исти период 2018. године.⁴⁶¹

Представљени подаци указују на незавидан положај жена у Хрватској. Поред опште лоше економске ситуације у држави, жене се додатно налазе у неповољном положају на тржишту рада у односу на мушкарце. Посебно је забрињавајуће што је незавидан положај жена на тржишту рада у непосредној вези са патријархалним ставом да је брига о домаћинству искључиво женина „дужност”, те се на тај начин жене онемогућавају да буду активне на тржишту рада. Жене у Хрватској су најчешће жртве насиља у породици које је у порасту, а које је још један индикатор дискриминације жена у хрватском друштву.

Из наведеног се може закључити да је тренутни друштвени положај жена у Хрватској неповољан и да захтева да држава предузме ефикасне мере у циљу постизања родне равноправности.

6.4.2.2. Правни оквир проституције

Правни оквир који је предмет истраживања чине Устав Републике Хрватске⁴⁶², Казнени закон⁴⁶³ и Закон о прекршајима против јавног реда и мира⁴⁶⁴. Поједина људска права и основне слободе садржана у Уставу РХ значајна су као основа за регулисање правног положаја жена у проституцији због чега ће бити предмет анализе. У КЗ Републике Хрватске прописана су одређена кривична дела која су у тесној вези са проституцијом, због чега је неопходно да буду предмет ближе анализе. Према ЗППЈРМ, одавање проституцији регулисано је као прекршај.

⁴⁶⁰ Преузето 24. фебруара 2020. године са <https://mup.gov.hr/vijesti-8/nacionalni-dan-borbe-protiv-nasilja-nad-zenama-285751/285751>.

⁴⁶¹ Ibid.

⁴⁶² „Народне новине”, бр. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 и 05/14. У даљем тексту: Устав РХ.

⁴⁶³ „Народне новине”, бр. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17 и 118/18. У даљем тексту: КЗ РХ.

⁴⁶⁴ „Народне новине”, бр. 5/90, 47/90 и 29/94. У даљем тексту: ЗППЈРМ.

6.4.2.2.1. Уставне норме о људским правима

Уставом РХ зајемчен је одређен број људских права и основних слобода која би требало да представљају смернице законодавцу приликом правног регулисања проституције.

Уставом РХ зајемчено је право на достојанство личности.⁴⁶⁵ Законодавчева обавеза је да законским регулисањем проституције не доведе у питању ову уставну гаранцију. Бављење проституцијом у супротности је са зајемченим правом на достојанство. У складу са тим, законодавац у Хрватској би требало да имплементира ову уставну одредбу на начин који би прописао кажњавање корисника услуга проституције.

Устав РХ садржи и антидискриминациону одредбу,⁴⁶⁶ која је формулисана тако да садржи отворену листу личних својстава која не могу бити основ за дискриминацију. Лична својства која сматрамо да чешће од осталих могу бити основ за дискриминацију жена у проституцији у Хрватској су: пол, боја коже, национално и социјално порекло, имовина и друштвени положај. Осим наведених, само бављење проституцијом је неретко основ за дискриминацију жена у проституцији. Прихаћен прохибиционистички модел у Хрватској према коме се санкционише особа у проституцији, а не корисник услуга проституције, је сам по себи дискриминушући у односу на жене, и према томе у супротности са наведеном уставном нормом.

Значајна за правни положај жена у проституцији је зајемчена неповредивост човекове слободе.⁴⁶⁷ У Уставу РХ се наводи да се човекова слобода може одузети или ограничити само у случајевима које прописује закон о чему одлучује суд. Република Хрватска је држава у којој се жене прекршајно санкционишу због бављења проституцијом, те се овом уставном гаранцијом штити слобода жена у проституцији од евентуално незаконитог поступања полиције и судова.

Забрана присилног и обавезног рада је значајна уставна гаранција за законско регулисање проституције.⁴⁶⁸ Кажњавање због бављења проституцијом изазива страх код жена у проституцији, док трговцима људима и сводницима омогућава да тај страх користе против жена у проституцији, приморавајући их да испуњавају нехумане „радне обавезе“. Све ово има за последицу да бављење проституцијом добије облик присилног или обавезног рада.

⁴⁶⁵ Чл. 35. Устава РХ.

⁴⁶⁶ Чл. 14. Устава РХ.

⁴⁶⁷ Чл. 22. Устава РХ.

⁴⁶⁸ Чл. 23. ст. 2. Устава РХ.

Уставом се јемчи да свако има право на независан и непристрасан суд који одлучује о његовим правима и обавезама, као и о сумњи или оптужби због кажњивог дела.⁴⁶⁹ Женама у проституцији ова уставна гаранција обезбеђује правично суђење у прекршајном поступку.

Анализирана зајемчена људска права и слободе у Уставу РХ су путоказ законодавцу за измену актуелног прохибиционистичког модела који дискриминише жене у проституцији у односу на мушкарце као кориснике услуга проституције.

6.4.2.2.2. Прекршајноправне норме релевантне за проституцију

Према ЗППЈРМ инкрминисано је одавање проституцији,⁴⁷⁰ допуштање лица да се у његовим просторијама врши проституција или омогућавање или помагање у вршењу проституције.⁴⁷¹ Кориснике услуга проституције законодавац није препознао као извршиоце прекршаја проституције.

За лице које се одаје проституцији прописана је новчана казна у износу противвредности домаће валуте од 50 до 200 ДЕМ⁴⁷² или казна затвора до 30 дана.⁴⁷³

Лице које допушта да се у његовим просторијама врши проституција, омогућава или на други начин помаже вршење проституције казниће се новчаном казном у противвредности домаће валуте од 50 до 350 ДЕМ или казном затвора до 30 дана.⁴⁷⁴

Извршиоцима прекршаја у складу са ЗППЈРМ могу се изрећи три врсте заштитних мера.

Прва заштитна мера је одузимање новца, предмета од вредности или имовинске користи која је постигнута извршењем прекршаја.⁴⁷⁵ Ова мера може се изрећи извршиоцима било ког прекршаја прописаног у ЗППЈРМ. Тумачењем наведене одредбе, закључује се да се ова мера може изрећи лицу које се одаје проституцији и лицу које допушта да се у његовим просторијама врши проституција, омогућава или на други начин помаже вршење проституције.

⁴⁶⁹ Чл. 29. Устава РХ.

⁴⁷⁰ Чл. 12. ЗППЈРМ.

⁴⁷¹ Чл. 7. ЗППЈРМ.

⁴⁷² Ознака за немачку марку, валуту која је била у употреби до 2001. године. Хрватски закон о јавном реду и миру је последње измене претрпео 1994. године, због чега су казне још увек изражене у противвредности немачких марака.

⁴⁷³ Чл. 12. ЗППЈРМ.

⁴⁷⁴ Чл. 7. ЗППЈРМ.

⁴⁷⁵ Чл. 32. ЗППЈРМ.

Друга заштитна мера, мера обавезног лечења, прописана је изричито за извршиоца прекршаја који се одаје проституцији.⁴⁷⁶ Извршиоцу прекршаја изриче се ова заштитна мера уколико је заражен полном болешћу или сидом. Заштитна мера изриче се уз казну. Лице које одбије да се лечи казниће се за прекршај казном затвора од 30 дана.⁴⁷⁷ ЗППЈРМ прописује да се ова заштитна мера изриче уз казну, што значи да се може изрећи и уз новчану и уз затворску казну. Мером обавезног лечења задире се у физички интегритет жена које се баве проституцијом, јер се жена мора претходно подврћи прегледу како би се утврдило да ли је заражена полном болешћу или сидом. Обавезни лекарски прегледи који су кроз историју били намењени искључиво женама које се баве проституцијом, били су повод за настанак аболиционистичког покрета који се залагао за укидање обавезних медицинских прегледа жена у проституцији.

Трећа заштитна мера коју суд може изрећи учиниоцу прекршаја који се одаје проституцији је удаљење са подручја општине на којој је извршен прекршај у трајању од 30 дана до 6 месеци. Заштитна мера може се изрећи уз казну затвора или самостално.⁴⁷⁸ Ова мера се не може изрећи учиниоцу прекршаја који допушта да се у његовим просторијама врши проституција, омогућава или на други начин помаже вршење проституције иако је један од учесника у проституцији. Из наведеног проистиче закључак да је законодавац омогућио лицима која организују вршење проституције да жену којој је изречена ова мера само „замене” другом женом и наставе са организацијом вршења проституције.

Суд заштитну меру изриче узимајући у обзир околности под којима је прекршај извршен, побуде, личне прилике, ранији живот учиниоца прекршаја и др. Међутим, учинилац прекршаја не може бити удаљен са територије општине на којој живи.⁴⁷⁹ Набројане околности суд ће посебно ценити у сваком појединачном случају приликом одлучивања и оне ће утицати на одлуку суда и приликом изрицања главне казне, када се суд опредељује за строжу, затворску казну, у односу на блажу санкцију у виду новчане казне.

Рок у ком се учинилац прекршаја мора удаљити одређује се у решењу о прекршају. Рок не може бити краћи од 12 сати а ни дужи од 3 дана.⁴⁸⁰ Жалба против решења не одлаже извршење ове заштитне мере.⁴⁸¹

⁴⁷⁶ Чл. 34. ЗППЈРМ.

⁴⁷⁷ Чл. 34. ЗППЈРМ.

⁴⁷⁸ Чл. 36. ст. 1. ЗППЈРМ.

⁴⁷⁹ Чл. 36. ст. 2. ЗППЈРМ.

⁴⁸⁰ Чл. 36. ст. 3. ЗППЈРМ.

⁴⁸¹ Чл. 36. ст. 4. ЗППЈРМ.

Лице које се у одређеном року не удаљи или се врати без оправданог разлога на подручје са ког је удаљено, казниће се новчаном казном у противвредности домаће валуте од 50 до 200 ДЕМ или казном затвора до 30 дана.⁴⁸² Мера удаљења учиниоца прекршаја са подручја општине на којој је извршен прекршај прописана је у интересу локалних заједница како би очувале јавни ред и мир на својој територији. Ова мера уперена је, пре свега, ка женама у уличној проституцији, јер се одавањем проституцији на улици која представља јавно место нарушава јавни ред и мир, који се штити ЗППЈРМ. Међутим, ова мера ће пре допринети склањању жена са улице у затворене просторе, него што ће утицати на жене да престану да се баве проституцијом.

Пред улазак Републике Хрватске у Европску унију 2012. године представљен је Предлог закона о прекршајима против јавног реда и мира⁴⁸³ (Сабор 2012).

Значајна новина у овом предлогу је промењен однос законодавца према корисницима сексуалних услуга – законодавац санкционише одговорност корисника, те их назива „кључним судионцима проституције”. Као циљ предложеног законског решења наведено је сузбијање проституције, што предлагачи сматрају да ће се најбоље постићи кажњавањем и корисника услуга, јер ће се они на тај начин одвратити од тражења услуга проституције.

Према Предлогу ЗППЈРМ, проституција као прекршај против јавног реда и мира постоји када лице на јавном месту понуди полну услугу за новчану или другу корист или на јавном месту затражи сексуалне услуге нудећи новчану или другу корист. Прописана је новчана казна у износу од 1.000,00 до 5.000,00 куна или затворска казна до 30 дана.⁴⁸⁴

Квалификовани облик прекршаја постоји када лице пружи полне услуге за новчану или другу корист или користи полне услуге таквог лица за новчану или другу корист. Казна може бити новчана у износу од 4.000 до 10.000,00 куна или затворска у трајању до 60 дана.⁴⁸⁵

Првим обликом инкрминише се само нуђење и тражење сексуалне услуге на јавном месту. Сврха прве инкрминације је очување јавног реда и мира на јавним местима, односно протеривање проституције са улица. Код другог, квалификованог облика, инкрминише се пружање и коришћење сексуалне услуге за које се не захтева да су извршене на јавном месту. И основним и квалификованим обликом прекршаја прописано

⁴⁸² Чл. 36. ст. 5. ЗППЈРМ.

⁴⁸³ У даљем тексту: Предлог ЗППЈРМ.

⁴⁸⁴ Чл. 12. ст. 1. Предлога ЗППЈРМ.

⁴⁸⁵ Чл. 12. ст. 2. Предлога ЗППЈРМ.

је кажњавање корисника услуга проституције. Наведено указује да је законодавац заиста препознао кориснике као кључне учеснике у проституцији.

Предлог ЗППЈРМ након представљања 2012. године није ушао у скупштинску процедуру, те је и данас у Хрватској на снази ЗППЈРМ из 1990 године. Оваква ситуација иде у прилог корисника услуга проституције, који и даље не сnose последице прекршајног кажњавања за учествовање у проституцији.

6.4.2.2.3. Кривично законодавство Републике Хрватске релевантно за проституцију

Кривична дела прописана у КЗ РХ која су значајна када се анализира правни оквир који се односи на проституцију су: проституција, трговина људима и ропство. Потенцијалне жртве ових кривичних дела управо су жене које се баве проституцијом, што је додатни разлог да буду предмет анализе када се истражује правни оквир проституције.

6.4.2.2.3.1. *Кривично дело проституција*

У КЗ РХ прописано је кривично дело проституција⁴⁸⁶ које се већ на основу самог назива непосредно доводи у везу са проституцијом.

Извршилац кривичног дела проституције је лице које у циљу зараде или друге користи друго лице намамљује, врбује или подстиче на пружање сексуалних услуга или организује или омогућава другом лицу пружање сексуалних услуга. Прописана је затворска казна која се креће у распону од шест месеци до пет година.⁴⁸⁷ Запрећена казна није одговарајућа и било би препоручљиво да буде виша, јер се радњама извршења жена укључује у проституцију ради економске експлоатације.

Тежи облик кривичног дела проституције постоји када извршилац у циљу зараде средствима као што су сила или претња, обмана, превара, злоупотреба власти или тешког положаја или односа зависности, друго лице присили или наведе на пружање сексуалних услуга. Извршилац тежег облика је и онај ко користи сексуалне услуге таквог лица уз наплату, када је знало или је морало и могло знати за наведене околности.⁴⁸⁸

Према радњама извршења постоје два подоблика квалификованог облика кривичног дела проституције.

Први је када извршилац неко лице у циљу зараде средствима као што су сила или претња, обмана, превара, злоупотреба власти или тешког положаја или односа зависности,

⁴⁸⁶ Чл. 157. КЗ РХ.

⁴⁸⁷ Чл. 157. ст. 1. КЗ РХ.

⁴⁸⁸ Чл. 157. ст. 2. КЗ РХ.

присили или наведе на пружање сексуалних услуга. У складу са описом кривичног дела, може се претпоставити да су извршиоци овог кривичног дела најчешће посредници између жена и корисника, односно сводници.

Сврха у коју се врши радња је пружање сексуалних услуга.

Други подоблик постоји када извршилац користи уз наплату сексуалне услуге лица које је силом или претњом, обманом, преваром, злоупотребом власти или тешког положаја или односа зависности, присиљено или наведено на пружање сексуалних услуга, а да је при том знало или је морало и могло знати за наведене околности. Овом одредбом се први пут у хрватском кривичном законодавству инкриминише коришћење сексуалних услуга уз наплату, уз услов да је лице које користи сексуалну услугу имало сазнања под којим околностима је сексуална услуга пружена (Миливојевић Антолиш, Михајловић, Штрк 2013, 291). У пракси, извршилац овог подоблика је корисник услуга проституције.

Прописана казна за квалификоване облике кривичног дела проституције је затворска, а креће се у распону од једне до десет година.⁴⁸⁹

Код квалификованог облика кривичног дела проституције уочава се да су средства извршења истоврсна као један број средстава која користи извршилац кривичног дела трговине људима. Иако се у опису бића кривичног дела наводи да се ова средства примењују како би пасивни субјект кривичног дела пружио сексуалну услугу, крајњи циљ извршиоца је као и код кривичног дела трговине људима, експлоатација проституције другог лица.

Лакши облик кривичног дела проституције је када извршилац путем средстава јавног информисања и других сличних средстава, оглашава проституцију другог лица, а прописана је затворска казна до три године.⁴⁹⁰ Радња извршења код лакшег облика је оглашавање.

У циљу заштите жена које се баве проституцијом и спречавања избегавања кривичног санкционисања извршиоца кривичног дела, значајно је што на постојање кривичног дела проституције не утиче околност да ли је лице које се намамљује, врбује, подстиче или искоришћава за проституцију на то пристало или се тим већ бавило.⁴⁹¹

Законодавац је у КЗ РХ кривично дело проституције одредио тако да што шири круг лица који искоришћава проституцију жена буде кривично санкционисан. У том погледу, законодавац је и кориснике услуга проституције пасивног субјекта одредио као извршиоце кривичног дела.

⁴⁸⁹ Чл. 157. ст. 2. КЗ РХ.

⁴⁹⁰ Чл. 157. ст. 3. КЗ РХ.

⁴⁹¹ Чл. 157. ст. 4. КЗ РХ.

У КЗ РХ када је пасивни субјект дете постоји посебно кривично дело подвођење детета.⁴⁹²

6.4.2.2.3.2. Кривично дело трговине људима

Кривично дело трговине људима у КЗ РХ усклађено је са Палермо протоколом донетим уз Конвенцију Уједињених нација о транснационалном криминалу коју је Република Хрватска ратификовала 2002. године.⁴⁹³

Кривично дело трговине људима постоји када лице употребом силе или претње, обманом, преваром, отмицом, злоупотребом власти или тешког положаја или односа зависности, давањем или примањем новчане накнаде или друге користи, а ради добијања пристанка особе која има надзор над другом особом, или на други начин врбује, превезе, преведе или скрива или прима особу или размењује или преноси надзор над особом ради искоришћавања њеног рада путем присилног рада или служења, успостављањем ропства или њему сличног односа или ради њеног искоришћавања за проституцију или друге облике полног искоришћавања укључујући и порнографију или за склапање недозвољеног или присилног брака, или ради узимања делова тела особе или ради њеног коришћења у оружаним сукобима или ради чињења противправних радњи. Казна затвора за основни облик кривичног дела трговине људима прописана је у распону од једне до десет година.⁴⁹⁴

У случају да је жртва малолетно лице, кривично дело трговине људима постоји и када приликом извршења није употребљена сила, претња или неко друго од набројаних средстава извршења.⁴⁹⁵

Као квалификован облик кривичног дела трговине људима прописан је случај када је основни облик дела учињен према малолетном лицу, када је учињен од стране службеног лица у обављању своје дужности или када је свесно доведен у опасност живот једног или више лица, као и у случају када је почињен у односу на већи број лица. За наведене квалификоване облике прописана је затворска казна у распону од три до петнаест година.⁴⁹⁶

Трговина људима је кривично дело које не познаје националне границе о чему је хрватски законодавац посебно водио рачуна када је у складу са одредбама Конвенције

⁴⁹² Чл. 162. КЗ РХ.

⁴⁹³ Закон о потврђивању Конвенције Уједињених народа против транснационалног организованог криминалитета, Протокола за спречавање, сузбијање и кажњавање кријумчарења људи, посебице жена и дјеце („Народне новине”, бр. 14/2002).

⁴⁹⁴ Чл. 106. ст. 1. КЗ РХ.

⁴⁹⁵ Чл. 106. ст. 2. КЗ РХ.

⁴⁹⁶ Чл. 106. ст. 3. КЗ РХ.

Савета Европе о борби против трговине људима прописао у КЗ РХ да ће се лице које са циљем омогућавања извршења основног и квалификованих облика кривичног дела трговине људима задржи, одузме, сакрије, оштети или уништи путну исправу или исправу о доказивању идентитета друге особе казнити казном затвора до три године.⁴⁹⁷

У КЗ РХ је прописано да пристанак жртве према којој је извршено кривично дело трговине људима без утицаја на постојање тог кривичног дела.⁴⁹⁸ Резултат ове законске одредбе је да ће извршилац кривичног дела бити кривично гоњен за кривично дело трговине људима и у случају да је постојао пристанак лица које је жртва на експлоатацију.

У складу са одредбом Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима о криминализацији коришћења услуга жртава трговине људима⁴⁹⁹, КЗ РХ прописује да ће се казнити лице које, знајући да је у питању жртва трговине људима, користи њене услуге. Прописана је затворска казна у трајању од једне до десет година.⁵⁰⁰

Република Хрватска је држава порекла, транзита и дестинације за жртве трговине људима у сврху сексуалне и радне експлоатације (GRETA 2016, 7; U.S. Department of State 2018, 156).

Жене и девојчице из Хрватске су жртве сексуалне експлоатације у Хрватској, али и широм Европе (Ibid.). Хрватска је чланица Европске уније што омогућава трговцима људима да без препрека у виду граничних контрола регрутују жене из Хрватске у циљу сексуалне експлоатације у друге државе чланице Европске уније.

Посебно висок ризик од трговине женама у циљу присилне проституције уочен је у туристичким центрима на Јадранском мору (GRETA 2016, 7). У приморским местима изражен је и тренд сексуалне експлоатације деце посебно за време летње туристичке сезоне (U.S. Department of State 2013, 143). Овај проблем указује да међу туристима који посећују Хрватску постоји потражња за сексуалним односом са децом. Пратећи ову потражњу и трговци људима регрутују децу у повећаном броју у приморска места Хрватске.

Судови у Хрватској изричу затворске казне за кривично дело трговине људима у временском трајању од једне до шест година (U.S. Department of State 2016, 145; U.S. Department of State 2017, 142), што су ниске казне у поређењу са законом прописаним казнама. Узрок изрицању овако ниских казни проналази се у запаженом неразумевању

⁴⁹⁷ Чл. 106. ст. 5. КЗ РХ.

⁴⁹⁸ Чл. 106. ст. 7. КЗ РХ.

⁴⁹⁹ Хрватска је такође 2008. године ратификовала Конвенцију Савета Европе о борби против трговине људима. Видети: Конвенцију Савета Европе о борби против трговине људима. Преузето 18. новембра 2018. са <http://www.astra.rs/konvencija-saveta-evrope-za-borbu-protiv-trgovine-ljudima/>.

⁵⁰⁰ Чл. 106. ст. 4. КЗ РХ.

судија психичких и физичких тортура кроз које жртве кривичног дела трговине људима пролазе (U.S. Department of State 2016, 145).

У Хрватској је Одлуком Владе формиран Национални одбор за сузбијање трговине људима као тело које координира сарадњу надлежних државних органа у борби против трговине људима. Национални одбор има Националног координатора за сузбијање трговине људима који са председником Националног одбора прати спровођење националних докумената у области сузбијања трговине људима⁵⁰¹ Формирање Националног одбора за сузбијање трговине људима требало би да ојача сарадњу Хрватске са другим државама у борби против трговине људима и допринесе смањењу броја жртава трговине људима у Хрватској.

Влада Републике Хрватске сарађује и финансијски помаже рад невладиних организација које раде са жртвама трговине људима (GRETA 2016, 35–36; U.S. Department of State 2018, 155), што би требало да утиче на квалитет услуга које пружају невладине организације.

Хармонизација кривичног законодавства са Конвенцијом Уједињених нација о транснационалном криминалу, предузимање мера у циљу спречавања и сузбијања трговине људима, у Хрватској још увек не даје очекиване резултате. Напротив, у Хрватској се бележи пораст трговине људима, а проблем представља и откривање жртва трговине људима (U.S. Department of State 2018, 154–156). Незадовољавајући резултати у борби против трговине људима поред одговарајуће законске регулативе указују да је потребно деловати на терену. Ако се узме у обзир постојање одговарајуће законске регулативе, те прописане адекватне казне за кривично дело трговине људима недостаци се могу идентификовати у примени постојеће законске регулативе. Из наведеног разлога, у Хрватској је потребно спровести додатну едукацију запослених који раде на пословима превенције и спречавања трговине људима, а ради постизања бољих резултата у пракси.

6.4.2.2.3.3. *Кривично дело ропство*

Кривично дело ропство које је прописано КЗ РХ⁵⁰² је значајно када је у питању заштита жена у проституцији, с обзиром на то да су жене у проституцији у сталној опасности да постану жртве сексуалне експлоатације која представља облик ропства.

Извршилац кривичног дела ропства је лице које, кршећи правила међународног права, стави друго лице у ропски или њему сличан однос или држи лице у таквом односу, купи, прода или преда другом лицу такво лице, посредује у куповини, продаји или предаји

⁵⁰¹ „Народне новине”, бр. 42/12 и 49/15.

⁵⁰² Чл. 105. КЗ РХ.

оваквог лица, као и уколико подстиче другог да прода своју слободу или слободу лица које издржава или о којем се стара. Постоји више алтернативно прописаних радњи извршења и то: 1) стављање другог лица у ропски или њему сличан однос; 2) држање лица у ропском или њему сличном односу; 3) куповина лица у ропском или њему сличном односу; 4) продаја лица у ропском или њему сличном односу; 5) предаја лица у ропском или њему сличном односу, 6) посредовање у куповини лица у ропском или њему сличном односу; 7) посредовање у продаји лица у ропском или њему сличном односу; 8) посредовање у предаји лица у ропском или њему сличном односу и 9) подстицање другог да прода своју слободу или слободу лица које издржава или о којем се стара. Прописана је затворска казна у распону од једне до десет година,⁵⁰³ која је одговарајућа само у случају ако се изриче ближе прописаном максимуму, јер ропство означава потирање људских права и основних слобода.

Извршилац кривичног дела превоз лица која се налазе у ропском или њему сличном положају је лице које превози људе који се налазе у ропском или њему сличном односу. Радња извршења је превозење. Затворска казна креће се у распону од шест месеци до пет година.⁵⁰⁴ Значајно је што се у складу са КЗ РХ не захтева да се превоз људи обавља из једне државе у другу како би постојало кривично дело, што је адекватна законска регулација, јер полазна и одредишна тачка могу бити унутар националних граница.

Квалификовани облик овог кривичног дела постоји у случају када је пасивни субјект дете. Прописана је затворска казна од три до петнаест година,⁵⁰⁵ која је и одговарајућа у овом случају с обзиром на то да је жртва малолетно лице.

6.4.2.3. Положај жена у проституцији

Жене које се баве проституцијом у Хрватској, сходно прихваћеном прохибиционистичком приступу, подлежу прекршајном кажњавању. Претпоставка је да у Хрватској има око 7.000 жена које се баве проституцијом, док постоји око 100.000 корисника услуга проституције (Жиганте 2016). Званичних података о броју жена које се баве проституцијом нема, а ни Министарство унутарњих послова у Хрватској не води податке о женама против којих су покретани поступци (Бачић 2016). Нејасна законска формулација „ко се одаје проституцији” у пракси доводи до тога да се жена кажњава за

⁵⁰³ Чл. 105. ст. 1. КЗ РХ.

⁵⁰⁴ Чл. 105. ст. 2. КЗ РХ.

⁵⁰⁵ Чл. 105. ст. 3. КЗ РХ.

извршење прекршаја проституције и када је само стајала на улици. Жене које се баве проституцијом у Хрватској у прекршајним поступцима, не ангажују браниоце, а најчешће признају извршење прекршаја (Жиганте 2016). Корисници услуга проституције с обзиром да не подлежу прекршајном санкционисању, учествују као сведоци у поступцима против жена у проституцији (Миливојевић Антолиш и др. 2013, 290) што је резултат актуелног законског решења.

У Хрватској се истраживањем проституције и положајем жена у проституцији баве преваходно невладине организације које се залажу за права жена. Ове организације се залажу за измену законског решења, јер актуелно законско решење маргинализује жене у проституцији, излажући их разним видовима опасности (Бачић 2016). Жене у проституцији законско решење доводи у незавидну позицију посебно у односу са корисницима. Наиме, многи корисници ову позицију жена у проституцији злоупотребаљају и према њима примењују насиље, знајући да их неће пријавити јер би и саме биле кажњене због бављења проституцијом (Радачић 2018). Прекршајно кажњавање због бављења проституцијом проузрокује да поједини припадници полиције не пружају заштиту женама у проституцији. Жене у проституцији у Хрватској су се сусретале са прекршајним пријавама за бављење проституцијом, иако су оне позивале полицију у случајевима када су покрадене од стране корисника или их корисник приморава на одређене сексуалне радње које оне нису желеле да пруже (Ibid.).

У Хрватској је развијена јахтинг проституција као облик проституције високог нивоа. Развијени туризам на јадранској обали утицао је да се формирају добро организоване мреже туристичке проституције у приморским градовима. Корисници услуга жена у јахтинг проституцији су често страни држављани, а жене које пружају сексуалне услуге су неретко и са територија околних држава (Радачић 2018), те у овим случајевима постоји могућност да су на проституцију приморане жене које су жртве трговине људима.⁵⁰⁶

Актуелним прохибиционистичким приступом у регулисању проституције у Хрватској крше се основна права жена у проституцији. Посебно је уочљиво да прохибиционистички модел у складу са којим се кажњавају само лица која се одају

⁵⁰⁶ У Хрватској су медији посебно пропратили судски поступак који се водио против једног лица оптуженог за организовање јахтинг проституције на подручју Задра. Корисници услуга проституције били су италијански држављани који су, према наводима из дневне штампе, оптуженом плаћали и до 4.000 евра како би користили сексуалне услуге жена на јахтама. Жене које су биле укључене у овај ланац проституције држављанке су Републике Хрватске, Босне и Херцеговине и Републике Србије. Оптужени је у поступку 2003. године у Београду већ био правоснажно осуђен због посредовања у проституцији, међутим побегао је из Републике Србије у Републику Хрватску како би избегао издржавање казне (Свиличић 2018).

проституцији проузрокује неједнак положај свих учесника у проституцији. Посебну бојазан изазивају случајеви у којима полиција није пружила заштиту женама у проституцији када им је била потребна, него их је, напротив, прекршајно санкционисала због бављења проституцијом. Наведено указује да „идентитет” жене у проституцији припадници полиције сматрају оправдањем за насиље које жене у проституцији трпе, те одбијају да им пруже помоћ. Овакви поступци говоре у прилог неопходности измене законског решења у правцу декриминализације жена у проституцији.

6.4.3. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРОПИСА ЦРНЕ ГОРЕ И РЕПУБЛИКЕ ХРВАТСКЕ

Црна Гора и Република Хрватска прихватиле су прохибиционистички модел регулисања проституције који је преузет из законодавства бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије чије су чланице биле, а према коме су репресивне мере усмерене ка лицима која се одају проституцији.

Прохибиционистички приступ регулисања проституције у Црној Гори и Хрватској отворено ставља у неравноправан положај лица која се одају проституцији, а најчешће су то жене, у односу на кориснике услуга проституције, који су најчешће мушкарци и који заправо „диктирају” понуду услуга проституције.

Осим лица која се одају проституцији, прекршајном санкционисању у Црној Гори и Републици Хрватској подлежу и лица која учествују у радњама које имају за циљ експлоатацију лица која се баве проституцијом. У ЗППЈРМ прописане су више казне за лица која допуштају да се у њиховим просторијама врши проституција и лица која омогућавају и на други начин помажу у вршењу проституције у односу на лица која се баве проституцијом. Ово је правично решење, имајући у виду да ова лица стичу финансијску корист злоупотребом жена у проституцији. У ЗЈРМ ЦГ прописана је иста казна за лице које се одаје и за лице које подстиче друго лице на проституцију, иако лица која подстичу на проституцију остварују финансијску корист проституцијом другог лица. Вишу казну ЗЈРМ ЦГ прописује за лица која изнајмљују или уступају просторије ради вршења проституције или на неки други начин посредују у вршењу проституције што је оправдано, јер ова лица стичу приходе на основу законом забрањене делатности.

Према лицима која се одају проституцији у Црној Гори изричу се много више новчане казне за разлику од Хрватске.⁵⁰⁷ На основу висине прописаних новчаних казни за

⁵⁰⁷ Један евро је еквивалент за 1,95583 ДЕМ. У Црној Гори новчана казна за одавање проституцији износи од 200 до 1.000 евра. У Хрватској казна да одавање проституцији износи од 50 ДЕМ до 200 ДЕМ, што је од 25 до 100 евра. Преузето са 15. новембра 2018. са http://sr.coinmill.com/DEM_EUR.html#DEM=100.

лица која се одају проституцији може се закључити да је, за разлику од законодавца у Црној Гори, законодавац у Хрватској водио рачуна да су лица која се баве проституцијом обично лошег материјалног стања и да им проституција представља извор прихода за основне животне потребе. Објективно је сагледао да лица у проституцији нису у могућности да плаћају високе новчане казне.

Анализа прекршајног законодавства Републике Хрватске показује да није дошло до промена у законском регулисању проституције ни након уласка у Европску унију, иако је 2012. године био представљен ЗППЈРМ чије одредбе прописују прекршајно кажњавање свих учесника у проституцији.

Насупрот прекршајног законодавства према ком корисници услуга проституције нису препознати као извршиоци прекршаја, обе државе су у складу са одредбом Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима о криминализацији коришћења услуга жртава трговине људима, прописале казне за лица која, знајући да је у питању жртва трговине људима, користи њене услуге.

Са аспекта жена које су присиљене на бављење проституцијом као жртве трговине људима велики недостатак представља што у кривично законодавство обе државе није унета одреба о некажњавању жртава трговине људима за учешће у незаконитим активностима када су на њих биле присиљене.

Подаци са терена показују да се жене из Црне Горе сексуално експлоатишу на простору Балкана (U.S. Department of State 2018, 311), за разлику од жена из Хрватске које су жртве трговине људима широм Европе (U.S. Department of State 2018, 156). Иако су у питању државе суседи, разлог за овакво стање се може наћи у статусу Републике Хрватске која је чланица Европске уније. Чињеница да је Хрватска чланица Европске уније, омогућава трговцима људима да без препрека у виду граничних контрола регрутују жене из Хрватске у циљу сексуалне експлоатације у друге државе чланице Уније. Један од узрока трговине женама из Црне Горе и Хрватске може се пронаћи у прекршајном санкционисању жена у проституцији. Прохибиционистички приступ доприноси њиховој вулнерабилности када је у питању опасност да постану жртве кривичних дела којима се врши експлоатација жена у проституцији. С обзиром на то да експлоатисање жена у проституцији представља кршење њихових људских права и основних слобода, посредно се закључује да модел законског регулисања проституције у Црној Гори и Хрватској негативно утиче на Уставом зајемчена људска права и основне слободе жена у проституцији.

Уколико Црна Гора и Хрватска у будућности желе да остваре боље резултате у сузбијању проституције и трговине људима у циљу сексуалне експлоатације, било би

пожељно да мере против проституције упере ка корисницима услуга проституције. Оваквим приступом утицаће се на сузбијање потражње за комерцијалним сексом, односно на обим проституције и трговине људима у циљу присилне проституције.

7. ПРОСТИТУЦИЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Проституција у Републици Србији је централни део дисертације који је подељен на два дела, теоријски и емпиријски део.

На почетку теоријског дела истраживали смо друштвени положај жена у Србији, јер смо желели да утврдимо колико сам друштвени положај жена доприноси чињеници да проституција буде „женско занимање”. Затим су представљени резултати анализе правних прописа релевантних за проституцију и правни положај жена у проституцији у Републици Србији. Посебна пажња посвећена је положају жена у проституцији и узроцима уласка жена у проституцију, како би се у будућности на означене узроке деловало и предупредило „опредељивање” жена за бављење проституцијом. С обзиром да је проституција као тема заступљена у штампаним медијима, анализирали смо и како је проституција представљена у штампаним медијима у Србији.

Други, емпиријски део, садржи резултате истраживања правног положаја жена у проституцији у Републици Србији.

7.1 ДРУШТВЕНИ ПОЛОЖАЈ ЖЕНА У СРБИЈИ

Истраживање проституције у Србији са родног аспекта захтева да се истражи друштвени положај жена у односу на друштвени положај мушкараца у Србији.

Пажња ће бити усмерена превасходно на образовање, запошљавање и економски положај жена у Србији, зато што жене улазе у проституцију ради остваривања прихода.

Најчешће већ одабир одређеног образовања усмерава жену и мушкарца ка области у којој ће радити. Када је у питању средњошколско образовање у Србији, опште образовање, односно гимназију, чешће завршавају жене 58% него мушкарци 42%. Више жена завршава и средње стручне четворогодишње школе 53% у односу на мушкарце 47%.

Мушкарци су бројнији у областима образовања као што су електротехника, машинство и обрада метала, геодезија и грађевинарство, саобраћај, шумарство и обрада дрвета, геологија и рударство (Републички завод за статистику 2017, 46).

Жене више уписују и завршавају високе школе и факултете. У 2016. години, међу уписаним студентима било је 56% жена, а међу дипломираним студентима 58% жена. Међутим, мушкараца је више међу дипломираним студентима у области информатике и комуникационе технологије 74%, као и инжењерства, производње и грађевинарства 63% (Ibid.).

Запосленост и остваривање прихода је предуслов за задовољавање животних потреба и економске самосталности. Стопа активности жена са високим образовањем износи 70,9% и она је незнатно виша у односу на стопу активности мушкараца истог нивоа образовања, а која износи 69,5%. Ситуација је обрнута када је у питању активност жена без школе или са нижим нивоом образовања, њихова стопа активности износи 20,4% и мања је од стопе активности мушкараца истог образовног нивоа која износи 23,6%. Стопа запослености жена је 38,1%, док је стопа запослености мушкараца 52,8%. Ова разлика је мања када је реч о женама и мушкарцима у браку, код жена износи 68%, а код мушкараца 64%. Највише је незапослених жена у узрасту од 15 до 24 године, чак 39,5%, док стопа незапослености мушкараца овог узраста износи 32,2%. Разлика у samozапослености је двоструко већа у корист мушкараца. Само 13% жена је samozапослено у односу на 28% мушкараца. Стопа неактивности код жена износи 54,6%, док је стопа неактивности мушкараца 38,2% (Ibid., 62). За „занимање” домаћице 20 пута чешће се „опредељују” жене него мушкарци (Благојевић Хјусон 2013, 69).

У Србији, у старосној категорији становништа од 15 до 64 године, 12% жена ради краће од пуног радног времена у односу на 10% мушкараца. Међу запосленима који раде краће од пуног радног времена, 96% жена у поређењу са 4% мушкараца ради краће од пуног радног времена у случају када је разлог због ког се опредељују за непуно радно време, брига о деци или неспособним одраслим лицима (Ibid., 68). Овај податак указује да је брига о деци и другим члановима домаћинства у Србији женина „дужност”.

Жене у Србији су чешће финансијски издржавана лица него мушкарци (Благојевић Хјусон 2013, 69), а као запослене остварују 8,7% нижу зараду него мушкарци. Платни јаз је још већи и то у корист мушкараца када се зараде анализирају према степену образовања или занимањима. Платни јаз износи 22,4% када су у питању жене и мушкарци без школе, непотпуне основне школе или основног образовања, 15% износи разлика у платама између жена и мушкараца са средњим образовањем, а 17,8% износи разлика у платама

између жена и мушкараца са високим образовањем, магистарским или докторским студијама (Ibid., 82). У зависности од врсте занимања, платни јаз варира у корист мушкараца, те тако међу административним радницима износи 3%, међу инжењерима, стручним сарадницима и техничарима 16,1%, а међу занатлијама и сродним занимањима чак 30,6% (Ibid.).

Осим што су чешће незапослене и мање зарађују у поређењу са мушкарцима, жене у Србији се сусрећу са сексуалним уценама приликом добијања, задржавања посла, као и у случајевима напредовања на послу (Благојевић Хјусон 2013, 191). Сексуалне уцене жена у пословној сфери нарушавају психички и физички интегритет жена и угрожавају њихово достојанство. У складу са наведеним, закључујемо да у Србији, када је у питању добијање и задржавање посла, напредовање у каријери, за жене не важе исти критеријуми као за мушкарце. Испуњавање „додатних” омаловажавајућих захтева који се стављају пред жене како би биле у могућности да обезбеде приход од рада је у супротности са људским правима и основним слободама. Истовремено, ово значи да ће се жена која не подлегне сексуалним уценама суочити са последицом губитка посла која жену неминовно води у сиромаштво.

Власништво такође указује на економске неједнакости између мушкараца и жена у Србији. Мушкарци су много чешће власници непокретне имовине и аутомобила него жене у Србији (Ibid., 76). Међутим, жене су чешће сувласнице него мушкарци што показује да „долази до постепеног трансфера власништва у корист изједначавања жена и мушкараца, и да се тај процес одвија кроз пораст категорије сувласништва” (Ibid.). Благојевић Хјусон увиђа да ове разлике проистичу из разлика у наслеђивању и разлика у регистровању власништва (Ibid.).

Мушкарци у Србији чешће него жене имају кредите и уштеђевину (Ibid., 77) што је још један показатељ бољег економског положаја мушкараца у односу на жене у Србији. Ови подаци нам говоре и да „овај вид послова „природно” припада мужу, „глави породице” и да жена не треба да се „меша” у ову врсту „мушког” посла (Петрушић 2010, 174).

На економски положај жена посредно утиче и обавеза старања о другим члановима породице. Када је реч о старању о другим члановима породице, друштво у Србији очекује да жена преузме улогу старатељке (Ibid., 194) што је показао и већ наведени податак да се 96% жена опредељује за непуно радно време у случају да је потребно бринути о деци или старијим члановима породице. Локар у том погледу наводи да мајчинство представља „један од ограничавајућих фактора за жене на тржишту рада” (Локар 2007, 12). Благојевић

Хјусон истиче да је посебно уочљиво да се старање везује за женски род када је реч о самохраним родитељима. У 80% случајева у Србији самохрани родитељи су жене. Жене као самохрани родитељи „тешко или никако остварују право на алиментацију, а с друге стране институционално окружење не пружа скоро никакву заштиту или помоћ” (Благојевић Хјусон 2013, 196). У оваквој ситуацији жене остају препуштене да се саме боре за себе и децу, а то значи да саме обезбеде материјална средства за издржавање, да саме подижу и школују децу, што представља огроман терет за жену. Немогућност остваривања алиментације је још један чинилац који озбиљно угрожава егзистенцију жене и деце што захтева да жена додатно исцрпљује своје ресурсе како се не би суочила са сиромаштвом.

Постојање строго дефинисаних родних улога потврђује и истраживање о коришћењу времена. Жене, без обзира да ли су запослене или не, двоструко више раде у домаћинству од мушкараца. Ово значи да запослене жене након плаћеног рада, код куће започињу „другу смену”, која се огледа у неплаћеном раду. Жене на кућним пословима проводе око четири и по сата, а мушкарци око два сата (Републички завод за статистику 2017, 96).

Дискриминација жена, родна хијерархија, маргинализација жена и структурална родна неједнакост узрок су и насиља над женама (Петрушић и др. 2015, 48). Истраживања спроведена у Србији показала су да је породично насиље широко распрострањено (Петрушић и др. 2018, 17). „Најчешће жртве насиља у породици су жене свих старосних категорија” (Ibid., 11). Материјална ситуација је битан фактор и када је у питању повод за насиље. Жене које су биле жртве насиља у породици као најчешћи повод за насиље наводе свађе око новца, а затим неслагање са родитељима једног од партнера, свађе у вези са децом, алкохолизам супруга и љубомору (Ibid.). Као жртве насиља у породици, жене нису изложене само једном облику насиља него се најчешће ради о повезаности физичког са психичким или сексуалним насиљем или свих облика заједно. Учиниоци су, поред мужева, одрасли синови, свекар, свекрва и др. (Ibid.). Ова истраживања откривају непосредну везу породичног насиља са недостатком материјалних средстава, који се сматрају кључним разлогом за улазак жене у проституцију.

Већа незапосленост жена, нижа зарада коју жене остварују у односу на мушкарце, препреке које наилазе на послу, немогућност остваривања кредита, ређе поседовање уштеђевине, власништво над некретнинама и аутомобилима у корист мушкараца, а са друге стране живот са насиљем у породици због недостатка материјалних средстава, као и очекивања да се жена стара о другим члановима породице без помоћи и подршке, су

фактори који показују да је друштвени положај жена лошији у поређењу са друштвеним положајем мушкараца у Србији. Жене у Србији сусрећу се са препрекама које не стоје пред мушкарцима, а које формирају родне улоге и родни стереотипи.

Анализирани подаци указују и да је српско друштво изразито патријархално са строго дефинисаним родним улогама и укоренењем родним стереотипима које озбиљно доводе у питању економски положај и егзистенцију жена. Жене су „ограничене на приватни простор, породични свет у оквиру дома, на децу и послове у домаћинству” (Жунић 2007, 110). Управо традиционалне родне улоге и родни стереотипи формирају неповољан економски положај жена, који поједине жене у Србији примора на улазак у проституцију. Проституција, означена као „женска професија” при томе „гута” идентитет жена представљајући их као неморалне жене које „желе” да се баве проституцијом како би „лако и брзо” зарадиле новац. Оваквим, неаругментованим тврдњама избегава се суочавање са неопходношћу деконструкције родних улога и стереотипа који представљају највећу препреку женама у Србији до достизања пуне равноправности са мушкарцима. Према томе, све док у друштву у Србији не дође до промена које ће омогућити женама да буду равноправне са мушкарцима, проституција има све претензије да остане „женска професија”.

7.2 ПРАВНИ ОКВИР РЕЛЕВАНТАН ЗА ПРОСТИТУЦИЈУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У делу Правни оквир релевантан за проституцију у Републици Србији нормативно правном методом анализираће се правни прописи који чине правни оквир релевантан за проституцију у Републици Србији.

Предмет анализе биће Устав Републике Србије⁵⁰⁸, односно уставне гаранције одређених људских и мањинских права и слобода релевантних за правно регулисање проституције, јер директно или индиректно поставља референтни оквир унутар кога је могуће пронаћи основ и за законско регулисање проституције.

Проституција је у Републици Србији регулисана ЗЈРМ РС, у складу са чијим одредбама, које ће бити предмет анализе, одавање проституцији представља прекршај против јавног реда и мира.

⁵⁰⁸ „Сл. гласник РС”, бр. 98/2006. У даљем тексту: Устав РС.

Кривична дела трговина људима, посредовање у проституцији, заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу су релевантна за проституцију, те ће се анализирати одредбе Кривичног законика Републике Србије⁵⁰⁹ којима су прописана наведена кривична дела.

Осим актуелног законодавства, предмет анализе биће научна и стручна литература о проституцији и трговини људима, која, уз правну регулативу, омогућава да се створи потпуна слика о проституцији и трговини људима у циљу сексуалне експлоатације у Републици Србији.

7.2.1. УСТАВНЕ НОРМЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА

У Уставу РС јемче се људска и мањинска права и слободе међу којима се налазе и она која су релевантна за правно регулисање проституције и правни положај жена у проституцији.

Одредба Устава РС којом се гарантује неприкосновеност људског достојанства⁵¹⁰ битна је за правно регулисање проституције и правни положај жена у проституцији. Уважавање права на достојанство личности је „услов остваривања осталих права” (Пајванчић 2003, 126). Право на достојанство је апсолутно заштићено право. Мере одступања од апсолутно заштићених права ни у ком случају нису дозвољене.⁵¹¹ Проституција представља осетљиву област, а уважавање достојанства жена у проституцији у великој мери зависи од начина правног регулисања проституције. У Србији је прихваћен прохибиционистички приступ у складу са којим се жене које се баве проституцијом прекршајно санкционишу. Како наводи Марјановић свака принуда одузима достојанство, а „Посебно тешко вређа људско достојанство правно неоправдана примена принуде због погрешне примене права” (Марјановић 2013, 102). Уставна норма којом се гарантује неприкосновеност људског достојанства обавезује законодавца да законским регулисањем проституције обезбеди поштовање права на достојанство жена које се баве проституцијом, које право актуелни модел законског регулисања проституције у Србији, доводи у питање. Право на достојанство обавезује и запослене у државним органима да се према женама у проституцији опходе уважавајући њихово достојанство, независно од свог личног става према самој проституцији.

⁵⁰⁹ „Сл. гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 – исп., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016. У даљем тексту: КЗ РС.

⁵¹⁰ Чл. 23. Устава РС.

⁵¹¹ Чл. 202. ст. 4. Устава РС.

Устав РС садржи општу антидискриминациону одредбу, којом се забрањује свака непосредна или посредна дискриминација по било ком основу.⁵¹² Наводи се више личних својстава која не могу бити основ за дискриминацију, а релевантна за правно регулисање проституције јесу: пол, друштвено порекло и имовно стање. Ова уставна одредба је значајна за правно регулисање проституције посебно ако се узме у обзир актуелни прохибиционистички модел у Републици Србији. Кажњавање жена због одавања проституцији, као и одбацивање жена у проституцији од друштва као неморалних жена, намеће обавезу законодавцу да у светлу антидискриминационе одредбе преиспита актуелни прохибиционистички модел регулисања проституције.

Општа антидискриминациона одредба је значајна и када је у питању поступање државних органа према женама у проституцији. Она јемчи да ће државни органи према жени у проституцији поступати једнако као према сваком појединцу (Барош и др. 2015, 13).

Највиши правни акт Републике Србије јемчи неповредивост физичког и психичког интегритета,⁵¹³ које је апсолутно заштићено право.⁵¹⁴ Са аспекта заштите жена у проституцији значајно је што „Устав прописује неколико забрана чији је смисао заштита физичког интегритета и достојанства личности” (Пајванчић 2009, 37). У том смислу, изричитим уставним одредбама забрањује се мучење, нечовечно или понижавајуће поступање или кажњавање,⁵¹⁵ ропство, положај сличан ропству и принудан рад,⁵¹⁶ што су уједно и апсолутно заштићена права.⁵¹⁷ Поштујући ове уставне гаранције, приступом у правном регулисању проституције, законодавац треба да предупреди да жене у проституцији не буду изложене мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, као и да не доспеју у опасност да буду доведене у ропски или њему сличан положај. Законодавчева је обавеза да одабиром приступа у правном регулисању проституције пружи правну сигурност женама у проституцији да њихов психички и физички интегритет неће бити угрожен.

Устав РС изричито забрањује трговину људима.⁵¹⁸ Трговина људима је у међународним документима одређена као облик савременог ропства.⁵¹⁹ Ово је апсолутно

⁵¹² Чл. 21. Устава РС.

⁵¹³ Чл. 25. Устава РС.

⁵¹⁴ Чл. 202. ст. 4. Устава РС.

⁵¹⁵ Чл. 25. Устава РС.

⁵¹⁶ Чл. 26. ст. 1. Устава РС.

⁵¹⁷ Чл. 202. ст. 4. Устава РС.

⁵¹⁸ Чл. 26. ст. 2. Устава РС.

⁵¹⁹ Видети поглавље Међународно право и регулисање проституције.

заштићено право⁵²⁰, те ни у ком случају није могуће одступање од њега. Трговина женама у циљу сексуалне експлоатације директно је уперена против психичког и физичког интегритета жена, јер су жене као жртве сексуалне експлоатације подвргнуте различитим облицима нечовечног поступања. Како је трговина женама ради сексуалне експлоатације један од најзаступљенијих видова трговине људима и у непосредној вези са проституцијом, то је норма о забрани трговине људима релевантна и за правно регулисање проституције.

Устав РС забрањује принудан рад, а сексуално или економско искоришћавање лица које је у неповољном положају, Устав експлицитно одређује као принудан рад,⁵²¹ које је апсолутно заштићено право.⁵²² Из тога закључујемо да сваки облик сексуалне експлоатације представља облик принудног рада који Устав РС изричито забрањује.

Зајемчено право на слободу и безбедност⁵²³ гарантује женама у проституцији личну слободу и безбедност. Наведена уставна одредба је посебно важна уставна гаранција женама које се баве проституцијом у држави која прихвата прохибиционистички приступ, јер јемчи женама у проституцији да ће бити лишене слободе само из разлога и у поступку који су прописани законом.

Јемства која штите право на слободу и безбедност су: прописивање разлога за ограничење личне слободе појединца, прописивање поступка, надлежног органа и права која појединац има у поступку пред надлежним органом који одлучује о лишавању слободе. Приликом лишавања слободе лице има следећа права: право на хитно поступање, право да на језику који разуме буде обавештен о разлозима лишавања слободе, оптужби која му се ставља на терет и о својим правима, као и право да без одлагања о свом лишавању слободе обавести лице које одабере. Свако лице које је лишено слободе има право жалбе суду по којој је суд дужан хитно да одлучи о законитости лишавања слободе и да нареди пуштање лица на слободу уколико је лишавање слободе било незаконито. Казну која подразумева лишавање слободе у складу са Уставом РС може изрећи само суд.

Са лицем лишеним слободе поступа се човечно, уз уважавање достојанства личности тог лица. Уставом РС је забрањен сваки облик насиља према лицу лишеном слободе, као и изнуђивање исказа од лица лишеног слободе⁵²⁴ чије је право апсолутно заштићено право.⁵²⁵ Уколико је лице лишено слободе без одлуке суда, одмах му се

⁵²⁰ Чл. 202. ст. 4. Устава РС.

⁵²¹ Чл. 26. ст. 3. Устава РС.

⁵²² Чл. 202. ст. 4. Устава РС.

⁵²³ Чл. 27. Устава РС.

⁵²⁴ Чл. 28. Устава РС.

⁵²⁵ Чл. 202. ст. 4. Устава РС.

саопштава да има право да ништа не изјављује и право да не буде саслушано без присуства браниоца кога оно изабере или браниоца који ће му бесплатно пружити правну помоћ ако не може да је плати. Када је лице лишено слободе без одлуке суда, оно мора бити без одлагања, а најкасније у року од 48 часова, доведено пред суд или се у супротном пушта на слободу.⁵²⁶ Зајемчено право на правично суђење⁵²⁷ које је апсолутно заштићено право⁵²⁸ такође је од изузетног значаја за правни положај жена у проституцији у Републици Србији јер подлежу прекршајном санкционисању. У складу са правом на правично суђење, женама у проституцији се јемчи да ће о њиховим правима и обавезама одлучивати независан и непристрасан суд, као и о основаности сумње која је била разлог за покретање поступка и оптужбама против њих. Уколико лице не говори или не разуме језик који је у службеној употреби у суду има право на бесплатног преводиоца, а у случају да је лице слепо, глуво или немо, има право на бесплатног тумача. Уставним одредбама прописана су посебна права окривљеног.⁵²⁹ Лице окривљено за кривично дело има право да у најкраћем року у складу са законом, подробно и на језику који разуме, буде обавештено о природи и разлозима дела за које се терети, као и о доказима против њега. Окривљени има право на одбрану, право да узме браниоца по свом избору са којим може несметано да општи и да добије време и одговарајуће услове за припрему одбране. Уколико окривљени није у могућности да сноси трошкове браниоца има право на бесплатног браниоца ако то захтева интерес правичности у складу са законом. Свако лице које је окривљено за кривично дело, а доступно је суду, има право да му се суди у присуству и не може бити кажњено уколико му није омогућено да буде саслушано и да се брани. Окривљени коме се суди за кривично дело има право да сам или преко браниоца износи доказе у своју корист, испитује сведоке оптужбе и има право да захтева да се под истим условима као и сведоци оптужбе, и у његовом присуству, испитују сведоци одбране. Право је лица коме се суди за кривично дело да му се суди без одуговлачења. Окривљено лице или лице коме се суди за кривично дело није дужно да даје исказе против себе или против лица блиских себи, нити да призна кривицу. Сва права која има окривљени за кривично дело има према закону и у складу са њим и физичко лице против кога се води поступак за неко друго кажњиво дело. Из наведене уставне одредбе произилази да се ова Уставом РС зајемчена права имају примењивати и у прекршајним поступцима који се воде против лица због одавања проституцији.

⁵²⁶ Чл. 29. Устава РС.

⁵²⁷ Чл. 32. Устава РС.

⁵²⁸ Чл. 202. ст. 4. Устава РС.

⁵²⁹ Чл. 33. Устава РС.

Уставом РС јемчи се једнака заштита права пред судовима и другим државним органима имаоцима јавних овлашћења. Свако лице има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу.⁵³⁰

Законодавац је обавезан да уставне гаранције људских и мањинских права и слободе, које представљају и међународне стандарде као општи правни оквир, поштује приликом законског регулисања проституције у националном законодавству. Приступом у правном регулисању проституције који уважава људска и мањинска права и слободе непосредно се омогућава женама у проституцији да уживају сва зајемчена права и основне слободе.

7.2.2. ПРОСТИТУЦИЈА КАО ПРЕКРШАЈ ПРОТИВ ЈАВНОГ РЕДА И МИРА

Дана 5. фебруара 2016. године у Републици Србији ступио је на снагу ЗЈРМ РС, који је донео измене у законском регулисању проституције. Проституција је у овом Закону дефинисана као пружање сексуалних услуга уз накнаду која може бити у новцу или у другој вредности.⁵³¹ Према ЗЈРМ РС инкриминисана су три облика понашања: одавање проституцији, коришћење услуга проституције и уступање просторија ради проституције.⁵³²

До доношења актуелног ЗЈРМ РС није било инкриминисано коришћење услуга проституције. На измену законског решења, у погледу инкриминисања и корисника услуге проституције, пресудно је утицала активност мреже „Жене против насиља”.⁵³³ Наиме, у првобитном Предлогу актуелног Закона о јавном реду и миру из 2016. године⁵³⁴ било је предложено кажњавање лица која се одају проституцији, као и лица која уступају просторије ради проституције. Истоветно законско решење било је садржано у ЗЈРМ од 1992. године, тада на снази. Мрежа „Жене против насиља” је, након увида у Предлог,

⁵³⁰ Чл. 36. Устава РС.

⁵³¹ Чл. 3. ст. 1. тач. 15. ЗЈРМ РС.

⁵³² „Ко се одаје проституцији, користи услуге проституције или уступа просторије ради проституције – казниће се новчаном казном од 50.000 до 150.000 динара или казном затвора од 30 до 60 дана.” (чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ).

⁵³³ Мрежу „Жене против насиља” чини савез више женских невладиних организације које се баве проблемом насиља над женама у Србији. Више видети на: <https://www.zeneprotivnasilja.net/>.

⁵³⁴ Предлог Закона о јавном реду и миру – у даљем тексту: Предлог ЗЈРМ РС.

Као разлог за доношење ЗЈРМ у образложењу Предлога Закона о јавном реду и миру наводи се да Закон о јавном реду и миру који је на снази од 1992. године није претрпео значајније измене и допуне „које би адекватно пратиле захтеве времена и потребе праксе, настале промене у друштвеним односима и промене у нормативном уређењу у овој области. Више видети на: <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/040116/040116-vest15.html>.

упутила „Апел против одредбе о кажњавању жена и деце купљених у проституцији у Предлогу закона о јавном реду и миру” (Мрежа „Жене против насиља” 2015) Женској парламентарној мрежи. У Апелу, Мрежа „Жене против насиља” је позвала чланице Женске парламентарне мреже да преиспитају одредбу члана 16. Предлога ЗЈРМ РС којом је прописано кажњавање лица која се баве проституцијом, а којом су такође прописане и више казне у односу на казне у закону који је био на снази. Мрежа „Жене против насиља” је у Апелу истакла да овакво законско решење доприноси кажњавању најрањивијих, али исто тако и да одобрава сексуално искоришћавање жена и деце. Од чланица Женске парламентарне мреже затражено је да се заложе за декриминализацију лица која се баве проституцијом, те да се пропише кажњавање лица која користе услуге проституције. Након Апела, поједине народне посланице и посланици поднели су амандмане за кажњавање корисника са којима се сложио и министар унутрашњих послова.⁵³⁵ Међутим, у ЗЈРМ РС су, ипак, остале и одредбе које прописују кажњавање лица која се одају проституцији (Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 47).

Према одредбама ЗЈРМ РС, проституција представља прекршај против јавног реда и мира у случају одавања проституцији, ако се користи услуга проституције или уколико се уступа просторија за вршење проституције.

Као што је већ наведено, у актуелном ЗЈРМ РС проституција је дефинисана као пружање сексуалних услуга уз накнаду која може бити у новцу или у другој вредности. У складу са дефиницијом, прекршај „одавање проституцији” би требало да се сматра учињеним када неко лице пружи сексуалну услугу уз накнаду. Међутим, термин „одавање” ствара конфузију у тумачењу када се прекршај сматра учињеним.

Коришћење термина „одавање” који је ушао у закондавство Србије након Другог светског рата у нескладу је са законском формулацијом проституције и уноси недоумицу када ће се сматрати да је прекршај учињен. Термин „одавање” може проузроковати да се жене у проституцији прекршајно санкционишу и када у конкретном случају није дошло до пружања сексуалне услуге у замену за новац или другу вредност. Законска формулација

⁵³⁵ Сви поднети амандмани односили су се на измену постојећег законског решења тако што би се инкриминисало коришћење услуга проституције са образложењем да ратификоване међународне конвенције Републику Србију обавезују да предузима мере у циљу сузбијања проституције, јер проституција доводи до повећане трговине женама ради сексуалне експлоатације. Осим тога, подносиоци амандмана су изразили уверење да ће прописивање коришћења услуга проституције имати за резултат смањивање проституције, као и да ова измена представља корак ка увођењу „шведског модела” у борби против проституције у Републици Србији. Преузето 28. маја 2020. са <https://otvoreniparlament.rs/transkript/7328?page=21> и <https://otvoreniparlament.rs/transkript/7325?page=21>. Дана 26. јануара 2016 . године усвојен је ЗЈРМ РС. За ЗЈРМ РС гласало је 158 народних посланика, 5 народних посланика је било против, док суздржаних народних посланика није било. Гласању нису присуствовала 84 посланика. Преузето 28. маја 2020. са <https://otvoreniparlament.rs/akt/2685>.

„одавање проституцији” отвара могућност произвољног тумачења да ли је у конкретном случају учињен прекршај, што оправдава бојазан да до кажњавања жена у проституцији може доћи и када прекршај није учињен, односно када сексуална услуга није ни пружена.

За постојање прекршаја, према законској дефиницији проституције, потребно је да је сексуална услуга пружена уз надокнаду. Уколико се сексуална услуга пружи без надокнаде не постоји прекршај.

Коришћење услуга проституције као прекршај постоји када лице користи сексуалне услуге лица које се одаје проституцији и за то пружи надокнаду у новцу или у некој другој вредности. Као и код одавања проституцији, надокнада за пружену сексуалну услугу представља конститутиван елемент овог прекршаја. Уколико надокнаде нема, нема ни прекршаја. Законодавац је пропустио да као прекршај пропише и случај када лице користи сексуалну услуга лица у проституцији уз обећање да ће услугу платити, као и случај када друго лице изврши плаћање, што је прописано као кривично дело у КЗ Шведске.⁵³⁶

Уступање просторија ради проституције као прекршај постоји када лице омогућава да се у његовим просторијама врши проституција.⁵³⁷ ЗЈРМ РС не дефинише појам просторије, „па се према томе под тим појмом има подразумевати само „просторија” у грађевинско-функционалном смислу (затворен простор), а не и други простор који припада даваоцу (на пример, не и шума, башта, шикара), без обзира што се и такви простори могу налазити у државини тог лица” (Боснић и Грчић 1987, 49). У овом случају надокнада није конститутивни елемент бића овог прекршаја, иако се уступање просторија ради проституције по правилу врши уз надокнаду (Ibid.). Извршилац прекршаја не мора бити само власник просторије него то може бити и друго лице које је овлашћено да располаже просторијом (Ibid.). У случају да постоји сувласништво лица на просторији, извршилац прекршаја је сувласник или сувласници за ког у прекршајном поступку буде утврђено да је одговоран за прекршај уступања просторије ради вршења проституције. Тежи облик овог прекршаја је уступање просторија малолетном лицу ради вршења проституције.⁵³⁸

⁵³⁶ Видети у делу Правни оквир сузбијања проституције у државама које прихватају неоаболиционистички приступ регулисања проституције – Правни оквир сузбијања проституције у Краљевини Шведској.

⁵³⁷ Извршилац прекршаја када је у питању уступање просторија ради проституције и уступање просторија малолетном лицу ради проституције може бити и правно лице у складу са одредбама Закона о прекршајима (Закон о прекршајима „Сл. гласник РС”, бр. 65/2013 и 13/2016 – одлука УС). У даљем тексту: ЗП РС.

⁵³⁸ Чл. 16. ст. 2. ЗЈРМ РС.

ЗЈРМ РС прописује исте казне за лица која се одају проституцији, лица која користе услуге проституције и за лица која уступају просторије ради проституције.⁵³⁹ Прописана је алтернативно, казна затвора у трајању од 30 до 60 дана и новчана казна која се креће у распону од 50.000,00 до 150.000,00 динара.⁵⁴⁰ Уколико се малолетном лицу уступа просторија ради проституције, прописана казна је затвор од 30 до 60 дана.⁵⁴¹ Имовинска корист прибављена учињеним прекршајем се одузима.⁵⁴² ЗЈРМ РС прописује кажњавање свих учесника у проституцији, док међународни стандарди који се изграђују на пољу проституције и искуство држава које су успеле да смање обим проституције показују да је потребно утицати на потражњу, те кажњавање усмерити према корисницима, чија потражња формира понуду у проституцији.

Законодавац је прописао једнаке казне за учествовање у проституцији за све учеснике у проституцији, из чега се може закључити да је његов став да сви учесници треба да сnose подједнаку одговорност. Овакво законско решење показује да законодавац није имао у виду разлоге због којих жене улазе у проституцију да би пружале услуге проституције, као ни разлоге због којих мушкарци користе услуге проституције. Законодавац је пропустио да сагледа и њихов положај као учесника у проституцији.

У пракси, жене у проституцији баве се проституцијом из нужде, у циљу стицања зараде за основне животне потребе (Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 80), док мушкарци који купују сексуалне услуге у томе виде пре свега задовољство.⁵⁴³ Лица која издају просторије ради вршења проституције најчешће то раде за надокнаду, те остварују финансијску добит, користећи неповољан правни положај жена у проституцији. Имајући у виду разлоге за улазак жена у проституцију, ако је законодавац већ остао код прохибиционистичког модела, било је потребно да пропише блаже казне за лица која се одају проституцији у односу на лица која користе услуге проституције и лица која уступају просторије ради проституције.

На основу анализираниог законског решења, недвосмислено се може закључити да је законодавац остао при уверењу да се прохибиционистичким моделом регулисања проституције може постићи успех у сузбијању проституције. Ако се има у виду да цена стандардне сексуалне услуге у уличној проституцији износи 1.000,00–1.500,00 динара

⁵³⁹ Чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС.

⁵⁴⁰ Чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС.

⁵⁴¹ Чл. 16. ст. 2. ЗЈРМ РС.

⁵⁴² Чл. 26. ЗЈРМ РС.

⁵⁴³ Мотиве који наводе мушкарце да купују сексуалне услуге истраживале су Гордана Стојаковић и Тамара Петровић Ранитовић (Стојаковић и Петровић Ранитовић 2013, 84–85).

(Жиких 2008, 113–114),⁵⁴⁴ неоправдано је очекивати да ће жене у проституцији моћи да плате високе износе прописаних новчаних казни. Законодавац је, поред високе новчане казне за одавање проституцији, прописао и одузимање имовинске користи,⁵⁴⁵ што је са аспекта жена у проституцији апсурдна ситуација. Жени се одузимају новчана средства за преживљавање, а истовремено изриче висока новчана казна. Овакво законско решење жену неминовно враћа у проституцију како би зарадила новац да плати изречену новчану казну. Осим одузимања имовинске користи, уз казну се може изрећи и заштитна мера одузимања предмета⁵⁴⁶, што су најчешће кондоми и картице за мобилне телефоне (Барош и др. 2015, 43; Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 73). Одузимањем кондома, жене у проституцији које немају здравствену заштиту, излажу се ризику од полно преносивих болести и нежељене трудноће.

Актуелно законско решење јасно показује да законодавац суштински не разуме разлоге за улазак жена у проституцију, положај жена у проституцији, тако ни мере за сузбијање проституције не могу имати позитиван учинак у пракси.

Кажњавање жена у проституцији до сада није дало резултате ни на пољу превенције, ако се има у виду податак да 80% жена кажњених због бављења проституцијом чине повратнице (Стојаковић и Петровић Ранитовић 2013, 52). Узимајући у обзир наведени податак, не може се пуно очекивати ни од високих новчаних казни, када је у питању постизање резултата на пољу превенције. Висок проценат жена које се вишеструко кажњавају због проституције, наводи на закључак да се жене у проституцију враћају зато што не виде могућност да се баве неким другим занимањем, односно не виде своју будућност изван проституције.

У складу за актуелним ЗЈРМ РС, корисници сексуалних услуга подлежу прекршајном санкционисању. Међутим, постоје два разлога због којих они неће бити у већем броју санкционисани.

Први разлог је сам начин на који је прописана прекршајна одговорност корисника сексуалних услуга. ЗЈРМ РС прописује „ко користи” што ће у пракси бити тешко

⁵⁴⁴ Павловић и Цветинчанин Кнежевић су на основу изјава жена у проституцији датих у прекршајним поступцима током 2016. године, израчунале да цена оралног секса у просеку износи 1.421,00 динара, док је просечна цена класичног секса 1.859,00 динара (Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 65 и 66).

Увидом у правоснажне пресуде за прекршај проституције Прекршајног суда у Београду у 2016, 2017. и 2018. години дошли смо до сазнања да поједине жене у проституцији сексуалну услугу пружају и за један хамбургер!

⁵⁴⁵ Чл. 26. ЗЈРМ РС.

⁵⁴⁶ Чл. 25. ЗЈРМ РС.

доказати, осим ако корисник не буде затечен на лицу места са женом у проституцији.⁵⁴⁷ Осим тога, проблем у идентификовању купаца сексуалних услуга представља то што жене у уличној проституцији немају никакве податке о кориснику са којим најчешће проведу само пола сата. Законодавац је, уместо израза „ко користи” могао употребити термин „ко тражи”, који би у пракси олакшао државним органима да прекршајно санкционишу кориснике сексуалних услуга.⁵⁴⁸

Други разлог лежи у чињеници да полиција од увођења коришћења услуге проституције, као нове прекршајне инкриминације, до сада није показивала веће ангажовање у овој области.⁵⁴⁹ Полиција је жену најчешће привођила само зато што се налазила на месту где се окупљају жене у проституцији (Барош и др. 2015, 42), а не док је пружала услугу кориснику, те постоји сумња да ће сада посезати за тражењем корисника сексуалних услуга, које треба затећи док користе услугу жене у проституцији.

Са аспекта жена у уличној проституцији битно је уочити разлику коју законодавац прави у формулацији проституције као прекршаја, када наводи да ће бити кажњен „ко се одаје проституцији” и „ко користи услуге проституције”. Жене у уличној проституцији своје услуге нуде јавно, што уз неодређену формулацију прекршаја „одавање проституцији” припадницима полиције омогућава њихово привођење и када није дошло до пружања сексуалне услуге уз накнаду. Корисници услуге проституције не користе јавно, него у затвореним просторима, аутомобилима паркираним на непрометним местима, што отежава њихово проналажење. Формулација одредбе којом се регулише проституција говори у прилог томе да жене у уличној проституцији и мушкарци као корисници услуга проституције приликом примене законске одредбе неће бити у једнаком положају. Жена ће бити приведена и ако се само налази на месту на којем се окупљају жене у проституцији, док мушкарац који се налази на том истом месту неће бити приведен. Полицији ће бити много једноставније да ефикасност на пољу сузбијања проституције, као и до сада, покаже привођењем жена у проституцији. Судовима ће такође бити једноставније да осуде жене у проституцији јер се као доказ да се жена „одаје

⁵⁴⁷Анализа осуђујућих пресуда за прекршај проституције у 2016. години у Републици Србији показала је да су купци осуђени само у случају када је дошло до извршења дела, што потврђује сам навод (Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 70).

⁵⁴⁸ Овакву формулацију садржи чл. 12. ст. 1. Предлога ЗППЈРМ Републике Хрватске који је представљен 2012. године.

⁵⁴⁹ Да се ни у будућности не може очекивати веће ангажовање полицијских службеника закључује се из саопштења Полицијског синдиката под називом „О легализацији проституције – отворено”, које је објављено у септембру 2018. године на порталу Полицијског синдиката (<http://www.sindikatpolicije.org/o-legalizaciji-prostitutcije-otvoreno/>), у ком се предлаже легализација проституције како би, између осталог, полицијски службеници „били увелико ослобођени бесмислене активности сузбијања нелегалне проституције”. Навод из саопштења недвосмислено говори да полицијски службеници који су припадници полицијског синдиката немају мотивацију за ангажовање на пољу сузбијања проституције.

проституцији” прихвата навод полиције да је приведена на месту где се окупљају жене у проституцији и/или да су код жене пронађени кондоми (Ibid.). Ово је противзаконито поступање јер стајање на месту где се обично окупљају жене које се баве проституцијом и/или поседовање кондома не може представљати извршење прекршаја без доказа да је сексуална услуга уз накнаду пружена. При томе треба имати у виду да је покушај извршења прекршаја кажњив само уколико је то посебно прописано,⁵⁵⁰ што није случај код прекршаја „одавање проституцији”. Међутим, неадекватна законска формулација у пракси доводи до тога да се жене у проституцији кажњавају и када до извршења прекршаја заправо није ни дошло (Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 70).

За разлику од жена у проституцији које се кажњавају и када није дошло до пружања сексуалне услуге за накнаду, мушкарцима као корисницима постојећа законска формулација иде у корист. Прекршајни поступак против њих биће покренут само када буду затечени у коришћењу сексуалних услуга жена у проституцији, што им омогућава да и даље остану „невидљиви” учесници у проституцији.

На основу анализе законског решења проституције, остављајући по страни недостатке на које је указано, закључује се да је актуелно законско решење само једним делом и то оним који се односи на прописивање кажњавања корисника и лица која уступају просторије ради проституције у складу са постојећим међународним стандардима. Прописивање кажњавања корисника услуга проституције уз све наведене недостатке представља поштовање међународног стандарда у складу са којим се репресивне мере у правном регулисању проституције усмеравају ка кажњавању корисника услуга проституције. Поред тога, актуелни прохибиционистички модел регулисања проституције у Србији прати међународни стандард према ком проституција не може представљати легалну делатност.⁵⁵¹ Међутим, кажњавање лица која се баве проституцијом у супротности је међународним стандардима који се постепено изграђују, а који налажу

⁵⁵⁰ Чл. 16. ЗП РС.

⁵⁵¹ У већ претходно поменутом саопштењу Полицијског синдиката под називом „О легализацији проституције – отворено”, Полицијски синдикат се, супротно постојећим међународним стандардима, залаже за легализацију проституције јер је, како се наводи у саопштењу, проституција у „демократским друштвима одавно легализована”. У саопштењу се посебно наглашава да би легализацијом проституције жене имале здравствено осигурање и пензијски стаж, а држава убирала порез што је по мишљењу чланова Полицијског синдиката решење које би свим странама одговарало. Полицијски синдикат се у саопштењу позива и на законска решења из прошлог века у складу са којим су жене у проституцији биле обавезне да иду на лекарске прегледе, што је противно зајемченим правима и основним слободама, те представља вид дискриминације жена у проституцији у односу на кориснике услуга проституције. Предлози о законском регулисању проституције какво је дато у саопштењу изазивају бојазан с обзиром на то да долазе од припадника Министарства унутрашњих послова, а уочљиво је да су дати без брижљиве анализе положаја свих учесника у проституцији и без било какве анализе резултата које је предложено решење дало у државама у којима је на снази.

њихову декриминализацију⁵⁵², јер ојачава стигматизацију жена у проституцији која води кршењу њихових људских права и основних слобода (Global Network of Sex Work Projects, 2). Стога је потребно да законодавац одговарајућим изменама закона декриминализује лица која се баве проституцијом.

7.2.3. НАЧЕЛА И СТАНДАРДИ ПРАВИЧНОГ СУЂЕЊА У ПРЕКРШАЈНОМ ПОСТУПКУ

Појам прекршаја, услови за прекршајну одговорност, услови за прописивање и примену прекршајних санкција, систем санкција, прекршајни поступак, поступак извршења одлука уређују се ЗП РС.⁵⁵³ ЗП РС одређује прекршај као „противправно дело које је законом или другим прописом надлежног органа одређено као прекршај и за које је прописана прекршајна санкција”.⁵⁵⁴ Прекршајни поступак није у потпуности уређен ЗП РС, него се на прекршајни поступак примењују одредбе Законика о кривичном поступку⁵⁵⁵ ако ЗП РС или другим законом није другачије одређено.⁵⁵⁶

У ЗП РС зајемчена су права и процесне гаранције којима се операционализује право на правично суђење, а која скупа треба да резултирају правичним прекршајним поступком.

Начело законитости у прописивању прекршаја и прекршајних санкција подразумева да нико не може бити кажњен за прекршај, нити се према њему могу применити друге прекршајне санкције, ако то дело пре него што је било извршено није било законом, или на закону заснованом пропису предвиђено као прекршај и за које законом или другим на закону заснованом пропису, није прописано којом врстом и висином санкције учинилиц прекршаја може бити кажњен.⁵⁵⁷

Начело *ne bis in idem*, забрана поновног суђења у истој ствари, је начело прекршајног поступка према коме се никоме не може поново судити, нити му може поново бити изречена прекршајна санкција за прекршај о коме је правоснажно одлучено у складу за законом.⁵⁵⁸ Такође, против учиниоца који је у кривичном поступку правоснажно оглашен кривим за кривично дело које обухвата и обележја прекршаја, не може се за тај прекршај покренути поступак, а ако је покретнут или је у току, не може се наставити и

⁵⁵² Више видети о томе у делу Међународни правни оквир сузбијања проституције.

⁵⁵³ Чл. 1. ЗП РС.

⁵⁵⁴ Чл. 2. ЗП РС.

⁵⁵⁵ Законик о кривичном поступку („Сл. гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014). У даљем тексту: ЗКП РС.

⁵⁵⁶ Чл. 99. ЗП РС.

⁵⁵⁷ Чл. 3. ЗП РС.

⁵⁵⁸ Чл. 8. ст. 1. ЗП РС.

довршити.⁵⁵⁹ Како наводи Ристивојевић, нису ретки случајеви у пракси да се против учиниоца казненог дела води кривични поступак, те да се након његовог окончања покрене прекршајни поступак за исто дело (Ристивојевић и Милић, 2018, 99).

Начело законитости⁵⁶⁰ је основно процесно начело ЗП РС, које осигурава да нико невин не буде кажњен, као и да се одговорном учиниоцу прекршаја изрекне прекршајна санкција под условима које прописује ЗП РС и на основу законито спроведеног поступка (Ibid.)

У прекршајном поступку примењује се оптужно начело. У складу са овим начелом прекршајни поступак се покреће и води на основу: 1) захтева овлашћеног органа или оштећеног; 2) прекршајног налога у складу са ЗП РС.⁵⁶¹

Како би се окривљеном изрекла прекршајна санкција, у поступку је потребно доказати да је окривљени учино прекршај и утврдити одговорност окривљеног у ком циљу се примењује начело доказивања. Терет доказивања обележја прекршаја и прекршајне одговорности је на подносиоцу захтева за покретање прекршајног поступка.⁵⁶² Суд доказе изводи на предлог странака. Странка је дужна да прибави доказе које је предложила. Изузетно, уколико окривљени није у стању да сам прибави доказе, доказе ће прибавити суд по службеној дужности. Суд ће сам прибавити доказе и уколико је то оправдано из разлога целисходности и ефикасности вођења прекршајног поступка. У току прекршајног поступка, суд може извести допунске доказе ако се покаже да су изведени докази противуречни или нејасни и да је то неопходно како би се предмет доказивања свестрано расправио.

Начело помоћи неукој странци је од изузетног значаја за жене у проституцији када се нађу као окривљене због прекршаја проституције у прекршајном поступку.⁵⁶³ Странке у прекршајном поступку неретко не знају за одређена права која имају или предузимају одређене радње које иду на њихову штету. Ово се најчешће дешава у случајевима када окривљени нема браниоца, а оштећени пуномоћника (Ibid., 100).

У складу са начелом економичности, суд је дужан да прекршајни поступак спроведе без одуговлачења али тако да то не буде на штету доношења правилне и законите одлуке.⁵⁶⁴

⁵⁵⁹ Чл. 8. ст. 3. ЗП РС.

⁵⁶⁰ Чл. 86. ЗП РС.

⁵⁶¹ Чл. 88. ЗП РС.

⁵⁶² Чл. 89. ЗП РС.

⁵⁶³ Чл. 98. ЗП РС.

⁵⁶⁴ Чл. 91. ЗП РС.

Начело слободне оцене доказа као једно од начела прекршајног поступка подразумева да суд оцењује које чињенице ће узети као доказане на основу савесне и брижљиве оцене сваког доказа посебно, свих доказа заједно и на основу резултата целокупног поступка.⁵⁶⁵

Начело право на одбрану је једно од најзначајнијих начела прекршајног поступка и према овом начелу окривљеном пре доношења одлуке мора бити дата могућност да се изјасни о чињеницама и доказима који га терете и да изнесе све чињенице које му иду у корист, осим у случајевима предвиђеним законом. Окривљени већ на првом саслушању мора бити обавештен о прекршају за који се терети и основама оптужбе, осим у случајевима када се поступак на основу ЗП РС спроводи без саслушања окривљеног. Ако окривљени који је уредно позван не дође, нити свој изостанак оправда или у одређеном року не да писмену одбрану, а његово саслушање није нужно за утврђивање чињеница које су од важности за доношење законите одлуке, одлука у прекршајном поступку може бити донета и без саслушања окривљеног. Окривљени се у прекршајном поступку може бранити сам или уз стручну помоћ браниоца ког сам изабере. О праву да се може бранити уз стручну помоћ браниоца, суд ће окривљеног поучити приликом првог саслушања.⁵⁶⁶

Једно од начела прекршајног поступка је и начело употребе језика у прекршајном поступку.⁵⁶⁷ Прекршајни поступак се води на српском језику и том приликом користи се ћирилично писмо, а латинично писмо у складу са законом. На подручјима Републике Србије на којима је у складу са законом у службеној употреби и језик одређене националне мањине, поступак се на захтев странке води и на језику и уз употребу писма дате националне мањине. Странке и други учесници у поступку који нису држављани Републике Србије имају право да ток поступка прате уз помоћ преводиоца и да у том поступку употребљавају свој језик.

Прекршајни поступак је двостепан.⁵⁶⁸ Одлука донета у прекршајном поступку постаје правоснажна даном доношења пресуде другостепеног прекршајног суда, ако ЗП РС није другачије одређено.

Једно од начела прекршајног поступка је и начело забране преиначење на горе.⁵⁶⁹ У складу са овим начелом, ако је жалба изјављена само у корист окривљеног, пресуда се у

⁵⁶⁵ Чл. 92. ЗП РС.

⁵⁶⁶ Чл. 93. ЗП РС.

⁵⁶⁷ Чл. 94. ЗП РС.

⁵⁶⁸ Чл. 95. ЗП РС.

⁵⁶⁹ Чл. 96. ЗП РС.

делу који се односи на изречену санкцију не може изменити на његову штету, нити се у поновљеном поступку може донети неповољнија пресуда за окривљеног.

ЗП РС прописује начело накнаде штете непоравдано кажњеном и неосновано задржаном лицу. У складу са овим начелом, лице које је неоправдано кажњено или неосновано задржано има право на накнаду штете која му је тим причињена, као и друга права утврђена законом.

Наведена права и процесне гаранције у ЗП РС омогућавају да прекршајни поступак буде правичан и окончан одлуком која има легитимитет (Кнежевић 2004, 209). Ова права и процесне гаранције су посебно битна за положај жена у проституцији у прекршајном поступку, с обзиром на неподељено негативан став друштва према проституцији, женама у проституцији и проблематичну формулацију прекршаја проституције у ЗЈРМ РС.

7.2.4. КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ РЕЛЕВАНТНО ЗА ПРОСТИТУЦИЈУ

У складу са прохибиционистичком моделом регулисања проституције у Србији, жене у проституцији налазе се „са друге стране закона”, што их доводи у непосредну опасност да постану пасивни субјекти кривичних дела која се могу довести у везу са проституцијом. КЗ РС прописује неколико кривичних дела која су у тесној вези са проституцијом и то: посредовање у проституцији, трговина људима и заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу због чега ће бити предмет ближе анализе у овом делу.

7.2.4.1. *Кривично дело посредовање у проституцији*

Кривично дело посредовање у проституцији је у непосредној вези са проституцијом. Прописивање овог кривичног дела намењено је санкционисању посредника, односно сводника жена у проституцији (Барош и др. 2016, 50).

Пре него што је у кривично законодавство унето кривично дело трговине људима, трговци људима били су кажњавани за кривично дело посредовање у проституцији.⁵⁷⁰ Разлог за овакво поступање су одређене заједничке карактеристике кривичног дела трговине људима и кривичног дела посредовања у проституцији. Пракса показује да су

⁵⁷⁰ Видети: <https://www.astra.rs/raniji-propisi/>.

извршиоци кривичног дела посредовање у проституцији, као и код кривичног дела трговине људима, најчешће мушкарци.⁵⁷¹

Кривично дело посредовања у проституцији прописано је као навођење или подстицање неког лица на проституцију или учествовање у предаји неког лица другом лицу ради вршења проституције или путем средстава јавног информисања или других сличних средстава пропагирање или рекламирање проституције.⁵⁷²

Радња извршења је навођење, подстицање, учествовање у предаји лица другом лицу ради вршења проституције, пропагирање или рекламирање проституције.

Радња предаје налази се у опису бића кривичног дела трговина људима, међутим за постојање кривичног дела посредовање у проституцији не захтева се употреба средстава извршења која су обухваћена бићем кривичног дела трговина људима. Сличност између ова два дела огледа се и циљу због ког се врше. Циљ због ког се врши кривично дело трговина људима је експлоатација проституције, а код кривичног дела посредовања у проституцији циљ је вршење проституције. Иако за постојање кривичног дела посредовања у проституцији није од значаја да ли се врши из користи, то ће најчешће бити стварна побуда за извршење овог дела (Бачић и др. 1991, 765), што указује да је циљ који се огледа у експлоатацији проституције код ова два кривична дела у највећем броју случајева исти.

Запрећена затворска казна за кривично дело посредовање у проституцији креће се у распону од шест месеци до пет година.⁵⁷³

Квалификовани облик постоји уколико је дело посредовање у проституцији извршено према малолетном лицу. За квалификовани облик законодавац је прописао затворску казну у распону од једне до десет година.⁵⁷⁴

Инкриминисањем радњи које се подводе под кривично дело посредовање у проституцији идентификују се лица и санкционишу њихова поступања која заправо представљају облик сексуалне експлоатације жена у проституцији.

Прописивањем кривичног дела посредовање у проституцији пружа се непосредна заштита женама у проституцији која је значајна узимајући у обзир вулнерабилност њиховог полажаја, а коју злоупотребљавају мушкарци у улози сводника.

⁵⁷¹ Према подацима Републичког завода за статистику у 2017. години за кривично дело посредовање у проституцији осуђена су укупно 3 лица, од тога 2 мушкараца и 1 жена, у 2016. години за кривично дело посредовање у проституцији осуђено је укупно 20 лица, од тога 14 мушкараца и 6 жена, док је у 2015. години за исто кривично дело осуђено укупно 20 лица, од тога 13 мушкараца и 7 жена (Републички завод за статистику 2016, 2017, 2018).

⁵⁷² Чл. 184. ст. 1. КЗ РС.

⁵⁷³ Чл. 184. ст. 1. КЗ РС.

⁵⁷⁴ Чл. 184. ст. 2. КЗ РС.

7.2.4.2. Кривично дело трговина људима

Палермо протокол је директно утицао на прописивање кривичног дела трговина људима у кривичном законодавству Србије. Одређење бића кривичног дела трговина људима у Палермо протоколу био је „непосредан основ за формулисање законског описа овог кривичног дела” (Стојановић 2008, 387).

Пре него што је уведено кривично дело трговина људима у Кривични закон 2003. године, трговци људима били су кажњавани према тада актуелном кривичном законодавству⁵⁷⁵ за кривично дело посредовање у вршењу проституције, недозвољен прелаз државне границе или заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу, као кривичним делима која су блиска кривичном делу трговине људима (ASTRA).⁵⁷⁶ Жене које су биле жртве трговине људима, а имале су страно држављанство, нису биле препознате као жртве трговине људима, него је у односу на њих примењиван Закон о кретању и боравку странаца на основу ког су третиране као илегалне мигранткиње, те су биле депортоване. Жене жртве трговине људима које су имале држављанство Републике Србије су, у складу са ЗЈРМ од 1992. године, прекршајно гоњене за бављење проституцијом (Ibid.).

Када је 2003. године прописао кривично дело трговина људима⁵⁷⁷, законодавац није доследно имплементирао стандарде који су утврђени у Палермо протоколу, јер је кривично дело обухватало, поред трговине људима, и кријумчарење људи. Овакво одређење бића кривичног дела изазвало је проблеме у пракси. Полиција је за предмете

⁵⁷⁵ Кривични закон Републике Србије „Сл. лист СФРЈ”, бр. 44/76, 36/77 – испр., 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90 – испр. и 54/90 и „Сл. лист СРЈ”, бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 41/93, 50/93, 24/94, 61/2001 и „Сл. гласник РС”, бр. 39/2003.

⁵⁷⁶ Видети: <https://www.astra.rs/raniji-propisi/>.

⁵⁷⁷ „Ко силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности или тешких прилика другог: врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у предаји или продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу стицања неке користи, експлоатације његовог рада, вршења криминалне делатности, проституције или просјачења, употребе у порнографске сврхе, ради одузимања дела тела за пресађивање или ради коришћења у оружаним сукобима, казниће се затвором од једне до десет година.

Ако је дело из става 1. овог члана учињено према више лица, отмицом, приликом вршења службене дужности, у оквиру криминалне организације, на нарочито свиреп или на нарочито понижавајући начин или је наступила тешка телесна повреда, учинилац ће се казнити затвором од најмање три године.

Ако је дело из става 1. овог члана учињено према малолетном лицу, или је наступила смрт оштећеног лица, казниће се затвором од најмање пет година.

Ако је дело из става 1. овог члана учињено према лицу које није навршило 14 година, учинилац ће се казнити казном прописаном за то дело и кад није употребио силу, претњу или неки од других наведених начина извршења.” (чл. 111б Кривичног закона Републике Србије „Сл. гласник РС”, бр. 26/77, 28/77 – испр., 43/77 – испр., 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89 и 21/90 и „Сл. гласник РС”, бр. 16/90, 26/91 – одлука УСЈ бр. 197/87, 75/91 – одлука УСРС бр. 58/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002 – испр., 80/2002 – др. закон, 39/2003 и 67/2003).

који су се односили на кријумчарење људи подносила пријаве за трговину људима (Анђелковић и др. 2011, 124).

У КЗ РС који је ступио на снагу 1. јануара 2006. године⁵⁷⁸, дошло је до раздвајања трговине људима и кријумчарења људи у два посебна кривична дела (Стратегија борбе против трговине људима у Републици Србији⁵⁷⁹). Међутим, испуштена су два значајна квалификована облика кривичног дела трговина људима, када је дело учињено приликом вршења службене дужности и када је дело извршено на нарочито свиреп или нарочито понижавајући начин.⁵⁸⁰

Према актуелном КЗ РС кривично дело трговина људима постоји када лице силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела или ради коришћења у оружаним сукобима. Прописана казна затвора креће се у распону од три до дванаест година.⁵⁸¹

С обзиром на то да КЗ РС општом одредбом прописује да ће се извршилац казнити за покушај кривичног дела за које се по закону може изрећи казна затвора од пет година

⁵⁷⁸ „Сл. гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 – испр. и 107/2005 – испр. У даљем тексту: КЗ РС.

⁵⁷⁹ „Сл. гласник РС”, бр. 111/2006.

⁵⁸⁰ „Ко силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа ради одузимања органа или дела тела или ради коришћења у оружаним сукобима, казниће се затвором од две до десет година.

За дело из става 1. овог члана учињено према малолетном лицу учинилац ће се казнити казном прописаном за то дело и кад није употребио силу, претњу или неки други од наведених начина извршења.

Ако је дело из става 1. овог члана учињено према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором најмање три године.

Ако је услед дела из ст. 1. и 3. овог члана наступила тешка телесна повреда неког лица, учинилац ће се казнити затвором од три до петнаест година.

Ако је услед дела из ст. 1. и 3. овог члана наступила смрт једног или више лица, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година.

Ко се бави вршењем кривичног дела из ст. 1. и 3. овог члана или је дело извршено од стране организоване групе казниће се затвором од најмање пет година.” члан 388. Кривичног законика Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 – испр. и 107/2005 – испр.)

⁵⁸¹ Чл. 388. ст. 1. КЗ РС.

или тежа казна, покушај кривичног дела трговине људима је кажњив. Извршилац ће се за покушај казнити казном прописаном за кривично дело или ублаженом казном.⁵⁸²

Када је пасивни субјект малолетно лице постоји кривично дело трговина људима и када није употребљена сила, претња или неки други од набројаних начина извршења у основном облику кривичног дела. Прописана је затворска казна од три до дванаест година.⁵⁸³

Кривично дело трговина људима има неколико квалификованих облика. Тежи облици су: када је пасивни субјект малолетно лице, када је дело имало за последицу тешку телесну повреду лица или малолетног лица, када је наступила смрт једног или више лица или малолетних лица, када се лице бави вршењем овог кривичног дела, када је дело извршено од стране групе и када је дело трговине људима извршено према лицу или малолетном лицу од стране организоване криминалне групе.

Трговци људима, осим жена, регрутују у сврху сексуалне експлоатације и девојчице. Узимајући у обзир да је реч о малолетним лицима, законодавац је прописао ово као квалификовани облик кривичног дела трговине људима, јер је основни облик кривичног дела трговине људима извршен према малолетном лицу. Прописана је затворска казна у трајању од најмање пет година.⁵⁸⁴

Жене и девојчице које су жртве трговине људима у циљу експлоатације проституције изложене су суровим поступцима, који укључују психичко и физичко насиље од стране трговаца људима, који у неким случајевима доводе и до смртог исхода. Како би трговци људима у овим случајевима били кажњени одговарајућим казнама, значајно је што су установљена два облика кривичног дела трговине људима квалификована тежом последицом. Један од квалификованих облика карактерише тежа последица у виду тешке телесне повреде. Када је услед дела наступила тешка телесна повреда неког лица прописана је казна од пет до петнаест година затвора,⁵⁸⁵ а у случају да је наступила тешка телесна повреда малолетног лица, извршилац ће бити кажњен затворском казном у трајању од најмање пет година.⁵⁸⁶ Други облик квалификован тежом последицом је када је услед дела трговина људима и дела трговина људима учињеног према малолетном лицу наступила смрт једног или више лица, за који је прописана казна

⁵⁸² Чл. 30. КЗ РС.

⁵⁸³ Чл. 388. ст. 2. КЗ РС.

⁵⁸⁴ Чл. 388. ст. 3. КЗ РС.

⁵⁸⁵ Чл. 388. ст. 4. КЗРС. Односи се на основни облик кривичног дела трговина људима (чл. 388. ст. 1. КЗ РС) и када је основни облик учињен према малолетном лицу без употребе силе, претње или неког другог начина извршења кривичног дела (чл. 388. ст. 2. КЗ РС).

⁵⁸⁶ Чл. 388. ст. 4. КЗ РС. Ово је случај када је кривично дело у основном облику учињено према малолетном лицу у складу са чл. 388. ст. 3. КЗ РС.

затвора у трајању од најмање десет година.⁵⁸⁷ Код другог облика, квалификаторна околност је тежа последица у виду смрти. У односу на обе квалификаторне околности код извршиоца мора постојати нехат.⁵⁸⁸

Трговином људима у циљу експлоатације проституције обично се бави група чији чланови имају вишегодишње искуство у овој криминалној активности и које повезује управо вршење овог кривичног дела. Из тог разлога значајно је што су као квалификовани облици прописани случајеви када се лице бави вршењем кривичног дела трговине људима⁵⁸⁹ и када је дело извршено од стране групе за које случајеве је прописана затворска казна у трајању од минимим пет година.⁵⁹⁰ Квалификаторна околност огледа се у бављењу вршењем кривичног дела трговине људима и у удруживању лица у циљу извршења кривичног дела.

Добро организоване криминалне групе су најчешћи извршиоци кривичног дела трговине људима, а такође и трговине људима која има циљ експлоатацију проституције, што је наглашено и у међународним документима.⁵⁹¹ Поједине организоване криминалне групе су често и посебно „специјализоване” за трговину женама у циљу експлоатације њихове проституције. Законодавац је уочио опасност од организованих група у извршењу кривичног дела трговине људима, те је као најтежи облик кривичног дела трговине људима прописао случај када је дело трговине људима и дело трговине људима према малолетном лицу извршено од стране организоване криминалне групе за који је прописана затворска казна у трајању од најмање десет година.⁵⁹² Квалификаторна околност код овог тежег облика је околност да је дело извршено од стране организоване криминалне групе.

У КЗ РС садржана је битна одредба када је у питању трговина женама у циљу експлоатације проституције, а којом је прописана одговорност лица које зна или је могло знати да је лице жртва трговине људима, и искористити тај њен положај или другоме омогућити искоришћавање њеног положаја ради експлоатације. Прописана је затворска

⁵⁸⁷ Чл. 388. ст. 5. КЗ РС.

⁵⁸⁸ Чл. 27. КЗ РС.

⁵⁸⁹ Чл. 388. ст. 6. КЗ РС. Односи се на основни облик кривичног дела трговине људима (чл. 388. ст. 1. КЗ РС), када је основни облик учињен према малолетном лицу без употребе силе, претње или неког другог начина извршења кривичног дела (чл. 388. ст. 2. КЗ РС) и када је када је кривично дело у основном облику учињено према малолетном лицу (чл. 388. ст. 3. КЗ РС).

⁵⁹⁰ Чл. 388. ст. 6. КЗ РС.

⁵⁹¹ Видети: поглавље Међународно право и регулисање проституције.

⁵⁹² Чл. 388. ст. 7. КЗ РС. Односи се на основни облик кривичног дела трговине људима (чл. 388. ст. 1. КЗ), када је основни облик учињен према малолетном лицу без употребе силе, претње или неког другог начина извршења кривичног дела (чл. 388. ст. 2. КЗ) и када је када је кривично дело у основном облику учињено према малолетном лицу (чл. 388. ст. 3. КЗ).

казна у трајању од шест месеци до пет година.⁵⁹³ Тежи облик овог дела је ако је учињено према лицу за које је учинилац знао или могао знати да је малолетно. За тежи облик прописана је казна затвора у временском трајању од једне до осам година.⁵⁹⁴ Овом одредбом се и превентивно делује на кориснике сексуалних услуга како би се одвратили од коришћења услуге жена жртва трговине људима у циљу присилне проституције и жена у проституцији.

Наведена одредба унета је у складу са одредбом о криминализацији коришћења услуга жртве трговине људима коју садржи Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима.⁵⁹⁵ Важно је нагласити да је законодавац додатно прописао кажњавање корисника услуга и за нехат, односно када је корисник могао знати да је лице жртва трговине људима и искористити тај њен положај или другоме омогућити искористићавање њеног положаја ради експлоатације (Анђелковић и др. 2011, 78).

Према КЗ РС пристанак лица на експлоатацију или на успостављање ропског или њему сличног односа наведеног у одређењу основног облика бића кривичног дела⁵⁹⁶, не утиче на постојање кривичног дела трговине људима,⁵⁹⁷ кривичног дела трговине људима учињеног према малолетном лицу⁵⁹⁸, као и на квалификовани облик наведених дела у случајевима када су извршена од стране лица које се бави вршењем ових кривичних дела или организоване криминалне групе.⁵⁹⁹ У складу са овом одредбом пристанак лица на експлоатацију не искључује постојање кривичног дела и лице које се бавило трговином људима биће процесуирано за кривично дело трговина људима у наведеним случајевима.

У одређењу бића кривичног дела трговина људима јасно се наводи да експлоатација проституције и друге врсте сексуалне експлоатације представљају трговину људима. Међутим, КЗ РС, као и међународни документи којима се регулише трговина људима, не садржи одређење појма „експлоатација проституције” и „друге врсте сексуалне експлоатације”.

Појмови „експлоатација проституције” и „друге врсте сексуалне експлоатације” остали су недефинисани у КЗ РС из два разлога.

⁵⁹³ Чл. 388. ст. 8. КЗ РС.

⁵⁹⁴ Чл. 388. ст. 9. КЗ РС.

⁵⁹⁵ Чл. 19. Закона о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима („Сл. гласник РС – Међународни уговори”, бр.19/2009).

⁵⁹⁶ Чл. 388. ст. 10. КЗ РС.

⁵⁹⁷ Прописаног одредбом чл. 388. ст. 1. КЗ РС.

⁵⁹⁸ Прописаног одредбом чл. 388. ст. 2. КЗ РС. У питању је облик кривичног дела трговине људима према малолетном лицу када није употребљена сила, претња или неки други од набројаних начина извршења.

⁵⁹⁹ Прописаног одредбом чл. 388. ст. 10. КЗ РС.

Први разлог је што је у КЗ РС одређење бића кривичног дела трговина људима преузето из Палермо протокола који не одређује појмове „експлоатација проституције” и „друге врсте сексуалне експлоатације”.

Други разлог је што 2003. године, када је прописано кривично дело трговине људима, у прекршајном законодавству Србије проституција није била дефинисана, а одређење термина „експлоатација проституције” подразумева претходно дефинисање проституције.

Проституција је дефинисана ЗЈРМ РС који је ступио на снагу 2016. године што омогућава да се дефинише термин „експлоатација проституције”. Појам „експлоатација проституције” могао би да се одреди као: искоришћавање лица које пружа сексуалне услуге уз накнаду која може бити у новцу или у другој вредности.

Термин „друге врсте сексуалне експлоатације” је уско везан за проституцију и овим термином може се обухватити и сама проституција. Недефинисањем проституције остао је и он недефинисан. Након што је проституција дефинисана законом, законодавац термин „друге врсте сексуалне експлоатације” може дефинисати тако што ће под њега подвести разне облике сексуалних злоупотреба.

Било би значајно и да законодавац исправи неколико пропуста у одређењу самог бића кривичног дела трговине људима.

Бићем кривичног дела није обухваћена радња извршења примање лица која се налази у Палермо протоколу. Осим пропуста законодавца да обухвати све радње извршења кривичног дела трговине људима, нису обухваћена ни сва средства извршења наведена у Палермо протоколу, те су тако изостали превара, обмана и отмица. Трговци људима се код трговине женама у циљу присилне проституције често користе управо овим средствима да би жену увукли у проституцију. Најчешће су то лажна обећања женама на ивици егзистенције о добро плаћеним пословима у услужним делатностима у другим државама, да би жена када стигне у земљу одредишта, уместо добро плаћеног посла била приморана да се бави проституцијом. Због тога би било препоручљиво да се изврши измена законског решења тако да се превара, обмана и отмица пропишу као средства извршења, чиме ће се директно допринети кривичном санкционисању лица која тргују женама у циљу експлоатације проституције.

Законодавац је изоставио да пропише неколико квалификованих облика кривичног дела трговине људима које би било пожељно да у будућем периоду унесе у КЗ РС.

Као тежи облик кривичног дела трговине људима важно је прописати случај када је дело извршено од стране државног службеника у вршењу својих дужности, јер то налаже

и одредба Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима⁶⁰⁰, коју је Република Србија ратификовала. Када се ради о кривичном делу трговине људима, жртве се најчешће пребацују са територије једне на територију друге државе, те постоји оправдана опасност да запослени у државним органима, као што су гранична полиција и царина буду повезани са извршиоцима дела. Из тог разлога би било значајно поново унети у КЗ РС, као тежи облик кривичног дела трговине људима, случај када је кривично дело извршено од стране државног службеника у вршењу службене дужности.

Супротно обавезама по основу Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима,⁶⁰¹ у КЗ РС није прописан као тежи облик кривичног дела трговине људима случај када је кривичним делом свесно или због тешког немара, угрожен живот жртве. Такође, било би пожељно да законодавац поново уведе као квалификовани облик и случај када је дело извршено на нарочито свиреп или нарочито понижавајући начин. Имајући у виду поступање трговаца људима према женама које се експлоатишу у циљу проституције, наведени квалификовани облици утицали би на строже кажњавање извршилаца што би имало за последицу и значајнији утицај на њихово одвраћање од вршења овог кривичног дела.

Велики пропуст законодавца је што приликом регулисања трговине људима није унета одредба о некажњавању жртава трговине лицима за њихово учешће у незаконитим активностима уколико су биле присиљене на те активности као жртве трговине људима.⁶⁰² Када је реч о женама у присилној проституцији ова одредба би спречила секундарну виктимизацију жена које су присиљене на бављење проституцијом, а које се и поред тога што су жртве трговине људима, прекршајно санкционишу због бављења проституцијом.

Ратификовани међународни документи, Палермо протокол и Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима, обавезују Републику Србију да кривично дело трговине људима регулише на начин наведен у овим документима, а који подразумева да се наведени недостаци отклоне.

У Србији, према подацима које је објавила ASTRA 2011. године, жртве трговине људима су у највећем проценту, чак 88,6%, жене и девојчице које се сексуално експлоатишу (Анђелковић и др. 2011, 53). У Извештају из 2018. године, GREТА наводи да је у периоду од 2013. до 2016. године Србија била пре свега земља порекла жртава трговине људима. Женама и девојчицама се и даље првенствено тргује у сврху сексуалне експлоатације (GREТА 2018, 7; US State Department 2018, 376). Жене из Србије се

⁶⁰⁰ Чл. 24. ст. 1. тач. в Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.

⁶⁰¹ Чл. 24. ст. 1. тач. а Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.

⁶⁰² Одредбу о некажњавању садржи Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима, чл. 26.

сексуално експлоатишу у Србији, суседним државама, као и у Аустрији, Немачкој, Турској и Италији (State Department US 2018, 376). Док су жене жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације, извршиоци кривичног дела трговине људима у Србији су у највећем броју случајева мушкарци⁶⁰³, што говори у прилог тврдњи „да је трговина људима мушка зона операције” (Стојаковић и Петровић Ранитовић 2013, 43). У препорукама упућеним Србији, GREТА наводи да је у циљу превенције трговине људима у Србији потребно да власти предузму мере за борбу против родне неједнакости, стереотипа и родно заснованог насиља (GREТА 2018, 49). Ова препорука указује да је GREТА идентификовала родну неједнакост, стереотипе и родно засновано насиље као узроке трговине женама у Србији у циљу сексуалне експлоатације.

КЗ РС прописује високе казне за кривично дело трговине људима. Међутим, упркос запрећеним високим затворским казнама, извршиоцима се изричу благе казне јер тужиоци трговину људима подводе под друга кривична дела за која су прописане блаже казне (U.S. Department of State 2015, 299; GREТА 2018, 40). GREТА је властима у Србији упутила препоруку да је у циљу ефикасне борбе против трговине људима битно да се тужиоци и судије стручно усавршавају како би више трговаца људима било процесуирано и осуђено (GREТА 2018, 40). Истовремено, показало се и да се у кривичним поступцима за кривично дело трговине људима не води довољно рачуна о заштити жртава трговине људима које у овим поступцима пролазе кроз секундарну виктимизацију (Ibid.). „Због тога, једна од основних функција кривичног правосуђа мора бити обезбеђење интереса жртава трговине људима, јачање њиховог поверења у кривично правосуђе, као и формирање адекватног погледа унутар система кривичног правосуђа на физичке, психичке, материјалне и социјалне повреде које су ове жртве поднеле” (Бркић 2012, 27).

У циљу ефикасније борбе против трговине људима, 2004. године, као саветодавно тело Владе Републике Србије, основан је Савет за борбу против трговине људима.⁶⁰⁴ У Савету су се налазили министар надлежан за унутрашње послове, министар надлежан за послове просвете и спорта, министар надлежан за послове финансија, министар надлежан за послове рада, запошљавања и социјалне политике, министар надлежан за послове здравља и министар надлежан за послове правде.⁶⁰⁵ Председник Савета био је министар за

⁶⁰³ Према подацима Завода за статистику, у 2017. години за кривично дело трговина људима осуђено је укупно 9 лица, од тога 7 мушкараца и 2 жене, у 2016. години за кривично дело трговине људима осуђено је укупно 18 лица, од тога 15 мушкараца и 3 жене, док је у 2015. години за кривично дело трговина људима осуђено укупно 14 лица, од тога 11 мушкараца и 3 жене (Републички завод за статистику 2016, 2017, 2018).

⁶⁰⁴ Одлука о образовању Савета за борбу против трговине људима („Сл. гласник РС”, бр. 113/2004). У даљем тексту: Одлука од 2004. године.

⁶⁰⁵ Тач. 3. Одлуке од 2004. године.

унутрашње послове.⁶⁰⁶ Послови Савета односили су се на усклађивање националне и регионалне активности у борби против трговине људима, анализирањем извештаја релевантних тела међународне заједнице о трговини људима и предлагањем мера за спровођење препорука од стране ових тела у борби против трговине људима.⁶⁰⁷ Међутим, ово тело није имало значајних активности од свог оснивања, а током 2015. године се ниједном није састало, што упућује на закључак да је постојало само на папиру (U.S. Department of State 2016, 330).

Влада је донела нову Одлуку о образовању Савета за борбу против трговине људима 2017. године.⁶⁰⁸ Савет чине председник и чланови Савета.⁶⁰⁹ У Савету се налазе министар унутрашњих послова, министар финансија, министар просвете, науке и технолошког развоја, министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, министар здравља и министар правде.⁶¹⁰ Послови Савета образованог Одлуком од 2017. године, остали су исти као и послови претходног.⁶¹¹ Савет се састао само једном, и то 2017. године.⁶¹² Решењем Владе Републике Србије од 6. октобра 2017. године именован је Национални координатор за борбу против трговине људима. Улога Националног координатора за борбу против трговине људима је да омогући координацију и реализацију свих активности у вези са борбом против трговине људима, кроз локалну, регионалну и међународну сарадњу свих релевантних субјеката, владиних, невладиних и међународних организација.⁶¹³

Након доношења Уредбе о мрежи установа социјалне заштите⁶¹⁴, Влада Републике Србије је у априлу 2012. године основала Центар за заштиту жртава трговине људима у Београду. Центар за заштиту жртава трговине људима основан је као установа социјалне заштите, која обавља послове процене стања, потреба, снага и ризика жртава трговине људима, врши послове идентификације и обезбеђује адекватну помоћ и подршку жртвама трговине људима, у циљу њиховог опоравка и реинтеграције.

Када је у питању идентификација жртава трговине људима уочен је недостатак сарадње између државних органа и невладиних организација (U.S. Department of State 2016, 329).

⁶⁰⁶ Тач. 5. Одлуке од 2004. године.

⁶⁰⁷ Тач. 2. Одлуке од 2004. године.

⁶⁰⁸ Одлука о образовању Савета за борбу против трговине људима („Сл. гласник РС”, бр. 92/2017). У даљем тексту: Одлука од 2017. године.

⁶⁰⁹ Тач. 3. Одлуке од 2017. године.

⁶¹⁰ Тач. 4. Одлуке од 2017. године.

⁶¹¹ Тач. 2. Одлуке од 2017. године.

⁶¹² Канцеларија за људска и мањинска права. Преузето са

https://ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/informacija_o_sprovedenim_aktivnostima_u_borbi_protiv_trgovine_ljudima_-_klj.mp.pdf

⁶¹³ Ibid.

⁶¹⁴ Уредба о мрежи установа социјалне заштите („Сл. гласник РС”, бр. 16/2012 и 12/2013).

У међународним документима невладине организације су означене као важни партнери државних органа у сарадњи на пољу борбе против трговине људима која подразумева и идентификовање жртава. Рад невладиних организација је, пре свега, усмерен на помоћ и подршку жртвама трговине људима⁶¹⁵ због чега би било препоручљиво да надлежни државни органи уважавају њихово искуство, подрже њихов рад и остваре сарадњу. Сарадњу са невладиним организацијама на пољу помоћи жртвама додатно би могла да подстакне чињеница да се у пракси показало да су запослени у центрима за социјални рад необучени за рад са жртвама трговине људима (U.S. Department of State 2016, 329; GRETA 2018). Заједничка сарадња запослених у невладиним организацијама и центрима за социјални рад против трговине људима сигурно би знатно допринела идентификовању и помоћи жртвама трговине људима, у које спадају и жене жртве трговине људима у циљу присилне проституције.

Постојећа избегличка криза такође отежава идентификацију жртава трговине људима. Специјалне јединице полиције за борбу против трговине људима током 2015. године биле су ангажоване на откривању кријумчара миграната и избеглица. Седамнаест полицијских управа има антитрафикинг тимове који се састоје од тужиоца, социјалних и здравствених радника, али према извештају невладиног сектора само четири оваква тима су била активна током 2015. године. Запослени који су разговарали са мигрантима и избеглицама приликом њиховог доласка у Србију нису проверавали да ли су ова лица жртве трговине људима (Ibid.). Већина антитрафикинг тимова није била активна ни током 2018. године (U.S. Department of State 2019, 410).

Из наведених чињеница може се закључити да у Србији постоји релативно добар правни оквир у области трговине људима који би се могао побољшати уколико би се отклонили назначени недостаци. Отклањање постојећих недостатака непосредно би утицало на ефикасност кажњавања трговаца људима који регрутују жене у циљу присилне проституције.

У Србији су формираны органи за борбу против трговине људима, али постоје проблеми у њиховом раду. Велики проблем представља што недовољна упознатост запослених у надлежним органима са озбиљношћу последица које дело трговина људима производи по друштво и појединца, као ни са степеном организованости група које се баве трговином људима. Поред тога, запослени у надлежним органима нису адекватно обучени да поступају са жртвама трговине што доприноси секундарној виктимизацији жртава. Због тога је потребно активно спроводити обуке запослених који раде на пословима сузбијања

⁶¹⁵ Дobar пример је невадина организација ASTRA у Србији. Видети: <http://www.astra.rs/>

трговине људима како би били у могућности да се суоче са изазовима које поставља трговина људима као криминални феномен. У том смеру је препоруке упутила и GREТА која сматра да су обуке социјалних радника, полицијских службеника, тужилаца, судија и адвоката неопходне и преко потребне како би се остварио напредак на пољу борбе против трговине људима (GREТА 2018, 48).

Унапређењем правног оквира који регулише трговину људима и обуком запослених у органима који су установљени у циљу борбе против трговине људима, у Србији би били створени сви услови за постизање ефикасних резултата у борби против трговине људима.

7.2.4.3. *Кривично дело заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу*

Положај већине жена у проституцији неретко је на граници ропског положаја. Жене које се баве проституцијом најчешће имају макрое. Макрои женама одређују број корисника у дану, место на којем ће се бавити проституцијом, припадајући новчани износ по кориснику и најчешће, уз помоћ психиче и физичке тортуре, имају потпуну контролу над животима тих жена. Прописивање кривичног дела заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу представља својеврсну границу за поступање макроя, а женама у проституцији обезбеђује сигурност да неће доспети у статус робиње.⁶¹⁶

На прописивање кривичног дела заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу непосредан утицај имао је међународни стандард о забрани ропства установљен међународним правом.

Први облик овог кривичног дела подразумева када се кршењем правила међународног права стави друго лице у ропски или њему сличан однос или се држи у таквом односу, купи, прода, преда другом лицу, посредује у куповини, продаји или предаји оваквог лица, или подстиче лице да прода своју слободу или слободу лица које издржава или о којем се стара.⁶¹⁷

Постоји више алтернативно прописаних радњи извршења и то: 1) стављање лица у ропски или њему сличан однос; 2) држање лица у ропском или њему сличном односу; 3) куповина лица у ропском или њему сличном односу; 4) продаја лица у ропском или њему сличном односу; 5) предаја лица у ропском или њему сличном односу; 6) посредовање у куповини лица у ропском или њему сличном односу; 7) посредовање у продаји лица у

⁶¹⁶ У публикацијама Републичког завода за статистику кривично дело заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу није посебно обрађено због чега не располажемо подацима о лицима осуђеним за кривично дело заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу.

⁶¹⁷ Чл. 390. ст. 1. КЗ РС.

ропском или њему сличном односу; 8) посредовање у предаји лица у ропском или сличном односу и 9) подстицање другог да прода своју слободу или слободу лица које издржава или се о њему стара.

КЗ РС за ово кривично дело прописује затворску казну у распону од једне до десет година.⁶¹⁸ Са аспекта жена у проституцији које управо због бављења проституцијом могу постати пасивни субјекти кривичног дела заснивање ропског односа, значајно је што КЗ РС садржи ово кривично дело. Прописивање кривичног дела заснивање ропског односа би требало да има и превентиван карактер у односу на потенцијалне извршиоце, пре свега макрое.

Други облик кривичног дела превоз лица у ропском односу подразумева превоз лица која се налазе у ропском или њему сличном односу из једне земље у другу.⁶¹⁹ Превоз жена ради сексуалне експлоатације из земље порекла у земљу одредишта може се подвести под ово кривично дело.

Прописана је затворска казна у распону од шест месеци до пет година.⁶²⁰

У проституцију су укључене и девојчице, те је веома значајно што је прописан као квалификовани облик кривичног дела заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу у случају када је дело извршено према малолетном лицу. Квалификаторна околност је својство пасивног субјекта. У овом случају прописана је виша затворска казна, која се креће у распону од пет до петнаест година.⁶²¹

Прописивањем кривичног дела заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу пружа се индиректна заштита женама у проституцији као вулнерабилној групи од макроа и трговаца људима, која се огледа у чињеници да је инкриминисано наведено понашање и санкција за њега.

7.3 ПОЛОЖАЈ ЖЕНА У ПРОСТИТУЦИЈИ

У Републици Србији жене у проституцији подлежу прекршајном санкционисању због одавања проституцији. Прохибиционистички модел регулисања проституције жене у проституцији одређује као деликвенткиње, а у циљу одвраћања од бављења проституцијом према њима се примењују искључиво репресивне мере.

⁶¹⁸ Чл. 390. ст. 1. КЗ РС.

⁶¹⁹ Чл. 390. ст. 2. КЗ РС.

⁶²⁰ Чл. 390. ст. 2. КЗ РС.

⁶²¹ Чл. 390. ст. 3. КЗ РС.

Последице законског регулисања проституције као прекршаја против јавног реда и мира највише погађају жене које се баве проституцијом ниског нивоа, а то су жене у уличној проституцији. „Изузев уличне проституције, остали облици – проституција средњег и високог нивоа – не трпе готово никакву друштвену репресију, нити се над њима успоставља контрола” (Радуловић 1986, 194). Проституција средњег и високог нивоа одвија се искључиво у затвореним просторима „ван очију јавности” због чега жене које се баве овим облицима проституције нису изложене опасности од прекршајног санкционисања и осуде друштва. Начин вршења проституције средњег и високог нивоа има за последицу да ове врсте проституције остану ван домашаја закона. Да је санкционисање проституције као прекршаја против јавног реда и мира уперено против жена у уличној проституцији показује и само одређење проституције као прекршаја против јавног реда и мира.

ЗЈРМ РС дефинише термине „јавни ред и мир” и „јавно место”. Јавни ред и мир означава „усклађено стање међусобних односа грађана настало њиховим понашањем на јавном месту и деловањем органа и организација у јавном животу ради обезбеђења једнаких услова за остваривање људских и мањинских права и слобода грађана зајемчених Уставом.”⁶²² Јавно место дефинише се као „простор доступан неодређеном броју лица чији идентитет није унапред одређен, под истим условима или без посебних услова.”⁶²³ Имајући у виду одређење термина „јавни ред и мир” и „јавно место” у ЗЈРМ РС, тешко је разумети на који начин проституција представља повреду јавног реда и мира (Радуловић 1986, 186), осим ако се не ради о уличној проституцији.

Наведено имплицира закључак да се прописивање проституције као прекршаја против јавног реда и мира примењује искључиво на уличну проституцију, што има за циљ повлачење проституције са улица. Проституција средњег и високог нивоа не одвија се на јавном месту и због тога жене које се баве овим облицима проституције нису у истом правном положају као жене које се баве уличном проституцијом.

Последње измене у законском регулисању проституције у Србији извршене су доношењем ЗЈРМ РС, који је ступио на снагу 2016. године. Закон је увео промену која се огледа у томе што је законодавац препознао кориснике сексуалних услуга као учеснике у проституцији, који се у складу са одредбама ЗЈРМ РС прекршајно санкционишу због

⁶²² Чл. 3. ст. 1. тач. 1. ЗЈРМ РС.

⁶²³ Чл. 3. ст. 1. тач. 2. ЗЈРМ РС.

учествовања у проституцији. Међутим, препознавање корисника услуга проституције као извршитеља прекршаја нема утицај на неповољан правни положај жена у уличној проституцији који обликује прохибиционистички модел.

Недостаци прохибиционистичког модела регулисања проституције огледају се у проблемима које жене у проституцији имају са сводницима, корисницима сексуалних услуга и припадницима полиције, вулнерабилности када је у питању опасност од трговине људима и незнању о начинима остваривања законом загарантованих права.

Сводници се неоправдано посматрају само као посредници између жене која се баве проституцијом и корисника. У пракси, сводници заправо психичком принудом, често невидљивом за околину, врше притисак на жену да почне да се бави проституцијом како би остваривали финансијску добит. Шпадијер Џинић наводи: „Подводачи су они посредници у проституцији који не само да врбују, наводе и подстичу жену на проституцију већ најчешће живе потпуно од зараде проституки” (Шпадијер Џинић 1988, 99). Након уласка жене у проституцију, а како би себи обезбедили редовне приходе, сводници осим психичке тортуре, примењују према жени и физичко насиље како би је задржали у проституцији. Ербе запажа да у свету у којем доминира мушкарац и насиље над женама, неке жене виде насиље као део мушко-женског односа, те се из тог разлога не супротстављају сводницима. Друге жене које се баве проституцијом у своднику виде мушкараца који ће их заштити од других мушкараца, иако је и сам насилан према њима. После дужег времена проведеног у проституцији код многих жена се чак јавља и осећај да заслужују да буду злостављане (Erbe 1984, 616).

Корисници услуга проституције злоупотребљавају маргинализован положај жена у проституцији. Најчешће се сам корисник понаша насилно према жени која се бави проституцијом сматрајући „да може да ради шта год да пожели, пошто има полни однос са особом, за коју мисли то, да јој социокултурна позиција, укључујући и законску, онемогућава да се пожали било коме” (Жикић 2008, 191). Прекршајно санкционисање жена које се баве проституцијом има за последицу да оне избегавају да се обрате за помоћ надлежним државним органима када имају проблема са насилним корисницима сексуалних услуга. Можемо закључити да жене у проституцији правни систем у Србији оставља без заштите пред корисницима услуга проституције.

Улична проституција подразумева присутност жене на одређеним јавним местима која су припадницима Министарства унутрашњих послова позната као места на којима се окупљају жене које се баве проституцијом. Као што је већ наведено, неадекватна законска

формулација која гласи „ко се одаје проституцији”⁶²⁴ доприноси да жене у уличној проституцији буду извршитељке прекршаја против јавног реда и мира већ самим тим што јавно нуде пружање сексуалних услуга. У таквим околностима, припадници Министарства унутрашњих послова лишавају слободе жене у проституцији док стоје на улици.

С обзиром на то да жене у уличној проституцији виде проституцију као извор зараде за основне животне потребе, оне сваку акцију полиције уперену против њих доживљавају као вид неоправдног насиља (Жикић 2008, 176). Жене у проституцији не разумеју ни зашто се за бављење проституцијом изриче казна затвора јер не виде „због чега је њихово занимање толика опасност по друштво, да би биле третиране попут људи који краду, силују или убијају” (Ibid., 186).

У досадашњој пракси показало се да због оваквог приступа припадника полиције, жене које се баве проституцијом, чак и оне које су жртве трговине људима, бивају прекршајно гоњене, „не зато што су „ухваћене на делу”, већ зато што су полицији познате од раније” (Анђелковић и др. 2011, 108). Жене које су присиљене на бављење проституцијом као жртве трговине људима подлежу прекршајном санкционисању независно од тога што су жртве кривичног дела. Практична примена законске одредбе показује колико актуелно законско решење производи штетне последице на правни положај жена у проституцији.

Секундарна виктимизација жена које се баве присилном проституцијом последица је и чињенице да КЗ РС не садржи одредбу о некажњавању жртава трговине људима за учешће у незаконитим активностима у мери у којој су на њих биле присиљене.⁶²⁵ Увођење одредбе о некажњавању жртава трговине људима у кривично законодавство посебно је значајно с правног аспекта жена у проституцији, узимајући у обзир актуелни прохибиционистички модел регулисања проституције у Србији. На основу овакве одредбе, постојала би могућност да жене жртве трговине људима у циљу присилне проституције избегну прекршајно санкционисање и да се у односу на њих примене прописане мере за заштиту и подршку жртвама трговине људима.

⁶²⁴ Чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС.

⁶²⁵ У 2011. години у новосадском хотелу „Парк”, који је категорисан са пет звездица, спроведена је акција ПУ Нови Сад у сузбијању организованог криминала и том приликом су откривене жене које су се бавиле проституцијом. Организатори проституције су процесуирани пред Вишим судом у Новом Саду за кривично дело трговине људима по чл. 388. КЗ РС, док је девет жена које су се бавиле проституцијом прекршајно санкционисано за одавање проституцији из чл. 14. ЗЈРМ (Васовић 2016, 44). Ово је пример како у конкретном случају, када се ради о трговини женама у циљу присилне проституције, жене које су се бавиле проституцијом нису биле препознате као жртве трговине људима од стране надлежних државних органа, иако су организатори процесуирани за трговину људима по основу чл. 388. КЗ РС. Жене које су се бавиле проституцијом, а које су несумњиво биле жртве трговине људима, прекршајно су санкционисане због бављења проституцијом.

Насупрот негативним последицама које трпе жене у проституцији, законско решење посредно доприноси невидљивости трговаца људима и других лица који остварују зараду њиховом сексуалном експлоатацијом. Страх од лица чије су жртве и неповерење према државним органима утичу да жене након хапшења признају да се баве проституцијом, али „ретко су спремне да открију имена подводача и помагача” (Анђелковић и др. 2011, 108).

Неангажовањем законодавца у правцу измене законског решења у регулисању проституције у ЗЈРМ РС, који је ступио на снагу у 2016. године, жене у проституцији су изложене опасности да постану жртве трговине људима, а у случају да то и постану, трговци људима ће несметано сексуално експлоатисати жене које ће као жртве сносити додатни терет прекршајног санкционисања због бављења проституцијом.

Правни оквир демотивише жене у проституцији и када је у питању остваривање права која им по закону припадају. Са аспекта жена које се баве проституцијом, а које су изложене великом здравственом ризику значајно је да им се омогући да остваре право на здравствену заштиту. Оне ово право могу остварити као незапослена лица, али треба имати у виду да се ради о женама без или са најнижим степеном образовања⁶²⁶ које не знају на који начин да остваре своја права. Већина њих не зна да треба да се пријаве у Националну службу за запошљавање како би оствариле право на здравствену заштиту (Жикић 2008, 203). Због тога жене у проституцији остају без здравственог осигурања а тиме, као у здравственом погледу ризична група жена, остају и без било какве здравствене контроле од стране државе.

До позитивне промене правног положаја жена у проституцији у Србији може доћи само изменом општег приступа у законском регулисању проституције, која би била извршена у правцу декриминализације лица која се одају проституцији. У односу на кориснике услуга проституције и лица која издају просторије ради проституције, важно је да законодавац остане код постојећег законског решења, јер је оно у складу са међународним правним стандардима који се постепено изграђују на пољу регулисања проституције.

С друге стране, уколико се остане при актуелном законском решењу које прописује прекршајно санкционисање жена у проституцији, оне ће остати обесправљене без

⁶²⁶ Према подацима из 1968. године које је сакупио и анализирао Кухајда, од 217 жена у проституцији чак 89,38% су чиниле жене са непотпуном основном и завршеном основном школом (Кухајда 1972, 58). Павловић и Цветинчанин Кнежевић су, анализирајући осуђујуће пресуде због одавања проституцији у 2016. години, утврдили да су од 61 лица, 42 лица без школе или са основном школом (Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 78–79).

заштите, „препуштене подвођачима, другим припадницима девијантне сцене и полицајцима” (Николић 2007, 105).

7.4 УЗРОЦИ УЛАСКА ЖЕНА У ПРОСТИТУЦИЈУ

Идентификовање узрока уласка жена у проституцију је значајно из два разлога. Први разлог је што утврђивање узрока уласка жена у проституцију омогућава да се делује на саме чиниоце који жене „гурају” у проституцију, како би се предупредило да жене уопште дођу у ситуацију да „одлуче” да се овим баве. Други разлог је што се на основу утврђених узрока може предвидети којим би се моделом законског регулисања проституције утицало на њено смањивање, као и који модел би имао најмање негативан утицај на свеукупни положај жена у проституцији.

У међународним документима проституција је препозната као родни проблем. Родни аспект у изучавању проституције допринео је да се препознају узроци уласка жена у проституцију. Као кључни разлози уласка жена у проституцију у међународним документима наводе се незапосленост која доводи до сиромаштва, недостатак адекватног образовања, насиље и др.⁶²⁷

У научној литератури о проституцији анализирани су разлози уласка жена у проституцију, јер су се аутори који су се бавили изучавањем проституције у својим истраживањима трудили да проникну и у узроке уласка жена у проституцију.

Радуловић је, истражујући проституцију у некадашњој Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији, увидео да је положај жене у друштву условљен родном неједнакошћу што је последица патријархалне организације друштва. Он наводи да је проституција „нераскидиво повезана са друштвеним положајем жене као пола и рода” (Радуловић 1986, 191). Патријархално уређење целокупног друштва осликава се и на тржишту рада. Радуловић сматра да је капиталистички систем одговоран за улазак жена у проституцију, јер је прихватио патријархалну поделу рада према којој су жени припали послови који су у вези са пословима које обављају у дому, тј. слабо плаћени послови (Ibid.). Супротно Радуловићевом погледу да је капитализам имао утицај на улазак жена у проституцији, Марковић тврди да је проституција присутна и у социјалистичком друштву (Марковић 1965, 154), те да се улазак жена у проституцију не може везивати за одређен економски систем. Мишљења смо, као што је показало и истраживање проституције кроз

⁶²⁷ Видети поглавље Међународно право и регулисање проституције.

историју у Србији, да промене економских система нису утицале на присутност проституције, те да је она опстајала независно од тога.

Социјализам у некадашњој Југославији је, по Радуловићу, само привидно прокламовао једнакост жена и мушкараца, а суштински је остала подела рада из капитализма која је наставила да одржава постојећу друштвену неједнакост. На основу тога он закључује да је основни узрок постојања проституције у југословенском друштву друштвена неједнакост жена, која у ствари никада није престала да постоји. Као што смо већ напред навели, капитализам у Србији није утицао на присутност проституције, она је опстала и за време социјализма, све до данас, а узрок томе видимо у свеукупној друштвеној неједнакости жене у Србији, а не у одређеном моделу поделе рада. Како на крају Радуловић закључује, а закључак одражава и наш став, основни узрок опстанка проституције у југословенском друштву, а сада и у Србији, јесте друштвена неједнакост жена. Шпадијер Џинић, такође, у друштвеној неједнакости жене и мушкараца види узрок који наводи жену на улазак у проституцију. Она запажа да друштвена неједнакост жена и мушкараца приморава жену да путем сексуалног односа дође до бољег друштвеног положаја. Жену у проституцији види као „екстремни израз потчињености жене, њеног третирања као робе, „ствари” (реификација) и коришћења искључиво секса за материјалну егзистенцију” (Шпадијер Џинић 1988, 102–103).

Цветков међу многобројним узроцима за улазак жене у проституцију као пресудан види економски узрок. Сматра да особа која је доведена на ивицу егзистенције не бира начин да дође до средстава да опстане. Покушавајући сликовито да опише моменат у ком се жена опредељује за проституцију наводи „Глад не познаје ни право ни морал. Живот је сам по себи највиши закон на свијету. Глад треба да се задовољи. Одавле до злочина само је корак” (Цветков 1908, 15). Опредељујући моменат је егзистенцијални моменат када жена бира између глади и морала, а када победи нагон за преживљавањем. Као и Радуловић, и он увиђа да је капиталистички модел производње проузроковао улазак великог броја жена у проституцију.

Папић такође сматра да је економски моменат кључан за улазак жене у проституцију. Као пример наводи акутну економску кризу са којом се Србија суочила током деведесетих година прошлог века, а која је утицала да се женама у Србији отвори простор за проституцију (Папић 2012, 305).

Жикић је на основу разговора које је водио са женама у проституцији на подручју Београда закључио да је разлог искључиво економске природе. Жене у проституцији виде једину могућност да остваре финансијску самосталност услед недостатка стручних квалификација које би им омогућиле да се баве неким другим занимањем. Економски

мотив за улазак у проституцију, према Жикићу, последица је најчешће три ситуације у које доспевају жене које се опредељују за проституцију. Прва, жена доспева у тешку ситуацију из различитих разлога, али се у материјалном смислу негативно одражавају на целокупну њену ситуацију, друга је када је жена поред себе у обавези да издржава чланове породице који нису способни да сами себе издржавају, односно зависе од ње, и трећа ситуација је интравенско коришћење дроге (Жикић 2008, 66). Улазак жене у проституцију како би остваривала приходе за подмиривање потреба породице јесте жртвовање жене које је последица родног обрасца (формираног под снажним утицајем патријархалне идеологије). Овакав родни образац врши невидљиву принуду на жену да се жртвује за породицу уласком у проституцију. Жена је у овом случају несвесна утицаја родног обрасца, јер себе види као хероину која ће проституцијом обезбедити средства за породицу, а заправо је жртва своје породице.

Павловић и Цветинчанин Кнежевић су на основу анализе осуђујућих судских пресуда за прекршај проституције у 2016. години у Републици Србији, проституцију назвале „стратегијом за преживљавање” (Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 91) којом жене покушавају да подмире основне животне потребе.

Закључујемо да су утврђени разлози уласка жена у проституцију социјално-економски, док насупротив претежно социјално-економским факторима због којих жене улазе „добровољно” у проституцију, жене које се сексуално експлоатишу као жртве трговине људима, у проституцију улазе под утицајем примене средства принуде, као што су сила, претња и др. Ова средства принуде примењује друго лице које за крајњи циљ има експлоатацију проституције жене која је присиљена на бављење проституцијом.

Проституција у коју жена улази својом слободном вољом је само условно добровољна, јер њу на проституцију приморавају социјално-економски фактори, односно она у овом случају није жртва неког другог лица, него је жртва социјално-економских фактора (Freige 2009, 27). Потреба за очувањем егзистенције је пресудан фактор који опредељује жену на „својевољан” улазак у проституцију. Павловић и Цветинчанин Кнежевић стога оправдано негирају постојање слободног избора приликом одабира проституције, јер жена у моменту „избора” других опција заправо није ни имала (Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 39). Проституција представља „избор у ситуацији без избора” (Коларец 2007, 28).

Позитивни резултати на пољу сузбијања проституције не могу се остварити уколико се на утврђене социјално-економске узроке уласка жена у проституцију делује

репресивним мерама. Ову тврдњу поткрепљује податак да се чак 80% жена након кажњавања поново бави проституцијом.⁶²⁸ Позитивни резултати у одвраћању жена од уласка у проституцију захтевају мере којима би се деловало на идентификоване социјално-економске узроке, а које искључују примену репресије према женама у проституцији. То су, пре свега, превентивне мере које би имале за циљ постизање једнаких могућности у достизању економске самосталности између жена и мушкараца у Србији.

Егзистенцијални проблеми као узроци уласка жена у проституцију указују да прохибиционистички модел који подразумева санкционисање жена у проституцији објективно не може допринети њиховом одвраћању од проституције, а тиме ни допринети смањивању исте. У том погледу Скробанек наводи „Уместо да заштите жене, које у већини случајева немају ни средстава ни начина да дођу до средстава за живот, мере против проституције, а нарочито закони којима се проституција забрањује штите мушкарце од „лоших” жена” (Skrobanek 2001, 92). Прихватањем прохибиционистичког модела занемарује се најважнија чињеница да „за већину жена улазак у проституцију није ствар рационалног избора уопште” (Тимотијевић 2008, 196). Насупрот прохибиционистичком, неоаболиционистички модел је модел који се оријентисао на узроке уласка жена у проституцију. У државама које су прихватиле неоаболиционистички приступ, жене у проституцији се охрабрују да напусте проституцију омогућавањем да упишу различите курсеве и занате и након обуке нађу запослење. Добијањем посла којим обезбеђују егзистенцију више не постоје економски узроци који су жену приморавали на проституцију, односно жена је тада економски оснажена да трајно напусти проституцију.

7.5 ПРЕДСТАВЉАЊЕ ПРОСТИТУЦИЈЕ У ШТАМПАНИМ МЕДИЈИМА У СРБИЈИ

У штампаним медијима у Србији све су присутнији текстови о „елитној” проституцији, у којима се о проституцији пише као о пожељној професији за жене.

Како би се друштвено неприхватљива појава приказала у другачијем светлу, наслови објављених текстова о високој проституцији у штампаним медијима не садрже реч проституција или је реч проституција, у односу на остали део наслова, написана

⁶²⁸ Према подацима Прекршајног суда у Новом Саду за 2010, 2011. и 2012. годину од укупно 90 кажњених, лица 89 су жене и 1 мушкарац, од чега су у 80% случајева већ кажњавана лица (Стојаковић и Петровић Ранитовић 2013, 52).

малим словима. Неретко се додаје и придев елитна како би се створио привид о суштински непостојећој разлици када је у питању сам положај жене у елитној проституцији у односу на положај жене у проституцији нижег и средњег нивоа. Као примере ових наслова издвајамо: „Исповест девојке која ради као пословна пратња: Навикла сам на хлеб с кавијаром” (Пронић и Милојевић 2014), „ЈАХТЕ, БОГАТАШИ, СКУПА ПИЋА, Елитне проститутке се из Београда преселиле на Црногорско приморје и за дан узимају И ХИЉАДЕ ЕВРА” (Блиц 2018), „АТИНА ПРИЗНАЛА: Радим као пословна пратња!” (Курир 2015), „ЗАЈЕДНИЧКИ СТАН, ТАЈНИ ПРОФИЛИ И СКУПА ПУТОВАЊА Овако изгледа елитна проституција у Србији” (Богосав 2018) и „Радила сам као пословна пратња и зарадила бар четири стана” (Блиц жена 2017).

Уочљиво је да се већ кроз наслове текстова проституција промовише као пут до луксузног живота што указује да је циљ аутора представљање проституције као „престижне” професије за жене.

Текстове о елитној проституцији карактерише то што се учесницима у проституцији додељују називи на основу којих се на први поглед стиче утисак да се ради о професији а не, према одредбама ЗЈРМ РС, прекршају против јавног реда и мира.

За жене које се баве елитном проституцијом, ретко се у штампаним медијима користи термин „проститутка” који се најчешће употребљава за жене у проституцији. Оне се називају девојкама које се баве пословном пратњом, ескорт дамама, старлетама или анимир-дамама, како би се прикрило да је реч о женама укљученим у проституцију (Блиц жена 2017; Пронић и Милојевић 2014; Марковић Субота 2016). Наведени термини непосредно не указују да је реч о „занимању” које подразумева пружање сексуалних услуга за новац, па самим тим и не носе са собом стигму, као када је реч о термину „проститутка” који неподељено изазива друштвену осуду.

Корисници услуга проституције у штампаним медијима се не ословљавају са корисници или „муштерије” – терминима резервисаним за кориснике услуга жена уличне проституције, него су то: клијенти, галантна господа, богати привредници или бизнисмени (Блиц 2017; Богосав 2018; Блиц 2018; Марковић Субота 2016). Одабраним терминима за кориснике сексуалних услуга којима се представљају као успешни пословни људи преузети послом, оправдава се њихова наводна потреба да се, након закључења уносних послова или вишесатних састанка, опусте користећи услуге жена у проституцији.

Аутори текстова придају посебну пажњу местима на којима се одвија висока проституција, луксузним хотелима, апартманима или јахтама (Блиц 2017; Блиц 2018; Марковић Субота 2016), како би се прикрио прави идентитет „услуга” и елитна

проституција приказала у другачијем светлу од уличне проституције која изазива моралну осуду друштва.

„Додатне погодности” вршења проституције на јахтама посебно се промовишу у дневној штампи. У том погледу, аутори текстова наводе да, осим боравка на скупоценом пловилу, жена има могућност да посети далеке ексклузивне дестинације, упозна богате и утицајне људе, па чак и обнови гардеробу, уколико испуни захтеве богате клијентеле (Ibid.).

Анализирани примери текстова у којима се проституција промовише као професија за жене показују да су изрази који користе њихови аутори настали „у напору да се кроз језик или помоћу језика измени ментална презентација пре свега о актерима у чину проституције” (Савић 2009, 141). Употребом израза „пословна пратња” проституција постаје друштвено прихватљива, жене се у циљу бољег живота лакше регрутују за испуњавање прохтева „галантне господе”, док сводници уз помоћ аутора оваквих текстова остварују огроман профит сексуалном експлоатацијом жена.

Елитна проституција се од проституције ниског и средњег нивоа разликује по организованости, уложеним већим новчаним средствима и скривености.⁶²⁹ Сама суштина је иста, жена у проституцији пружа сексуалну услугу у замену за новчану или неку другу вредност. Најчешће, услед осећаја моћи због великих количина новца који поседују, корисници услуга високе проституције су много суровији у поступању према женама у проституцији. Упркос различитој терминологији која се користи, положај жене у високој проституцији приликом пружања сексуалних услуга је у потпуности исти, ако не и лошији у односу на жене у уличној проституцији. Виша цена коју корисник плаћа за услуге жена које се баве високом проституцијом подразумева да жена мора са корисником да проведе и по неколико дана, да сексуалне услуге пружи и другим лицима као што су пословни партнери корисника који плаћа жену. С обзиром да жена мора бити на располагању неколико дана једном или више лица, у елитној проституцији је широко распрострањена употреба психоактивних супстанци што жени „помаже” да издржи овакав начин живота. Кокаин није декор, како се описује у медијским чланцима (Блиц 2018), он се женама у проституцији даје како би потпуно „отупеле” и без опирања прихватиле све захтеве корисника (Farley 2015, 289).

Немогућност да се спроведу истраживања о елитној проституцији, тачније, недостатак релевантних података о елитној проституцији, може бити један од разлога што се ауторима текстова у дневној штампи отворио простор да у својим текстовима изнесе

⁶²⁹ Више видети у делу рада Појавни облици проституције.

податке из „добро обавештених извора” којима се (не)намерно промовише проституција као професија. Устаљено, са краћим временским размацама објављивање текстова о високој проституцији као перспективном занимању за атрактивне младе жене оправдано изазива сумњу да су ове текстове „наручили” медијски сводници са циљем регрутовања младих девојака у проституцију. Сумњу појачава садржај текстова у којима се не презентују последице бављења проституцијом. Корисници услуга жена у елитној проституцији увек су жељни „свежег меса” што захтева стално регрутовање нових младих жена. Објављивањем текстова о могућности да се кроз забаву дође до високих новчаних сума, скупе брендиране гардеробе, летовања и зимовања на монденским туристичким дестинацијама, без навођења какве су последице ове „забаве” иза које се крије проституција засигурно могу да утичу на младе девојке. Неоткривање свих аспеката елитне проституције, те промовисање проституције као пожељне професије доводи у заблуду младе жене и гура их у руке сводницима и трговцима људима. У погледу пропагирања проституције као професије, Коларец истиче да медијски сводници „понижавају обичне људе који живе обичним животима, показујући им само идеалне особе, савршених тијела, с бољим послом и много новаца. Обични се људи, чији се животи не могу мјерити с тим идеалима требају осјећати мање вриједнима” (Коларец и др. 2007, 21). Анализирани текстови из штампаних медија ово и доказују јер се њима омаловажавају постојећи животи младих жена. Младе жене, без животног искуства, ниског имовног стања, кроз овакве текстове заисту могу проституцију видети као „улазницу” за неки лепши живот, а да при том не сагледају објективно последице које ова „професија” носи по њихов психички и физички интегритет. Са друге стране, пропагирањем проституције као професије која доноси престиж, покушава се искључити могућност да је жена купљена, увучена, гурнута у проституцију „у циљу сексуалног или економског искоришћавања ради профита или користи других (а пре свега мушких) особа” (Савић 2009, 138), што медијске своднице ослобађа од одговорности.

У Србији је у 2019. години објављен текст у дневним новинама под насловом „ШОКАНТАН ОГЛАС КРУЖИ СРБИЈОМ Отворено позивају младе девојке да постану ескорт даме и обећавају БАСНОСЛОВНУ ЗАРАДУ” (Блиц 2019), у којем је презентован објављен оглас у коме се траже девојке за заснивање радног односа на одређено време за послове „В.И.П. пословне пратње”. У огласу се наводи да се од девојака захтева да буду озбиљне и атрактивног изгледа, а плата се креће у распону од 300.000,00 – 800.000,00 динара. Као што је наведено, пословна пратња је најчешће употребљаван синоним за проституцију који користе сводници за прикривање проституције, а у сврху регрутовања жена. Оглас у коме се траже девојке за заснивање радног односа на пословима пословне

пратње јесте доказ да се „терен” годинама припремао у штампаним медијима. Објављивање текстова у штампаним медијима о елитној проституцији може се тумачити као зачетак званичног регрутовања младих девојака у Србији за проституцију. Девојке које су читале текстове о позитивним искуствима жена које се баве елитном проституцијом остале су ускраћене за праву истину о животу жена у проституцији. Девојкама без животног искуства презентовани су текстови о лакој и брзој заради и животу на високој нози, док су остале без сазнања да се уласком у проституцију лишавају својих људских права и основних слобода, да постају потрошна роба сводника, а да ће из „уносне професије” ако успеју сачувати живот, изаћи са физичким и психичким последицама без превелике наде да се врате нормалном животу. Објављени оглас нуди оно о чему су читале као њима недостижном што сводницима олакшава регрутовање и сексуалну експлоатацију девојака. Овај оглас јесте упозорење новинарским удружењима и државним институцијама да морају реаговати када се о проституцији, која је законом прописана као прекршај против јавног реда и мира, пише као о професији.

7.6 ИСТРАЖИВАЊЕ ПРАВНОГ ПОЛОЖАЈА ЖЕНА У ПРОСТИТУЦИЈИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У циљу сагледавања правног положаја жена у проституцији у Републици Србији, спровели смо емпиријско истраживање експлоративног карактера. Истраживање је спроведено са циљем да се открију феноменолошке карактеристике прекршаја проституције и стекне увид у начин њиховог процесуирања и кажњавања учесника у проституцији.

Емпиријско истраживање има две компоненте.

Прву компоненту чини истраживање праксе процесуирања прекршаја проституције. Циљ истраживања је да се прикупе и критички анализирају подаци који се тичу извршилаца прекршаја проституције из чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС, околности под којима су они извршени, као о подаци о поступању Министарства унутрашњих послова и прекршајних судова у прекршајним поступцима.

Постављене су четири хипотезе⁶³⁰ које ће бити предмет провере:

⁶³⁰ Постављене хипотезе су веома сличне хипотезама које су поставиле Сања Павловић и Христина Цветичанин Кнежевић у истраживању које је спроведено током 2017. године, а чији резултати су објављени у публикацији „У име мушког народа” 2018. године. Ове ауторке су своје истраживање базирале на правоснажним пресудама прекршајних судова у Републици Србији које су донете 2016. године. Истраживање за потребе дисертације такође се заснива на правоснажним пресудама четири прекршајна суда

Прва хипотеза је да се превасходно жене баве проституцијом, а да су мушкарци корисници услуга проституције; иако то представља општепознату чињеницу, било је потребно проверити, с обзиром на то да се проституција у раду одређује и истражује као родно питање.

Друга хипотеза је да за жене у проституцији проституција представља у одређеном критичном моменту једину реалну опцију да преживе, а не њихов избор.

Трећа хипотеза заснива се на томе да жене у проституцији чешће подлежу прекршајном кажњавању у поређењу са мушкарцима који користе услуге проституције, упркос томе што ЗЈРМ РС прописује кажњавање и корисника услуга проституције. Провером ове хипотезе уједно ће се испитати разлози због којих се корисници не санкционишу у истој мери као жене у проституцији.

Четврта хипотеза се надовезује на трећу и односи се на поштовање права на правично суђење у прекршајним поступцима који се воде против окривљених због прекршаја проституције прописаним одредбом чл. 16. ЗЈРМ РС. Хипотеза је да се у поступцима према окривљенима због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ЗЈРМ РС, и то пре свега када су у питању жене које се баве проституцијом, не поштује право на правично суђење.

Истраживањем праксе процесуирања прекршаја проституције обухваћени су правоснажно окончани предмети за прекршај проституције у периоду од 2016. године, када је ступио на снагу актуелни ЗЈРМ РС, до 2018. године.

Другу компоненту истраживања чини продубљена анализа одабраних случајева прекршаја проституције методом студија случаја. Методом студија случаја анализирано је осам правоснажно окончаних предмета.

7.6.1. ОПИС И МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Прикупљање и обрада релевантних података обављени су у три фазе.

У првој, припремној фази, утврђени су истраживачки узорак, методологија и план истраживања, израђен је упитник (Прилог бр. 1) који је послат прекршајним судовима у Београду, Новом Саду, Нишу и Крушевцу. Одабрани су Прекршајни суд у Београду,

у Републици Србији, али за период од 2016. године па до августа–децембра 2018. године. Сличност се може приписати томе што се оба истраживања фокусирају на родни аспект проституције у циљу да се прикаже какав је заиста положај жена у проституцији у Србији ради иницирања измене постојећег законског решења. Истовремено сличност хипотеза омогућиће да се дође до сазнања да ли се нешто у међувремену променило, односно да ли ће постављене хипотезе и кроз ово истраживање поново бити потврђене.

Прекршајни суд у Новом Саду, Прекршајни суд у Нишу као прекршајни судови у три највећа града у Републици Србији. Поред прекршајних судови у три највећа града, изабран је и Прекршајни суд у Крушевцу. Овај прекршајни суд је изабран, јер се Крушевац у дневној штампи спомиње као град у ком „цвета” улична проституција, а у чланцима се налазе и фотографије са места на којима жене у проституцији нуде сексуалне услуге (Куир 2017; bktvnews 2017).⁶³¹

У наведене прекршајне судови послати су захтеви за приступ информацијама од јавног значаја, којима су тражени подаци о броју особа које су прекршајно кажњене због одавања проституцији, коришћењу услуга проституције и уступања просторија ради вршења проституције. У оквиру захтева, садржан је и списак тражених података: подаци о полу, старосној структури процесуираних лица, брачном стању, образовној структури, радном статусу, имовном стању, итд. Како се према одредби чл. 88. ЗП РС прекршајни поступак покреће од стране овлашћеног органа или оштећеног, од Министарства унутрашњих послова као примарно надлежног за спровођење ЗЈРМ РС, затражени су подаци о броју поднетих захтева за покретање прекршајног поступка због одавања проституцији, коришћења услуга проституције и уступања просторија ради проституције.

Из сва четири прекршајна суда послат је одговор са подацима који су тражени, док је Министарство унутрашњих послова послало одговор да „не располаже документом који садржи тражену информацију” (Прилог бр. 9).⁶³²

⁶³¹ Осим уличне проституције, путем сајтова рекламира се и елитна проституција у Крушевцу. У једном од таквих огласа, заинтересованим се препоручује да буду упорни „током позива за изнајмљивање и најам ових дама”. Уз један оглас за елитну проституцију наведена је и адреса у Крушевцу на коју заинтересовани могу лично доћи (<https://dijaspora.online/licni-kontakti/bracne-ponude/prostitutke-elite-prostitucije-iz-ks-171421.htm>).

⁶³² Мада је у одговору навело да не располаже документом који садржи тражену информацију, Министарство унутрашњих послова ипак располаже одређеним подацима. Наиме, Аутономни женски центар је такође у 2018. години послао Министарству унутрашњих послова захтев за добијање информације колико је било поднетих захтева за покретање прекршајног поступка због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС у 2016. и 2017. години. На поменути захтев Министарство унутрашњих послова је делимично одговорило и доставило одређене податке (Прилог бр.10). У допису Министарства унутрашњих послова од 24. јула 2018. године, који запримио Аутономни женски центар, наводи се да је током 2016. године од стране подручних полицијских управа поднето укупно 360 захтева за покретање прекршајног поступка због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС, и то: 321 захтев поднела је Полицијска управа за Град Београд, 3 захтева поднела је Полицијска управа у Ваљеву, 9 захтева поднела је Полицијска управа у Краљеву, 24 захтева Полицијска управа у Новом Саду и 3 захтева Полицијска управа у Панчеву. Током 2017. године од стране подручних полицијских управа поднета су укупно 264 захтева за покретање прекршајног поступка због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС, и то: 228 захтева поднела је Полицијска управа за Град Београд, 2 захтева Полицијска управа у Крагујевцу, 12 захтева Полицијска управа у Шапцу, 2 захтева Полицијска управа у Краљеву, 4 захтева Полицијска управа у Крушевцу и 16 захтева поднела је Полицијска управа у Новом Саду. Министарство унутрашњих послова је у овом допису навело да не располаже документом који садржи податке о броју захтева за покретање прекршајних поступака према категорији учинилаца, односно да ли је према учиниоцу поднет захтев за покретање прекршајног поступка због одавања проституцији, коришћењу услуга проституције или уступању просторија ради проституције и према полу учинилаца.

У одговору Прекршајног суда у Нишу наведено је да у назначеном периоду није вођен ниједан поступак због прекршаја проституције (Прилог бр. 6).⁶³³ Прекршајни суд у Крушевцу, према подацима које је доставио, у наведеном периоду такође није имао поднетих захтева за покретање поступка због прекршаја проституције (Прилог бр. 7). Уколико су фотографије из дневне штампе на којима се виде жене које нуде услуге проституције, али и корисници веродостојне, онда се једино може закључити да овлашћени органи за покретање прекршајног поступка нису заинтересовани за анагажовање у вези са проституцијом.⁶³⁴ У Прекршајном суду у Београду у наведеном периоду правоснажно је окончано 186 поступака због прекршаја проституције, док је у Прекршајном суду у Новом Саду правоснажно окончано укупно 83 поступка због прекршаја проституције.

У другој фази прикупљени су и статистички обрађени подаци из дописа судова. Извршена је селекција предмета за студије случајева, извршен је увид у комплетне списе предмета и прикупљени су и анализирани подаци садржани у списима предмета.

Трећа истраживачка фаза обухватила је анализу и интерпретацију прикупљених података.

7.6.2. ПРАКСА ПРЕКРШАЈНОГ СУДА У БЕОГРАДУ

7.6.2.1. Општи подаци о судским предметима

У Прекршајном суду у Београду у периоду од 1. јануара 2016. до 31. децембра 2018. године због прекршаја проституције правоснажно је окончано укупно 186 поступака.⁶³⁵

⁶³³ Из података наведених у допису Министарства унутрашњих послова који је послат Аутономном женском центру може се уочити да Полицијска управа у Нишу током 2016. и 2017. године није поднела ниједан захтев за покретање прекршајног поступка због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС, што објашњава зашто није било ни поступака вођених пред Прекршајним судом у Нишу.

⁶³⁴ Према подацима из дописа Министарства унутрашњих послова од 24. јула 2018. године послатог Аутономном женском центру, Полицијска управа у Крушевцу је током 2016. и 2017. године поднела 4 захтева за покретање прекршајног поступка због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС, и то сва четири у 2017. години.

⁶³⁵ Прекршајни суд у Београду води евиденцију за прекршај проституције не разврставајући предмете по томе да ли је у питању одавање проституцији, коришћење услуга проституције или уступање просторија ради проституције, због чега се није могао користити достављени табеларни приказ (Прилог бр. 2), него се морало приступити увиду у судске предмете. Увид у списе правоснажно окончаних предмета у 2018. години извршен је 28. децембра 2018. године, док је увид у списе правоснажно завршене предмете у 2016. години и 2017. години извршен дана 14. фебруара 2019. године.

Због одавања проституцији правоснажно је окончано укупно 180 прекршајних поступака и сва окривљена лица су правоснажно осуђена, а због прекршаја коришћења услуга проституције, шест прекршајних поступака, а сва окривљена лица су правоснажно осуђена.

Табела бр. 1.

Прекршајни суд у Београду	Број правоснажно окончаних предмета за прекршај одавања проституцији	Број правоснажно окончаних предмета за прекршај коришћења услуга проституције
2016.	78	2
2017.	54	0
2018.	48	4
УКУПНО	180	6

7.6.2.2. Профил учинилаца прекршаја одавања проституцији

Према обрађеним подацима, у периоду од 1. јануара 2016. до краја 2018. године, укупно је 128 жена и 13 мушкараца осуђено због прекршаја одавања проституцији.

Табела бр. 2.

Пол учинилаца прекршаја одавања проституцији	Лица женског пола	Лица мушког пола
2016.	42	9
2017.	46	1
2018.	40	3
УКУПНО	128	13

Лица осуђена због одавања проституцији старости су од 19 до 54 године, и то, у највећем броју случајева, неурата, односно нежењена и разведена лица. Углавном имају завршену основну или средњу школу, а изузетак је једно лице које има факултетско образовање. Заједничко свим лицима је да су ниског имовинског стања и без сталног запослења. У ретким случајевима проституција представља извор додатне зараде уз слабо плаћен посао, а најчешће је она главни извор прихода лица која се одају проституцији. Међу лицима осуђеним због прекршаја одавања проституцији има повратника, што се уочава и поређењем укупног броја вођених поступака којих је било 180, са бројем лица која су правоснажно осуђена, а којих је било укупно 128.

7.6.2.3. Профил учинилаца прекршаја коришћења услуга проституције

Сва лица правоснажно осуђена за коришћење услуга проституције су мушког пола.

Табела бр. 3.

Пол учинилаца прекршаја коришћења услуга проституције	Лица женског пола	Лица мушког пола
2016.	0	2
2017.	0	0
2018.	0	4
УКУПНО	0	6

Корисници услуга проституције су старости од 26 до 52 године. Међу њима има ожењених и неожењених, док код неких није било података о брачном стању. Корисници услуга проституције имају завршену средњу школу или факултет. Од 6 лица осуђених за коришћење проституције, 5 лица је стално запослено. Већина корисника је из бивших република Савезне Федеративне Републике Југославије. Увидом у списе предмета уочили смо да се у 15 од 54 правоснажно окончана предмета због одавања проституцији у 2017. години наводи име корисника услуга проституције. Свих 15 корисника су лица мушког пола. С обзиром на то да, по тврђењу Министарства унутрашњих послова, ово министарство не води евиденцију о броју поднетих захтева за покретање прекршајног поступка због прекршаја проституције, није могуће сазнати да ли је и против колико од ових 15 корисника поднет захтев за покретање прекршајног поступка. Оправдану сумњу да против ниједног од 15 корисника није ни поднет захтев за покретање прекршајног поступка, поткрепљује чињеница да не постоји ниједан правоснажно окончан поступак за коришћење услуга проституције у 2017. години.

Повратника међу осуђенима за прекршај коришћења услуга проституције нема. Овај податак не изненађује, јер се претежно ради о лицима страног држављанства. Осим тога, и актуелни ЗЈРМ РС којим је коришћење услуга проституције прописано као прекршај, на снази је тек од 5. фебруара 2016. године.

7.6.2.4. Санкције изречене лицима која су правоснажно осуђена за одавање проституцији

Окривљени за прекршај одавања проституцији правоснажно су осуђени на новчане казне у распону од 10.000 до 51.000 динара или казне затвора од 7 до 50 дана. Уз казну за

одавање проституцији, окривљенима је неретко изрицана и новчана казна за прекршај зато што нису имали пријављено пребивалиште⁶³⁶ или новчана казна за прекршај зато што нису имали код себе личну карту⁶³⁷.

Када је реч о кажњавању лица за одавање проституцији, увидом у предмете уочено је да суд не примењује одредбу чл. 43. ст. 1. тач. 2. ЗП РС о ублажавању казне. У складу са овом одредбом, суд приликом одмеравања казне има могућност, уколико утврди да прекршајем нису проузроковање теже последице, а постоје олакшавајуће околности које указују да се и блажом казном може постићи сврха кажњавања, да прописану казну ублажи, тако што ће уместо казне затвора изрећи новчану казну или рад у јавном интересу, али не испод најмање законске мере те врсте казне. Ако се узме у обзир да се ради о лицима без запослења, која сексуалну услугу пружају за минималне новчане износе, а некада и за храну и превоз до куће, нејасно је зашто суд, водећи се начелом правичног суђења, није примењивао ову законску одредбу. Ублажавањем казне у складу са одредбом чл. 43. ст. 2. ЗП РС, жена у проституцији не би била приморана на плаћање новчане казне која јој додатно угрожава егзистенцију или на одлазак у затвор на извршење затворске казне.

Увидом у предмете уочено је и да приликом замене новчане казне поступајуће судије ни у једном случају нису замениле новчану казну за рад у јавном интересу у складу са одредбом чл. 41. ст. 3. ЗП РС, него искључиво у казну затвора.⁶³⁸ Замена новчане казне у казну рад у јавном интересу уместо у затворску казну би била, пре свега, одраз хуманог поступања. Наиме, осуђена лица, а која су најчешће жене, не би боравила у затвору са лицима осуђеним за кривична дела. Боравак у затвору истовремено подразумева и одвајање од породице, а уколико је жена самохрана мајка, деца се остављају без јединог родитеља, што је и за жену и за децу изузетно тешко и стресно. У сваком погледу, жена би лакше психички и физички поднела одслужење казне рад у јавном интересу. Ако се узме у обзир да су жене у проституцији жртве сегрегације, рад у јавном интересу би омогућио прелажење преко постојећих баријера и укључивање жена које се баве проституцијом у друштвену заједницу. Рад у јавном интересу је једина казна од које се оправдано може очекивати да утиче на рехабилитацију жена, да се оне након издржане казне не врате поново у проституцију.

⁶³⁶ Чл. 27. Закона о пребивалишту и боравишту грађана („Сл. гласник РС”, бр. 87/2011).

⁶³⁷ Чл. 29. Закона о личној карти („Сл. гласник РС”, бр. 62/2006 и 36/2011).

⁶³⁸ На овакву праксу судова у Србији указује се и у публикацији *Сексуални рад у Србији* (Ђурасовић и др. 2017, 42).

Неизрицање казне рад у јавном интересу у случајевима када постоје разлози за ублажавање казне у складу са одредбом чл. 43. ст. 1. тач. 2. ЗП РС, као и непримењивање одредбе чл. 41. ст. 3. ЗП РС, према којој се новчана казна може заменити казном рад у јавном интересу, јесте кршење права на правично суђење. Казне које се изричу у складу са међународним стандардом право на правично суђење „морају бити пропорционалне тежини кривичног дела и околностима везаним за учиниоца” (Правично суђење 2000, 158). Прекршајни суд у Београду не примењује овај стандард, јер се лицима у проституцији изричу искључиво новчана казна или казна затвора која, с обзиром на њихову свеукупну ситуацију, производи негативне последице по сама лица која су извршила прекршај, као и на њихове породице.

7.6.2.5. Санкције изречене лицима која су правоснажно осуђена за коришћење услуга проституције

Лица која су правоснажно осуђена за коришћење услуга проституције кажњена су искључиво новчаном казном, и то у распону од 10.000,00 до 50.000,00 динара.

7.6.3. СУДСКА ПРАКСА ПРЕКРШАЈНОГ СУДА У НОВОМ САДУ

7.6.3.1. Општи подаци о судским предметима

Пред Прекршајним судом у Новом Саду у периоду од 1. јануара 2016. до почетка августа 2018. године правоснажно су окончана 83 прекршајна поступка због прекршаја проституције.

У наведеном периоду правоснажно је окончан незнатно већи број прекршајних поступака због прекршаја коришћења услуга проституције.

Табела бр. 4.

Прекршајни суд у Новом Саду	Број правоснажно окончаних предмета за прекршај одавања проституцији	Број правоснажно окончаних предмета за прекршај коришћења услуга проституције
2016.		25
2017.	40 ⁶³⁹	15
2018.		3
УКУПНО	40	43

⁶³⁹ У Обавештењу бр. СУ II- 17а 241/18 Прекршајног суда у Новом Саду од 6. августа 2018. године није наведен број предмета по годинама, него укупан број предмета (Обавештење бр. СУ II- 17а 241/18 Прекршајног суда у Новом Саду од 6. августа 2018. године – Прилог бр. 3).

7.6.3.2. Профил учинилаца прекршаја одавања проституцији

У периоду од 2016. до 6. августа 2018. године, правоснажно је окончан прекршајни поступак против укупно 23 лица женског пола и 1 лица мушког пола.⁶⁴⁰

Табела бр. 5.

Пол учинилаца прекршаја одавања проституцији	Лица женског пола	Лица мушког пола
2016.	11	0
2017.	10	0
2018.	2	1
УКУПНО	23	1

Лица која су правоснажно осуђена због одавања проституцији била су стара од 20 до 45 година, разведени, нежењени и неудати. Ова лица су без образовања или са основним образовањем, незапослена и ниског имовинског стања.

Према наводу из Обавештења Прекршајног суда у Новом Саду „ради се о окривљенима који су повратници у оваквој врсти прекршаја”, што је уочљиво и упоређивањем броја правоснажно окончаних поступака којих је било укупно 40, са бројем лица која су правоснажно осуђена због одавања проституцији, а којих је било укупно 23.

7.6.3.3. Профил учинилаца прекршаја коришћења услуга проституције

У 2016. години због прекршаја коришћење услуга проституције правоснажно су окончани прекршајни поступци против 25 лица мушког пола, у 2017. години против 15 лица мушког пола, док су у 2018. години до момента састављања дописа, правоснажно окончани прекршајни поступци према 3 лица мушког пола. Сва 43 правоснажно окончана прекршајна поступка вођена су против лица мушког пола.

Табела бр. 6.

	Лица женског пола	Лица мушког пола
2016.	0	25
2017.	0	15
2018.	0	3
УКУПНО	0	43

⁶⁴⁰ У Обавештењу бр. СУ II- 17а 241/18 Прекршајног суда у Новом Саду од 6. августа 2018. године наведено је да прекршајни поступак због одавања проституцији вођен против укупно 17 лица женског пола и 1 лица мушког пола.

Након Молбе од 15. октобра 2018. године (Прилог бр. 4) да нам се достави податак о броју лица по годинама, наведени су подаци које смо дали у табели (Обавештење бр. СУ II- 17а 241/18 Прекршајног суда у Новом Саду од 25. октобра 2018. године – Прилог бр. 5).

Према достављеним подацима Прекршајног суда у Новом Саду, уочава се да су сва лица против којих је вођен поступак због коришћења услуга проституције мушког пола. Мушкарци против којих је вођен прекршајни поступак због коришћења услуге проституције старосне су доби од 30 до 60 година, у браку, разведени или неожењени. Корисници су лица свих образовних структура, запослени и незапослени, средњег имовинског стања. Међу осуђенима због прекршаја коришћења услуга проституције нема повратника.

7.6.3.4. Санкције изречене лицима која су правоснажно осуђена за одавање проституцији

Лица која су правоснажно осуђена због одавања проституцији кажњена су новчаним казнама у распону од 5.000,00 до 20.000,00 динара или затворским казнама у трајању од 5 до 60 дана.

7.6.3.5. Санкције изречене лицима која су правоснажно осуђена за коришћење услуга проституције

Лицима правоснажно осуђеним за прекршај коришћења услуга проституције изречене су искључиво новчане казне у распону од 20.000,00 до 80.000,00 динара.

7.6.4. НАЛАЗИ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ИСТРАЖИВАЊА

7.6.4.1. Облици извршења прекршаја проституције

Обрађени подаци показују да се, и након прописивања коришћења услуга проституције као прекршаја, много учесталије воде прекршајни поступци против лица која се одају проституцији него против лица која користе услуге проституције.

Табела бр. 7.

Прекршајни суд у Београду и Прекршајни суд у Новом Саду	Правоснажно окончани предмети због прекршаја одавања проституцији	Правоснажно окончани предмети због прекршаја коришћења услуга проституције	УКУПНО
Правоснажно окончани предмети због прекршаја проституције	220	49	269

На основу поређења броја правоснажно окончаних поступака због одавања проституцији и броја правоснажно окончаних поступака због коришћења услуга проституције, увиђамо да је вођено чак четири и по пута више поступака за одавање проституцији него поступака због коришћења услуга проституције.

7.6.4.2. Профил учинилаца прекршаја одавања проституцији

Број учинилаца прекршаја одавања проституцији женског пола у односу на број учинилаца мушког пола показује да је проституција превасходно „женска професија” у Србији.

Табела бр. 8.

	Лица женског пола	Лица мушког пола	УКУПНО
Пол учинилаца прекршаја одавање проституцији	151	14	165

Лица осуђена због одавања проституцији су свих старосних доба, у највећем броју случајева неударна, односно нежењена или разведена лица. Претежно се ради о лицима са завршеном основном или средњом школом, док су изузеци лица која имају високо образовање. Најчешће се ради о лицима без запослења, ниског имовинског стања, од којих су многа на самом рубу егзистенције. Сиромаштво повезује сва лица која су правоснажно осуђена због одавања проституцији. С обзиром на то да је због одавања проституцији правоснажно окончано укупно 220 поступака против 165 лица, закључујемо да, када је реч о учиниоцима прекршаја одавања проституцији, има повратника. Повратништво међу лицима која се одају проституцији доводимо у везу са сиромаштвом. Наиме, сва лица која се одају проституцији живе у сиромаштву, што указује да проституцију виде као извор прихода за задовољавање елементарних животних потреба. Без бављења проституцијом лица која се одају проституцији остала би без средстава за преживљавање.

7.6.4.3. Профил учинилаца прекршаја коришћења услуга проституције

На основу обрађених података закључујемо да су корисници услуга проституције искључиво мушкараци.

Табела бр. 9.

	Лица женског пола	Лица мушког пола	УКУПНО
Пол учинилаца прекршаја коришћење услуга проституције	0	49	49

Корисници услуга проституције су мушкарци свих старосних доба и образовних структура, ожењени и неожењени. Када је у питању имовински статус корисника услуга проституције ради се о лицима средњег имовинског стања.

Повратника међу осуђенима за прекршај коришћења услуга проституције нема, што доводимо у везу са чињеницом да је коришћење услуга проституције прописано као прекршај у Републици Србији од 5. фебруара 2016. године.

7.6.4.4. Санкције изречене лицима која су правоснажно осуђена за одавање проституцији

Лица која су правоснажно осуђена због одавања проституцији кажњена су новчаном казном у распону од 5.000,00 до 51.000,00 динара или затворском казном од 5 до 60 дана.

Као што је већ напоменуто, увидом у предмете Прекршајног суда у Београду, уочено је да суд не примењује одредбу чл. 43. ст. 1. тач. 2. ЗП РС о ублажавању казне. Осим одредбе о ублажавању казне, Прекршајни суд у Београду ни у једном предмету није заменио новчану казну за рад у јавном интересу у складу са одредбом чл. 41. ст. 3. ЗП, него искључиво у казну затвора. Уз казну за одавање проституцији, неретко је лицима која се одају проституцији, изрицана и новчана казна за прекршај, јер нису имала пријављено пребивалиште или новчана казна за прекршај јер нису имала код себе личну карту.

7.6.4.5. Санкције изречене лицима која су правоснажно осуђена за коришћење услуга проституције

Лицима правоснажно осуђеним за прекршај коришћења услуга проституције изречене су и у Прекршајном суду у Београду и у Прекршајном суду у Новом Саду искључиво новчане казне, и то у распону од 20.000,00 до 80.000,00 динара.

Податак да су особама које користе услуге проституције изрицане искључиво новчане казне, док су особама које се одају проституцији поред новчаних казни, изрицане и затворске казне, био је главни мотив да наставимо истраживање и применом методе студије случаја истражимо положај жена у прекршајним поступцима, односно да дођемо

до увида у то да ли се у прекршајним поступцима због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС судови воде правом на правично суђење.

7.6.5. СТУДИЈЕ СЛУЧАЈА

Ради стицања потпунијег увида у положај жена у проституцији пред прекршајним судовима⁶⁴¹ применили смо квалитативну методу студије случаја (case study), јер судски предмети у вези са прекршајем прописаним одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС јесу типични случајеви и стога погодни за истраживање методом студије случаја. Примена метода студије случаја омогућила је да се стекне увид у све објективне и субјективне околности и услове који су имали утицај на „криминално” понашање жена у проституцији којим се ремети јавни ред и мир (Николић Ристановић и Константиновић Вилић 2018, 71–72). Подаци су прикупљени из списка правноснажно окончаних предмета применом анализе њиховог садржаја. У фокусу истраживања је поштовање права на правично суђење у прекршајним поступцима који се воде због прекршаја проституције, јер право на правично суђење, као скуп посебних права и процесних гаранција, јемчи да окривљени неће бити неправедно кажњен. Пажњу смо, пре свега, усмерили на поштовање овог права у прекршајним поступцима који су вођени против жена у проституцији као окривљенима, с обзиром на то да је предмет научног истраживања правни положај жена у проституцији.

Првобитно је било планирано да методом студије случаја обрадимо пет правоснажно окончаних судских предмета у Прекршајном суду у Београду и Прекршајном суду у Новом Саду вођених због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС. Од пет правоснажно окончаних предмета, план је био да три правоснажна окончана предмета буду у вези са одавањем проституције, а два правоснажно окончана предмета у вези са коришћењем услуга проституције.

У Прекршајном суду у Новом Саду увидом у три правоснажно окончана предмета, испоставило се да је у сва три предмета донета пресуда против лица које се одаје проституцији, као и против лица које је користило услуге проституције. У наведеним предметима, учесници у проституцији затечени су заједно у вршењу прекршаја против јавног реда и мира прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС, те је Полицијска управа у Новом Саду против оба учесника поднела захтев за покретање прекршајног поступка. Оваква ситуација утицала је да се анализирају три, уместо претходно планирана два

⁶⁴¹ Увидом у предмете Прекршајног суда у Београду уочили смо да су жене осуђене у највећем броју случајева док су очекивале муштерију, а да су у питању појединачни случајеви да је жена осуђена када је до пружања услуга проституције заиста дошло, што је био још један мотив за ово истраживање.

правоснажно окончана предмета због коришћења услуге проституције. Из садржаја списка предмета прикупљени су и анализирани сви релевантни подаци који се тичу самог прекршајног поступка и сагледавања отежавајућих и олакшавајућих околности које су од значаја за одмеравање казне.

7.6.5.1. Предмети Прекршајног суда у Београду

У Прекршајном суду у Београду извршили смо увид у списе пет правоснажно окончаних предмета због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС. Три предмета су правоснажно окончана због прекршаја одавања проституцији, док су два предмета правоснажно окончана због прекршаја коришћења услуга проституције.

7.6.5.1.1. Случај бр. 1.

Модалитет извршења прекршаја

Захтев за покретање прекршајног поступка поднет је дана 28. августа 2018. године против жене у проституцији јер је „дана 27. августа 2018. године око 21,20 часова пријављена ХХ од стране полицијских службеника Одељења за ЈРМ, Управе полиције, затечена у Београду, у ул. Панчевачки пут бб, у близини бензинске пумпе „Гаспром” , како очекује клијенте и пролазницима нуди сексуалне услуге за новац, а након што је полицијском службенику Одељења за ЈРМ, понудила пружање услуге оралног секса по цени од 1.500,00 динара, доведена је у службене просторије ПУ за град Београд. Оваквом својом радњом, пријављена ХХ је извршила прекршај из чл. 16. Закона реду и миру РС.”

Ток прекршајног поступка

Пријављена је доведена у службене просторије Полицијске управе за Град Београд и задржана у просторијама за задржавање зато што је затечена у извршењу прекршаја. На решење о задржавању пријављена није изјавила жалбу.

Захтев за покретање прекршајног поступка службеници Полицијске управе за Град Београд поднели су дана 28. августа 2018. године. За пријављену је у захтеву за покретање прекршајног поступка предложена примена одредбе чл. 308. ЗП РС⁶⁴². На решење о задржавању пријављена није изјавила жалбу.

⁶⁴² Одредба чл. 308. ЗП РС прописује: „Осуђујућа пресуда се може извршити и пре њене правоснажности у следећим случајевима:

Прекршајни суд у Београду донео је истог дана 28. августа 2018. године решење о покретању прекршајног поступка.

Дана 28. августа 2018. одржан је и претрес на ком је окривљена уредно поучена да има право на браниоца, међутим, одлучила је да се брани без присуства браниоца. Окривљена није предложила извођење ниједног доказа. Након одржаног претреса, донета је пресуда којом је окривљена проглашена одговорном „што је дана 27. августа 2018. године око 21,20 часова у Београду, у улици Панчевачки пут бб, у близини бензинске пумпе „Гаспром”, затечена од стране полицијских службеника да се одаје проституцији на начин што је очекивала клијенте и пролазницима нудила сексуалне услуге за новац, након што је полицијском службенику понудила пружање услуге оралног секса по цени од 1.500,00 динара приведена је у станицу полиције чиме је починила прекршај из члана 16. став 1. Закона о јавном реду и миру.”

Пресуда је постала извршна пре правоснажности, дана 28. августа 2018. године, а правоснажна дана 7. септембра 2018. године.

Личност и понашање учиниоца

Према подацима из пресуде, окривљена је стара 19 година из приградског насеља, неудата, без занимања и запослења, прекршајно кажњавана. Према извештају Полицијске управе за Град Београд, Управе полиције, Одељења за ЈРМ окривљена је осуђивана због прекршаја из чл. 16. ЗЈРМ РС.

У Полицијској испостави окривљена је изјавила да се бави проституцијом јер она, сестра и мајка немају од чега да живе. Мајка окривљене је тешко болесна, а окривљену, иако је покушавала да пронађе посао и пре пунолетства, нико није желео да запосли. Она наводи да и сада покушава да пронађе посао, али без успеха. Изјава окривљене указује да

1) ако окривљени не може да докаже свој идентитет или нема пребивалиште, или не живи на адреси на којој је пријављен, или ако има пребивалиште у иностранству или ако одлази у иностранство ради боравка, а суд нађе да постоји основана сумња да ће окривљени избећи извршење изречене санкције;

2) ако је окривљени кажњен за тежи прекршај из области јавног реда и мира, безбедности јавног саобраћаја или тежи прекршај којим се угрожава живот или здравље људи или ако то захтевају интереси опште безбедности или сигурности робног и финансијског промета или разлози морала или је кажњен за прекршај од којег могу настати теже последице, а постоји основана сумња да ће наставити са вршењем прекршаја, поновити прекршај или да ће избећи извршење изречене санкције.

У случајевима из става 1. овог члана суд ће у пресуди одредити да окривљени и пре правоснажности пресуде приступи њеном извршењу.

Ако окривљени изјави жалбу против пресуде којом је одређено извршење пресуде пре њене правоснажности, суд је дужан да жалбу са списом предмета достави другостепеном прекршајном суду у року од 24 часа, рачунајући од часа када је жалбу примио, а другостепени прекршајни суд дужан је да о жалби одлучи и своју пресуду достави суду у року од 48 часова рачунајући од часа пријема списка предмета. На пресуду из става 1. овог члана подносилац захтева може изјавити жалбу у року од 48 часова рачунајући од часа пријема пресуде.”

она покушава да рационализује своју одговорност, оправдавајући своје поступање тиме што не може да пронађе посао који би обезбедио егзистенцију њеној породици.

Пред судом, окривљена је признала извршење прекршаја.

Прекршајна санкција

Окривљена је осуђена на затворску казну у трајању од 7 дана.

Суд у образложењу пресуде наводи да је, ценећи одбрану окривљене, те увидом у списе, и то пријаву за прекршај, писану изјаву окривљене, решење о задржавању и изврештај из ПЕ, као и признање окривљене, те након спроведеног поступка и утврђеног чињеничног стања на основу савесне и брижњиве оцене сваког доказа посебно, свих доказа заједно и на основу резултата целокупног поступка несумњиво утврдио да су се у противправној радњи окривљене стекла сва правна обележја дела прекршаја који јој је стављен на терет, а који је санкционисан чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС.

У односу на субјективан однос окривљене према делу, у образложењу пресуде наводи се да је „починила прекршај са умишљајем, јер је била свесна свог дела и хтела његово извршење, а како је приликом вршења прекршаја била урачунљива, судија је огласио одговорном.”

У образложењу пресуде се наводи да је, одлучујући о висини казне за учињени прекршај, суд ценио „личне, породичне и материјалне прилике окривљене, степен одговорности учиноца, тежину и последице учињеног прекршаја, околности под којима је прекршај учињен, као и све друге околности из члана 42. ЗП, па је окривљеној сходно члану 36. став 1. ЗП изрекао казну затвора као у изреци пресуде, ценећи да постоје околности које указују на већи степен кривице учиноца, а у уверењу да ће се истом постићи и сврха кажњавања.”

Пресуда се на основу одредбе чл. 308. ст. 1. ЗП РС има извршити одмах „јер је окривљена кажњена за тежи прекршај из области јавног реда и мира, те постоји основана сумња да може осујетити извршење изречене казне.”

Окривљена је на основу одредбе чл. 145. ЗП РС ослобођена плаћања трошкова поступка.

Истог дана окривљена је упућена на издржавање затворске казне у Казнено-поправни дом у Пожаревцу.

Коментар:

На основу изјаве окривљене, захтева за покретање прекршајног поступка и саме пресуде уочава се да у конкретном случају уопште није ни дошло до пружања сексуалне

услуге, него да је окривљена проглашена одговорном за „учињен” и то „тежи” прекршај који се огледа у томе што је стајала поред пута и нудила сексуалне услуге.

Анализа списка овог предмета открива колико је заправо законска формулација „ко се одаје проституцији” нејасна, неодговарајућа и како се она од стране суда тумачи тако да жене у проституцији буду доведене у неповољну позицију када се нађу као окривљене у прекршајном поступку.

Окривљена је кажњена најстрожом, затворском казном у трајању од 7 дана само зато што је стајала поред пута и нудила сексуалне услуге што је суд оквалификовао као тежи прекршај како би се пресуда могла извршити пре правоснажности. Мишљења смо да је суду било „омогућено” да стајање на улици оквалификује као тежи прекршај, јер окривљена није имала браниоца, односно није имала стручну помоћ у прекршајном поступку. Оваквим својим поступањем суд је недвосмислено прекршио начело помоћи неугој странци у складу са којим је дужан да се стара да незнање и неукост странака не буде на штету њихових права. Управо супротно овом начелу, суд је искористио незнање и неукост окривљене када је оквалификовао одавање проституцији као тежи прекршај, а како би пресуда позивањем на чл. 308. ЗП РС била извршна пре правоснажности.

Тешке животне прилике ове младе жене која је на себе преузела улогу хранитељке породице нису узела у обзир ни службена лица Одељења за ЈРМ, која су у захтеву за покретање прекршајног поступка захтевала примену одредбу чл. 308. ЗП РС у складу са којом ће се пресуда извршити пре њене правоснажности. Суд је управо и поступио по предлогу службеника полиције, те је, како би „оправдао” примену одредбе чл. 308. ЗП РС, у образложењу пресуде, на штету права окривљене као неуге странке, навео „да је окривљена починила тежи прекршај из области јавног реда и мира, те постоји основана сумња да може осујетити извршење изречене казне”. Списи предмета јасно указују да овде никакав тежи прекршај није учињен, те да се одавање проституцији у конкретном случају свело на стајање поред пута и нуђење услуга проституције.

Из наведеног случаја може се закључити да законска формулација одредбе чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС производи негативне последице по жене у проституцији, јер се оне кажњавају када до пружања сексуалне услуге није ни дошло. Још проблематичније за правни положај жена у проституцији јесте то што суд не води рачуна о начелу пружања помоћи неугој странци, него напротив, користи њихову неукост која се огледа у томе што не познају своја права и не знају за постојање могућности да оспоравају доказе супротне стране, на штету њихових права, када оправдање за примену одредбе чл. 308. ЗП РС проналази у томе што стајање на улици квалификују као тежи прекршај. Ово за последицу има да се жене истог дана упућују у Казнено-поправни дом у Пожаревцу.

7.6.5.1.2. Случај бр. 2.

Модалитет извршења прекршаја

Захтев за покретање прекршајног поступка поднет је дана 10. октобра 2018. године против жене у проституцији јер је „дана 9. октобра 2018. године око 20,00 часова пријављена ХХ је од стране полицијских службеника Одељења за ЈРМ, Управе полиције, затечена у ул. Панчевачки пут бб, у близини Пољопривредне школе, како возачима нуди сексуалне услуге, након што је полицијском службенику Одељења за ЈРМ, Управе полиције понудила услугу класичног секса по цени од 4.000,00 динара.

Оваквом својом радњом, одавањем проституцији, пријављена је извршила прекршај из чл. 16. ст. 1. Закона о ЈРМ РС.

Приликом легитимисања пријављена код себе није имала личну карту, иако је по закону дужна да је има, носи и на захтев овлашћеног службеног лица покаже. Према сопственој изјави, личну карту је изгубила пре два месеца, а у законом предвиђеном року није поднела Захтев за издавање личне карте, чиме је извршила прекршај из чл. 29. ст. 1. тач. 2. Закона о личној карти РС.”

Ток прекршајног поступка

Пријављена је доведена у службене просторије Полицијске управе за Град Београд и задржана у просторијама за задржавање зато што се, како се наводи у решењу о задржавању, „не може одмах привести судији за прекршаје, а постоје основи сумње да ће побећи и опасност да ће непосредно наставити са вршењем прекршаја.” На решење о задржавању, пријављена није изјавила жалбу.

Захтев за покретање прекршајног поступка поднет је дана 10. октобра 2018. године. За пријављену је у захтеву за покретање прекршајног поступка предложена примена одредбе чл. 308. ЗП РС. На решење о задржавању, пријављена није изјавила жалбу.

Прекршајни суд у Београду донео је истог дана 10. октобра 2018. године решење о покретању прекршајног поступка.

Дана 10. октобра 2018. одржан је и претрес на ком је окривљена уредно поучена да има право на браниоца, међутим одлучила је да се брани без присуства браниоца. Окривљена није имала предлога за извођење доказа. Након одржаног претреса, донета је пресуда којом је окривљена проглашена одговорном „што је дана 9. октобра 2018. године око 20,00 часова у Београду, у ул. Панчевачки пут бб, нарушавала јавни ред и мир, тако што се одавала проституцији, на тај начин што је понудила сексуалну услугу за новац

полицјском службенику Одељења за ЈРМ по цени за класични секс од 4.000,00 динара чиме је починила прекршај из члана 16. став 1. Закона о јавном реду и миру.”

Окривљена је проглашена одговорном и „што је критичном приликом утврђено да код себе нема личну карту да покаже овлашћеном службеном лицу на увид, јер је исту изгубила пре два месеца, а није поднела захтев за издавање нове личне карте чиме је починила прекршај противно одредбама чл. 11. и чл. 20. ст. 2. Закона о личној карти, кажњив по чл. 29. ст. 1. тачка 2. Закона о личној карти”.

Пресуда је постала извршна пре правоснажности, дана 10. октобра 2018. године, а правоснажна дана 19. октобра 2018. године.

Личност и понашање учиниоца

Према подацима из Пресуде окривљена је стара 23 године из града, удата, мајка једног детета, без занимања, прекршајно кажњавана. Према извештају Полицијске управе за Град Београд, који се налази у списима предмета, окривљена је кажњавана због одавања проституцији у складу са одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС.

У Полицијској испостави окривљена је изјавила да се проституцијом бави 5 година и да је мајка трогодишњег детета. У односу на прекршај прописан одредбом чл. 29. ст. 1. тач. 2. Закона о личној карти, окривљена је изјавила да нема финансијских могућности да поднесе захтев за нову личну карту.

Пред судом окривљена је признала извршење прекршаја, те навела „пришао ми је на Панчевачком путу један мушкарац „и ја сам му понудила услугу класичног секса по цени од 4.000,00 динара. После се представио да је полицајац, а личну карту сам изгубила пре два месеца.”

Прекршајна санкција

Окривљена је осуђена на новчану казну у висини од 11.000,00 динара за одавање проституцији, док јој је због непоседовања личне карте изречена опомена.

У образложењу пресуде се наводи да је увидом у захтев за покретање прекршајног поступка, пријаву за прекршај, решење о задржавању, писану изјаву окривљене, суд на основу изведених доказа и признања окривљене у довољној мери утврдио да су се у радњама окривљене стекла сва правна обележја прекршаја који су јој стављени на терет и које је починила на начин описан у изреци ове пресуде, починивши прекршај прописан чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС и поступивши противно одредбама чл. 29. ст. 1. тач. 2. Закона о личној карти, због чега је оглашена кривом и кажњена као у изреци пресуде.

У односу на субјективан однос окривљене према делу, у образложењу Пресуде се наводи да је окривљена хтела извршење дела, свесна да ће наступити забрањена последица и пристала је на њено наступање, а приликом извршења прекршаја окривљена је била урачунљива, па је суд применом чл. 89, чл. 92. и чл. 93. ЗП РС на основу утврђених чињеница окривљену огласио одговорном.

Образлажући изречену казну, суд у пресуди наводи да је окривљеној изречена новчана казна сходно одредби чл. 43. ст. 1. тач. 2. ЗП РС, јер је утврђено да прекршајем нису проузроковане теже последице, па како окривљена није кажњавана за ову врсту прекршаја⁶⁴³ и имајући у виду њено држање у испитном поступку суд налази да ће се блажом казном постићи сврха кажњавања.

За прекршај прописан одредбом чл. 29. Закона о личној карти, окривљеној је изречена опомена сходно одредби чл. 50. ЗП РС, јер је, како се наводи у образложењу Пресуде, суд утврдио да „постоје околности које у знатној мери умањују одговорност учиниоца и налази да ће се окривљена убудуће клонити вршења прекршаја”.

Пресуда се на основу одредбе чл. 308. ЗП РС има извршити одмах „јер је окривљена починила тежи прекршај против јавног реда и мира”.

Окривљена је ослобођена плаћања трошкова поступка.

Окривљена је платила новчану казну дана 10. октобра 2018. године.

Коментар:

На основу изјава окривљене, захтева за покретање прекршајног поступка и саме пресуде уочава се да у конкретном случају уопште није ни дошло до пружања сексуалне услуге, него да је „водећи” се начелом слободне оцене доказа, а противно начелу помоћи неугој странци, окривљена проглашена одговорном за „учињен” и то тежи прекршај који се огледа у томе што је понудила сексуалну услугу за новац полицијском службенику.

Неодговарајућа законска формулација „ко се одаје проституцији” је и у овом случају допринела да жена буде прекршајно кажњена јер је понудила сексуалну услугу.

У образложењу пресуде уочава се и једна противречност која представља битну повреду одредаба прекршајног поступка (чл. 264. ЗП РС). Образлажући из којих разлога се определио за новчану казну, суд у образложењу пресуде наводи да прекршајем нису проузроковане теже последице. Међутим, суд примену одредбе чл. 308. ЗП РС, у складу са

⁶⁴³ Уочава се да се у Пресуди наводи да је окривљена прекршајно некажњавана, док је према Изводу из прекршајне евиденције окривљена прекршајно кажњавана. Овде напомињемо да се, у складу са одредбом чл. 329. ЗП РС, изречена санкција брише из евиденције по службеној дужности ако кажњено лице у року од четири године од дана правоснажности одлуке којом је изречена санкција не учини нови прекршај.

којом ће се извршењу пресуде приступити пре њене правноснажности, поткрепљује наводећи да је окривљена починила тежи прекршај против јавног реда и мира. Овај пример показује да суд „користи” неуконост жена у проституцији и квалификује прекршај прописан одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈМ РС као тежи „према потреби”. Стога, ако суд образлаже изрицање новчане казне, наводећи да прекршајем нису проузроковане теже последице, онда је морао остати доследан свом ставу и када је у питању примена одредбе чл. 308. ЗП РС, а која би се огледала само у томе да се жени омогући да новчану казну плати након правоснажности пресуде. Остављајући по страни чињеницу да противречност у образложењу пресуде представља битну повреду одредаба прекршајног поступка, потпуно је нелогично заузето становиште суда према којем је стајање поред пута и нуђење сексуалних услуга оквалификовано као тежи прекршај против јавног реда и мира.

Закључујемо из овог предмета да се законска формулација „ко се одаје проституцији” и у овом случају показала као неповољна по правни положај жена у проституцији, јер је жена кажњена зато што је нудила сексуалне услуге на улици, док до пружања услуге проституције у конкретном случају уопште није ни дошло.

7.6.5.1.3. Случај бр. 3.

Модалитет извршења прекршаја

Захтев за покретање прекршајног поступка поднет је дана 10. октобра 2018. године против жене у проституцији, јер је „дана 9. октобра 2018. године око 20,00 часова пријављена ХХ је од стране полицијских службеника Одељења за ЈМ, затечена у ул. Гаврила Принципа бб, у близини парка код Економског факултета како очекује клијенте, а након што је полицијском службенику Одељења за ЈМ понудила услуге оралног секса по цени од 1.000,00 динара. Оваквом својом радњом, пријављена је извршила прекршај из чл. 16. ст. 1. Закона о ЈМ РС”.

Ток прекршајног поступка

Пријављена је доведена у службене просторије Полицијске управе за Град Београд и задржана у просторијама за задржавање из разлога „јер се не може одмах привести судији за прекршаје, а постоје основи сумње да ће побећи и опасност да ће непосредно наставити за вршењем прекршаја”.

На решење о задржавању пријављена није изјавила жалбу.

Захтев за покретање прекршајног поступка службеници Управе полиције – Одељење за ЈМ поднели су дана 10. октобра 2018. године. За пријављену је у захтеву за покретање прекршајног поступка предложена примена одредбе чл. 308. ЗП.

Прекршајни суд у Београду донео је истог дана 10. октобра 2018. године решење о покретању прекршајног поступка.

Дана 10. октобра 2018. одржан је и претрес на ком је окривљена уредно поучена да има право на браниоца, међутим одлучила је да се брани без присуства браниоца. Окривљена није имала предлога за извођење доказа. Након одржаног претреса донета је пресуда којом је окривљена проглашена одговорном „што је дана 9. октобра 2018. године у 20,00 часова у Београду, у ул. Гаврила Принципа бб, нарушавала јавни ред и мир, тако што се одавала проституцији, на тај начин што је понудила сексуалну услугу за новац полицајском службенику Одељења за ЈРМ за орални секс, по цени од 1.000,00 динара чиме је учинила прекршај из члана 16. ст. 1. Закона о јавном реду и миру”.

Пресуда је постала правоснажна дана 19. октобра 2018. године, а извршна дана 5. новембра 2018. године.

Личност и понашање учиниоца

Према подацима из Пресуде окривљена је стара 53 године, из града, разведена, без занимања и запослења, мајка једног детета. Према извештају Управе полиције – Одељења за ЈРМ окривљена је прекршајно кажњавана због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС.

У Полицијској управи окривљена је изјавила да се проституцијом у близини Економског факултета бави већ десет година и да пролазницима нуди услуге оралног секса за 1.000,00 динара.

На саслушању пред судом окривљена је изјавила да је понудила мушкарцу који јој је пришао услугу оралног секса по цени од 1.000,00 динара, а који се после представио као полицајац.

Прекршајна санкција

Окривљена је осуђена на новчану казну у висини од 10.000,00 динара.

Суд у образложењу пресуде наводи да је извршеним увидом у захтев за покретање прекршајног поступка, прекршајну пријаву, службену белешку о обавештењу примљеном од грађана⁶⁴⁴, писмену изјаву окривљене, као и ценећи признање окривљене нашао да је окривљена на описани начин учинила прекршај кажњив по чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС, јер је критичном приликом нарушавала јавни ред и мир одавајући се проституцији. Како се

⁶⁴⁴ Службена белешка о обавештењу примљеном од грађана се није налазила у списима предмета, а не помиње се ни као прилог у захтеву за покретање прекршајног поступка због чега сматрамо да је у питању грешка.

наводи у образложењу пресуде, суд је на основу савесне и брижљиве оцене изведених доказа, како сваког доказа посебно тако и у међусобној вези, односно списка предмета у целини, утврдио да је окривљена учинила прекршај који јој је од стране подносиоца захтева стављен на терет, те је за исти у одсуству других околности које би искључивале њену одговорност, окривљену огласио одговорном и казнио је по закону.

У односу на субјективан однос окривљене према делу, у образложењу Пресуде наводи се да је окривљена хтела извршење дела, свесна да ће наступити забрањена последица и пристала је на њено наступање, а приликом вршења прекршаја окривљена је била урачунљива, па је суд применом одредби чл. 89, чл. 92. и чл. 93. ЗП РС, на основу утврђених чињеница, окривљену огласио одговорном.

У образложењу пресуде се наводи да је суд окривљеној уместо казне затвора изрекао новчану казну у складу са одредбом чл. 43. ст. 1. тач. 2. ЗП РС, јер је утврдио да прекршајем нису проузроковане теже последице, као и да окривљена до сада није кажњава за ову врсту прекршаја⁶⁴⁵, а имајући у виду њено држање у испитном поступку, суд налази да ће се и блажом казном постићи сврха кажњавања.

Окривљена је ослобођена плаћања трошкова прекршајног поступка.

Коментар:

На основу изјаве окривљене, захтева за покретање прекршајног поступка и саме пресуде уочава се да у конкретном случају није ни дошло до пружања сексуалне услуге, него да је окривљена проглашена одговорном за „учињен” и то тежи прекршај који се огледа у томе што је стајала у парку и нудила сексуалне услуге.

Изјава окривљене да се већ десет година бави проституцијом и извештај из прекршајне евиденције полицијске управе, указују да кажњавање жена не даје резултате у пракси, односно да изрицање казни не одвраћа жене од проституције, него да се напротив жене без запослења одмах након кажњавања враћају у проституцију.

Окривљена је кажњена новчаном казном у висини од 10.000,00 динара, јер је стајала у парку и нудила услуге оралног секса по цени од 1.000,00 динара. Несразмера између изречене казне и цене сексуалне услуге показује да се жена изрицањем казне која је десет пута виша од цене сексуалне услуге доводи у тешку финансијску позицију, те је и сама казна враћа у проституцију, како би зарадила новац да плати казну. Из списка предмета претпостављамо да се жена бави проституцијом како би издржавала себе и дете, а казном од 10.000,00 динара, доведена је у ситуацију да мора да има десет корисника

⁶⁴⁵ Видети фусноту 643.

само да би платила изречену казну, а тек након десет корисника, може да заради новац да подмири основне животне потребе.

Суд је у овом случају имао у виду личне прилике окривљене, јер је применио одредбу чл. 43. ст. 1. тач. 2. ЗП РС и окривљеној ублажио новчану казну, а није ни прихватио предлог Полицијске управе за Град Београд да се у конкретном случају примени одредба чл. 308. ЗП РС, сходно којој би пресуда била извршна пре правоснажности.

Овај случај показује да је суд посебно имао у виду тешке личне прилике окривљене, јер је високу новчану казну индивидуализовао кроз процес одмеравања и омогућио окривљеној да ову ублажену, мада према материјалном стању окривљене високу новчану казну, плати у року од 15 дана од правоснажности пресуде. Изречена ублажена новчана казна и одбијање предлога полицијских службеника за примену одредбе чл. 308. ЗП РС су показатељи да је суд имао у виду личне прилике окривљене у току прекршајног поступка.

7.6.5.1.4. Случај бр. 4.

Модалитет извршења прекршаја

Захтев за покретање прекршајног поступка поднет је дана 28. августа 2018. године против корисника услуга проституције, јер је „дана 28. августа 2018. године око 01,00 часова, пријављени ХХ од стране полицијских службеника Одељења за ЈРМ, затечен у улици Светог Саве бр.10, хотел „SaintGen” у соби број 209, након што му је ХХ пружила услугу оралног секса по цени од 100 евра, у трајању од сат времена. Пријављени ХХ је са ХХ ступио у контакт позивајући оглашени број телефона ХХ на интернет-сајту www.seksiadresar.com са текстом „Топ црнка позови и долазим ХХ”. Том приликом му је иста навела да пружа услуге класичног и оралног секса по цени од 100 евра за сат времена.”

Оваквом својом радњом коришћења услуга проституције, пријављени ХХ је извршио прекршај из чл. 16. ст. 1. Закона о ЈРМ РС.”

Ток прекршајног поступка

Пријављени је доведен у службене просторије Полицијске управе за Град Београд и задржан у просторијама за задржавање „јер се не може одмах привести судији за прекршаје, а постоје основи сумње да ће побећи и опасност да ће непосредно наставити са вршењем прекршаја сходно одредби чл. 190. ст. 4. Закона о прекршајима.” На решење о задржавању пријављени није изјавио жалбу.

Захтев за покретање прекршајног поступка поднет је дана 28. августа 2018. године. За пријављеног је у захтеву за покретање прекршајног поступка предложена примена одредбе чл. 308. ЗП РС.

Прекршајни суд у Београду донео је истог дана, 28. августа 2018. године решење о покретању прекршајног поступка.

Дана 28. августа 2018. одржан је и претрес на ком је окривљени уредно поучен да има право на браниоца, међутим одлучио је да се брани без присуства браниоца. Окривљени није имао предлога за извођење доказа. Након одржаног претреса, донета је пресуда којом је окривљени проглашен одговорним „што је дана 28. августа 2018. године око 01,00 часова у Београду у улици Светог Саве бр. 10, у хотелу „SaintTen” у соби број 209, затечен од стране полицијских службеника у коришћењу услуга проституције од стране ХХ која му је пружила договорену услугу оралног секса по цени од 100 евра у трајању од сат времена. До ње је дошао тако што је звао оглашени број телефона ХХ на интернет-сајту www.seksiadresar.com, чиме је починио прекршај из члана 16. став 1. Закона о јавном реду и миру”.

Пресуда је постала извршна пре правоснажности, дана 28. августа 2018. године, а правоснажна дана 7. септембра 2018. године.

Личност и понашање учиниоца

Према подацима из Пресуде окривљени је стар 52 године, држављанин стране државе (бивше југословенске републике), из града, по занимању доктор, запослен, ожењен, отац два детета, прекршајно некажњаван.

На саслушању у суду, окривљени је признао извршење прекршаја на начин како је наведено у захтеву за покретање прекршајног поступка.

Окривљени није изразио кајање због свог поступка.

Прекршајна санкција

Окривљени је осуђен на новчану казну у висини од 50.000,00 динара.

У складу са одредбом члана 145. ЗП РС ослобођен је плаћања трошкова прекршајног поступка.

У образложењу пресуде суд наводи да је, ценећи одбрану окривљеног, те увидом у списе и то пријаву за прекршај, службену белешку о обавештењу примљеном од грађана⁶⁴⁶, фотокопију интернет-странице, решење о задржавању и извештај из ПЕ, као и

⁶⁴⁶ У питању је обавештење примљено од жене која је пружила сексуалну услугу окривљеном. Приликом изласка из хотела у коме је жена окривљеном пружила сексуалну услугу, њу су зауставили и легитимисали службеници Одељења за ЈРМ.

признање окривљеног, након спроведеног поступка и утврђеног чињеничног стања на основу савесне и брижљиве оцене сваког доказа посебно, свих доказа заједно и на основу резултата целокупног поступка несумњиво утврдио да су се у противправној радњи окривљеног стекла сва правна обележја дела прекршаја који му се ставља на терет, а који је санкционисан одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС.

У односу на субјективан однос окривљеног према делу, у образложењу пресуде наводи се да је „учинио прекршај са умишљајем, јер је био свестан свог дела и хтео његово извршење, а како је приликом извршења прекршаја био урачунљив, судија га је огласио одговорним”.

Суд у образложењу пресуде наводи да је, одлучујући о висини казне за учињени прекршај, ценио „личне, породичне и материјалне прилике окривљеног, степен одговорности учиноца, тежину и последице учињеног прекршаја, околности под којима је прекршај учињен, као и све друге околности из члана 42. Закона о прекршајима, па му је изрекао новчану казну као у изреци пресуде у уверењу да ће се истом постићи циљ и сврха кажњавања.”

Пресуда се на основу одредбе чл. 308. ст. 1. ЗП РС има извршити одмах „јер је окривљени страни држављанин – држављанин ХХ, те постоји основана сумња да може осујетити извршење изречене казне”.

Истог дана окривљени је у целости платио изречену новчану казну.

Коментар:

На основу изјаве окривљеног, службене белешке о обавештењу примљеном од грађана (у овом случају од жене у проституцији), захтева за покретање прекршајног поступка и саме пресуде, уочава се да у конкретном случају дошло до коришћења услуге проституције.

Кориснику је изречена казна у износу од 50.000,00 динара која се не може сматрати високом, јер је за овај прекршај прописана новчана казна у распону од 50.000,00 до 150.000,00 динара. Разлог за изрицање најниже новчане казне прописане за овај прекршај може се правдати чињеницом да окривљени до сада није прекршајно кажњаван.

Суд је заузео став да је окривљени прекршај извршио са умишљајем, што сматрамо и довољним разлогом што суд у овом случају није применио одредбу чл. 43. ЗП РС и окривљеном ублажио казну. Ублажавању казне противе се и личне прилике окривљеног, посебно чињеница да се ради о високо образованом човеку и то здравственом раднику, запосленом, човеку средњих година са довољно животног искуства, коме очигледно коришћење услуга проституције представља вид задовољства. Имајући у виду личне

прилике окривљеног, као и чињеницу да окривљени није изразио кајање због свог поступка, оправдано можемо сматрати да би ублажавање казне кориснику као што је окривљени, могло представљати подстицај да убудуће користи услуге жена у проституцији.

На основу саме личности окривљеног, посебно чињенице да се ради о човеку који је здравствени радник и који није исказао кајање због свог поступања, суд је имао основ да окривљеном изрекне и вишу новчану казну.

Пресуда је одмах постала извршна зато што је окривљени страни држављанин, те је суд, како и сам у образложењу пресуде наводи, применом одредбе чл. 308. ЗП РС хтео да спречи да окривљени евентуално осујети извршење изречене казне.

Сматрамо да је суд неосновано применио одредбу чл. 145. ЗП РС којом је прописано да суд може окривљеног ослободити од дужности да у целости или делимично надокнади трошкове прекршајног поступка ако би њиховом плаћањем било доведено у питање издржавање окривљеног или лица која је он дужан да по закону издржава, и на основу ове одредбе ослободио окривљеног дужности да надокнади трошкове прекршајног поступка. Личне прилике окривљеног, а које се огледају у томе да је у питању високо образовано лице које је запослено у струци, ни на који начин не указују да би плаћањем трошкова прекршајног поступка било доведено у питање његово издржавање или издржавање лица која је он дужан да по закону издржава.

На основу података из списка предмета закључујемо да суд у овом поступку није правилно ценио личне прилике окривљеног, јер су објективно пружале основ суду за изрицање више новчане казне. Личне прилике окривљеног цењене су у корист окривљеног. Поступак окривљеног, који је иако образован и ситуиран мушкарац од 52 године, ожењен, отац двоје деце, користио сексуалне услуге жене која има само 19 година⁶⁴⁷ је релативизован, а окривљени у току поступка изразио кајање због свог поступка.

7.6.5.1.5. Случај бр. 5.

Модалитет извршења прекршаја

Захтев за покретање прекршајног поступка поднет је дана 26. јула 2018. године против корисника услуга проституције јер је „дана 25. јула 2018. године око 20,30 часова, пријављени ХХ од стране полицијских службеника Одељења за ЈРМ, затечен у улици

⁶⁴⁷ Из службене белешке о обавештењу примљеном од грађана сазнајемо да се жена проституцијом бави од своје 12 године.

Жоржа Клемансоа бр. 18а у стану бр. 41, заједно са ХХ, након што му је именована пружила договорену услугу класичног и оралног секса по цени од 340 евра, у трајању од три сата. Пријављени ХХ је са ХХ ступио у контакт позивајући оглашени број телефона ХХ на интернет-сајту www.eurogirlsescort.com. Том приликом му је иста навела да пружа услуге класичног и оралног секса по цени од 100 евра за сат времена”.

Оваквом својом радњом, коришћења услуга проституције, пријављени ХХ је извршио прекршај из чл. 16. ст. 1. Закона о ЈРМ РС.

Ток прекршајног поступка

Пријављени је доведен у службене просторије Полицијске управе за Град Београд и задржан у просторијама за задржавање сходно одредби чл. 190. ст. 4. ЗПРС „јер се не може одмах привести судији за прекршаје, а постоје основи сумње да ће побећи и опасност да ће непосредно наставити са вршењем прекршаја”. На решење о задржавању пријављени није изјавио жалбу.

Захтев за покретање прекршајног поступка поднет је дана 26. јула 2018. године. За пријављеног је у захтеву за покретање прекршајног поступка предложена примена одредбе чл. 308. ЗП РС.

Прекршајни суд у Београду донео је истог дана, 26. јула 2018. године, решење о покретању прекршајног поступка.

Дана 26. јула 2018. одржан је и претрес на ком је окривљени уредно поучен да има право на браниоца, међутим одлучио је да се брани без присуства браниоца. Окривљени није имао предлога за извођење доказа. Након одржаног претреса донета је пресуда којом је окривљени проглашен одговорним „што је дана 25. јула 2018. године око 20,30 часова у Београду у улици Жоржа Клемансоа бр.18а, у стану број 41 затечен од стране полицијских службеника да је користио услуге проституције од стране ХХ која му је пружила договорену услугу класичног и оралног секса по цени од 340 евра у трајању од три сата времена. До ње је дошао тако што је звао на оглашени број телефона ХХ на интернет-сајту www.eurogirlsescort.com, чиме је починио прекршај из члана 16. став 1. Закона о јавном реду и миру”.

Пресуда је постала извршна пре правоснажности, дана 26. јула 2018. године, а правоснажна дана 6. августа 2018. године.

Личност и понашање учиниоца

Према подацима из Пресуде, окривљени је стар 25 година, држављанин стране државе (бивше југословенске републике), из града, дипломирани менаџер, запослен, прекршајно некажњаван.

На саслушању у суду окривљени је признао извршење прекршаја на начин како је наведено у захтеву за покретање прекршајног поступка.

Окривљени није изразио кајање због свог поступања.

Прекршајна санкција

Окривљени је осуђен на новчану казну у висини од 50.000,00 динара. Изречена му је и заштитна мера одузимање предмета извршења прекршаја и то једна Теленор сим картица.

У складу са одредбом чл. 145. ЗП РС ослобођен је плаћања трошкова прекршајног поступка.

Суд у образложењу наводи да је, ценећи одбрану окривљеног, а увидом у списе и то пријаву за прекршај, службену белешку о обавештењу примљеном од грађана, потврду о одузетом предмету, решење о задржавању и извештај из ПЕ, као и признање окривљеног, након спроведеног поступка и утврђеног чињеничног стања на основу савесне и брижљиве оцене сваког доказа посебно, свих доказа заједно и на основу резултата целокупног поступка несумњиво утврдио да су се у противправној радњи окривљеног стекла сва правна обележја дела прекршаја који му се ставља на терет, а који је санкционисан чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС.

У односу на субјективан однос окривљеног према делу, у образложењу пресуде наводи се да је „учинио прекршај са умишљајем, јер је био свестан свог дела и хтео његово извршење, а како је приликом извршења прекршаја био урачунљив, суд га је огласио одговорним”.

Суд у образложењу пресуде наводи да је, одлучујући о висини казне за учињени прекршај, ценио „личне, породичне и материјалне прилике окривљеног, степен одговорности учиноца, тежину и последице учињеног прекршаја, околности под којима је прекршај учињен, као и све друге околности из члана 42. Закона о прекршајима, па му је изрекао новчану казну као у изреци пресуде у уверењу да ће се истом постићи циљ и сврха кажњавања”.

Пресуда се на основу одредбе чл. 308. ст. 1. ЗП РС има извршити одмах „јер је окривљени страни држављанин –држављанин ХХ, те постоји основана сумња да може осујетити извршење изречене казне”.

Истог дана, 26. јула 2018. године, окривљени је у целости платио изречену новчану казну.

Коментар:

На основу изјаве окривљеног, службене белешке о обавештењу примљеном од грађана (у конкретном случају од жене у проституцији)⁶⁴⁸, захтева за покретање прекршајног поступка и саме пресуде, уочава се да у овом случају дошло до коришћења услуге проституције.

Кориснику је изречена казна у износу од 50.000,00 динара, која се не може сматрати високом, јер је за овај прекршај прописана новчана казна у распону од 50.000,00 до 150.000,00 динара. Разлог за изрицање најниже новчане казне прописане за овај прекршај може се правдати чињеницом да је у питању млад човек који до сада није прекршајно кажњаван. Пресуда је одмах постала извршна зато што је окривљени страни држављанин, те је суд како и сам у образложењу пресуде наводи применом одредбе чл. 308. ЗПРС хтео да спречи да окривљени евентуално осујети извршење изречене казне.

Сматрамо да је у суд у конкретном случају могао окривљеном да изрекне и вишу новчану казну. Наиме, из службене белешке о обавештењу примљеном од грађана сазнајемо да је окривљеном иста жена у проституцији и пре три године пружила сексуалне услуге, што указује да се ради о окривљеном који има навику да користи услуге проституције. Личне прилике окривљеног, чињеница да није изразио кајање због свог поступка, а посебно понашање окривљеног, тј. да је у питању лице које користи услуге проституције, били су сасвим довољни разлози да суд у овом случају изрекне много вишу новчану казну како би се утицало на корисника у правцу одвраћања од коришћења услуга жена у проституцији.

Сматрамо да је суд неосновано применио одредбу чл. 145. ЗП РС којом је прописано да суд може окривљеног ослободити од дужности да у целости или делимично надокнади трошкове прекршајног поступка ако би њиховом плаћањем било доведено у питање издржавање окривљеног или лица која је он дужан да по закону издржава, када је на основу ове одредбе ослободио окривљеног дужности да надокнади трошкове прекршајног поступка. Личне прилике окривљеног, а које се огледају у томе да је у питању високо образовано лице и запослено у струци, без деце, ни на који начин не указују да би плаћањем трошкова прекршајног поступка било доведено у питање његово издржавање или издржавање лица која је он дужан да по закону издржава. Из наведеног се закључује да је суд погрешно ценио личне прилике окривљеног. Као и у претходном случају, личне прилике окривљеног, те чињеница да је реч о лицу које има навику

⁶⁴⁸ У питању је обавештење примљено од жене која је пружила сексуалну услугу окривљеном. Приликом изласка из зграде у којој је жена окривљеном пружила сексуалну услугу, њу су зауставили и легитимисали службеници Одељења за ЈРМ.

коришћења услуга проституције које због тога не исказује кајање, давале су добар основ суду за изрицање више новчане казне. Упркос овим чињеницама, суд је личне прилике погрешно ценио у корист окривљеног, те је реалативизовао поступање окривљеног, а самим тим и послао окривљеном погрешну поруку.

7.6.5.2. Предмети Прекршајног суда у Новом Саду

Као што је већ напред наведено, увидом у три правоснажно окончана предмета Прекршајног суда у Новом Саду, показало се да је у сва три предмета донета пресуда против оба учесника у проституцији. У складу са тим, донели смо одлуку да сваки предмет анализирамо засебно. Овај приступ пружио је могућност да се утврди да ли су се Полицијска управа у Новом Саду и Прекршајни суд у Новом Саду водили правом на правично суђење у поступању и према окривљеној и према окривљеном у истом прекршајном поступку, тј. да ли је њихово поступање имало за крајњи исход праведно кажњавање окривљених.

7.6.5.2.1. Случај бр. 1.

Модалитет извршења прекршаја

Захтев за покретање прекршајног поступка Полицијска управа у Новом Саду поднела је дана 2. јуна 2018. године против оба учесника у проституцији из разлога „што су дана 1. јуна 2018. године око 23,15 часова у Новом Саду, у ул. Пут Шајкашког одреда бб, у шумици код пруге, првопријављена ХХ и другопријављени ХХ нарушили јавни ред и мир на тај начин што су првопријављена ХХ одавајући се проституцији пружала сексуалне усуге и то полни сношај другопријављеном ХХ и који је користио услуге проституције за које је првопријављена пре пружене услуге примила новац у износу од 2.000,00 динара, чиме су починили прекршај из чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ”.

Ток прекршајног поступка

Првопријављена, односно жена које се бави проституцијом и другопријављени, тј. корисник услуга проституције доведени у службене просторије Полицијске испоставе Клиса и задржани у просторијама за задржавање због „постојања основане сумње да ће наставити са извршењем прекршаја”. У решењу о задржавању Полицијске управе у Новом Саду за првопријављену се наводи се да је „утврђено да се именована бави проституцијом дужи временски период у виду заната и од раније је позната нашој служби”. Пријављени нису уложили жалбу на решење о задржавању.

Полицијска управа у Новом Саду поднела је захтев за покретање прекршајног поступка дана 2. јуна 2018. године Прекршајном суду у Новом Саду.

У захтеву за покретање прекршајног за првопријављену је затражено изрицање максималне казне затвора и примена одредбе чл. 308. ЗП РС, јер постоји основана сумња да ће поновити прекршај.

Решење о покретању прекршајног поступка Прекршајни суд у Новом Саду донео је дана 2. јуна 2018. године, а истог дана одржан је и претрес. Иако поучени о праву да имају браниоца, окривљени су се изјаснили да ће се бранити без присуства браниоца. Окривљени нису имали предлога за извођење доказа. Окривљени су признали извршење прекршаја.

Окривљена је проглашена одговорном што се одавала проституцији „на тај начин што је пружала сексуалне услуге окривљеном који је користио услуге окривљене, за коју сексуалну услугу је од истог примила новчану надокнаду у износу од 2.000,00 динара”.

Окривљени је проглашен одговорним за извршење прекршаја, јер је користио услуге проституције.

Пресуда је постала извршна пре правоснажности, дана 2. јуна 2018. године, а правоснажна дана 11. јуна 2018. године.

Личност и понашање учиниоца

Према подацима из Пресуде сазнаје се да је жена која се бави проституцијом стара 21 годину, са пребивалиштем у граду, незапослена, има завршену средњу школу, а по занимању је фризерка, прекршајно некажњавана. На основу извода из прекршајне евиденције која се налази у списима предмета против жене у проституцији је до овог захтева за покретање прекршајног поступка поднето укупно 9 захтева за покретање прекршајног поступка и то: 6 због непристојног понашања у складу са одредбом чл. 8. ст. 1. ЗЈРМ РС, 1 због вршења насиља у складу са одредбом чл. 9. ст. 1. ЗЈРМ РС и 2 за одавање проституцији у складу са одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС.

На саслушању у полицијској испостави и пред судом признала је извршење прекршаја. У својој изјави наводи да је заустављала возила код бензинске пумпе, а када је стао аутомобил, ушла је у њега, да би затим са корисником отишла према Шангају где су имали секс који је он платио 2.000,00 динара. Из исказа жене датог пред судом сазнајемо да се она проституцијом бави годину дана и то само повремено, односно у временским периодима док трају размирице са мужем који јој за то време ускраћује новчана средства за издржавање заједничког малолетног детета.

Из ове изјаве закључујемо да окривљена покушава да рационализује своју одговорност, оправдавајући своје поступање тиме што јој животне прилике не дају могућност да на други начин заради довољно средстава за издржавање детета.

Корисник услуга проституције стар је 32 године, из приградског насеља, неожењен, незапослен, без деце, има завршену средњу школу по занимању саобраћајни техничар, има повремена примања. Корисник је такође признао извршење прекршаја, мада је свој првобитни исказ дат у полицијској испостави променио на саслушању пред судом. У полицијској испостави је навео да га је жена која је претходно заустављала возила питала да је повезе, да би му након што је ушла у кола „тражила секс” на шта је он „пристао”. У погледу цене за сексуалну услугу, у његовом исказу стоји „Договорили смо се на цену од 2.000,00 динара”. Пред судом је признао да је тражио услугу жене у проституцији, те да је за коришћење услуге проституције платио 2.000,00 динара. Из списка предмета се не види да је окривљени исказао кајање због поступка.

Прекршајна санкција

Окривљена, жена у проституцији, осуђена је на новчану казну у износу од 20.000,00 динара која се на основу одредбе чл. 308. ст. 1. тач. 2. и ст. 2. ЗП РС има извршити одмах, пре правоснажности пресуде, из разлога како се наводи у Пресуди „што је окривљена кажњена за тежи прекршај из области јавног реда и мира, а постоји основана сумња да ће наставити са вршењем прекршаја, тј. поновити прекршај”. У образложењу Пресуде наводи се да је „учинила прекршај са умишљајем из разлога што је била свесна свог дела и хтела његово извршење што произилази из њене одбране и изведних доказа као и из правног става да се предметни прекршај по својој природи, као у конкретном случају може извршити само са поменутиим обликом виности”. Према ставу суда наведеном у образложењу Пресуде, окривљена „исказује жељу и вољу за извршењем предметног прекршаја”. Суд у пресуди констатује да није нашао на страни окривљене отежавајуће околности, а да је од олакшавајућих околности узео у обзир њено искрено држање после учињеног прекршаја, испољено у признању истог, незапосленост, да је без прихода и да је мајка малолетног детета. Окривљеној је одузета и имовинска корист прибављена прекршајем у износу од 2.000,00 динара. Ослобођена је плаћања трошкова прекршајног поступка.

Окривљена није имала средстава да плати изречену новчану казну, те јој је новчана казна решењем Прекршајног суда у Новом Саду замењена у затворску казну у трајању од 20 дана. Окривљена је истог дана упућена на издржавање затворске казне у Казнено-поправни дом у Пожаревцу.

Окривљени је проглашен одговорним за извршење прекршаја, јер је користио услуге проституције. У образложењу Пресуде се наводи „да је окривљени учинио прекршај из нехата, јер је био свестан да услед његовог понашања може наступити забрањена последица, али је олако држао да она неће наступити.

Изречена му је новчана казна у висини од 50.000,00 динара коју је обавезан да плати у року од 15 дана од правоснажности Пресуде, а обавезан је и да плати трошкове прекршајног поступка у износу од 1.000,00 динара. У образложењу пресуде наводи се и да се очекује да ова казна позитивно утиче на окривљеног да више не врши овакве или сличне прекршаје.

Казну и трошкове прекршајног поступка окривљени је платио једнократно дана 7. јуна 2018. године.

Коментари:

На основу изјава окривљених може се закључити да је у конкретном случају заиста дошло до пружања сексуалне услуге, за коју је корисник платио 2.000,00 динара. Међутим, упркос чињеници да је извршен прекршај и да су оба учесника у проституцији проглашена одговорним у овом предмету, сматрамо да је, узимајући у обзир личне прилике окривљене, кажњена изузетно високом новчаном казном. Личне прилике жене у проституцији недвосмислено указују да је реч о жени лошег имовинског стања, која се проституцијом бави како би задовољила потребе малолетног детета. Службена лица Полицијске испоставе Клиса и поред њених тешких личних прилика и чињенице да је мајка малолетног детета у захтеву за покретање прекршајног поступка захтевају максималну затворску казну која се у складу са одредбом чл. 308. ЗП РС има извршити пре правоснажности.

Суд у образложењу пресуде, иако наводи да нема отежавајућих околности, а да је узео у обзир олакшавајуће околности да је окривљена незапослена, мајка малолетног детета, без прихода, изриче казну од 20.000,00 динара која се има извршити пре правоснажности пресуде, односно прихвата предлог Полицијске испоставе Клиса у захтеву за покретање прекршајног поступка. Судска одлука да се казна има извршити пре правоснажности пресуде има упориште у одредби чл. 308. ЗП РС, јер окривљена нема пријављено пребивалиште, али је оваква одлука суда апсурдна ако се узму у обзир њене личне прилике. Као разлог да се казна има извршити пре правоснажности наводи се, поред одредбе чл. 308. ст. 1. и одредба чл. 308. ст. 2. ЗП РС, којом је прописано да се осуђујућа пресуда има извршити пре правоснажности када је у питању тежи прекршај из области јавног реда и мира. Суд у образложењу пресуде и наводи да је окривљена извршила тежи прекршај из области јавног реда и мира, док када је у питању окривљени, односно

коришћење услуга проституције, суд није заузео став да је у питању тежи прекршај из области јавног реда и мира, иако је према законској одредби у питању исти прекршај. Сама новчана казна је, имајући у виду материјалне прилике жене превисока, а самим тим и неправедна, јер да је суд правилно ценио личне прилике окривљене могао је доћи до спознаје да окривљена новчану казну од 20.000,00 динара (новчана казна је 10 пута виша од цене за коју је жена пружила сексуалну услугу) неће моћи, а поготово не једнократно да плати. Личне прилике жене давале су могућност суду и да применом одредбе чл. 43. ЗП РС додатно умањи новчану казну или да јој буде омогућено да новчану казну плати након правоснажности пресуде на рате у складу са одредбом чл. 40. ст. 2. ЗП РС. Како жена није имала могућности да плати казну, новчана казна је замењена у затворску казну, иако је суд применом одредбе чл. 41. ст. 3. ЗП РС која прописује да „Ако суд оцени оправданим, с обзиром на тежину прекршаја, висину неплаћене новчане казне и имовинске могућности осуђеног суд може, уместо казне затвора, одредити да се неплаћена новчана казна замени радом у јавном интересу, с тим што осам сати рада замењује један дан затвора, односно 1.000 динара новчане казне, а рад не може да траје дуже од 360 сати” могао жени новчану казну заменити казном рад у јавном интересу, која би била у конкретном случају прихватљивија за жену која је мајка малолетног детета.

Кориснику је изречена казна у износу од 50.000,00 динара која се не може сматрати високом, јер је за овај прекршај прописана новчана казна у распону од 50.000,00 до 150.000,00 динара. Разлог за изрицање најниже новчане казне прописане за овај прекршај може се правдати чињеницом да је суд заузео становиште да је окривљени учинио прекршај из нехата, да окривљени није прекршајно кажњаван, те да је лошег имовинског стања. Окривљени је добио рок од 15 дана у коме може да плати казну, што жени у проституцији није омогућено. Суд је заузео став да је окривљени прекршај извршио из нехата, иако се из његовог исказа датог пред судом недвосмислено може закључити да је окривљени прекршај учинио са умишљајем, јер је био свестан свог дела и хтео његово извршење. С обзиром на то да окривљени није осуђиван и да је лошег имовинског стања, може се јавити недоумица да ли је и њему суд могао ублажити казну, што ипак не би било оправдано ако се узму у обзир следеће околности. Коришћење услуга проституције је прописано као прекршај први пут ЗЈРМ РС који ступио на снагу 5. фебруара 2016. године, те се овом чињеницом може правдати што окривљени није прекршајно кажњаван за коришћење услуга проституције. Корисник је у току поступка мењао свој исказ. У полицијској испостави је покушао да „пребаци” одговорност на жену у проституцији изјавивши да му је она „тражила секс”, а он је „пристао”, што је крајње нелогично и указује на његово неискрено држање у току поступка. Доводи се у питање и тачност

навода корисника по питању његовог имовинског стања, јер је он, и поред наводно лошег имовинског стања, имао средстава да плати коришћење услуга проституције. Наведено показује да суд правилно поступио када није применио одредбу чл. 43. ЗП РС и ублажио казну. Ублажавању казне противе се и до сада добијени резултати истраживања да корисници услуга проституције утичу на формирање понуде у проституцији, те би ублажавање казне кориснику могло представљати подстицај да убудуће користи услуге жена у проституцији.

На основу података из списка овог судског предмета може се закључити да је суд неосновано оквалификовао одавање проституцији као тежи прекршај из области јавног реда и мира, што је имало за последицу да окривљена буде осуђена на, за њене личне прилике, високу новчану казну и обавезна да исту плати пре правоснажности пресуде. Сматрамо да су доношењу овакве судске пресуде допринеле присутне предрасуде о проституцији и женама у проституцији којима је и суд подлегао у овом конкретном случају. Жени која се бави проституцијом ради стицања прихода за основне животне потребе изречена је висока новчана казна, иако је суд имао могућност да применом одредбе чл. 43. ЗП РС изрекне блажу казну или да бар применом одредбе чл. 40. ст. 2. ЗП РС жени омогући да изречену казну плати на рате. Приликом замене новчане казне суд је имао на располагању и да новчану казну у складу са одредбом чл. 41. ст. 3. ЗП РС замени у казну рад у јавном интересу, међутим казна је замењена у много строжу, затворску казну. За разлику од прекршаја који је учинила окривљена, прекршај учињен од стране окривљеног суд није оквалификовао као тежи, што је окривљеном омогућило да новчану казну плати у року од 15 дана од правоснажности пресуде. Неједнак однос суда према одавању проституцији и коришћењу услуга проституције поткрепљује наш став да се суд приликом одлучивања повео за укорењеним стереотипима о проституцији. Суд је тиме што је одавање проституцији оквалификовао као тежи прекршај у поређењу са коришћењем услуге проституције послао погрешну и за правни положај жена у проституцији неприхватљиву поруку, да коришћење услуга проституције и није „тако страшно”, односно неприхватљиво као одавање проституцији, чиме је релативизовао понашање корисника услуга проституције.

7.6.5.2.2. Случај бр. 2.

Модалитет извршења прекршаја

Захтев за покретање прекршајног поступка Полицијска управа у Новом Саду поднела је дана 5. јула 2016. године против оба учесника у проституцији због прекршаја

прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС. Против жене у проституцији захтев за покретање прекршајног поступка поднет је и због прекршаја прописаног одредбом чл. 29. ст. 1. тач. 1. Закона о личној карти. У захтеву за покретање прекршајног поступка се наводи да су „дана 5. јула 2016. године око 00,05 сати у Новом Саду, ул. Текелијина бб на долми канала Дунав-Тиса-Дунав првопријављена ХХ и другопријављени ХХ нарушавали јавни ред и мир, на тај начин што се првопријављена одавајући се проституцији пружала сексуалне услуге и то орални секс другопријављеном уз новчану накнаду од 1.000,00 динара и што је другопријављени користио услуге проституције, односно сексуалне услуге орални секс који му је пружила првопријављена уз новчану надокнаду од 1.000,00 динара чиме су предметни учинили прекршаје из чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ и због тога што је првопријављена као држављанин Републике Србије старији од 16 година живота који има пребивалиште на територији Републике Србије супротно утврђеној дужности нема личну карту што је констатовано дана 5. јула 2016. године у 00,05 часова у Новом Саду, у ул. Текелијана бб”.

Ток прекршајног поступка

Првопријављена, тј. жена у проституцији због постојање основане сумње да ће наставити са извршењем прекршаја доведена је у службене просторије Полицијске испоставе Клиса и задржана у просторијама за задржавање. У решењу о задржавању Полицијске управе у Новом Саду наводи се да је „утврђено да се именована бави проституцијом дужи временски период у виду заната и од раније је позната нашој служби”. Није изјавила жалбу на Решење о задржавању. За првопријављену се у захтеву за покретање прекршајног поступка предлаже изрицање максималне казне затвора и примена одредбе чл. 308, ЗП РС, јер постоји основана сумња да ће поновити прекршај, с обзиром на то да је већ правоснажно осуђивана за исти прекршај.

Прекршајни поступак против окривљених трајао је један дан. Полицијска управа у Новом Саду, Полицијска испостава Клиса поднела је дана 5. јула 2016. године захтев за покретање прекршајног поступка против окривљених због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС. Против окривљене захтев за покретање прекршајног поступка поднет је и због прекршаја прописаног одредбом чл. 29. ст. 1. тач. 1. Закона о личној карти.

Решење о покретању прекршајног поступка донето је дана 5. јула 2016. године. На претресу окривљени су поучени о праву да имају браниоца, међутим, обоје су се изјаснили да ће се у поступку бранити без браниоца. Окривљени нису имали предлога за извођење доказа. Признали су извршење прекршаја.

Окривљена је оглашена одговорном јер је нарушавала јавни ред и мир на начин „што се одавала проституцији пружајући сексуалне услуге и то орални секс ХХ уз новчану надокнаду у износу од 1.000,00 динара”. Окривљени је проглашен одговорним за извршење прекршаја, јер је користио услуге проституције.

Како су се окривљени одмах одрекли права на жалбу у складу са одредбом чл. 252. ЗП РС, образложење пресуде је изостављено. Пресуда је постала извршна пре правоснажности, дана 5. јула 2016. године, а правоснажна дана 8. јула 2016. године.

Личност и понашање учиниоца

Према подацима из Пресуде, првопријављена, тј. жена која се бави проституцијом стара је 27 година, са пребивалиштем у граду, неудата, мајка једног малолетног детета, незапослена, има завршену основну школу и три разреда средње школе, прекршајно кажњавана. Из извода из прекршајне евиденције која се налази у списима предмета против окривљене су пре овог захтева поднета 74 захтева за покретање прекршајног поступка и то: 48 због непристојног понашања у складу са одредбом чл. 12. ЗЈРМ РС⁶⁴⁹, 7 због непристојног понашања у складу са одредбом чл. 8. ст. 1, 8 због одавања проституцији у складу са одредбом чл. 14. ст. 1. ЗЈРМ РС⁶⁵⁰, 1 због одавања проституцији у складу са одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС и 10 због личне карте у складу са одредбом чл. 29. ст. 1. ЗЈРМ РС. Окривљена је правоснажно прекршајно осуђена због непристојног понашања 31 пут, због прекршаја одавања проституцији 7 пута и 2 пута због личне карте.

На саслушању у Полицијској испостави Клиса и на саслушању пред судом окривљена је признала извршење прекршаја.

Према наводима окривљене она се издржава од проституције већ више од десет година, јер других средстава за живот нема чиме оправдава извршење прекршаја. У изјави датој у полицијској испостави стоји да су она и другопријављени од стране службеника полиције затечени у току оралног секса. Када је реч о учињеном прекршају прописаног одредбом чл. 29. ст. 1. тач. 1. Закона о личној карти, према изјави окривљене, она никада у животу није ни имала личну карту.

Корисник услуга проституције је стар 35 година, из града, ожењен, отац двоје деце, у моменту извршења прекршаја очекује треће дете, запослен, има завршену средњу школу, по занимању металостругар, прекршајно некажњаван. Према изводу из прекршајне евиденције која се налази у списима предмета против окривљеног су пре овог захтева поднета 2 захтева за покретање прекршајног поступка и то оба због прекршаја прописаног

⁶⁴⁹ У питању је ЗЈРМ од 1992. године.

⁶⁵⁰ Ibid.

одредбом чл. 15. ст. 1. ЗЈРМ РС⁶⁵¹. По једном од захтева вођен је прекршајни поступак који се завршио осуђујућом пресудом. Окривљени је пред судом изјавио „Не знам из ког разлога сам то урадио, врло ми је непријатно”, што се може довести у везу са његовим породичним приликама. Међутим, окривљени није изразио кајање због свог поступка.

Прекршајна санкција

Окривљена је осуђена на новчану казну у износу од 50.000,00 динара због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ЗЈРМ РС и на новчану казну у износу од 5.000,00 динара, јер није имала личну карту чиме је учинила прекршај из чл. 29. ст. 1. тач. 1. Закона о личној карти. Изречена јој је јединствена казна у износу од 55.000,00 динара која се има извршити одмах, пре правоснажности пресуде на основу одредбе чл. 308. Закона о прекршајима.

Од првопријављене је одузета имовинска корист прибављена прекршајем у износу од 1.000,00 динара. Обавезана је и да плати трошкове поступка у износу од 2.000,00 динара у року од 15 дана од дана правоснажности пресуде.

Окривљена није могла да плати новчану казну, те јој је новчана казна истог дана решењем замењена у затворску казну у трајању од 55 дана и упућена је у Казнено-поправни завод у Пожаревцу.

Кориснику је изречена новчана казна у висини од 50.000,00 динара коју је обавезан да плати у року од 15 дана од дана правоснажности пресуде, а обавезан је и да сноси трошкове прекршајног поступка у износу од 2.000,00 динара. Казна и трошкови прекршајног поступка плаћени су једнократно, истог дана 5. јула 2016. године.

Коментари:

На основу података из списка овог предмета може се закључити да је у конкретном случају заиста дошло до пружања сексуалне услуге, јер су учесници у проституцији, односно окривљени у овом прекршајном поступку, и сами признали да је дошло до пружања сексуалне услуге за коју је корисник платио 1.000,00 динара.

Првоокривљена која се према сопственом признању издржава од проституције је жена на рубу егзистенције, незапослена, самохрана мајка малолетног детета, која при томе никада није имала личну карту, што посредно додатно указује у каквим животним околностима се налази. Из списка предмета сазнаје се и да је у питању жена зависница од

⁶⁵¹ Ко ремети мир других извођењем музичких и других садржаја, коришћењем музичких инструмената, радио и телевизијских пријемника и других звучних уређаја, као и механичким изворима буке и звучним сигнаlima (мотора и сл.) – казниће се новчаном казном до 10.000 динара. Чл. 15. ст. 1. Закона о јавном реду и миру („Сл. гласник РС”, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон и 85/2005 – др. закон).

наркотика. Упркос наведеним тешким личним приликама, службена лица Полицијске испоставе Клиса у захтеву за покретање прекршајног поступка предлажу да јој суд изрекне максималну казну, а осим тога предлажу и да казна у складу са одредбом чл. 308. ЗП РС буде извршена пре правоснажности пресуде.

Изречена казна од 50.000,00 динара за одавање проституцији има упориште у одредби чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС, али је ову казну потребно сагледати у односу на личне прилике окривљене и „цену” по којој пружа сексуалне услуге, а која износи 1.000,00 динара. Окривљена је жена која се годинама бави проституцијом, јер других прихода нема и више пута је кажњавана за исти прекршај, што указује да кажњавање није имало никакав превентивни утицај. Као што се и могло предвидети, изречена новчана казна која се у складу са одредбом чл. 308. ЗП РС имала извршити пре правоснажности пресуде је замењена у казну затвора. Окривљена је истог дана упућена у Казнено-поправни завод у Пожаревцу.

За коришћење услуга проституције прописана је новчана казна у распону од 50.000,00 до 150.000,00 динара, на основу чега закључујемо да корисник није добио високу новчану казну, што се може правдати чињеницом да није кажњаван, те да је отац два малолетна детета. Стиче се утисак да се суд водио првенствено овим околностима које су у конкретном случају олакшавајуће за корисника приликом одмеравања казне, а омогућено му је и да казну плати у року од 15 дана од дана правоснажности пресуде.

У овом предмету, службеници Полицијске испоставе Клиса су одредили задржавање само жени у проституцији, а овакво поступање се може правдати чињеницом да извод из прекршајне евиденције за жену у проституцији указује да се она бави проституцијом, тј. да јој приход од проституције представља једини извор прихода што и сама наводи у свом исказу. Повреду права на правично суђење видимо у начину на који су цењене личне прилике окривљених, висини изречене новчане казне, року за плаћање казне и одлуци о трошковима прекршајног поступка. Приликом одмеравања казне окривљеној, сматрамо да је суд, узимајући у обзир личне околности окривљене, могао применити одредбу чл. 43. ЗП РС на основу које јој је казна могла бити ублажена или јој је могао бар омогућити да новчану казну плати након правоснажности пресуде на рате у складу са одредбом чл. 40. ст. 2. ЗП. Суд је поступио према предлогу Полицијске испоставе Клиса и применио одредбу чл. 308. ЗП РС, док је окривљеном омогућено да новчану казну плати у року од 15 дана од дана правоснажности пресуде. Применом ове одредбе, окривљена је доведена у безизлазну ситуацију да јој се новчана казна замени казном затвора и да истог дана буде упућена на издржавање затворске казне. Претпостављамо да се суд водио да казном од 50.000,00 динара, која у складу са одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС најнижа

новчана казна за одавање проституцији, одврати окривљену од проституције. Међутим, иако најнижа, ова казна је изузетно висока у поређењу са личним приликама окривљене. Са друге стране посматрано, ако се изузму личне прилике окривљене, новчана казна у висини од 50.000,00 динара може се сматрати оправданом, јер је жена седам пута осуђивана за одавање проституцији. Суд је због вишеструке осуђиваности за одавање проституцији могао жени изрећи и вишу новчану казну или затворску казну. Ова „минимална” новчана казна указује да је суд имао у виду личне прилике жене, али не у оној мери да она у складу са својим материјалним приликама има објективну могућност да плати казну. Обавезивање жене у проституцији да плати трошкове прекршајног поступка сматрамо да није у складу са правом на правично суђење, узимајући у обзир њене изузетно лоше материјалне прилике као самохране мајке која себе и дете издржава средствима стеченим од проституције.

Овај случај показује да прекршајно санкционисање жена које се баве проституцијом како би задовољиле основне животне потребе нема ефекта у пракси, те да изречене казне не остварују функцију специјалне превенције. Вишеструка осуђиваност жене због бављења проституцијом указује да је неопходно извршити декриминализацију одавања проституцији као прекршаја против јавног реда и мира. Међутим, уколико је законодавац мишљења да је потребно остати при прохибиционистичком приступу онда је неопходно мењати врсте казни, тј. прописати казне које ће имати за циљ првенствено ресоцијализацију жена у проституцији.

7.6.5.2.3. Случај бр. 3.

Модалитет извршења прекршаја

Захтев за покретање прекршајног поступка поднет је дана 20. септембра 2017. године против оба учесника у проституцији јер су „дана 19. септембра 2017. године око 23,00 часа у Каћу, ул. Стари каћки пут, првопријављена и другопријављени нарушавали јавни ред и мир, на тај начин што су првопријављена одавајући се проституцији пружала сексуалне услуге и то орални секс другопријављеном уз новчану накнаду од 1.000,00 динара и што је другопријављени користио услуге проституције, односно сексуалне услуге орални секс који му је пружила првопријављена уз новчану надокнаду од 1.000,00 динара чиме су предметни учинили прекршаје из чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ”.

Ток прекршајног поступка

Првопријављена и другопријављени су због постојање основане сумње да ће наставити са извршењем прекршаја доведени у службене просторије Полицијске

исповесте Клиса и задржани у просторијама за задржавање. На решење о задржавању првопријављена и другопријављени нису изјавили жалбу.

Захтев за покретање прекршајног поступка службеници Полицијске испоставе Клиса поднели су дана 20. септембра 2017. године. За првопријављену је у захтеву за покретање прекршајног поступка предложено изрицање максималне казне затвора и примена одредбе чл. 308. ЗП РС због постојања основане сумње да ће поновити прекршај, јер је већ правоснажно осуђивана за наведени прекршај. На решење о задржавању првопријављена није изјавила жалбу.

Прекршајни суд у Новом Саду донео је истог дана 20. септембра 2017. године решење о покретању прекршајног поступка.

Дана 20. септембра 2017. одржан је и претрес на ком су окривљени уредно поучени да имају право на браниоца, међутим одлучили су да се бране без присуства браниоца. Окривљени нису имали предлога за извођење доказа. Након одржаног претреса, донета је пресуда којом је окривљена проглашена одговорном, јер се одавала проституцији „пружањем сексуалних услуга уз накнаду у новцу у износу од 1.000,00 динара за услуге оралног секса”, а окривљени је оглашен одговорним, јер је користио услуге проституције оралног секса.

Пресуда не садржи образложење, јер су се учесници одрекли права на жалбу, те је оно у складу са одредбом чл. 252. ЗП РС изостављено. Пресуда је постала извршна пре правоснажности, дана 2. јуна 2018. године, а правоснажна дана 11. јуна 2018. године.

Личност и понашање учиниоца

Према подацима из Пресуде, окривљена је стара 40 година из приградског насеља, неудата, мајка једног малолетног детета, незапослена, има завршену основну школу, прекршајно некажњавана. Према изводу из прекршајне евиденције која се налази у списима предмета против окривљене је, пре овог захтева, поднето 9 захтева за покретање прекршајног поступка и то: 7 због непристојног понашања у складу са одредбом чл. 8. ст. 1. ЗЈРМ РС, 1 због вршења насиља над другим у складу са одредбом чл. 6. ст. 1. ЗЈРМ РС⁶⁵² и 1 због одавања проституцији у складу са одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС. Правоснажно је осуђена због прекршаја вршење насиља над другим.⁶⁵³

У Полицијској испостави и пред судом је признала извршење прекршаја, наводећи да је пружила услугу оралног секса за коју је претходно добила 1.000,00 динара.

⁶⁵² Закон о јавном реду и миру („Сл. гласник РС”, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон и 85/2005 – др. закон).

⁶⁵³ Видети фусноту 643.

Окривљена није имала браниоца у току поступка. Из изјаве коју је дала у полицијској испостави сазнаје се да је корисник њена „стара муштерија” коју је „задовољила оралним сексом”.

Корисник услуга проституције је стар 35 година, из града, незапослен са повременим примањима, има завршену средњу школу, по занимању геометар, верен, отац једног детета, прекршајно некажњаван. На саслушању у полицијској испостави и пред судом није исказао кајање за свој поступак. У изјави датој у полицијској испостави наводи да је окривљеној дао 1.000,00 динара, али да је полицијска патрола дошла „пред сам чин сексуалног односа”, што је у супротности за изјавом жене у проституцији и претпоставља се да је ова изјава имала за циљ да избегне да буде оглашен одговорним за прекршај. Ово поткрепљује и изјава дата пред судом да не познаје окривљену иако је окривљена изјавила да је окривљени њена „стара муштерија”.

Прекршајна санкција

Окривљена је осуђена на затворску казну у трајању од 5 дана, која се на основу одредбе чл. 308. ст. 1. тач. 2. и ст. 2. ЗП РС има извршити пре правоснажности пресуде зато, како се наводи у пресуди „што је окривљена кажњена за тежи прекршај из области јавног реда и мира, а постоји основана сумња да ће наставити са вршењем прекршаја”.

Окривљеној је одузета имовинска корист прибављена прекршајем у износу од 1.000,00 динара, а ослобођена је плаћања трошкова поступка.

Окривљени је проглашен одговорним, јер је користио услуге проституције оралног секса. Међутим, у пресуди се не наводи да је коришћење услуга проституције тежи прекршај како је оквалификовано одавање проституцији. Суд је одавање проституцији квалификовао као тежи прекршај, што указује да је у судовима још увек присутно схватање да је одавање проституцији неморално и недопуштено понашање, док се коришћење услуга проституције уопште не сагледава као облик насиља над женама. Овакви ставови доприносе релативизацији прекршаја коришћења услуга проституције. Окривљеном је изречена новчана казна у висини од 60.000,00 динара коју је обавезан да плати у року од 15 дана од дана правоснажности пресуде, а обавезан је и да сноси трошкове прекршајног поступка у износу од 8.000,00 динара. Корисник није платио казну у року и она му је решењем Прекршајног суда од 5. децембра 2017. године које је постало правоснажно дана 18. јануара 2018. године, замењена у казну затвора. Након што му је новчана казна замењена у казну затвора, окривљени је платио новчану казну и трошкове прекршајног поступка дана 30. марта 2018. године.

Коментар:

На основу изјава окривљене и захтева за покретање прекршајног поступка може се закључити да је у конкретном случају заиста дошло до пружања сексуалне услуге, иако је корисник то негирао. Корисник је негирао да му је пружена сексуална услуга, али је навео да је дао окривљеној износ од 1.000,00 динара, чиме је покушао пребацити одговорност на жену у проституцији.

Првоокривљеној која се према сопственом признању издржава од проституције изречена је затворска казна у трајању од 5 дана. Иако затворска казна представља најстрожу врсту казне претпостављамо да је суд сматрао ову казну прихватљивијом за окривљену, имајући у виду њене личне прилике. Изрицањем новчане казне која је прописана у распону од 50.000,00 до 150.000,00 динара за одавање проституцији, постоји велика вероватноћа да би окривљена била доведена у ситуацију да јој се новчана казна замени казном затвора која би у том случају била много дужа. Тешке животне прилике, посебно чињеницу да је окривљена самохрана мајка, нису узела у обзир службена лица полицијске испоставе који су у захтеву за покретање прекршајног поступка захтевали максималну затворску казну и примену одредбе чл. 308. ЗП РС.

Како је за коришћење проститује прописана новчана казна у распону од 50.000,00 динара до 150.000,00 динара, кориснику није изречена висока новчана казна, што се може оправдати чињеницом да он није прекршајно кажњаван и да је отац малолетног детета. Међутим, из исказа окривљене у којем наводи да је корисник „стара муштерија” сазнаје се да је у питању лице које редовно користи услуге жена у проституцији, али до овог прекршајног поступка није прекршајно кажњавано за коришћење услуга проституције. Означавање окривљеног као „старе муштерије” од стране окривљене, оправдава и што суд није применио одредбу чл. 43. ЗП РС и ублажио му казну. Мишења смо и да су личне прилике окривљеног које је суд ценио као олакшавајуће околности утицале да му буде изречена новчана казна ближа доњој граници коју је обавезан да плати у року од 15 дана од дана правоснажности пресуде.

Из наведеног случаја може се закључити да и поједине поступајуће судије покушавају да пронађу адекватну казну за жене у проституцији као окривљене које ће у најмањој мери реметити њихов живот и живот чланова њиховог породичног домаћинства, пре свега деце. Из овог случаја се, такође, запажа да кажњавање жена у проституцији остаје без ефекта у пракси, јер се не оставарује специјална превенција, а не долази ни до ресоцијализације жена у проституцији која је за њих као вулнерабилну групу од изузетног значаја. Прописана висока новчана и затворска казна доводе и суд који у пракси примењује закон у незахвалну позицију. Суд жени мора да изрекне казну у складу са

законом, а да при томе, узимајући у обзир тешке личне прилике жене, високу казну индивидуализују кроз процес одмеравања како би је жена што лакше поднела. Мишљења смо да се на основу овог случаја види да законодавац није упознат са личним приликама жена које се баве проституцијом. Прописивањем високих новчаних казни, законодавац је довео и жене у проституцији и суд, који ове казне мора да изриче, у незахвалну ситуацију, а да при томе изречене казне не остварују своју сврху, јер се жене враћају у проституцију.

7.6.6. ПРЕИСПИТИВАЊЕ ПОСТАВЉЕНИХ ХИПОТЕЗА И ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Истраживање проституције које је спроведено у четири прекршајна суда показало је, пре свега, постојање нејединственог става полицијских управа према проституцији.

Прекршајни суд у Нишу и Прекршајни суд у Крушевцу нису имали правоснажно окончаних предмета због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС у периоду од 2016. до краја 2018. године. Полицијска управа у Нишу током 2016. и 2017. године није поднела ниједан захтев за покретање прекршајног поступка због прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС, док је Полицијска управа у Крушевцу у истом периоду поднела само четири захтева.⁶⁵⁴ На основу наведених података стиче се утисак да припадници Полицијске управе у Нишу и Полицијске управе у Крушевцу не придају значај проституцији као појави која угрожава јавни ред и мир у овим градовима.

Прикупљени подаци Прекршајног суда у Београду и Прекршајног суда у Новом Саду потврдили су прву хипотезу да се проституцијом претежно баве жене, а да су искључиво мушкарци корисници услуга проституције, што говори у прилог чињеници да је проституција родно одређени феномен, те да се приликом истраживања проституције не смеју занемарити њене родне димензије. У теоријском делу анализиран је неповољан друштвени положај жена у Србији, који утиче на то да је број жена осуђених за одавање проституцији несразмерно већи у поређењу са бројем мушкараца осуђених за ово дело, што потврђује да је проституција „женска професија”.

Личне прилике правоснажно осуђених лица због прекршаја одавања проституцији, потврдиле су и другу хипотезу: да проституција није избор, а ни пожељно занимање, него последња опција којој се жена окреће у случају када су угрожени њена егзистенција и

⁶⁵⁴ Министарство унутрашњих послова је у допису од 24.7.2018. године упућеном Аутономном женском центру навело да не располаже документом који садржи податке о броју захтева за покретање прекршајних поступака према категорији учинилаца, односно да ли је према учиниоцу поднет захтев за покретање прекршајног поступка због одавања проституцији, коришћењу услуга проституције или уступању просторија ради проституције. С обзиром на то да Министарство унутрашњих послова нема ову евиденцију, не зна се да ли су захтеви Полицијске управе у Крушевцу поднети због одавања проституцији, коришћења услуга проституције или уступања просторија ради проституције.

егзистенција њене породице. Према добијеним подацима из истраживања, може се закључити да се проституцијом баве жене на рубу егзистенције, без квалификација које би им омогућиле да пронађу други посао од ког би могле да се издржавају. Стога, проституцију треба посматрати као борбу за преживљавање егзистенцијално угрожених жена. Егзистенцијални узроци уласка жена у проституцију истовремено оповргавају могућност да се актуелним репресивним мерама упереним према женама у проституцији, може утицати на њихово одвраћање од бављења проституцијом.

Трећа хипотеза – да ће се и након прекршајне инкриминације коришћења услуга проституције и даље у много већем броју кажњавати жене које се баве проституцијом у поређењу са корисницима – потврђена је подацима добијеним од Прекршајног суда у Београду. Само 6 лица је правоснажно осуђено за коришћење услуга проституције, у поређењу са 141 лицем које је правоснажно осуђено због одавања проституцији, показује колико је несразмерно кажњавање свих учесника у проституцији пред Прекршајним судом у Београду. Међутим, увидом у предмете утврђено је да оваквом стању доприноси, пре свега, неједнако поступање према свим учесницима у проституцији службеника Полицијске управе за Град Београд, Одељења за јавни ред и мир, јер се захтеви за покретање прекршајног поступка против жена у проституцији подносе и када није дошло до пружања сексуалне услуге. Акције службеника Одељења за јавни ред и мир усмерене су првенствено према женама у проституцији, а на овај закључак нас наводи то што се службеници овог одељења неретко представљају као потенцијални корисници услуга проституција да би након што са женом у проституцији договоре пружање услуге проституције против њих покренули прекршајни поступак због одавања проституцији.

Овакву праксу у поступању службеника Полицијске управе за Град Београд, Одељења за јавни ред и мир показали су резултати и неколико претходних истраживања. Против жена у проституцији службеници полиције подносе захтеве за покретање прекршајног поступка и када није дошло до пружања сексуалне услуге, а судови жене кажњавају безусловно прихватајући наводе из захтева. Последица наведеног поступања је да се жене кажњавају за извршење прекршаја прописаног одредбом чл. 16. ст. 1. ЗЈРМ РС и када су само, према наводу полиције, очекивале корисника или чак само стајале на месту где се окупљају жене у проституцији (Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 70; Барош и др. 2015, 42; Ђурасовић и др. 2017, 42–43). С обзиром на то да корисника у овим ситуацијама није ни било, сматрамо да службеници Полицијске управе за Град Београд у тим случајевима нису ни требали подносити захтев за покретање прекршајног поступка. Овако поступање припадника Министарства унутрашњих послова и Прекршајног суда у Београду такође доприноси великој разлици у броју правоснажно осуђених лица због

одавања проституцији у односу на број лица правоснажно осуђених због коришћења услуга проституције. Описано поступање Полицијске управе за Град Београд и Прекршајног суда у Београду даје слику о „дискриминаторној примени закона, али и о структурном насиљу” (Ђурасовић и др. 2017, 35).

Већи број пресуда донетих због коришћења услуга проституције у поређењу са бројем пресуда донетих због одавања проституцији у Прекршајном суду у Новом Саду, утицао је да не буде потврђена трећа хипотеза када је у питању пракса новосадског Прекршајног суда. Практика прекршајног суда у Новом Саду показује и да припадници Полицијске управе у Новом Саду једнако третирају све учеснике у проституцији и подносе захтев за покретање прекршајног поступка против оба учесника у проституцији, што указује да се ново законско решење примењује у пракси.

Четврта хипотеза коју смо преиспитивали у раду заснивала се на претпоставци да се судови не воде правима и процесним гаранцијама којима се операционализује право на правично суђење у поступцима који се воде због прекршаја прописаним одредбом чл. 16. ЗЈРМ РС. Ову хипотезу потврдили су налази прикупљени анализом предмета методом студије случаја.

У сва три правоснажно окончана предмета због одавања проституцији пред Прекршајним судом у Београду до пружања услуга проституције није ни дошло. Жене су кажњене само зато што су стајале на улици и понудиле полицијском службенику сексуалну услугу. Кажњавање жена у проституцији и када није ни дошло до пружања услуге проституције врши се на основу широког тумачења, пре свега, нејасне законске формулације „ко се одаје проституцији”, јер жене немају браниоце, односно немају стручну правну помоћ као окривљене у прекршајним поступцима. С обзиром на то да жене у проституцији као окривљене у највећем броју случајева буду задржане до почетка суђења, оне објективно ни немају могућност да спреме одбрану, нити да предложи доказе ради своје одбране. Судови, као што се види из анализираних предмета, у прекршајним поступцима који се воде због прекршаја проституције не изводе допунске доказе ни када се покаже да су изведени докази противуречни или нејасни, те да је неопходно извести допунске доказе како би се предмет доказивања свестрано распрвио.

Начело помоћи неукој странци је од изузетног значаја за жене у проституцији када се нађу као окривљене због прекршаја проституције у прекршајном поступку. Поступци жена у проституцији као окривљених у прекршајном поступку су пример како неуке странке, уколико им суд не пружи помоћ, саме „допринесу” да буду осуђене за прекршај само зато јер не знају за права која имају или предузимају одређене радње које иду на њихову штету.

Много је жена које су повратнице и мишљења смо да њихово већ по „аутоматизму” признавање учињеног прекршаја показује да се оне на тај начин „мире” са њима већ добро познатим „сценаријем” и због тога ни не покушавају да било шта учине у сврху своје одбране. Из дужине трајања првостепеног поступка, који траје један дан, запажа се да судови стављају начело ефикасности испред начела помоћи неукој странци, односно на штету права жена у проституцији као окривљених.

Уз кажњавање жена у ситуацијама када није дошло до пружања услуге проституције, уочено је да Прекршајни суд у Новом Саду и Прекршајни суд у Београду приликом замене новчане казне ни у једном случају нису замениле новчану казну за рад у јавном интересу у складу са одредбом чл. 41. ст. 3. ЗП РС, него искључиво у казну затвора. Казна рад у јавном интересу не изриче се ни када постоје разлози за ублажавање казне у складу са одредбом чл. 43. ст. 1. тач. 2. ЗП РС.

Једна од идентификованих негативних појава у раду судова јесте да погрешно цене личне прилике корисника услуга проституције. Истраживање је показало да се високо образовање и „статус породичног човека” цене у корист окривљених корисника услуга проституције. Сматрамо да се ове личне прилике погрешно цене, посебно у случајевима када је у питању одмеравање казне за коришћење услуга проституције на који се понашање корисника релативизује, те корисници на посредан начин бивају охрабрени као високо образовани и породични људи да и убудуће користе услуге жена у проституцији.

Нејасно је зашто судови запосленост у струци и високо образовање користе као околности на основу којих се окривљени за коришћење услуга проституције ослобађају трошкова прекршајног поступка. Ове околности управо указују да окривљени имају могућност да плате трошкове прекршајног поступка, а да њиховом плаћањем буде доведено у питање издржавање окривљеног или лица која је он дужан да по закону издржава. Сматрамо да ослобађање од трошкова прекршајног поступка за корисника услуга проституције представља још један „уступак” који судови чине окривљенима за коришћење услуга проституције.

Поред уочених недостатака у поступању судова, велику одговорност за тренутни правни положај жена у проституцији сноси законодавац. Као што је већ речено, одредба чл. 16. ст. 1. ЗЈМ РС и високе прописане казне са једне стране, а са друге стране чињеница да се жене у проституцији одмах након кажњавања враћају у проституцију, доводе и саме поступајуће судије у незахвалну ситуацију. Законодавчева одговорност огледа се у томе што је актуелним ЗЈМ РС остао при ставу да репресивним мерама утиче на одвраћање жена од проституције, иако су већ претходно спроведена истраживања указивала да прохибиционистички модел не даје резултате у пракси. Управо учестало

враћање жена у проституцију показује да проституција представља „стратегију преживљавања” (Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 91), а не резултат рационалног избора. Проституција је заправо „избор у ситуацији без избора” (Коларец и др, 2007). Према томе, законодавац би требао да промени начин гледања на проституцију, која је, што је и истраживање у овом раду потврдило, „више несрећа, него деликт” (Чулиновић 1934, 105).

Насупрот декриминализацији жена које се баве проституцијом, сматрамо да криминализација корисника услуга проституција и лица која уступају просторије ради вршења проституције представља подобно решење у циљу борбе против проституције. Ово решење захтева да службеници Министарства унутрашњих послова своје снаге усмере ка корисницима и лицима која омогућавају да се у њиховим просторијама одвија проституција. Овде превасходно мислима на кориснике услуга проституције који формирају понуду и утичу на „тржиште” проституције у Републици Србији.

8. ЗАКЉУЧАК И ПРЕПОРУКЕ

8.1 ЗАКЉУЧАК

Истраживање проституције показало је да је проституција „женска професија” услед неједнаког друштвеног положаја жена и мушкараца, а не део „женске природе”. Неповољан друштвени положај жена, који је последица структуралних родних неравноправности и стереотипних родних улога и има за резултат лош економски положаја жена, разлог је што је проституција наметнута, а не „намењена” женама као „животни позив”. Историјски осврт на правни положај жена у Србији пружио је спознају да неповољан друштвени положај жене није одраз тренутног стања, него да он кроз историју одолева промени. Проституција је пратилац неповољног друштвеног положаја жена који нуди „решење”, када жена објективно других опција за промену неповољног положаја ни нема. „Одлуком” да се бави „најстаријим занатом на свету” жена губи свој идентитет и особине људског бића, постаје „проститутка”, односно у складу са значењем овог термина, жена уласком у проституцију, постаје улична женска, јавна женска, блудница.

Истраживање проституције и положаја жена у проституцији кроз историју показало је да су женама у проституцији ускраћивана права и основне слободе током целе историје. Жене у проституцији од старог века до савременог доба изложене су стигматизацији и дискриминацији. У старом и средњем веку дискриминација жена у проституцији огледала се у обавези регистровања код власти, обавезним лекарским прегледима, облачењу у складу са прописима, а све у циљу распознавања и разликовања од „часних жена”, ограничењу кретања и становању у, за жене у проституцији, посебно намењеним градским квартовима. За разлику од жена у проституцији, за мушкарце као кориснике услуга проституције исте обавезе нису биле прописане. Државе које су, са једне

стране, женама у проституцији ускраћивале права и основне слободе, те их регистровањем код власти и посебним одевним предметима „обележавале” као „нечасне” жене, су приходом од пореза које су те исте „нечасне” жене плаћале по основу бављења проституцијом, градиле чак и верске објекте.

Истраживање је показало да су исти положај жене у проституцији имале и кроз историју у Србији. У Србији је проституција, чак и у прописима, била означена као „женска професија”. Наиме, у правним актима пре Другог светског рата, који су регулисали проституцију, користио се женски род и то „жена” или „женска” за особу која се бави проституцијом, што указује да је већ самим правним актима била искључена могућност да се проституцијом може бавити мушкарац. Ови правни акти прописивали су за жене у проституцији обавезу регистровања, обавезне лекарске прегледе, ограничење слободе кретања, док исте обавезе и ограничења нису биле предвиђене за мушкарце као кориснике услуга проституције. Тек након Другог светског рата, у правним актима у Србији, користи се родно неутралан термин „лице” за особе које се, како се наводи у тим правним актима, „одају” проституцији. Мада у правним актима након Другог светског рата нису прописане обавезе и ограничења за лица која се одају проституцији, у овим правним актима прописано је кажњавање само лица која се одају проституцији, док су корисници услуга проституције све до актуелног ЗЈРМ РС, који је ступио на снагу 5. фебруара 2016. године, били невидљиви учесници у проституцији.

Истраживање међународног правног оквира у домену заштите људских права, показало је да проституција није и не може бити сматрана „занатом”. Проституција је у супротности са зајемченим људским правима и основним слободама и представља облик насиља над женама. Према томе, све док се жена буде сводила на робињу, сексуални објекат уз употребу мушког насиља, нема поштовања женских људских права, а самим тим ни могућности за остваривање родне равноправности.

Анализа законске регулативе проституције у страним државама показала је да се у упоредном праву користе четири модела регулисања проституције – прохибиционистички, регламентациони, аболиционистички и неоаболиционистички модел. Међутим, анализа конкретних законских решења у одабраним државама показала је да постоје значајне разлике међу државама које прихватају исти модел законског регулисања проституције.

Прихватање регламентационог модела, односно легализације проституције, као што су показали примери Краљевине Холандије и Савезне Републике Немачке, није решило проблем проституције и оснажило положај жена у њој. Наиме, подвођењем проституције под рад, насиље, сексуална експлоатација и ропство жена постају друштвено

прихватљиви. Легализација проституције у супротности је са анализираним сетом људских права и основних слобода и неприхватљива је у демократском друштву које се заснива на поштовању људских права и основних слобода. Легализацијом проституције и прокламовањем проституције као рада заправо се легализује насиље над женама за које нико не сноси одговорност, док се оне истовремено маргинализују и стигматизују.

Истраживање нормативних решења у Републици Италији и Краљевини Шпанији, која су заснована на аболиционистичком приступу, показало је да примена наведеног приступа није утицала на смањење обима проституције. Усвајањем аболиционистичког приступа, жене које се баве проституцијом су декриминализоване, али је изостала инкриминација коришћења услуга проституције. Корисници користе овај пропуст законодавца и настављају са куповином сексуалних услуга, тако да се обим проституције не смањује.

Једини приступ у регулисању проституције који се у пуном обиму заснива на поштовању људских права и родне равноправности јесте неоаболиционистички модел, који је примењен у скандинавским државама. У државама које су поборнице неоаболиционистичког приступа проституција се сматра недопустивом појавом, која је у супротности са прокламованим људским правима и основним слободама и која представља претњу њиховом пуном поштовању и остваривању. Усвајањем неаболиционистичког приступа, држава показује вољу да се бори против проституције, при чему не кажњава „најслабије” и „најрањивије” учеснике у проституцији, а то су жене у проституцији. Државе се, прихватањем овог приступа, окрећу борби против проституције, фокусирајући се на кориснике услуга проституције, који креирају понуду на тржишту проституције.

Прохибиционистички модел, који је заступљен у Црној Гори и Републици Хрватској, подразумева да прекршајном кажњавању због проституције подлежу само особе које се одају проституцији, а то су у највећем броју жене. Овако реглементиран прохибиционистички модел посредно доприноси да мушкарци користе услуге жена у проституцији, с обзиром на то да законодавац кориснике услуга проституције не препознаје као учеснике у проституцији.

Историјскоправна анализа нормативног оквира проституције у Републици Србији показала је да је од Другог светског рата до ступања на снагу актуелног ЗЈРМ РС дана 5. фебруара 2016. године био је прихаћен прохибиционистички модел, у складу са којим је као прекршај проституције било прописано одавање проституцији, а не и коришћење услуга проституције. Према овом дискриминаторном законском решењу, „неморалне” жене биле су починитељке прекршаја одавања проституцији, док је мушкарцима као

„часним” корисницима услуга проституције ово законско решење омогућавало да, без бојазни од кажњавања, користе услуге жена у проституцији. Ступањем на снагу актуелног ЗЈРМ РС 2016. године, под утицајем женског покрета у Србији, дошло је до измене у прохибиционистичком моделу тако што је као прекршај прописано и коришћење услуга проституције. Међутим, и у актуелном ЗЈРМ РС задржано је решење према коме прекршај представља „одавање” проституцији, при чему овај термин није јасно дефинисан и стога подложен различитом тумачењу. Како термин „одавање” омогућава различито тумачење у пракси, а тешко га је довести и у везу са законском дефиницијом проституције, у пракси, жене у проституцији могу бити оглашене одговорним за прекршај и када до пружања сексуалних услуга није дошло. За разлику од нејасне законске формулације „ко се одаје проституцији”, када су у питању корисници услуга проституције, нема простора за различита тумачења – они ће бити одговорни за учињени прекршај само уколико су користили услуге проституције.

Да се законско решење које је ступило на снагу са актуелним ЗЈРМ РС може посматрати као изједначавање свих учесника у проституцији, оповргли су резултати спроведеног истраживања о правном положају жена у проституцији.

Резултати истраживања показали су да је проституција и данас „женско занимање”, док су корисници услуга проституције искључиво мушкарци. Међутим, проституција према резултатима истраживања не представља изабрано, а ни пожељно занимање, него пристанак на губитак достојанства, идентитета, насиље, а све ради опстанка на ивици егзистенције, јер других реалних могућности да се дође до основних средстава за живот у критичном моменту нема. Статистички подаци из емпиријског истраживања недвосмислено показују да се, упркос инкриминисању коришћења услуга проституције, корисници услуга проституције не процесуирају у истој мери као жене у проституцији. Наиме, и када су учесници проституције затечени заједно, против жена у проституцији бива покренут прекршајни поступак, док то није увек случај и са корисницима услуга проституције. Неједнако поступање припадника Министарства унутрашњих послова према женама у проституцији и корисницима услуга проституције указује на стигматизацију жена у проституцији, односно потврђује да „идентитет проститутке” подразумева моралну лошу особу и „етикету криминалца”, што за последицу има дискриминаторну примену закона.

Кроз емпиријско истраживање установили смо и да прекршајне поступке против жена у проституцији карактерише непоштовање права на правично суђење, што уз потпуно пасивно држање жена у прекршајном поступку за крајњи исход има кажњавање жена у проституцији и када до пружања сексуалне услуге није дошло, тј. жене бивају

осуђене само зато што су стајале на месту на ком је полицији познато да се окупљају жене у проституцији. Ови резултати указују да управо тумачење законске формулације „ко се одаје проституцији” у пракси доводи до кажњавања жена у проституцији и када корисника као учесника у проституцији нема, па самим тим не може бити ни учињен прекршај проституције, имајући у виду законску дефиницију проституције. Када је реч о корисницима услуга проституције, они у прекршајним поступцима „заузимају” став „породичних” људи, а коришћење услуга проституције представљају као „излет у авантуру” која се више, наводно, неће поновити. Резултати истраживања показали су да статус „породичног” човека има утицај на поступајући суд, те да мушкарцима, као корисницима услуга проституције, осим што бивају изречене законом прописане минималне новчане казне, јер су „породични” људи или су корисници које су „нечасне” жене „намамиле” да користе услуге проституције, судови „изађу у сусрет” и ослобађањем плаћања трошкова прекршајног поступка.

Измена прохибиционистичког модела која је резултирала кажњавањем и корисника услуга проституције нија имала утицај на положај жена у проституцији. „Положај” жене у проституцији у Републици Србији обележен је стигмом, насиљем, сиромаштвом и дискриминацијом. Све наведено утиче на чињеницу да оне не могу изградити самопоштовање, нити о себи мислити другачије осим као о „проституткама” које боље ни не заслужују. До промене положаја жена у проституцији у Републици Србији може доћи једино променом постојећег прохибиционистичког модела и увођењем неоаболиционистичког модела који се заснива на уважавању женских људских права уз пребацивање стигме са жене у проституцији на корисника услуга проституције.

Република Србија нема снажну економију као скандинавске државе и нереално је очекивати да у кратком временском периоду у потпуности прихвати неоаболиционистички модел, какав имају ове државе, у складу са којим би се женама у проституцији пружила шира друштвена подршка за излазак из проституције кроз преквалификације и запошљавање. За почетак, велики искорак био би усвајање законског решења према коме би одавање проституцији било декриминализовано, а кажњавали корисници услуга проституције. Усмеравање кажњавања ка корисницима услуга проституције довело би до смањења потражње за услугама проституције. Усвајање неоаболиционистичког приступа представља и једну врсту обавезе за државу, јер се новац у проституцији тумачи као пристанак жене да трпи насиље, односно мушкарац верује да му новац даје „право” да са женом у проституцији поступа како жели. Борба против проституције је борба против насиља над женама. Усвајање неоаболиционистичког приступа у Републици Србији представљало би потврду да се држава искрено залаже за

женска људска права и слободе и спроводи у пракси начело родне равноправности, што одликује сваку истински демократску државу. Постизање родне равноправности могуће је једино уколико се одбаци помисао да жена може бити предмет куповине и продаје ради сексуалне злоупотребе.

Надамо се да ће резултати овог истраживања послужити као основа за будућа истраживања проституције и положаја жена у проституцији у Републици Србији, а све у циљу смањивања обима проституције и остваривања женских људских права.

8.2 ПРЕПОРУКЕ

Циљ феминистичких истраживања је да произведу позитивну друштвену промену односно „трансформисање постојећих родних хијерархија моћи, побољшање положаја родно маргинализованих група и стварање друштвене родне равноправности” (Милојевић 2011, 47). Тежећи овом циљу, дисертација Правни положај жена у проституцији у Републици Србији написана је са намером да се правни, али и друштвени положај жена у проституцији промени. У том смислу, дајемо неколико препорука након спроведеног истраживања о правном и друштвеном положају жена у проституцији у Републици Србији.

Најважнија препорука усмерена је ка законодавцу и односи се на хитну измену законског решења. Неопходно је да измена постојећег законског решења буде извршена у правцу декриминализације жена у проституцији. Некажњавање жена које се баве проституцијом је у складу са међународним стандардима који се изграђују на пољу правног регулисања проституције и први корак ка изласку из зачараног круга жена у проституцији у Републици Србији. Мишљења смо да би декриминализација жена које се баве проституцијом у извесној мери имала утицаја и на промену односа друштвене средине према женама у проституцији, тако да оне не би више биле посматране као лица која крше закон.

До измене законских прописа, у складу са актуелним законским решењем, службеници Министарства унутрашњих послова дужни су да једнако третирају све учеснике у проституцији. Ово се посебно односи на случајеве када са женом у проституцији буде затечен и корисник. Уколико је корисник затечен са женом у проституцији приликом извршења прекршаја, службеници Министарства унутрашњих послова дужни су да и против корисника сексуалних услуга, у складу са ЗЈРМ РС, поднесу захтев за покретање прекршајног поступка.

Приликом увида у правоснажно окончане предмете из 2016, 2017. и 2018. године Прекршајног суда у Београду, уочено је да је постала пракса да жена буде осуђена због одавања проституцији јер је, наводно, очекивала муштерију или је стајала на месту на ком стоје жене које баве проституцијом. Овакво поступање службеника Министарства унутрашњих послова и прекршајних судова, а које видимо као последицу стигматизације

жена у проституцији, запажено је и приликом претходних истраживања о проституцији.⁶⁵⁵ Како до промене није дошло, упућујемо препоруку да прекршајни судови поштују право на правично суђење у прекршајним поступцима против жена у проституцији, те да се жене у проституцији не оглашавају кривим када услуга проституције није пружена, јер у том случају прекршај није ни учињен.

Актуелно законско решење, према коме се кажњавају корисници услуга проституције и лица која уступају просторије ради проституције, у складу је са међународним стандардом о кажњавању корисника услуга проституције и лица која експлоатишу жене у проституцији. Наша препорука односи се на задржавање у овом делу постојећег решења.

У погледу кажњавања жена у проституцији, неходно је да се има у виду чињеница да жене у проституцији не бирају проституцију за „животни позив” него да им проституцију намећу сиромаштво, насиље и необразовање који су резултат неповољног друштвеног положаја жена. То су фактори који приморавају жене да проституцијом долазе до средстава за основне животне потребе. Често су то жене које саме издржавају децу и без икаквих су других прихода. Наведене околности прекршајни судови треба да имају у виду приликом одмеравања казне, јер уколико жена пружа сексуалну услуге за 1.500,00 динара, а изриче јој се казна у износу од 50.000,00 динара, суд жену неминовно враћа у проституцију, при томе је приморавајући да повећа број корисника како би казну отплатила. Неплаћањем казне, јер није могла да „обезбеди” довољан број корисника, жени се новчана казна замењује казном затвора што има несагледиве последице за саме жене, али и њихову децу, посебно у случајевима када су жене самохране мајке.

Када је у питању кажњавање жена, препорука је и да судови приликом одмеравања казне примењују одредбу чл. 43. ст. 1. тач. 2. ЗП РС о ублажавању казне, адекватно сагледавајући последице прекршаја и олакшавајуће околности, као и да започну са праксом замењивања новчане казне у казну рад у јавном интересу уместо у казну затвора у складу са одредбом чл. 41. ст. 3. ЗП РС. Одавање проституцији као прекршај против јавног реда и мира, не проузрокује теже последице, па је потребно женама у проституцији када год постоји могућност ублажити казну тако што ће суд изрећи казну рад у јавном интересу уместо новчане или затворске казне. Када жена не плати изречену новчану казну, судови би требало да је замене у казну рад у јавном интересу уместо у казну

⁶⁵⁵ На идентичну праксу у поступању службеника Министарства унутрашњих послова и прекршајних судова указују Сања Павловић и Христина Цветинчанин Кнежевић у публикацији „У име мушког народа” (Павловић и Цветинчанин Кнежевић 2018, 107) и Небојша Ђурасовић у публикацији „Сексуални рад у Србији” (Ђурасовић и др. 2017, 35).

затвора, каква је сада пракса. Као што је већ наведено, казна рад у јавном интересу је једина казна од које се оправдано може очекивати да допринесе ресоцијализацији жена у проституцији што је у њиховом интересу, али и у интересу целокупног друштва.

Препорука која се односи на кажњавање корисника услуге проституције је да се судови убудуће, приликом одмеравања казне, не воде „сликом породичног човека” која утиче на изрицање минималне новчане казне и доприноси ослобађању корисника плаћања трошкова прекршајног поступка. Судови треба да корисника „виде” као извршиоца прекршаја проституције, односно лице које је из „задовољства” платило сексуални однос са женом која је на то пристала, јер другог избора за стицање средстава није имала, те да му у складу са наведеним изрекну адекватну санкцију, која ће имати за циљ одвраћање од коришћења услуга проституције.

ПРИЛОЗИ

Прилог 1

Dragana Pejović

PREKRŠAJNOM SUDU

U _____

Predmet: Molba za pristup informacijama na osnovu odredbe člana 15.

Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja

Poštovani,

Obraćam Vam se kao doktorantkinja na Rodnim studijama ACIMSI Univerziteta u Novom Sada, a u vezi sa istraživanjem za potrebe izrade doktorske disertacije „Pravni položaj žena u prostituciji u Republici Srbiji”.

Za potrebe istraživanja neophodni su mi podaci Prekršajnog suda u _____.

S obzirom na to da je od 1. januara 2016. godine stupio na snagu aktuelni Zakon o javnom redu i miru u skladu sa kojim se procesuiraju i lica koja koriste usluge prostitucije, moje istraživanje se odnosi na period od početka 2016. godine.

Molim Vas da mi izađete u susret i dostavite sledeće podatke:

1. koliko lica je bilo procesuirano zbog odavanja prostituciji u 2016, 2017. i 2018. godini na osnovu odredbe člana 16. Zakona o javnom redu i miru („Sl. glasnik RS”, br. 6/2016 i 24/2018)?
 - Koliko lica je bilo ženskog, a koliko muškog pola?
 - Kakva je starosna struktura procesuiranih lica?
 - Kakvo je bračno stanje procesuiranih lica? (u braku, razvedeni, neoženjeni/neudate)
 - Kakva je obrazovna struktura procesuiranih lica (bez obrazovanja, osnovno, srednje, visoko)?
 - Kakav je radni status procesuiranih lica (zaposleni/nezaposleni)?
 - Kakvo je imovno stanje procesuiranih lica?
 - Koliko lica je pravosnažno osuđeno, a koliko lica je pravosnažno oslobođeno?
 - U slučaju osuđujućih presuda, koja vrsta i visina kazne su izrečene osuđenim licima?
 - Koliki je procenat među procesuiranim licima povratnika?
2. Koliko osoba je bilo procesuirano zbog korišćenja usluga prostitucije u 2016, 2017. i 2018. godini na osnovu odredbe člana 16. Zakona o javnom redu i miru („Sl. glasnik RS”, br. 6/2016 i 24/2018)?
 - Koliko osoba je bilo ženskog, a koliko muškog pola?

- Kakva je starosna struktura procesuiranih lica?
 - Kakvo je bračno stanje procesuiranih lica (u braku, razvedeni, neoženjeni/neudate)?
 - Kakva je obrazovna struktura procesuiranih lica (bez obrazovanja, osnovno, srednje, visoko)?
 - Kakav je radni status procesuiranih lica (zaposleni/nezaposleni)?
 - Kakvo je imovno stanje procesuiranih lica?
 - Koliko lica je pravosnažno osuđeno, a koliko lica je pravosnažno oslobođeno?
 - U slučaju osuđujućih presuda, koja vrsta i visina kazne su izrečene osuđenim licima?
 - Koliki je procenat među procesuiranim licima povratnika?
3. Koliko lica je bilo procesuirano zbog ustupanja prostoriya radi vršenja prostitucije u 2016, 2017. i 2018. godini po osnovu odredbe člana 16. Zakona o javnom redu i miru?
- Koliko osoba je bilo ženskog, a koliko muškog pola?
 - Kakva je starosna struktura procesuiranih lica?
 - Kako je bračno stanje procesuiranih lica (u braku, razvedeni, neoženjeni/neudate)?
 - Kakva je obrazovna struktura procesuiranih lica (bez obrazovanja, osnovno, srednje, visoko)?
 - Kakav je radni status procesuiranih lica (zaposleni/nezaposleni)?
 - Kakvo je imovno stanje procesuiranih lica?
 - Koliko lica je pravosnažno osuđeno, a koliko lica je pravosnažno oslobođeno?
 - U slučaju osuđujućih presuda, koja vrsta i visina kazne su izrečene osuđenim licima?
 - Koliki je procenat među procesuiranim licima povratnika?

U prilogu Vam dostavljam Odluku o davanju saglasnosti na Izveštaj Komisije o oceni podobnosti kandidatkinje, teme i mentora za izradu doktorske disertacije na temu „Pravni položaj žena u prostituciji u Republici Srbiji”.

U nadi da ćete mi izaći u susret i dostaviti tražene podatke, unapred Vam se zahvaljujem.

U Novom Sadu, dana 22.07.2018. godine

Podnositeljka zahteva

Dragana Pejović

Прилог 2

Република Србија
 Прекршајни суд у Београду
 Број: СУ II 17а-3066/2018-1
 Дана: 01.10.2018. године
 ул. Устаничка бр. 14
 Београд

Госпођа Пејовић Драгана
 ул. Вељка Петровића број 6
 Нови Сад

Поступајући поводом Вашег захтева за слободан приступ информацијама од јавног значаја који је примљен и заведен у Прекршајном суду у Београду дана 06.08.2018. године и заведен под бројем СУ II 17а – 3066/2018, на основу члана 16. став 3. Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја (“Службени гласник РС”, бр. 120/04, 54/07, 104/09 и 36/10), достављамо Вам:

О Б А В Е Ш Т Е Њ Е
о траженим информацијама

Обавештавамо Вас да Прекршајни суд у Београду располаже траженим информацијама из Вашег захтева за слободан приступ информацијама од јавног значаја, па Вам у прилогу достављамо табеларни статистички приказ.

Износ укупних трошкова израде копије траженог документа износи 9 динара, с обзиром да је Уредбом о висини накнаде нужних трошкова за издавање копије докумената на којима се налазе информације од јавног значаја („Сл. гласник РС”, бр. 8/06) и Трошковника којим се утврђује висина нужних трошкова за издавање копије докумената на којима се налазе информације од јавног значаја - који је саставни део Уредбе - предвиђено да копија једне стране документа на формату А4 износи 3 динара, а да су поступајући по Вашем захтеву израђене три копије стране траженог документа на формату стране А4.

Ослобађате се плаћања нужних трошкова израде копије документа с обзиром да је Трошковником којим се утврђује висина нужних трошкова за издавање копије докумената на којима се налазе информације од јавног значаја предвиђено, да орган власти може одлучити да тражиоца информације ослободи плаћања нужних трошкова, на основу члана 17. став 4. Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја.

С поштовањем,

лице овлашћено за
 поступање по Закону о слободном приступу
 информацијама од јавног значаја
самостални саветник

Милица Милић

ПРЕКРШАЈНИ СУД У БЕОГРАДУ

Извештај о броју формираних и решених предмета
за временски период: 1.01.2018. до 29.8.2018. година

Закони	Број формираних предмета	Осуђујеће пресуде	Обустава редовне	Одбачај захтева	Ослобађајућа пресуда	Обустава застарелост	Решено на други начин	Укупно донетих одлука
Закон о јавном реду и миру Члан 16, Став 1.	122	67	3	0	4	82	2	158

систем администратор

У Београду, 29.8.2018. година

Миљана Николић

ПРЕКРШАЈНИ СУД У БЕОГРАДУ

Извештај о броју формираних и решених предмета
за временски период: 1.01.2017. до 31.12.2017. година

Закони	Број формираних предмета	Осуђујеће пресуде	Обустава редовне	Одбачај захтева	Опомена	Ослобађајућа пресуда	Обустава застарелост	Решено на други начин	Укупно донетих одлука	Прекид прек. поступка	број изјављених жалби	Број правоснажних пресуда
Закон о јавном реду и миру Члан 16, Став 1.	254	92	4	1	1	0	2	0	100	42	0	55

Број лица по старости	по полу	у захтевима	у пресудама
18-24	жене	6	2
	мушкарци	27	7
25-35	жене	25	7
	мушкарци	108	46
35-45	жене	22	6
	мушкарци	60	15
45-60	жене	14	3
	мушкарци	9	9
> 60	жене	2	0
	мушкарци	2	0

систем администратор

У Београду, 16.1.2018. година

Миљана Николић

ПРЕКРШАЈНИ СУД У БЕОГРАДУ

Извештај о броју формираних и решених предмета
за временски период: 1.02.2016. до 31.12.2016. година

Закони	Број формираних предмета	Осуђујеће пресуде	Обустава редовне	Одбачај захтева	Опомена	Ослобађајућа пресуда	Обустава застарелост	Решено на други начин	Укупно донетих одлука	Прекид прек. поступка	број изјављених жалби	Број правоснажних пресуда
Закон о јавном реду и миру Члан 16, Став 1	270	97	2	1	2	0	0	0	102	38	0	80

Број лица по старости	по полу	у захтевима	у пресудама
18-24	жене	5	0
	мушкарци	40	12
25-35	жене	41	14
	мушкарци	118	35
35-45	жене	31	9
	мушкарци	55	16
45-60	жене	16	2
	мушкарци	26	15
≥ 60	жене	2	0
	мушкарци	3	1

У Београду, 26.6.2017. година

систем администратор

Миљана Николић

Прилог 3

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
 ПРЕКРШАЈНИ СУД У НОВОМ САДУ
 Број: Су П-17а 241/18
 Дана: 06.08.2018. године
 НОВИ САД

Драгана Пејовић
 Нови Сад
 Вељка Петровића број 6

ПРЕДМЕТ: Обавештење

Поштована,

поводом Вашег захтева, који је примљен у нашем суду дана 24. 07. 2018. године, у складу са чланом 15. и 16. Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја, обавештавамо Вас о следећем.

1) У Прекршајном суду у Новом Саду, у 2016, 2017. и 2018. години због прекршаја одавања проституцији на основу члана 16. Закона о јавном реду и миру вођено је 40 прекршајних поступака, и то против 17 лица женског пола и једног лица мушког пола.

У питању су лица старосне доби од 20 до 45 година, разведени, односно неожењени и неудати. Ради се о лицима без образовања и са основним образовањем и то незапослена лица ниског имовинског стања.

Сви окривљени су правноснажно осуђени и то казнама затвора у трајању од 5 до 60 дана и новчним казнама у распону од 5.000,00 до 20.000,00 динара и углавном се ради о окривљенима који су повратници у оваквој врсти прекршаја.

2) У Прекршајном суду у Новом Саду, у 2016, 2017. и 2018. години због прекршаја коришћења услуга проституције на основу члана 16. Закона о јавном реду и миру вођено је 43 прекршајна поступка, и то против 43 лица мушког пола.

У питању су лица старосне доби од 30 до 60 година, у браку, разведени, односно неожењени мушкарци. Ради се о лицима свих образовних структура. У питању су и запослена и незапослена лица средњег имовинског стања.

Правноснажно је осуђено 42 лица и то новчним казнама у распону од 20.000,00 до 30.000,00 динара док је једно лице правноснажно ослобођено, а повратника нема.

С поштовањем,

Секретар суда

Драгана Пејовић

Прилог 4

Dragana Pejović

PREKRŠAJNOM SUDU
U NOVOM SADU
za Predsednika mr Kamenka V. Kozarskog

Predmet: Molba za pristup informacijama na osnovu odredbe člana 15. Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja **veza Obaveštenje Prekršajnog suda u Novom Sadu br. Su P-17a 241/18 od 6.8.2018. godine**

Poštovani,

Nakon prijema Vašeg Obaveštenja br. Su P-17a 241/18 od 6.8.2018. godine, a vezi sa Molbom za pristup informacijama od 24.7.2018. godine, najljubaznije Vas molim da mi tražene podatke dostavite po navedenim godinama kako bih mogla napraviti komparativnu analizu podataka.

Moja molba se odnosila na sledeće podatke:

1. Koliko lica je bilo procesuirano zbog odavanja prostituciji **u 2016, 2017. i 2018. godini** na osnovu odredbe člana 16. Zakona o javnom redu i miru („Sl. glasnik RS”, br. 6/2016 i 24/2018) ?
 - Koliko lica je bilo ženskog, a koliko muškog pola?
 - Kakva je starosna struktura procesuiranih lica?
 - Kakvo je bračno stanje procesuiranih lica? (u braku, razvedeni, neoženjeni/neudate)
 - Kakva je obrazovna struktura procesuiranih lica (bez obrazovanja, osnovno, srednje, visoko)?
 - Kakav je radni status procesuiranih lica (zaposleni/nezaposleni)?
 - Kakvo je imovno stanje procesuiranih lica?
 - Koliko lica je pravosnažno osuđeno, a koliko lica je pravosnažno oslobođeno?
 - U slučaju osuđujućih presuda, koja vrsta i visina kazne su izrečene osuđenim licima?
 - Koliki je procenat među procesuiranim licima povratnika?
2. Koliko osoba je bilo procesuirano zbog korišćenja usluga prostitucije **u 2016, 2017. i 2018. godini** na osnovu odredbe člana 16. Zakona o javnom redu i miru („Sl. glasnik RS”, br. 6/2016 i 24/2018)?
 - Koliko osoba je bilo ženskog, a koliko muškog pola?

- Kakva je starosna struktura procesuiranih lica ?
 - Kako je bračno stanje procesuiranih lica (u braku, razvedeni, neoženjeni/neudate)?
 - Kakva je obrazovna struktura procesuiranih lica?
 - Kakav je radni status procesuiranih lica (zaposleni/nezaposleni)?
 - Kakvo je imovno stanje procesuiranih lica?
 - Koliko lica je pravosnažno osuđeno, a koliko lica je pravosnažno oslobođeno?
 - U slučaju osuđujućih presuda, koja vrsta i visina kazne su izrečene osuđenim licima?
 - Koliki je procenat među procesuiranim licima povratnika?
3. Koliko lica je bilo procesuirano zbog ustupanja prostorija radi vršenja prostitucije **u 2016, 2017. i 2018. godini** po osnovu odredbe člana 16. Zakona o javnom redu i miru?
- Koliko osoba je bilo ženskog, a koliko muškog pola?
 - Kakva je starosna struktura procesuiranih lica?
 - Kako je bračno stanje procesuiranih lica (u braku, razvedeni, neoženjeni/neudate)?
 - Kakva je obrazovna struktura procesuiranih lica (muškarci/žene)?
 - Kakav je radni status procesuiranih lica (zaposleni/nezaposleni)?
 - Kakvo je imovno stanje procesuiranih lica?
 - Koliko lica je pravosnažno osuđeno, a koliko lica je pravosnažno oslobođeno?
 - U slučaju osuđujućih presuda, koja vrsta i visina kazne su izrečene osuđenim licima?
 - Koliki je procenat među procesuiranim licima povratnika?

Zahvalna na dosadašnjoj saradnji i u nadi da ćete mi i ovaj put izaći u susret i dostaviti tražene podatke, unapred Vam se zahvaljujem.

S poštovanjem,

U Novom Sadu, 2.10.2018. godine

Podnositeljka zahteva

Dragana Pejović

Прилог 5

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПРЕКРШАЈНИ СУД У НОВОМ САДУ
Број: Су II-17а 241/18-1
Дана: 25.10.2018. године
НОВИ САД

Драгана Пејовић
Нови Сад
Вељка Петровића број 6

ПРЕДМЕТ: Обавештење

Поштована,

поводом Вашег захтева, који је примљен у нашем суду дана 15. 10. 2018. године, у складу са чланом 15. и 16. Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја, обавештавамо Вас о следећем.

1) У Прекршајном суду у Новом Саду, у 2016. години због прекршаја одавања проституцији на основу члана 16. Закона о јавном реду и миру вођени су прекршајни поступци против 11 лица женског пола, у 2017. години против 10 лица женског пола, а у 2018. години против 2 лица женског пола и 1 лица мушког пола.

2) У Прекршајном суду у Новом Саду, у 2016. години због прекршаја коришћења услуга проституције на основу члана 16. Закона о јавном реду и миру вођени су прекршајни поступци против 25 лица мушког пола, у 2017. години против 15 лица мушког пола, а у 2018. години против 3 лица мушког пола.

С поштовањем,

секретар суда

Драгана Јелавић

Прилог 6

Република Србија
ПРЕКРШАЈНИ СУД У НИШУ
Су П-17а 59/18
Дана: 13.08.2018. године
НИШ

Пејовић Драгана

Нови Сад, Вељка Петровића бр. 6

Предмет: Достава тражених информација

У вези Вашег захтева који је у Прекршајни суд у Нишу примљен дана 10.08.2018. године, обавештавамо Вас да у 2016., 2017. и 2018. години није било поднетих захтева за покретање прекршајног поступка због прекршаја из члана 16. Закона о јавном реду и миру.

С поштовањем,

Председник
Прекршајног суда у Нишу
Вера Цвјетковић

Прилог 7

Република Србија
ПРЕКРШАЈНИ СУД У КРУШЕВЦУ
СУ бр. II-17а-1253/18
Дана: 15.08.2018. год.
К р у ш е в а ц

ДРАГАНА ПЕЈОВИЋ
НОВИ САД

У вези Ваше молбе за приступ информацијама од јавног значаја обавештавамо Вас да пред Прекршајним судом у Крушевцу у току 2016., 2017. и 2018. године није вођен ниједан прекршајни поступак због прекршаја из чл.16 Закона о јавном реду и миру.

УПРАВИТЕЉ ПИСАРНИЦЕ

Светлана Петровић

Прилог 8

Dragana Pejović

REPUBLIKA SRBIJA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Sekretarijat
Odeljenje za obradu podataka, pritužbe i saradnju
sa nezavisnim telima
Beograd
Bulevar Mihajla Pupina br. 2

Predmet: Molba za pristup informacijama na osnovu odredbe člana 15.

Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja

Poštovani/a,

Obraćam se kao doktorantkinja na Rodnim studijama ACIMSI Univerziteta u Novom Sada, a u vezi sa istraživanjem za potrebe izrade doktorske disertacije „Pravni položaj žena u prostituciji u Republici Srbiji”.

Za potrebe istraživanja neophodni su mi podaci Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije.

S obzirom na to da je od 1. januara 2016. godine stupio na snagu aktuelni Zakon o javnom redu i miru u skladu sa kojim se procesuiraju i lica koja koriste usluge prostitucije, moje istraživanje se odnosi na period od početka 2016. godine.

Molim Vas da mi izađete u susret i za Policijsku upravu u Novom Sadu, Policijsku upravu u Beogradu, Policijsku upravu u Nišu i Policijsku upravu u Kruševcu, dostavite sledeće podatke:

1. Protiv koliko lica je podnet zahtev za pokretanje prekršajnog postupka zbog odavanja prostituciji u 2016, 2017. i 2018. godini na osnovu odredbe člana 16. Zakona o javnom redu i miru („Sl. glasnik RS”, br. 6/2016 i 24/2018)?
 - Koliko lica je bilo ženskog, a koliko muškog pola?
 - Kakva je starosna struktura procesuiranih lica?
 - Kakvo je bračno stanje procesuiranih lica? (u braku, razvedeni, neoženjeni/neudate)
 - Kakva je obrazovna struktura procesuiranih lica (bez obrazovanja, osnovno, srednje, visoko)?
 - Kakav je radni status procesuiranih lica (zaposleni/nezaposleni)?
 - Kakvo je imovno stanje procesuiranih lica?

- Koliki je procenat među procesuiranim licima povratnika?
2. Protiv koliko lica je podnet zahtev za pokretanje prekršajnog postupka zbog korišćenja usluga prostitucije u 2016, 2017. i 2018. godini na osnovu odredbe člana 16. Zakona o javnom redu i miru („Sl. glasnik RS”, br. 6/2016 i 24/2018)?
- Koliko osoba je bilo ženskog, a koliko muškog pola?
 - Kakva je starosna struktura procesuiranih lica?
 - Kakvo je bračno stanje procesuiranih lica (u braku, razvedeni, neoženjeni/neudate)?
 - Kakva je obrazovna struktura procesuiranih lica (bez obrazovanja, osnovno, srednje, visoko)?
 - Kakav je radni status procesuiranih lica (zaposleni/nezaposleni)?
 - Kakvo je imovno stanje procesuiranih lica?
 - Koliki je procenat među procesuiranim licima povratnika?
3. Protiv koliko lica je podnet zahtev za pokretanje prekršajnog postupka zbog ustupanja prostorija radi vršenja prostitucije u 2016, 2017. i 2018. godini po osnovu odredbe člana 16. Zakona o javnom redu i miru?
- Koliko osoba je bilo ženskog, a koliko muškog pola?
 - Kakva je starosna struktura procesuiranih lica?
 - Kako je bračno stanje procesuiranih lica (u braku, razvedeni, neoženjeni/neudate)?
 - Kakva je obrazovna struktura procesuiranih lica (bez obrazovanja, osnovno, srednje, visoko)?
 - Kakav je radni status procesuiranih lica (zaposleni/nezaposleni)?
 - Kakvo je imovno stanje procesuiranih lica?
 - Koliki je procenat među procesuiranim licima povratnika?

U prilogu Vam dostavljam Odluku Univerziteta u Novom Sadu o davanju saglasnosti na Izveštaj Komisije o oceni podobnosti kandidatkinje, teme i mentora za izradu doktorske disertacije na temu „Pravni položaj žena u prostituciji u Republici Srbiji”.

U nadi da ćete mi izaći u susret i dostaviti tražene podatke za navedene policijske uprave po godinama, unapred Vam se zahvaljujem.

U Novom Sadu, dana 4.9.2018. godine

Podnositeljka zahteva

Dragana Pejović

Прилог 9

Република Србија
МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
СЕКРЕТАРИЈАТ
Одељење за обраду података, притужбе и
сарадњу са независним телима
02/4 Број 072/1-745/18-3
25.10.2018. године
Београд

ВРЛО ХИТНО

ДРАГАНА ПЕЈОВИЋ

НОВИ САД

Париске комуне бр.16

Поштована,

Поступајући по Вашем захтеву за приступ информацијама од јавног значаја, запримљеног у Министарству унутрашњих послова дана 14.09.2018. године, а којим сте тражили достављање података о броју прекршаја, броју поднетих захтева, броју учинилаца из члана 16. Закона о јавном реду и миру евидентираних на територији Републике Србије и појединих Полицијских управа у периоду од 01.02.2016. године до 30.09.2018. године, сходно овлашћењу из члана 38. Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја обавештавамо Вас о следећем:

У складу са одредбама члана 2. Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја („Службени гласник РС“, бр. 120/04, 54/07, 104/09 и 36/10), којим је дефинисано да је информација од јавног значаја „информација којом располаже орган јавне власти, настала у раду и у вези са радом органа јавне власти и садржана у одређеном документу“ подразумева се да је информација као таква већ настала у раду и да је садржана у одређеном документу.

Сходно одредбама члана 16. поменутог Закона, не постоји обавеза органа власти да приликом поступања по захтевима за приступ информацијама од јавног значаја сачињава нов документ који садржи тражену информацију, израђује нов извештај, даје тумачења или да врши било какву анализу.

Имајући у виду напред наведено, обавештавамо Вас да ово Министарство не располаже документом који садржи тражену информацију, као и да би достављање тражених информација односно тражених статистичких података, подразумевало израду новог документа односно статистичког извештаја, што није обавеза органа власти да чини, сходно одредбама Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја.

С поштовањем,

ОВЛАШЋЕНО ЛИЦЕ

Драган Обрадовић

Прилог 10

Република Србија
МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
 Секретаријат
 Одељење за обраду података, притужбе и
 сарадњу са независним телима
 02/4 бр. 072/1-015/18
 24.07.2018. године
 Београд

АУТОНОМНИ ЖЕНСКИ ЦЕНТАР
 -директору, госпођи Слободанки Мачановић-

БЕОГРАД
 Тиршова бр. 5а

Поштовани,

Поводом Вашег захтева за приступ информацијама од јавног значаја, од 04.06.2018. године, који сте доставили подручним полицијским управама Министарства унутрашњих послова, а којим сте затражили доставу података о броју поднетих захтева за покретање прекршајних поступака, за дело из одредбе члана 16. став 1. Закона о јавном реду и миру, за 2016. и 2017. годину, разврстаних по надлежним полицијским станицама, категорији учинилаца према одавању проституцији, коришћењу услуга проституције, уступању просторија ради проституције и према полу, обавештавамо Вас о следећем:

Током 2016. године, од стране подручних полицијских управа Министарства унутрашњих послова, поднето је укупно 360 захтева за покретање прекршајног поступка, по наведеном основу и то: 321 - Полицијска управа за град Београд, 3 - Полицијска управа у Ваљеву, 9 - Полицијска управа у Краљеву, 24 - Полицијска управа у Новом Саду и 3 – Полицијска управа у Панчеву.

Током 2017. године, од стране подручних полицијских управа Министарства унутрашњих послова, поднето је укупно 264 захтева за покретање прекршајног поступка, по наведеном основу, и то: 228 - Полицијска управа за град Београд, 2 - Полицијска управа у Крагујевцу, 12 - Полицијска управа у Шапцу, 2 - Полицијска управа у Краљеву, 4 - Полицијска управа у Крушевцу и 16 - Полицијска управа у Новом Саду.

У погледу Вашег захтева у делу којим сте затражили доставу података о броју захтева за покретање прекршајних поступака разврстаних по надлежним полицијским станицама, категорији учинилаца према одавању проституцији, коришћењу услуга проституције, уступању просторија ради проституције и према полу, обавештавамо Вас да ово Министарство не располаже документом који би садржао тражену информацију. Наиме, достављање ових информација односно статистичких података, подразумевало би израду новог документа, што није обавеза органа власти да чини у смислу одредаба Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја.

ОБЛАШЉЕНО ЛИЦЕ
 Душица Пелећковић

ЛИТЕРАТУРА

КЊИГЕ И ПУБЛИКАЦИЈЕ

- Aleksić, Radomir. 1978. *Rečnik stranih reči i izraza*. Beograd: Izdavačko preduzeće Prosveta.
- Amnesty International. 2016. The human cost of 'crushing' the market, Criminalization of sex work in Norway. Преузето 6. јуна 2018. са http://www.amnestyusa.org/sites/default/files/norway_report_-_sex_workers_rights_-_embargoed_-_final.pdf
- Anđelković, Marija, Beširević Violeta, Vukasović Tamara, Gligorić Marijana, Nikolić Danijela, Otašević Olivera, Radović Ivana i Wijers Marjan. 2011. Trgovina ljudima u Republici Srbiji, *Izveštaj* za period 2000–2010. Beograd: ASTRA – Akcija protiv trgovine ljudima.
- Baroš, Slađana, Radović Ivana, Plećaš Staša, Drezga Elena, Weijrs Marjan i Vasić Milena. 2016. Prava iznad svega i sudska praksa – Uticaj kriminalizacije seks rada na ljudska prava seks radnika/ca i *žrtava* trgovine ljudima u Srbiji. Beograd: JAZAS : ASTRA.
- Bačić, Franjo, Bavcon, Ljubo, Đorđević, Miroslav, Kraus, Božidar, Lazarević, Ljubiša, Lutovac, Momir, Srzentić, Nikola i Stajić, Aleksandar. 1991. Komentar *krivičnog* zakona *Socijalističke* Federativne Republike Jugoslavije. Beograd: Savremena administracija.
- Blagojević, Borislav. 1976. „Uparednopravni metod”. U Metodologija *društvenih* nauka, ur. Pečujlić Miroslav, 231–243. Beograd: Novinska ustanova Službeni list SFRJ.
- Блох, Иван. 1925. *Проституција*. Београд: Издавачка књижарница Напредак.
- Bosnić, Jovan i Grčić, Svetislav. 1987. Komentar *Zakona o prekršajima* javnog reda i mira. Novi Sad.
- Вујаклија, Милан. 1996. *Лексикон страних речи и израза* (четврто издање). Београд: Просвета.
- Daalder, A.L. 2007. Prostitution in Netherlands since the lifting of the brothel ban. Преузето 16. августа 2016. са <https://english.wodc.nl/onderzoeksdatabase/1204e-engelse-vertaling-rapport-evaluatie-opheffing-bordeelverbod.aspx>
- Dana, Daniela. 2013. Report on prostitution laws in the European Union. Преузето 20. августа 2016. са <http://lastradainternational.org/lisidocs/3048-EU-prostitution-laws.pdf>
- Делибашић, Вељко. 2010. У *канцама проституције: кривичноправни аспект проституције*. Београд: Жарко Чигоја и Вељко Делибашић.

- Dikov, Grigory and Vitkauskas, Dovydas. 2012. *Zaštita prava na pravično suđenje prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima*. Преузето 20. јануара 2020. са <https://rm.coe.int/16806f1612>
- Dodillet, Susanne and Östergren, Petra. 2013. "Appendix 3, The Swedish Sex Purchase Act: Claimed Success and Documented Effects". In *Final Report of the International Comparative Study of Prostitution Policy: Austria and the Netherlands*, ed. Wagenaar, Hendrik, and Altink Sietske Amesberger Helga. 109–129. Den Haag. Преузето 10. октобра 2016. са <http://www.petraostergren.com/upl/files/115299.pdf>
- Доктор Савићевић. 1909. *Јавне женске (проститутке) у прошлости, садашњости и будућности и њихов утицај на ширење венеричних болести*. Београд: Штампанаумовића и Стефановића до кафана „Мајдана” Београд.
- Ђурасовић, Небојша, Бујак-Станко, Јармила, Барош, Слађана, Шалбут, Владимир, Јовановић, Ивана, Малбаша, Дијана и Ћеран, Младен. 2017. *Сексуални рад у Србији*. Нови Сад: Удружење „Превент”.
- Енциклопедија Британика*, сажето издање, (књига 7). 2005. Београд: Народна књига.
- Етински, Родољуб и Ђајић, Сања. 2014. *Међународно јавно право*. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду.
- Етински, Родољуб, Ђајић, Сања и Тубић, Бојан. 2017. *Међународно јавно право*. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду.
- Жикић, Бојан. 2008. *Ризик и насиље: антрополошко проучавање сексуалног рада у Београду*. Београд: Српски генеалогски центар и Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду.
- International Organization for Migration (IOM). 2001. *Trafficking in Women and Prostitution in the Baltic States: Social and Legal Aspects*. Helsinki.
- Jordan, D. Ann. 2002. *The Annotated Guide to The Complete UN Trafficking Protocol*. Washington. Преузето 12. јула 2018. са <https://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/UN-TRAFFICK.pdf>
- Kavemann, Barbara and Rabe, Heike. 2007. *The Act Regulating the Legal Situation of Prostitutes-implementation, impact, current developments, Findings of a study on the impact of the German Prostitution Act*. Berlin. Преузето 5. јуна 2016. са <http://www.cahrv.uni-osnabrueck.de/reddot/BroschuereProstGenglisch.pdf>
- Клајн, Иван и Шипка, Милан. 2012. *Велики речник страних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.
- Kolarec, Đurđica. 2007. *Uzroci prostitucije i trgovanja ženama. rasprave u Hrvatskoj i svijetu*. Zagreb: Centar za žene žrtve rata – ROSA. Преузето 10. новембра 2018. са http://www.petra-nvo.net/images/publikacije/prostitucija_CZZR_lowres.pdf
- Кркљуш, Љубомирка. 2002. *Правна историја српског народа*. Нови Сад: Прометеј.
- Leon, Francisco Javier. *Spanish legislation against trafficking in human beings: punitive excess and poor victims assistance*. Преузето 25. јуна 2016. са https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/27733/ssoar-clsc-2010-5-leon-spanish_legislation_against_trafficking_in.pdf?sequence=1
- Константиновић Вилић, Слободанка, Николић Ристановић, Весна и Костић, Миомира. 2012. *Криминологија*. Ниш: Правни факултет, Центар за публикације.

- Konstantinović Vilić, Slobodanka, Petrušić, Nevena i Žunić, Natalija. 2002. SEX TRAFFICKING putevi seksualne eksploatacije žena. Niš: Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju.
- Marković, Žarko. 2013. „Predgovor” U Zabрана mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja – izabrane presude Evropskog suda za ljudska prava, ur. Marković, Žarko. 9–14. Podgorica: Akcija za ljudska prava. Преузето 23. јануара 2019. ca http://www.hraction.org/wp-content/uploads/Zabrana_mučenja_i_necovjecnog_ili_ponizavajuceg_postupanja_ili_kaznjavanja.pdf
- Marcovich, Malka. 2001. Guide to the UN Convention of 2 December 1949 for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others. Преузето 25. јуна 2018. ca <http://www.catwinternational.org/Content/Images/Article/88/attachment.pdf>
- Mršević, Zorica. 1998. *Ženska prava u međunarodnom pravu*. Beograd: Jugoslovenski komitet pravnika za ljudska prava.
- Mršević, Zorica. 2011. *Ka demokratskom društvu – rodna ravnopravnost*. Beograd: Institut društvenih nauka.
- National Rapporteur on Trafficking in Human Beings. 2010. Trafficking in Human Beings – Ten years of independent monitoring. Rotterdam. Преузето 14. јуна 2016. ca https://www.nationaalrapporteur.nl/binaries/8e-rapportage-nrm-eng-web-tcm64-310472_tcm23-34822.pdf
- Nikolić Ristanović, Vesna i Konstantinović Vilić, Slobodanka. 2018. *Kriminologija*. Beograd: Izdavačko-grafičko preduzeće Prometej.
- Pajvančić, Marijana. 2009. *Komentar Ustava Republike Srbije*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer.
- Pajvančić, Marijana. 2003. *Ustavno pravo-ustavne institucije*. Novi Sad: Pravni fakultet.
- Papić, Žarana. 1998. „Жене у Србији: посткомунизам, рат и националистичке мутације”. У *Žarana Papić. Tekstovi 1977–2002*, ur. Zaharijević, Adriana, Ivanović, Zorica i Duhaček, Daša, 303–328. 2012. Beograd: Centar za studije roda i politike, Fakultet političkih nauka, Rekonstrukcija Ženski fond i Žene u crnom.
- Pavlović, Sanja i Cvetinčanin Knežević, Hristina. 2018. *U ime muškog naroda*. Beograd: Autonomni ženski centar.
- Petrušić, Nevena, Žunić, Natalija i Vilić, Vida. 2018. *Krivično delo nasilja u porodici u sudskoj praksi – nove tendencije i izazovi*. Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji.
- Petrušić, Nevena. 2010. „Prava žene u porodici”. U *Žene, zakoni i društvena stvarnost*. Konstantinović Vilić, Slobodanka i Petrušić, Nevena, 159–178. Niš: Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju.
- Петрушић, Невена, Крстић, Ивана и Марковић, Танасије. 2016. *Коментар закона о забрани дискриминације*. Београд: Службени гласник.
- Radulović, Dragan. 1986. *Prostitucija u Jugoslaviji*. Beograd: Zavod za izdavačku delatnost „Filip Višnjić”.
- Ристивојевић, Бранислав и Милић, Иван. 2018. *Основи прекршајног права*. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду.
- Spahić Šiljak, Zilka i Anić, Rebeka Jadranka. 2009. *I vjernice i građanke*. Sarajevo: TPO fondacija: CIPS Univerziteta.

- Stanojčić, Ilija. 1976. „Komparativno-istorijski metod.” U Metodologija *društvenih nauka*, ur. Pečujlić, Miroslav, 207–216. Beograd: Novinska ustanova Službeni list SFRJ.
- Stojaković, Gordana i Petrović Ranitović, Tamara. 2013. Prostitucija u Srbiji: jedno od *moćnih* lica. Novi Sad: Udruženje građana „S.T.R.I.K.E.”
- Стојановић, Зоран. 2010. *Коментар кривичног законика*. Подгорица: Мисија ОСЦЕ у Црној Гори.
- Стојановић, Зоран. 2008. *Кривично право – Приручник за полагање правосудног испита*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду и Јавно предузеће Службени гласник.
- Storm, Steinar, Rasmussen, Ingeborg, Sverdup, Sidsel, and Hanssen Woien Vibeke. 2014. Evaluation of the ban on purchase sexual services. Преузето 15. септембра 2016. са <http://todaango.org.il/wp-content/uploads/2014/09/REPORT-Evaluation-of-the-ban-on-the-purchase-of-sexual-services-1.pdf>
- Swedish government. 2010. Selected extracts of Swedish government report SOU 2010:49: „The Ban against the Purchase of Sexual Services. An evaluation 1999–2008.” Преузето 30. јуна 2016. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/the_ban_against_the_purchase_of_sexual_services._an_evaluation_1999-2008_1.pdf
- Timotijević, Milena. 2008. „Prostitucija na feminističkoj političkoj agendi.” U *Neko je rekao feminizam*, ur. Zaharijević, Adriana, 182–199. Beograd: Heinrich Böll Stiftung.
- The Dutch Ministry of Foreign Affairs. 2012. Dutch Policy on Prostitution, Questions and Answers. Преузето 23. јуна 2016. са http://www.minbuza.nl/binaries/content/assets/minbuza/en/import/en/you_and_the_netherlands/about_the_netherlands/ethical_issues/faq-prostitutie-pdf--engels.pdf-2012.pdf
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). 2014. Global report on trafficking in persons. New York. Преузето 23. јуна 2016. са https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/GLOTIP_2014_full_report.pdf
- Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth. 2017. The new Prostitute Protection Act (Das neue Prostituiertenschutzgesetz). Преузето 20. марта 2018. са <https://www.bmfsfj.de/blob/117624/ac88738f36935f510d3df8ac5ddcd6f9/prostschg-textbausteine-en-data.pdf>
- Fond za humanitarno pravo. 2000. *Pravično suđenje*. Beograd: Publikum.
- Henriques, Fernando. 1968. *Historija prostitucije*. Knj. I. Zagreb: Epoha.
- Нјусон Благојевић, Марина 2013. *Rodni barometar u Srbiji: razvoj i svakodnevni život*. Beograd: Program Ujedinjenih nacija za razvoj.
- Cvetkov, T. 1908. *Socijalni karakter prostitucije*. Zagreb: Hrvatska pučka seljačka tiskara D.D.
- Czarnecki, Dorothea, Engels, Henny, Kavemann, Barbara, Schenk, Wiltrud, Steffan, Elfriede, and Törnau, Dorothee. 2014. *Prostitution in Germany – A Comprehensive Analysis of Complex Challenges*. Berlin. Преузето 10. новембра 2016. са http://www.spi-research.eu/wp-content/uploads/2014/11/ProstitutioninGermanyEN_main.pdf
- Čulinović, Ferdo. 1934. *Žena u našem krivičnom pravu*. Beograd.
- Шехалић, Стана. 2014. *Савремени лексикон страних речи: архаизми, локализми, неологизми*. Земун: Невен.
- Špadijer Džinić, Jelena. 1988. *Socijalna patologija – socijologija devijantnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

ЧЛАНЦИ

- Bindman, Jo. 1997. Redefining Prostitution as Sex Work on the International Agenda. Преузето 10. марта 2019. са https://cdn.atria.nl/epublications/1997/Redefining_Prostitution.pdf
- Brants, Chrisje. 1998. „The Fine Art of Regulated Tolerance: prostitution in Amsterdam.” *Journal of Law and Society* 25: 621–635. Преузето 13. јуна 2016. са <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-6478.00106>
- Bridges, Malinda. 2012. What’s Best For Women: Examining the Impact of Legal Approaches to Prostitution in Cross-National Perspective and Rhode Island. Преузето 22. фебруара 2020. са https://digitalcommons.ric.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1055&context=honors_projects.
- Бркић, Снежана. 2012. „Заштита жртава трговине људима у кривичном поступку”. У *Трговина људима – правно-безбедносни аспекти*, ур. Стајић Љубомир и Лукић, Татјана, 25–32. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду.
- Bucken Knapp, Gregg, and Karlsson Schaffer, Johan. 2004. ”Why Norway banned the purchase of sexual services: Ideas and prostitution policy”. Paper prepared for the Swedish Political Science Association's Annual Meeting. Преузето 13. августа 2016. са http://www.pol.gu.se/digitalAssets/1316/1316607_gbk-jksch-norway-prostitution-policy.pdf.
- Vagek, Ана и Matak, Šime. 2012. „Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja – utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovine ljudima?”. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 46: 59–80. Преузето 13. августа 2016. са <http://hrcak.srce.hr/98185>
- Villacampa, Carolina, and Torres, Nuria. 2013. Effects of the criminalizing policy of sex work in Spain. *International Journal of Law, Crime and Justice* 41: 375–389. Преузето 20. јула 2016. са <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1756061613000499?np=y>.
- Gould, Arthur. *The Criminalisation of Buying Sex: the Politics of Prostitution in Sweden*. Преузето са <https://pdfs.semanticscholar.org/0082/5f92f298dcc9030267fc0834766ac77e7f83.pdf>.
- Dokmanović, Mirjana. 2017. Višestruka i intersekcionalna diskriminacija – koncept, definicije i uvođenje u zakonodavstvo. *Pravni život* 10: 211–226. Преузето 16. јуна 2020. са http://iriss.idn.org.rs/306/1/MDokmanovic_PZ_2017_10.pdf.
- Етински, Родољуб. 2012. „Међународни аспекти легислативе против трговине људима” У *Трговина људима – правно-безбедносни аспекти*, ур. Стајић Љубомир и Лукић, Татјана, 79–104. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду.
- Erbe, Nancy. 1984. *Prostitutes: Victims of Men’s Exploitation and Abuse*. Преузето 10. јуна 2019. са <https://scholarship.law.umn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1295&context=lawineq>
- Eshoe, Aghatise. 2004. Trafficking for Prostitution in Italy. *Violence against women* 10: 1126–1155. Преузето 9. фебруара 2017. са <https://doi.org/10.1177/1077801204268608>
- Željko, Darija. 2015. „Sestre bluda”: zakonska regulacija ženske prostitucije na hrvatskom području u razdoblju od 1852. do 1934, s posebnim osvrtom na Grad Karlovac i Europsko okruženje. Преузето 5. априла 2017. са https://r.search.yahoo.com/_ylt=A2KIbMoGQ9Fd5tYA4klXNy0A;_ylu=X3oDMTByOHZyb21tBGNvbG8DYmYxBHB

- vcwMxBHZ0aWQDBHNIYwNzcg--/RV=2/RE=1574024071/RO=10/RU=
https%3a%2f%2fapps.unizg.hr%2fректорова-nagrada%2fjavno%2fstari-radovi%2f3244%2fpreuzmi/RK=2/RS=IJ.e9DfZ3uJvVB3vpW.gW_ZIycs-
- Žunić, Natalija. 2007. „Žene, politika i ženska prava: činjenice i mogućnosti” U *Pravne studije roda*, ur. Konstantinović Vilić, Slobodanka, Petrušić, Nevena i Žunić, Natalija, 109–117. Niš: Pravni fakultet u Nišu.
- Jeličić, Mladen. 2018. „Načelo pomoći neukoj stranci u prekršajnom postupku”. *Pravni zapisi*, бр. 2: 223–238. Преузето 26. маја 2020. са <https://aseestant.ceon.rs/index.php/pravzap/article/view/19030/7445>
- Кнежевић, Саша. 2004. Право на правично суђење. Зборник радова Правног факултета у Нишу, 44/2004: 207–235. Преузето 15. маја 2020. са <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/z44/10z44.pdf>
- Ковачевић, Данијела. 2016. Однос законодавства према проституцији кроз историју и савремено доба. Преузето 11. фебруара 2020. са <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3713/2016/0352-37131612056K.pdf>
- Kuhajda, Vladimir. 1976. Pojam i definicija prostitucije. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 10: 25–30.
- Kuhajda, Vladimir. 1972. Razlika između prostitucije i pojava koje sadrže pojedine elemente koje mi smatramo konstitutivnim za prostituciju. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine, časopis za pravnu teoriju i praksu* 9: 45–51.
- Lokar, Sonja. 2007. Utjecaj globalizacije na žene u tranzicijskim zemljama. *Pravne studije roda*, ur. Konstantinović Vilić, Slobodanka, Petrušić, Nevena i Žunić, Natalija, 118–130. Niš: Pravni fakultet u Nišu.
- Mainsant, Gwénaëlle. 2013. How Police Control Defines Prostitution. Преузето 23. јуна 2016. са https://www.cairn-int.info/load_pdf.php?ID_ARTICLE=E_ETHN_133_0485.
- Марјановић, Милош. 2013. Људско достојанство као друштвена и правна вредност. Преузето 15. августа 2019. са <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0550-2179/2013/0550-21791303095M.pdf>
- Milivojević Antoliš, Lana, Mihajlović, Petar i Štrk, Davor. 2013. Prostitucija u hrvatskome prekršajnom i kaznenom pravu. *Policija i sigurnost* 2: 284–296. Преузето 25. јуна 2016. са https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=172284
- Milivojević, Sanja and Pickering, Sharon. 2008. Football and Sex: The 2006 FIFA World Cup and Sex Trafficking. *Temida* 2: 21–47.
- Mršević, Zorica. 2001. „Predgovor” U *Trgovina ženama*, ur. Ljubinković, Sandra, 5–12. Beograd: Asocijacija za žensku inicijativu.
- Mujaj, Endrit, Netscher, Amanda. 2014. Prostitution in Sweden, The extent and development of prostitution in Sweden. Преузето 10. јуна 2017. са <http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2015/rapport-2015-18.pdf>
- Nelson-Butler, Cheryl. 2015. A critical Race Feminist Perspective on Prostitution&Sex Trafficking in America. *Yale Journal of Law & Feminism* 27: 95–139. Преузето 7. децембра 2016. са <http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1353&context=yjlf>
- Nikolić, Zoran. 2007. Prostitucija i trgovina ljudima. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja* br. 1–2: 103–120.

- Outshoorn, Joyce. 2012. Policy Change in Prostitution in the Netherlands: from Legalization to Strict Control. Преузето 23. јуна 2016. са [http://old.nswp.org/sites/nswp.org/files/fulltext1%20\(2\).pdf](http://old.nswp.org/sites/nswp.org/files/fulltext1%20(2).pdf)
- Petrušić, Nevena. 2007. „Pračene primene Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)” U Izveštavanje po Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama, ur. Zorana Šijački, 16–25. Novi Sad: Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova.
- Petrušić, Nevena, Konstantinović Vilić, Slobodanka i Žunić, Natalija. 2015. Institucionalni seksizam – prepreka efikasnoj zaštiti od nasilja u porodici. *Temida 1*: 31–54.
- Ristivojević, Branislav. 2016. Moralni krstaški pohod države na spavaću sobu: prekršaj prostitucije u novom ZoJRM. *Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu 2*: 485–503. Преузето 10. августа 2019. са <http://english.pf.uns.ac.rs/images/zbornik/2016L-2.pdf>
- Savić, Svenka. 2008. „Terminologija vezana za trgovinu ženama” U *Trgovina ljudima – priručnik za novinare*. Beograd: ASTRA – Akcija protiv trgovine ljudima, 137–142.
- Siegel, Dina. 2009. Human trafficking and legalized prostitution in the Netherlands. *Temida 1*: 5–16. Преузето 23. јуна 2016. са <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/1450-6637/2009/1450-66370901005S.pdf>.
- Skrobanek, Siriporn. 2001. Slobodna od nasilja. U *Trgovina ženama*, ur. Ljubinković, Sandra, 92–102. Beograd: Asocijacija za žensku inicijativu.
- Слијепчевић, Љуба. 2010. Право на правично суђење. *Гласник адвокатске коморе Војводине 5*: 208–220.
- Farley, Melissa. 2006. Prostitution, Trafficking, and Cultural Amnesia: What We Must Not Know in Order To Keep the Business of Sexul Exploitation Running Smoothly. Преузето 23. јуна 2016. са <http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1243&context=yjlf>
- Farley, Melissa. 2015. Slavery and Prostitution. A Twenty-First-Century Abolitionist Perspective. Преузето 10. августа 2019. са <http://prostitutionresearch.com/wp-content/uploads/2016/07/Slavery-Prostitution-Farley-2015.pdf>
- Farley, Melissa, Cotton Ann, Lynne Jacqueline, Zumbeck, Sybille, Spiwak, Frida, Reyes, E. Maria, Alvarez, Dinorah, and Sezgin, Ufuk. 2003. Prostitution and Trafficking in Nine Countries: An Update on Violence and Posttraumatic Stress Disorder. Преузето 6. јуна 2016. са <http://www.prostitutionresearch.com/pdf/Prostitutionin9Countries.pdf>
- Freire, Juliana Luna. 2009. Urban Capitalism and Prostitution, An Analysis of Princesas. Преузето 4. фебруара 2019. са <http://divergencias.arizona.edu/sites/divergencias.arizona.edu/files/articles/princesas.pdf>
- Harcourt, C. and Donovan, B. 2005. The many faces of sex work. Преузето 15. јуна 2019. са <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1744977/pdf/v081p00201.pdf>
- Cooper, Belinda. 1989. Prostitution: A Feminist Analysis. *Women’s Rights Law Reporter 2*: 99–119. Преузето 10. фебруара 2019. са http://www.policeprostitutionandpolitics.net/pdfs_all/Academics%20Research%20Articles%20Support%20Prostitution%20%20Decriminalization/1989%20Prostitution%20A%20Feminist%20Analysis-%20Cooper.pdf

ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ, МАГИСТАРСКИ РАДОВИ
И ЗАВРШНИ РАДОВИ

- Beker, Kosana. 2019. Višestruka diskriminacija žena u Srbiji i odabranim državama Evropske unije: uporedna analiza. Doktorska disertacija. Univerzitet u Novom Sadu – ACIMSI, Centar za rodne studije. Преузето 22. маја 2020. са [https://www.cris.uns.ac.rs/DownloadFileServlet/javniUvid157243536696226.pdf?controlNumber=\(BISIS\)112158&fileName=157243536696226.pdf&id=14077](https://www.cris.uns.ac.rs/DownloadFileServlet/javniUvid157243536696226.pdf?controlNumber=(BISIS)112158&fileName=157243536696226.pdf&id=14077)
- Божих, Ана. 1939. Положај жене у приватном праву. Докторска расправа. Београдски универзитет – Правни факултет.
- Васовић, Владимир. 2016. Прекршај из члана 14. Закона о јавном реду и миру (проституција) у пракси Прекршајног суда у Новом Саду. Завршни рад. Универзитет у Новом Саду – Правни факултет.
- Draženović, Маја. 2013. Prostitucija i sociokulturni aspekti zakonske regulacije prostitucije (u Hrvatskoj). Дипломски рад. Свеучилиште у Загребу – Филозофски факултет. Преузето 20. септембра 2016. са <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/2248/>
- Johansson, Isabelle. 2014. Swedish anti-trafficking policy, Official framework and local practices. Мастер рад. Универзитет у Малмеу – Факултет за културу и друштво. Преузето 23. јуна 2016. са <https://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/17671/MA%20Thesis%20-%20Isabelle%20Johansson%20-%20final.pdf?sequence=2>
- Kuhajda, Vladimir. 1973. Prostitucija u Vojvodini. Магистарски рад. Универзитет у Београду – Правни факултет.
- Crowhurst, Isabel. 2007. The ‘foreign prostitute’ in contemporary Italy: gender, sexuality and migration in policy and practice. Докторска дисертација. Универзитет у Лондону – Лондонска школа економије и политичких наука. Преузето 20. септембра 2016. са <http://etheses.lse.ac.uk/1973/>

ПРАВНИ ИЗВОРИ

- Aliens Act the Netherlands 2000. Преузето 20. јануара 2017. са <http://www.asylumlawdatabase.eu/sites/www.asylumlawdatabase.eu/files/aldfiles/EN%20-%20Aliens%20Act%20Vreemdelingenwet%202000%20%28Vw%202000%29.pdf>
- Aneks I – Lista međunarodnih konvencija i međunarodnih organizacija kojima je Republika Crna Gora pristupila. Преузето 18. фебруара 2019. са <http://www.gov.me/biblioteka/1179416330.doc>.
- Act Regulating the Legal Situation of Prostitutes (Prostitution Act) of 20 December 2001. U Czarnecki, Dorothea; Engels, Henny; Kavemann, Barbara; Schenk, Wiltrud; Steffan, Elfriede; Törnau, Dorothee. 2014. Prostitution in Germany-A Comprehensive Analysis of Complex Challenges. Berlin. Преузето 15. јуна 2016. са http://www.spi-research.eu/wp-content/uploads/2014/11/ProstitutioninGermanyEN_main.pdf
- Aufenthaltsgesetz. Преузето 16. јануара 2019. са <http://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=281>

- Basic Law for the Federal Republic of Germany 1949. Преузето 12. децембра 2018. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#p0026.
- German Civil Code. Преузето 18. децембра 2018. са https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0412.
- German Criminal Code. Преузето 18. децембра 2018. са https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p1922.
- Gesetz zum Schutz von in der Prostitution tätigen Personen (Prostituiertenschutzgesetz-ProstSchG). Преузето 18. децембра 2018. са <https://www.gesetze-im-internet.de/prostschg/BJNR237210016.html>.
- Gesetz zur Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten 1953. Преузето 18. децембра 2018. са https://dejure.org/BGBI/1953/BGBI._I_S._700.
- Gesetz zur Verhütung und Bekämpfung von Infektionskrankheiten beim Menschen (Infektionsschutzgesetz - IfSG). Преузето 8. марта 2020. са www.gesetze-im-internet.de.
- Gesetz zur Regelung der Rechtsverhältnisse der Prostituierten. Преузето 18. децембра 2018. са <https://www.gesetze-im-internet.de/prostg/BJNR398310001.html>.
- Грађански законик за Краљевину Србију. Преузето 20. јуна 2019. са <https://www.overa.rs/gradanski-zakonik-kraljevine-srbije-1844-god-sa-kasnijim-izmenama.html>
- Декларација о елиминацији насиља према женама. У Насиље над женама препрека развоју – Међународни документи, ур. Тања Игњатовић. Београд: Аутономни женски центар. Преузето 10. децембра 2016. са <http://www.womenngo.org.rs/publikacije-dp/medjunarodni%20dokumenti.pdf>
- Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA). Преузето 16. јула 2016. са <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=EN>,
- Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating sexual abuse and sexual exploitation of children, and child pornography, replacing the Council Framework - Decision 2004/68/JHA). Преузето 16. јула 2016. са <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:j10064&from=EN>
- Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. Преузето 16. јула 2016. са <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF>
- European Parliament resolution of 5 April 2011 on priorities and outline of a new EU policy framework to fight violence against women (2010/2209 (INI))). Преузето 16. јула 2016. са <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2009-0098+0+DOC+XML+V0//EN>.
- European Parliament resolution of 26 February 2014 on sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality (2013/2013 (INI))), Преузето 16. јула 2016. са

- <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P7-TA-2014-0162>.
- European Parliament resolution on forced prostitution in the context of world sports events). Преузето 16. јула 2016. са <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P6-TA-2006-86>.
- European Parliament resolution of 26 November 2009 on the elimination of violence against women). Преузето 16. јула 2016. са <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2009-0098+0+DOC+XML+V0//EN>).
- European Parliament resolution on the current situation in combating violence against women and any future action (2004/2220 (INI)). Преузето 16. јула 2016. са <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0038+0+DOC+XML+V0//EN>.
- European Parliament resolution on strategies to prevent the trafficking of women and children who are vulnerable to sexual exploitation (2004/2216 (INI)). Преузето 16. јула 2016. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/european-parliament-resolution-17-january-2006-strategies-prevent-trafficking-women-and_en
- EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012-2016. Преузето 16. јуна 2016. са <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0286&from=EN>.
- Закон о изменама и допунама закона о прекршајима против јавног реда и мира („Службени гласник СРС”, бр. 11/75).
- Закон о јавном реду и миру („Сл. гласник РС”, бр. 6/2016).
- Закон о јавном реду и миру („Сл. гласник РС”, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон и 85/2005 – др. закон).
- Закон о јавном реду и миру Срне Горе („Sl. list. CG”, бр. 64/2011).
- Закон о личној карти („Сл. гласник РС”, бр. 62/2006 и 36/2011).
- Закон о конвенцији о ропству („Сл. новине Краљевине Југославије”, бр. 234-ХСVII/29).
- Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима („Сл. гласник РС – Међународни уговори”, бр. 19/2009).
- Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици („Сл. гласник РС – Међународни уговори”, бр. 12/2013).
- Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола („Сл. лист СРЈ – Међународни уговори”, бр. 6/2001).
- Закон о потврђивању Конвенције Уједињених народа против транснационалног, а организираног криминалитета, Протокола за спречавање, сузбијање и кажњавање кривичања људи, посебно жена и дјете („Narodne novine”, бр. 14/2002).
- Закон о потврђивању Факултативног протокола о продаји дјеце, дечјој проституцији и дечјој порнографији, уз Конвенцију о правима детета („Сл. лист СРЈ – Међународни уговори”, бр. 7/2002).
- Закон о пребивалишту и боравишту грађана („Сл. гласник РС”, бр. 87/2011).
- Закон о прекршајима („Сл. гласник РС”, бр. 65/2013 и 13/2016 – одлука УС).
- Закон о прекршајима против јавног реда и мира НР Србије („Службени гласник НР Србије”, бр. 13/1949).

- Закон о прекршајима против јавног реда и мира („Службени гласник СРС”, бр. 20/69, 39/69, 27/70, 49/70 и 11/75 и „Сл. гласник РС”, бр. 32/91)
- Закон о прекршајима јавног реда и мира („Сл. лист САПВ”, бр. 8/70, 6/76, 10/76, 15/76, 22/84, 27/89, 32/89 и 37/89).
- Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira Republike Hrvatske („Narodne novine”, br. 5/90, 30/90, 47/90, 29/94). Преузето 16. јула 2018. са <http://www.zakon.hr/z/279/Zakon-o-prekr%C5%A1ajima-protiv-javnog-reda-i-mira>
- Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, измењене у складу са протоколом број 11, протокола уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, протокола број 4. уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода којим се обезбеђују извесна права и слободе који нису укључени у конвенцију и први протокол уз њу, протокола број 6. уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне, протокола број 7. уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, протокола број 12. уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода и протокола број 13. уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне у свим околностима („Службени лист СЦГ – Међународни уговори”, бр. 9/2003, 5/2005 – испр.).
- Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена („Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори”, бр. 11/1981)
- Закон о ратификацији Конвенције о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања, измењене и допуњене Протоколом 1. и Протоколом 2. уз Конвенцију („Службени лист СЦГ– Међународни уговори”, бр. 9/2003).
- Закон о ратификацији Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, бр. 9/1991).
- Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори”, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори”, бр. 4/96 и 2/97).
- Закон о ратификацији међународног пакта о економским, социјалним и културним правима („Сл. лист СФРЈ”, бр. 7/71).
- Закон о сузбијању полних болести („Службене новине Краљевине Југославије”, бр. 122/1934).
- Закон о уређењу санитарске струке и чувању народнога здравља („Српске новине”, бр. 79/1881).
- Законик о кривичном поступку („Сл. гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014).
- International convection for the suppression of the traffic in women of full age. Преузето 10. августа 2018. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/legislation-and-case-law-international-legislation-united-nations/1933-international-convention_en
- Казнени законик Књажевине Србије од 29. марта 1860. године.
- Kazneni zakon Republike Hrvatske („Narodne novine”, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18).
- Конвенција о сузбијању трговине људима и експлоатације других. Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of

- Others. 1949. Преузето 16. јула 2016. са <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/trafficpersons.pdf>
- Кривични закон („Сл. гласник СРС”, бр. 26/77, 28/77 – испр., 43/77 – испр., 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89 и 21/90 и „Сл. гласник РС”, бр. 16/90, 26/91 – одлука УСЈ бр. 197/87, 75/91 – одлука УСРС бр. 58/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002 – испр., 80/2002 – др. закон, 39/2003 и 67/2003).
- Кривични законик („Сл. гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 – исп., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014).
- Кривични законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца („Службене новине Краљевине СХС”, бр. 33/1929).
- Krivični zakonik Crne Gore („Sl. list RCG”, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „Sl. list CG”, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018).
- Law n. 228 dated August 11, 2003, Official Journal of the Italian Republic. Series n.195. 23rd August 2003. Преузето 5. јула 2018. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/the_italian_system_of_assistance_and_integration_of_victims_of_trafficking_in_human_beings_en_1.pdf
- Legge 20 febbraio 1958, n.75, Abolizione della regolamentazione della prostituzione e lotta contro lo sfruttamento della prostituzione altrui-pubblicata nella gazzetta ufficiale n.55 del 4 marzo 1958). Преузето 28. јула 2017. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/legge_20_febbraio_1958_n._75.pdf
- Legislative Decree No 24 of 4 March 2014 (Official Journal of the Italian Republic, Series n.60, March 13, 2014). Преузето 23. јула 2016. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/italy-4-eu-and-international-cooperation_en
- Одлука о образовању Савета за борбу против трговине људима („Сл. гласник РС”, бр. 113/2004).
- Одлука о образовању Савета за борбу против трговине људима („Сл. гласник РС”, бр. 92/2017).
- Општа препорука бр. 35 о родно заснованом насиљу над женама, ажурирање Опште препоруке бр. 19 од 14. јула 2017. године Комитета за елиминисање дискриминације жена. Преузето 10. децембра 2018. са http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/preporuka_35_sedow_srb.pdf
- Organic act 10/1995, dated 23 November on The Criminal Code. Official State Gazette number 281 on 24.11.1995. Преузето 15. маја 2018. са https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf
- Organic Law 1/2015 of March 30, 2015, on Amendments to the Penal Code-Organic Law No.10/1995 of November 23, 1995. Преузето 18. августа 2019. са <https://wipolex.wipo.int/en/legislation/details/15758>
- Повеља Европске уније о основним правима, Charter of Fundamental Rights of the European Union (2010/C 83/02), Преузето 16. јула 2016. са <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:EN:PDF>
- Правила о регулисању проституције од 31. јула 1900. године СБр. 6974.
- Правилник за извршење Закона о сузбијању полних болести („Службене новине Краљевине Југославије”, бр. 141/1934).

- Предлог Закона о јавном реду и миру Републике Србије. Преузето 16. августа 2016. са <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/040116/040116-vest15.html>
- Predlog Zakona о prekršajima protiv javnog reda i mira Republike Hrvatske. Преузето 16. августа 2017. са www.sabor.hr/fgs.axd?id=21935
- Привремена правила за сузбијање венеричних болести у Београду („Службене новине Краљевине СХС”, бр. 10/1919).
- Распис Министарства унутрашњих дела ПН 10072 од 10. децембра 1871. године.
- Recommendation No. R (2000) 11 of the Committee of Ministers to member states on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation. Преузето 16. јула 2016. са [http://polis.osce.org/library/f/2686/499/CoE-FRA-RPT-2686-EN-Council%20of%20Europe%20Committee%20of%20Ministers%20Recommendation%20R\(2000\)%2011.pdf](http://polis.osce.org/library/f/2686/499/CoE-FRA-RPT-2686-EN-Council%20of%20Europe%20Committee%20of%20Ministers%20Recommendation%20R(2000)%2011.pdf)
- Recommendation 1325 (1997) Traffic in women and forced prostitution in Council of Europe member states. Преузето 13. јула 2016. са <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15359&lang=en>
- Recommendation No. R (91) 11 of the Committee of Ministers to member states concerning sexual exploitation, pornography and prostitution of, and trafficking in, children and young adults. Преузето 16. јула 2016. са http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/recR_91_11e.pdf
- Статут о проституцији, Нови Сад, 1893.
- Стратегија борбе против трговине људима у Републици Србији („Сл. гласник РС”, бр. 111/2006).
- The Act on prohibiting the purchase of sexual services (SFS 1998:408). Преузето 2. јануара 2019. са <https://www.government.se/articles/2011/03/legislation-on-the-purchase-of-sexual-services/>.
- The Penal Code of the Kingdom of Norway. Преузето 19. јануара 2016. са https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2
- The Swedish Criminal Code (brottsbalken, SFS 1962:700). Преузето 15. маја 2018. са <https://www.government.se/48d6e0/contentassets/5315d27076c942019828d6c36521696e/the-swedish-criminal-code.pdf>.
- The Universal Declaration of Human Rights. Преузето 16. јула 2016. са <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- The Hague Ministerial Declaration on European Guidelines for effective measures to prevent and Combat Trafficking in Women for the purpose of sexual exploitation. Преузето 10. јануара 2016. са www.la-strada.org.ua/ucp_mod_catalogue_download_153.html
- The Constitution of the Italian Republic 1947. Преузето 16. септембра 2017. са <http://www.constitutionnet.org/files/Italy.Constitution.pdf>
- The Constitution of the Kingdom of the Netherlands 2008. Преузето 20. августа 2017. са <https://www.government.nl/documents/regulations/2012/10/18/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands-2008>
- The Constitution of Norway. Преузето 16. септембра 2017. са <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/constitutionenglish.pdf>
- The Constitution of Sweden. Преузето 16. септембра 2017. са <http://www.riksdagen.se/en/SysSiteAssets/07.-dokument--lagar/the-constitution-of-sweden-160628.pdf/>
- Уредба о мрежи установа социјалне заштите („Сл. гласник РС”, бр. 16/2012 и 12/2013).
- Уставни амандман V („Сл. гласник СРС”, бр. 5/69).

- Устав Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/2006).
- Ustav Republike Hrvatske („Narodne novine”, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14). Преузето 10. јануара 2019. са <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>
- Ustav Crne Gore („Sl. list. CG”, br. 1/2007 i 38/2013 –Amandmani I–XVI).
- Факултативни протокол уз Међународни пакт о грађанским и политичким правима („Сл. гласник СРЈ – Међународни уговори” бр. 4/01).
- Codice penale. Testo coordinato ed aggiornato del Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398. Преузето 30. јула 2017. са <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>.
- Constitution of Spain 1978, Преузето 16. септембра 2017. са http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf. 02.01.2017
- Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities. Преузето 16. јула 2016. са <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0081:EN:HTML>
- Council Framework Decision 2002/629/JHA of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings. Преузето 16. јуна 2016. са <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32002F0629>
- Criminal Code of Spain. Преузето 14. септембра 2018. са <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/2/Spain/show>
- Criminal Code of the kingdom of Sweden. Преузето 19. децембра 2018. са <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/1/Sweden/show>
- Criminal Code of the Kingdom of Netherlands. Преузето 8. јула 2018. са http://www.ejtn.eu/PageFiles/6533/2014%20seminars/Omsenie/WetboekvanStrafrecht_ENG_PV.pdf
- Criminal Code of the Kingdom of Netherlands article 273f. National Rapporteur on Trafficking in Human Beings. 2010. Trafficking in Human Beings-Ten years of independent monitoring. Rotterdam. Преузето 16. септембра 2017. са https://www.nationaalrapporteur.nl/binaries/8e-rapportage-nrm-eng-web-tcm64-310472_tcm23-34822.pdf

ИЗВЕШТАЈИ

- Botsch, Elisabeth. 2015. The Policy on Gender Equality in the Germany. Преузето 20. марта 2020. са [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510025/IPOL_IDA\(2015\)510025_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510025/IPOL_IDA(2015)510025_EN.pdf)
- GRETA 2015. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Germany, First evaluation round. Преузето 18. јуна 2019. са

-
- <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680631c3b>
- GRETA 2019. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Germany, Second evaluation round. Преузето 18. јуна 2019. са <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680631c3b>
- GRETA. 2014 Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Italy, First evaluation round. Преузето 18. јуна 2019. са <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680631cc1>
- GRETA. 2012. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Montenegro, First evaluation round. Преузето 18. јуна 2019. са <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680631f72>.
- GRETA. 2016. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Montenegro. Преузето 18. јуна 2019. са <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a8d1e>.
- GRETA. 2018. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the Netherlands, Second evaluation round. Преузето 18. јуна 2019. са <https://rm.coe.int/greta-2018-19-fgr-nld-en/16808e70ca>
- GRETA. 2013. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Norway, First evaluation round. Преузето 18. јуна 2019. са <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806321c1>
- GRETA. 2018. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Serbia, Second evaluation round, <https://rm.coe.int/greta-2017-37-frg-srb-en/16807809fd>
- GRETA 2015. Government's Reply to the Committee of the Parties' Recommendation. Преузето 18. јуна 2019. са <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168063c3db>
- GRETA 2018. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Spain, Second evaluation round. Преузето 18. јуна 2019. са <https://rm.coe.int/greta-2018-7-frg-esp-en/16808b51e0>
- GRETA. 2014. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Sweden, First evaluation round. Преузето 18. јуна 2019. са <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168063c456>
-

- GRETA. 2016. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Croatia, Second evaluation round. Преузето 18. јуна 2019. са <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680630e7c>
- European Commission. 2017. Special Eurobarometer 465. Report, Gender Equality 2017. Преузето 20. марта 2020. са http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/portal_social/index/assoc/coeuro01/47.dir/coeuro0147.pdf.
- European Commission. 2019. Commission staff working document, Montenegro 2019 report, Accompanying the document, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2019 Communication on EU Enlargement Policy. Преузето 20. марта 2020. са <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-montenegro-report.pdf>
- Zavod za statistiku Crne Gore. 2018. Žene i muškarci u Crnoj Gori. Преузето 20. марта 2020. са <https://www.monstat.org/userfiles/file/publikacije/Zene%20i%20muskarci%20u%20Crnoj%20Gori%202019%20preview%20FINAL.pdf>
- Lombardo, Emanuela. 2016. Gender equality policies in Spain-update. Преузето 20. марта 2020. са [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/583112/IPOL_STU\(2016\)583112_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/583112/IPOL_STU(2016)583112_EN.pdf)
- Norwegian Ministry of Culture. The situation of women and girls in Norway: Development, progress and measures 2014–2019. Преузето 20. марта 2020. са https://www.unece.org/fileadmin/DAM/Gender/Beijing_20/Norway.pdf
- Numhauser-Henning, Ann. 2015. The Policy on Gender Equality in Sweden. Преузето 20. марта 2020. са [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510011/IPOL_STU\(2015\)510011_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510011/IPOL_STU(2015)510011_EN.pdf)
- OEBS. 2019. Dobrobit i bezbjednost žena. Преузето 14. марта 2020. са http://www.emim.org/images/publikacije/socio-ekonomski_polozaj_zena_u_crnoj_gori.pdf
- OECD. 2017. The Pursuit of Gender Equality: How does the NETHERLANDS compare? Преузето 14. марта 2020. са <https://www.oecd.org/netherlands/Gender2017-NLD-en.pdf>
- Plantega, Janneke and Remery Chantal. 2015. The Policy on Gender Equality in the Netherland. Преузето 14. марта 2020. са [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/519227/IPOL_IDA\(2015\)519227_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/519227/IPOL_IDA(2015)519227_EN.pdf)
- Републички завод за статистику. 2017. Жене и мушкарци у Републици Србији. Преузето 11. јуна 2019. са <https://publikacije.stat.gov.rs/G2017/Pdf/G20176008.pdf>
- Републички завод за статистику. 2016. Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2015. Пријаве, оптужења и осуде. Београд. Преузето 11. јуна 2019. са <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2016/pdf/G20165617.pdf>
- Републички завод за статистику. 2017. Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2016. Пријаве, оптужења и осуде. Београд. Преузето 11. јуна 2019. са <http://publikacije.stat.gov.rs/G2017/Pdf/G20175629.pdf>

- Републички завод за статистику. 2018. Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2017. Пријаве, оптужења и осуде. Београд. Преузето 11. јуна 2019. са <https://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20185643.pdf>
- Rosselli, Annalisa. 2014. The Policy on Gender Equality in Italy. Преузето 14. марта 2020. са [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/493052/IPOL-FEMM_NT\(2014\)493052_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/493052/IPOL-FEMM_NT(2014)493052_EN.pdf)
- Hamre, Karin. 2018. Women and men in Norway. Преузето 15. фебруара 2020. са https://www.ssb.no/en/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/347081?_ts=1632b8bcb0
- Schulze, Erika, Novo Canto Sandra Isabel, Mason Peter, Skalin Maria. 2014. Sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality. Преузето 5. јула 2016. са [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493040/IPOL-FEMM_ET\(2014\)493040_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493040/IPOL-FEMM_ET(2014)493040_EN.pdf)
- Tomić, Iva, Rubilc, Ivica, Nestić, Danijel i Stubbs, Paul. 2019. The employment and social situation in Croatia. Преузето 15. фебруара 2020. са https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-03_01_2019.htm
- Uljarević, Marko, Delić, Ana, Baronijan, Hana, Erić, Milica, Maletin Uljarević, Biljana, Jakić, Jelena, Brnović, Mila, Radulović, Momčilo. Socio ekonomski položaj žena u Crnoj Gori. Преузето 14. марта 2020. са http://www.emim.org/images/publikacije/socio-ekonomski_polozaj_zena_u_crnoj_gori.pdf
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). 2009. Trafficking in Persons; Analysis on Europe. Vienna. Преузето 23. јуна 2016. са https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Trafficking_in_Persons_in_Europe_09.pdf
- U.S. Department of State. 2010. Trafficking in persons report. Преузето 15. априла 2017. са <https://2009-2017.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2010//index.htm>
- U.S. Department of State. 2011. Trafficking in persons report. Преузето 15. априла 2017. са <https://2009-2017.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2011//index.htm>
- U.S. Department of State. 2012. Trafficking in persons report. Преузето 15. априла 2017. са <https://2009-2017.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2012//index.htm>
- U.S. Department of State. 2013. Trafficking in persons report. Преузето 15. априла 2017. са <https://2009-2017.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2013//index.htm>
- U.S. Department of State. 2014. Trafficking in persons report. Преузето 17. априла 2017. са <https://2009-2017.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2014//index.htm>
- U.S. Department of State. 2015. Trafficking in persons report. Преузето 17. априла 2017. са <https://2009-2017.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2015//index.htm>
- U.S. Department of State. 2016. Trafficking in persons report. Преузето 3. новембра 2017. са <https://2009-2017.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2016//index.htm>
- U.S. Department of State. 2017. Trafficking in persons report. Преузето 18. октобра 2018. са <https://www.state.gov/reports/2017-trafficking-in-persons-report/>
- U.S. Department of State. 2018. Trafficking in persons report. Преузето 3. августа 2019. са <https://www.state.gov/reports/2018-trafficking-in-persons-report/>
- Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth. 2007. Report by the Federal Government on the impact of the Act Regulating the Legal Situation of Prostitutes (Prostitution Act). Berlin. Преузето 23. јуна 2016. са

- https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/federal_government_report_of_the_impact_of_the_act_regulating_the_legal_situation_of_prostitutes_2007_en_1.pdf
Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth. 2019. Twenty-fifth Anniversary of the Fourth World Conference on Women and Adoption of the Beijing Declaration and Platform for Action (1995)-Report of the Federal Republic of Germany. Преузето 18. марта 2020. ca https://www.unecce.org/fileadmin/DAM/Gender/Beijing_20/Germany.pdf
- CEAR. 2019. REPORT: Refugees in Spain and Europe EXECUTIVE SUMMARY. Преузето Преузето 14. марта 2020. ca <https://www.cear.es/wp-content/uploads/2019/07/Executive-Summary-2019-Report.pdf>
- CEDAW. 2013. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women : 7th and 8th periodic reports of States parties to be presented in 2013: Spain. Преузето 14. марта 2020. ca <https://www.refworld.org/publisher,CEDAW,STATEPARTIESREP,ESP,53c7da6a4,0.html>
- CEDAW. 2016. Concluding observations on the sixth periodic report of the Netherlands. Преузето 10. марта 2020. ca <https://www.refworld.org/publisher,CEDAW,,NLD,58386f1d4,0.html>
- CEDAW. 2017. Concluding observations on the combined seventh and eighth periodic reports of Germany. Преузето 15. марта 2020. ca <https://www.refworld.org/publisher,CEDAW,,DEU,596f474b4,0.html>
- CEDAW. 2014. Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Convention, Eighth and ninth periodic reports of States parties due in 2014: Sweden. Преузето 14. марта 2020. ca <https://www.refworld.org/country,,CEDAW,,SWE,,56a88d004,0.html>
- CEDAW 2016. Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Convention, Ninth periodic report of States parties due in 2016: Norway. Преузето 14. марта 2020. ca <https://www.refworld.org/country,,CEDAW,,NOR,,582d7ead4,0.html>
- CEDAW. 2016. Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Covention, Seventh periodic report of States parties due in 2015: Italy. Преузето 14. марта 2020. ca <https://www.refworld.org/country,,CEDAW,,ITA,,582d73be4,0.html>
- CEDAW. 2016. Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Convention, Second periodic report of States parties due in 2015: Montenegro. Преузето 14. марта 2020. ca <https://www.refworld.org/publisher,CEDAW,,MNE,582d74454,0.html>
- CEDAW. 2013. Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Convention, Fourth and fifth periodic reports of States parties due in 2009: Croatia. Преузето 10. марта 2020. ca <https://www.refworld.org/country,,CEDAW,,HRV,,559e4e104,0.html>
- Crepaldi Chiara, Pesce Flavia, Samek Lodovici Manuela. 2014. Social and employment situation in Italy. Преузето 8. марта 2020. ca [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/518757/IPOL-EMPL_NT\(2014\)518757_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/518757/IPOL-EMPL_NT(2014)518757_EN.pdf)

МЕДИЈСКИ ИЗВОРИ

- Bačić, Mašenjka. 2016. Na marginama – prostitucija u Hrvatskoj: imamo zastarjele zakone i opću nebrigu, a koja se rješenja nude? Преузето 7. јуна 2018. са <https://lupiga.com/vijesti/na-marginama-prostitucija-u-hrvatskoj-imamo-zastarjele-zakone-i-opcu-nebrigu-a-koja-se-rjesenja-nude>
- Belasat, 2018. World Cup Russia's other side: Army of prostitutes getting ready. 7th Jun. Преузето 10. јуна 2019. са <http://belsat.eu/en/news/world-cup-russia-s-other-side-army-of-prostitutes-getting-ready/>
- BKTVnews. 2017. Крушевљани забринути, све више младих девојака у канцама макроа! 10. август. Преузето 10. јуна 2019. са <http://www.bktvnews.com/info/srbija/krusevljani-zabrinuti-sve-vise-mladih-devojaka-u-kanzama-makroa/127754>
- Blic. 2018. „Jahte, bogataši, skupa pića. Elitne prostitutke se iz Beograda preselile na Crnogorsko primorje i za dan uzimaju i hiljade evra”. 19. август. Преузето 15. априла 2019. са <https://www.blic.rs/vesti/hronika/jahte-bogatasi-skupa-pica-ELITNE-prostitutke-se-iz-beograda-preselile-na-crnogorsko/k9ctt80>.
- Blic žena. 2017. Radila sam kao poslovna pratnja i zaradila bar četiri stana. 25. април. Преузето 15. априла 2019. са <https://zena.blic.rs/podrobnosti/radila-sam-kao-poslovna-pratnja-i-zaradila-bar-cetiri-stana/vnqrzgh>.
- Bogosav, Bojana. 2018. „Zajednički stan, tajni profili i skupa putovanja. Ovako izgleda elitna prostitucija u Srbiji.” Blic. 13. март. Преузето 10. јуна 2019. са <https://www.blic.rs/vesti/hronika/zajednicki-stan-tajni-profil-i-skupa-putovanja-ovako-izgleda-ELITNA-prostitucija-u/v5180zl>
- Dijaspora Oglasi. Приступљено 7. јануара 2019. <https://dijaspora.online/licni-kontakti/bracne-ponude/prostitutke-ELITNE-prostitucije-iz-ks-171421.htm>.
- Đukanović, Andrija. 2018. Intervju dat Dragaš Mirjani. Pobjeda-Antena M. Prostitucija u porastu: Koliko je „najstariji zanat zastupljen u Crnoj Gori? Преузето 10. маја 2019. са <https://www.antenam.net/drustvo/76127-prostitucija-u-porastu-koliko-je-najstariji-zanat-zastupljen-u-crnoj-gori>
- Ekis-Ekman, Kajsa. 2014. Prostitution is the enemy of sexual liberation. Преузето 7. јануара 2019. са <https://resourcesprostitution.wordpress.com/2014/11/03/kajsa-ekis-ekman-prostitution-is-the-enemy-of-sexual-liberation/>
- Žigante, Branka. 2016. Излагање на панел дискусији „Politike prostitucije u Hrvatskoj na Institutu društvenih znanosti „Ivo Pilar”. HINA. 2016. „PROSTITUCIJA U HRVATSKOJ: Imamo oko 7000 seksualnih djelatnica i čak 100.000 korisnika njihovih usluga”. 21. септембар. Преузето 15. јануара 2018. са <https://net.hr/danas/hrvatska/prostitucija-sto-je-to-imamo-oko-7000-seksualnih-djelatnica-i-100-000-korisnika-njihovih-usluga/>
- ИН4С. 2014. Проституција у Црној Гори. 23. март. Преузето 7. јануара 2019. са <https://www.in4s.net/prostitucija-u-crnoj-gori/>
- Janković, M. 2007. Pet centara ulične prostitucije u gradu. Politika. 25. мај. Преузето 10. јануара 2018. са <http://www.politika.rs/sr/clanak/26277/%D0%9F%D0%B5%D1%82->

%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B0-
%D1%83%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5-
%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86
%D0%B8%D1%98%D0%B5-%D1%83-
%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%83

- Jovičević, Mihailo. 2017. Detalji Jadranskog seks-turizma. Crna Gora više nije sigurna, elitne prostitutke prešle na hrvatske jahte. Blic. 25. avgust. Преузето 15. јануара 2018. са <https://www.blic.rs/vesti/hronika/detalji-jadranskog-seks-turizma-crna-gora-vise-nije-sigurna-ELITNE-prostitutke-presle/v9xm22t>
- Kurir. 2017. Alarmante fotografije kruševačke seks-pijace. Cene između 1.000 i 2.000 dinara, cveta i vikend prostitucija. 2. avgust. Преузето 10. јануара 2018. са <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/2889987/alarmantne-fotografije-krusevacke-seks-pijace-cene-izmedju-1000-i-2000-dinara-cveta-i-vikend-prostitucija>
- Kurir. 2015. „Atina priznala: radim kao poslovna pratnja! 6. maj. Преузето 15. априла 2019. са URL: <https://www.kurir.rs/stars/1772307/atina-priznala-radim-ka-poslovna-pratnja>
- Marković Subota, Tamara. 2016. Sve tajne elitne prostitucije. Madam Željka za „Blic: „Ja samo volim luksuz”. Blic. 19. avgust. Преузето 15. априла 2019. са <https://www.blic.rs/vesti/hronika/sve-tajne-ELITNE-prostitucije-madam-zeljka-za-blic-ja-samo-volim-luksuz/vmvyr6k>
- Nikolić, Nikola. 2012. Čuvene manekenke u jahting prostituciji. Blic. 23. јун. Преузето 12. августа 2018. са <https://www.blic.rs/vesti/hronika/cuvene-manekenke-u-jahting-prostituciji/qv7kyby>.
- Nikolin, Gorica. 2016. U Novom Sadu oko 200 uličnih prostitutki, većina bez osnovne škole. Novosadski informativni portal 021. 13. maj. Преузето 12. августа 2018. са <http://www.021.rs/story/Novi-Sad/Vesti/135217/U-Novom-Sadu-oko-200-ulicnih-prostitutki-vecina-bez-osnovne-skole.html> 13.05.2016
- Petrović Aida. 2017. ZABRINJAVAJUĆE: „Ne postoji EVIDENCIJA, ali PROSTITUCIJA u CG „cvjeta”.” Intervju dat Dnevnim novinama. 11. децембар. 2017. Преузето 12. августа 2018. са <http://kolektiv.me/104323/zabrinjavajuce-ne-postoji-evidencija-ali-prostitucija-u-cg-cvjeta>
- Pronić, Jelena i Milojević, Marina. 2014. Ispovest devojke koja radi kao poslovna pratnja: Navikla sam na hleb s kavijarom. Blic. 17. март. Преузето 15. маја 2019. са <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/ispovest-devojke-koja-radi-ka-poslovna-pratnja-navikla-sam-na-hleb-s-kavijarom/7w8efdp>
- Radačić, Ivana. 2018. Intervju dat Orešić Borisu. Jutarnji list. 19. фебруар. Ponosna sam što sam uspjela osigurati egzistenciju za sebe i djecu i to u trenutku kada sam stvarno bila na dnu. Преузето 12. јануара 2019. са <https://www.jutarnji.hr/globus/Globus-zivot/ispovijesti-hrvatskih-prostitutki-ponosna-sam-sto-sam-uspjela-osigurati-egzistenciju-za-sebe-i-djecu-i-to-u-trenutku-kada-sam-stvarno-bila-na-dnu/7049828/>
- Sviličić, Božana. 2018. „KAKO JE FUNKCIONIRAO LANAC ELITNE PROSTITUCIJE Cure su podvodili bogatim Talijanima na jahti koja je išla od Rijeke do Splita, noć se plaćala 4.000 E”. Jutarnji list. 18. фебруар. Преузето 12. јануара 2019. са <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/kako-je-funkcionirao-lanac-ELITNE->

prostitucije-cure-su-podvodili-bogatim-talijanima-na-jahti-koja-je-isla-od-rijeke-do-splita-noc-se-placala-4000/7046432/

S.R. 2019. „ŠOKANTAN OGLAS KRUŽI SRBIJOM Otvoreno pozivaju mlade devojke da postanu escort dama i obećavaju BASNOSLOVNU ZARADU”. Blic. 15. фебруар. Преузето 15. априла 2019. са URL: <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/sokantan-oglas-kruzi-srbijom-otvoreno-pozivaju-mlade-devojke-da-postanu-eskort-dame-i/0nry2cj>

ОСТАЛИ ИЗВОРИ

Amnesty International. 2006. Red card to trafficking during World Cup. Преузето 2. октобра 2016. са <https://www.amnesty.org/download/Documents/68000/act770082006en.pdf>

Autonomni ženski centar. Nekoliko osnovnih podataka o Ženskom pokretu u Jugoslaviji između dva rata. Приступљено 28. децембра 2016. <http://www.womenngo.org.rs/zenski-pokret/istorija-zenskog-pokreta/219-nekoliko-osnovnih-podataka-o-zenskom-pokretu-u-jugoslaviji-između-dva-rata>

Action against Trafficking in Human Beings-Montenegro. Преузето 10. октобра 2019. са <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/montenegro>.

Germany population. Преузето 4. марта 2020. са <https://countrymeters.info/en/Germany>.

Global Network of Sex Work Projects. SEX WORK AND THE LAW: Understanding Legal Frameworks and the Struggle for Sex Work Law Reforms. Преузето 20. јануара 2019. са <http://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/Sex%20Work%20%26%20The%20Law.pdf>.

Demographic trends-Italy. Преузето 20. фебруара 2020. са <https://www.britannica.com/place/Italy/Demographic-trends>.

Ekberg, S. Gunilla. 2016. Преузето са <https://feminismandhumanrights.files.wordpress.com/2014/06/brief-law-and-policies-on-prostitution-and-thb-sweden.pdf>.

European Institute for Gender Equality. Gender Equality Index. Преузето 22. фебруара 2020. са <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019/domain/work/ES>.

European Commission. Italy-4. EU and international cooperation. Преузето 18. априла 2019. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/italy-4-eu-and-international-cooperation_en.

European Commission. The gender pay gap situation in the EU. Преузето 9. марта 2020. са https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equal-pay/gender-pay-gap-situation-eu_en.

European Women’s Lobby. Prostitution is violence against women – let’s refuse to be any part of it! Преузето 6. јуна 2019. са https://www.womenlobby.org/IMG/pdf/ewl_article_-_prostitution_is_violence_against_women.pdf

European Women’s Lobby. 2011. Supporting persons in prostitution. Приступљено 24. јуна 2016. <http://www.womenlobby.org/Supporting-persons-in-prostitution-1953>.

Italy Economic Outlook. Преузето 8. марта 2020. са <https://www.focus-economics.com/countries/italy>.

Italy population. Преузето 8. марта 2020. са <https://countrymeters.info/en/Italy>.

Kraus, Ingeborg. Prostitution is Violence against Women! Speech held bu Dr. Ingeborg Kraus on 25th November 2016 in Strasbourg/ France. Преузето 12. јануара 2019. са

- <https://www.trauma-and-prostitution.eu/en/2017/01/03/prostitution-is-violence-against-women/>
- Kraus, Ingeborg. 2018. Posledice legalizacije prostitucije u Nemačkoj. Интервју. Преузето 12. јануара 2019. са <https://www.womenngo.org.rs/vesti/1196-posledice-legalizacije-prostitucije-u-nemackoj-intervju-sa-dr-ingeborg-kraus>
- Lukomnik, Julia. 2015. The Many Consequences of Violence Against Sex Workers. Преузето 14. марта 2017. <https://www.opensocietyfoundations.org/voices/many-consequences-violence-against-sex-workers>
- Montenegro population. Преузето 8. марта 2020. са <https://countrymeters.info/en/Montenegro>.
- Мрежа „Жене против насиља”. 2015. Апел против одредбе о кажњавању жена и деце купљених у проституцији у Предлогу закона о јавном реду и миру. Преузето 14. априла 2019. са http://zeneprotivnasilja.net/images/vesti/pdf/Apel_ZPN_protiv_odredbe_o_kaznjavanju_zena_i_dece_kupljenih_u%20prostituciji_u_Predlogu_zakona_o_JRM.pdf
- Marković, Tomislav. 1965. Prostitucija – Skripta iz socijalne patologije. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Visoka defektološka škola.
- Министарство унутарњих послова. 2019. Национални дан борбе против насиља над женама. Преузето 24. фебруара 2020. године са <https://mup.gov.hr/vijesti-8/nacionalni-dan-borbe-protiv-nasilja-nad-zenama-285751/285751>.
- Отворени парламент. Стенографске белешке са првог ванредног заседања Народне скупштине Републике Србије од 18. јануара 2016. године. Преузето 28. маја 2020. са <https://otvoreniparlament.rs/transkript/7325?page=21>.
- Отворени парламент. Стенографске белешке са првог ванредног заседања Народне скупштине Републике Србије од 26. јануара 2016. године. Преузето 28. маја 2020. са <https://otvoreniparlament.rs/transkript/7328?page=21>.
- Отворени парламент. Резултати гласања за Закон о јавном реду и миру („Сл. гласник РС”, бр. 6/2016). Преузето 28. маја 2020. са <https://otvoreniparlament.rs/akt/2685>.
- Östergren, Petra. Sex workers Critique of Swedish Prostitution Policy. Преузето са <http://www.petraostergren.com/upl/files/115326.pdf>.
- Professed Protection, Pointless Provisions-Overview of the German Prostitutes Protection Act – Prostituiertenschutzgesetz- ProstSchG. Преузето са http://www.sexworkeurope.org/sites/default/files/userfiles/files/ICRSE_Overview%20of%20the%20German%20Prostitutes%20Protection%20Act_May2017_EN_02.pdf
- Prevention and fight against crime ISEC. Преузето 16. јуна 2016. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-projects_en?f%5B0%5D=im_field_programme%3A314.
- Spain population. Преузето 10. марта 2020. са <https://countrymeters.info/en/Spain>.
- The Daphne Programme: Measures to combat violence against women, young persons and children. Преузето 16. јуна 2016. са https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-projects_en?f%5B0%5D=im_field_programme%3A314
- Конвертор валута. Приступљено 16. јуна 2016. http://sr.coinmill.com/DEM_EUR.html#DEM=100.
- New World Encyclopedia. History of Prostitution. <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Prostitution#History>
- Оглас под насловом „Брзо и лако”. Преузето 10. августа 2019. са <https://dijaspora.online/licni-kontakti/upoznavanje-i-druzenje/brzo-i-lako-364975.htm>

- Оглас под насловом „Врхунски фул екстра галантан спонзор!!!“. Преузето 10. августа 2019. са <https://dijaspora.online/licni-kontakti/upoznavanje-i-druzenje/vrhunski-full-extra-galantan-sponzor-365543.htm>
- Оглас под насловом „Допуна буџета за студенткиње“. Преузето 10. августа 2019. са <https://dijaspora.online/licni-kontakti/upoznavanje-i-druzenje/zena-za-druzenje-366583.htm>
- Оглас под насловом „Подршка девојци“. Преузето 10. августа 2019. са <https://dijaspora.online/licni-kontakti/upoznavanje-i-druzenje/podrska-devojci-365486.htm>
- Оглас под насловом „Жена за дружење” „100€“. Преузето 10. августа 2019. са <https://dijaspora.online/licni-kontakti/upoznavanje-i-druzenje/zena-za-druzenje-366583.htm>
- Оглас под насловом „Стипендирао бих средњошколку“. Преузето 10. августа 2019. са <https://dijaspora.online/licni-kontakti/upoznavanje-i-druzenje/stipendirao-bih-srednjoskolku-366971.htm>
- Permanent delegation of Sweden to the organization for security and co-operation in Europe. 2002. Country Report on Trafficking in Human Beings: Sweden. Преузето 14. марта 2017. са <http://www.osce.org/odihr/19469?download=true>.
- Prijedlog Odgovora na Upitnik експертске групе Savjeta Evrope GREТА u оквиру II круга евалуације имплементације Конвенције SE за борбу против трговине људима u Crnoj Gori, <http://www.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=203792&rType=2>
- Raičević, Ljiljana. Интервју дат Центру за истраживачко новинарство Црне Горе. CIN-CG: Slučajevi trgovine ljudima često završavaju kaznama za prostituciju: Policija vidi žrtve, ali ne i trafikingu. Преузето 16. августа 2019. са <http://www.cin-cg.me/trafikingu0104/>
- Синдикат полиције и полицијских старешина. 2018. О легализацији проституције – отворено. Приступљено 12. фебруара 2019. <http://www.sindikattolicije.org/o-legalizaciji-prostitucije-otvoreno/>
- Susaj, Gentiana. 2010. Spain. Преузето 12. новембра 2016. са <http://enpates.org/dynamic/docs/SpainCountryProfile.pdf>
- Sweden population. Преузето дана 12. марта 2020. са <https://countrymeters.info/en/Sweden>.
- Tamzali, Wassyla. 2011. Prostitution is a Threat to Humanity. Преузето 14. августа 2016. са <http://sisyphe.org/spip.php?article4018>
- León, Francisco Javier. 2010. Spanish legislation against trafficking in human beings: punitive excess and poor victims assistance. Преузето 16. фебруара 2020. са <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00642407/document>.
- UN. 2003. Special measures for protection from sexual exploitation and sexual abuse. Преузето са 18. новембра 2018. са <https://undocs.org/ST/SGB/2003/13>.
- UNDP. О Црној Гори. Преузето 18. фебруара 2020. са <https://www.me.undp.org/content/montenegro/sr/home/countryinfo.html#Uvod>
- UNICEF. 2018. Sexual violence against children. Преузето 24. јануара 2019. са https://www.unicef.org/protection/57929_58006.html.
- United Nations. Treaty Collection. Преузето 14. маја 2019. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-12-a&chapter=18&lang=en.

- FIFA. 2006. FIFA has no power to take legal action against human trafficking and forced prostitution. Преузето 12. новембра 2016. са <http://www.fifa.com/about-fifa/news/y=2006/m=4/news=fifa-has-power-take-legal-action-against-human-trafficking-and-forced--103821.html>
- Head, Tom. 2019. The History of Prostitution. Преузето 9. августа 2019. са <https://www.thoughtco.com/history-of-prostitution-721311>
- Croatia population. Преузето 21. фебруара 2020. са <https://countrymeters.info/en/Croatia>.
- Crofts, Thomas. Prostitution Law Reform in Germany-The oldest profession on its way to becoming a profession. Преузето 8. октобра 2018. са <http://www.scarletalliance.org.au/library/croft>.
- Whittaker, Katherine. 2020. 55 Women Killed in Spain in 2019. Преузето 28. фебруара 2020. године са <https://www.southeusummit.com/europe/spain/55-women-killed-in-spain-in-2019/>.

ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦЕ

- Amnesty international. <https://www.amnesty.org/en/>
- Anti trafficking action. <https://www.astra.rs/>
- Аутномни женски центар. <https://www.womenngo.org.rs/>
- Butler, Josephine, <https://josephinebutlerpage.com/about/>
- GRETA. <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking>
- EUROSTAT. <https://ec.europa.eu/eurostat/>
- European Women's Lobby. <https://womenlobby.org/>
- International Union Of Sex Workers. <http://www.iusw.org/>
- Канцеларија за борбу против трговине људима Црне Горе <http://www.antitrafficking.gov.me/kancelarija>
- Канцеларија за људска и мањинска права Републике Србије. Преузето са https://ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/informacija_o_sprovedenim_aktivnostima_u_borbi_protiv_trgovine_ljudima_-_klj.mp.pdf
- Мрежа „Жене против насиља”. <https://www.zeneprotivnasilja.net/>
- Народна скупштина Републике Србије. <http://www.parlament.gov.rs>
- OECD. <http://www.oecd.org/about/>
- ProSentret. <http://prosentret.no/en/>
- UNICEF. <https://www.unicef.org/>
- FIFA. <http://www.fifa.com/>
- CEAR. <https://www.cear.es/>
- CESR. Spain. Преузето 22. фебруара 2020. године са <https://www.cesr.org/countries/spain>.
- CROATIA.EU. <https://croatia.eu/index.php?view=category&lang=2&id=13>.
- WWW.ME. <http://www.me/index.php/cg/>

ПРЕСУДЕ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА

Пресуда Grande Stevens и остали против Италије од 4. марта 2014. године. Преузето 26. маја 2020. са [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-141794%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-141794%22]}).

Пресуда Engel и остали против Холандије од 8. јуна 1976. године. Преузето 26. маја 2020. са [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-57479%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57479%22]}).

Пресуда Maresti против Хрватске од 25. јуна 2009. године. Преузето 26. маја 2020. са [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:\[%22Maresti%20v%20Croatia%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-93260%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:[%22Maresti%20v%20Croatia%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-93260%22]})

Пресуда Philips против Уједињеног Краљевства од 5. јула 2001. године. Преузето 26. маја 2020. са <https://rm.coe.int/09000016806ebe19>.

Пресуда Cambell and Fell против Уједињеног Краљевства од 28. јуна 1984. Преузето 26. маја 2020. са [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-57456%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-57456%22]}).

ПРЕСУДЕ

Пресуде Прекршајног суда у Београду

Пресуда ДС-70 Пр.бр. 914/18 од 28.8.2018. године

Пресуда ДС-70 Пр.бр. 1092/18 од 10.10.2018. године

Пресуда ДС-70 Пр.бр. 1097/18 од 10.10.2018. године

Пресуда ДС-22-Пр.бр. 913/18 од 28.08.2018. године

Пресуда ДС-22-Пр.бр. 791/18 од 26.07.2018. године

Пресуде прекршајног суда у Новом Саду

Пресуда 25 Пр.бр. 6597/18 од 02.06.2018. године

Пресуда 17 Пр.бр. 10128/16 од 05.07.2016. године

Пресуда 10 Пр.бр. 10642/17 од 20.09.2017. године

План третмана података

Назив пројекта/истраживања
Докторска дисертација <i>Правни положај жена у проституцији у Републици Србији.</i>
Назив институције/институција у оквиру којих се спроводи истраживање
а) Универзитет у Новом Саду, Асоцијација центара за интердисциплинарне и мултидисциплинарне студије и истраживања - АЦИМСИ, Центар за родине студије, Родне студије. б) в)
Назив програма у оквиру ког се реализује истраживање
1. Опис података
<p>1.1 Врста студије</p> <p><i>Укратко описати тип студије у оквиру које се подаци прикупљају</i></p> <p>У овој студији нису прикупљани подаци које би требало похранити у репозиторијум Универзитета у Новом Саду.</p> <hr/> <hr/>
<p>1.2 Врсте података</p> <p>а) квантитативни б) квалитативни</p>
<p>1.3. Начин прикупљања података</p> <p>а) анкете, упитници, тестови б) клиничке процене, медицински записи, електронски здравствени записи в) генотипови: навести врсту _____</p>

- г) административни подаци: навести врсту _____
- д) узорци ткива: навести врсту _____
- ђ) снимци, фотографије: навести врсту _____
- е) текст, навести врсту _____
- ж) мапа, навести врсту _____
- з) остало: описати _____

1.3 Формат података, употребљене скале, количина података

1.3.1 Употребљени софтвер и формат датотеке:

- а) Ехсел фајл, датотека _____
- б) SPSS фајл, датотека _____
- с) PDF фајл, датотека _____
- д) Текстфајл, датотека _____
- е) JPG фајл, датотека _____
- ф) Остало, датотека _____

1.3.2. Број записа (код квантитативних података)

- а) број варијабли _____
- б) број мерења (испитаника, процена, снимака и сл.) _____

1.3.3. Поновљена мерења

- а) да
- б) не

Уколико је одговор да, одговорити на следећа питања:

- а) временски размак измедју поновљених мера је _____
- б) варијабле које се више пута мере односе се на _____
- в) нове верзије фајлова који садрже поновљена мерења су именоване као _____

Напомене: _____

Да ли формати и софтвер омогућавају дељење и дугорочну валидност података?

а) Да

б) Не

Ако је одговор не, образложити _____

2. Прикупљање података

2.1 Методологија за прикупљање/генерисање података

2.1.1. У оквиру ког истраживачког нацрта су подаци прикупљени?

а) експеримент, навести тип _____

б) корелационо истраживање, навести тип _____

ц) анализа текста, навести тип _____

д) остало, навести шта _____

2.1.2 Навести врсте мерних инструмената или стандарде података специфичних за одређену научну дисциплину (ако постоје).

2.2 Квалитет података и стандарди

2.2.1. Третман недостајућих података

а) Да ли матрица садржи недостајуће податке? Да Не

Ако је одговор да, одговорити на следећа питања:

а) Колики је број недостајућих података? _____

б) Да ли се кориснику матрице препоручује замена недостајућих података? Да Не

в) Ако је одговор да, навести сугестије за третман замене недостајућих података

2.2.2. На који начин је контролисан квалитет података? Описати

2.2.3. На који начин је извршена контрола уноса података у матрицу?

3. Третман података и пратећа документација

3.1. Третман и чување података

3.1.1. Подаци ће бити депоновани у _____ репозиторијум.

3.1.2. URL адреса _____

3.1.3. DOI _____

3.1.4. Да ли ће подаци бити у отвореном приступу?

а) Да

б) Да, али после ембарга који ће трајати до _____

в) Не

Ако је одговор не, навести разлог _____

3.1.5. Подаци неће бити депоновани у репозиторијум, али ће бити чувани.

Образложење

3.2. Метаподаци и документација података

3.2.1. Који стандард за метаподатке ће бити примењен? _____

3.2.1. Навести метаподатке на основу којих су подаци депоновани у репозиторијум.

Ако је потребно, навести методе које се користе за преузимање података, аналитичке и процедуралне информације, њихово кодирање, детаљне описе варијабли, записа итд.

3.3 Стратегија и стандарди за чување података

3.3.1. До ког периода ће подаци бити чувани у репозиторијуму? _____

3.3.2. Да ли ће подаци бити депоновани под шифром? Да Не

3.3.3. Да ли ће шифра бити доступна одређеном кругу истраживача? Да Не

3.3.4. Да ли се подаци морају уклонити из отвореног приступа после извесног времена?

Да Не

Образложити

4. Безбедност података и заштита поверљивих информација

Овај одељак МОРА бити попуњен ако ваши подаци укључују личне податке који се односе на учеснике у истраживању. За друга истраживања треба такође размотрити заштиту и сигурност података.

4.1 Формални стандарди за сигурност информација/података

Истраживачи који спроводе испитивања с људима морају да се придржавају Закона о заштити података о личности (https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_podataka_o_licnosti.html) и одговарајућег институционалног кодекса о академском интегритету.

4.1.2. Да ли је истраживање одобрено од стране етичке комисије? Да Не

Ако је одговор Да, навести датум и назив етичке комисије која је одобрила истраживање

4.1.2. Да ли подаци укључују личне податке учесника у истраживању? Да Не

Ако је одговор да, наведите на који начин сте осигурали поверљивост и сигурност информација везаних за испитанике:

а) Подаци нису у отвореном приступу

б) Подаци су анонимизирани

ц) Остало, навести шта

5. Доступност података

5.1. Подаци ће бити

а) јавно доступни

б) доступни само уском кругу истраживача у одређеној научној области

ц) затворени

Ако су подаци доступни само уском кругу истраживача, навести под којим условима могу да их користе:

Ако су подаци доступни само уском кругу истраживача, навести на који начин могу приступити подацима:

5.4. Навести лиценцу под којом ће прикупљени подаци бити архивирани.

6. Улоге и одговорност

6.1. Навести име и презиме и мејл адресу власника (аутора) података

6.2. Навести име и презиме и мејл адресу особе која одржава матрицу с подацима

6.3. Навести име и презиме и мејл адресу особе која омогућује приступ подацима другим истраживачима

 Dragana Pejovic